

H.P. BLAVATSKY
en de
THEOSOFISCHE BEWEGING

Charles J. Ryan

H.P. BLAVATSKY
en de
THEOSOFISCHE BEWEGING

H.P. BLAVATSKY

en de

THEOSOFISCHE BEWEGING

Een kort historisch overzicht

CHARLES J. RYAN

THEOSOPHICAL UNIVERSITY PRESS
Pasadena, Den Haag, München

Oorspronkelijke titel:
Charles J. Ryan
H. P. BLAVATSKY AND THE
THEOSOPHICAL MOVEMENT

H.P. BLAVATSKY EN DE
THEOSOFISCHE BEWEGING

First edition published in 1937
Second and Revised Edition copyright © 1975
Edited by Grace F. Knoche

ISBN 978-90-70328-08-5, gebonden (1984)
ISBN 978-94-91433-14-6, PDF eboek (2015)

Nur 720
Trefwoord: theosofie

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens bestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

© 2015 THEOSOPHICAL UNIVERSITY PRESS AGENCY
Daal en Bergselaan 68, 2565AG Den Haag
+31 (0)70 3231776

www.theosofie.net / info@theosofie.net

INHOUD

	Inleidende Aantekeningen	9
	Voorwoord	14
1	Inleiding	23
2	Helena Petrovna Blavatsky	33
3	Training in Chelaschap	46
4	Van Leertijd naar Werk	55
5	Begin van het Werk in Amerika	68
6	De Stichting van de Theosophical Society	77
7	“Isis Ontsluierd”	89
8	De Begintijd in India	109
9	De Ontwikkeling van het Werk in India	128
10	Het Werk in India en Ceylon	149
11	De Tweede Zevenjarige Cyclus van de Theosophical Society	165
12	De Tournee in Europa in 1884	179
13	De Samenzwering van de Coulombs	198
14	Gevolgen van de Samenzwering	225
15	T. Subba Row en het Brahmanisme	235
16	H. P. Blavatsky in Europa	243

INHOUD

17	H. P. Blavatsky organiseert Nieuw Werk, Exoterisch en Esoterisch	267
18	Opleving van het Werk in Amerika	290
19	De laatste Levensjaren van H. P. Blavatsky	306
20	Haar Boeken	314
21	“Houd de Schakel Onverbroken”	327
22	De Crisis van 1894-5	340
23	Overgang naar de Nieuwe Eeuw	357
	Chronologie	376
	Bibliografie	381

ILLUSTRATIES

Helena Petrovna Blavatsky ongeveer 1877, New York	TITELPLAAT
H. P. Blavatsky, 1875, Ithaca, N. Y.	32
Zegels van H. P. Blavatsky en van de Theosophical Society	87
Negenjarig bestaan van The Theosophical Society Adyar, Madras, 27-29 december 1884	166
H. P. B. in “Maycot”, Upper Norwood, Londen, 1887	256
H. P. Blavatsky en H. S. Olcott, Londen, 1888	266
William Q. Judge	285
Nieuwjaarskaart van H. P. B. aan de Dublinloge	298 - 99
Europees hoofdkwartier van de T. S. Avenue Road 19, Londen	308
Hoofdkwartier van de T. S., Adyar, Madras, 1887	310
William Q. Judge en Henry S. Olcott, 1891	326

INLEIDENDE AANTEKENINGEN

bij de Tweede en Herziene Uitgave

“DE TIJD BRENGT DE WAARHEID AAN HET LICHT” schreef Seneca, toen de Grieks-Romeinse invloed op geestelijk en politiek gebied aan het afnemen was door de opkomst van de nieuwe cyclus van denken. Al honderd jaar hebben denkers en schrijvers zich ernstig beziggehouden met de vraag wie en wat H. P. Blavatsky was en wat de betekenis is van haar leringen; en al begrijpt het publiek in het algemeen noch omvang noch de majesteit van het offer dat zij bracht, de tijd is haar pleitbezorger.

De poging om de levensgeschiedenis te beschrijven van H. P. B. en van de Society die zij in 1875 stichtte, vergt een ongewone combinatie van eigenschappen: het onderkennen van innerlijke waarden, toewijding aan de theosofische idealen, gevoel voor geschiedenis, en bovenal het vermogen zich te vereenzelvigen met het nooit verouderende doel dat met het zenden van een boodschapper werd beoogd. Want dat was H. P. B., een zaaier van het messiaanse zaad voor het komende (Aquarius) tijdperk, iemand die het vertrouwen herstelde in het wezenlijk bestaan van het Pad.

Het werk van Charles J. Ryan: *H. P. Blavatsky and the Theosophical Movement* maakt er geen aanspraak op een definitieve levensbeschrijving van H. P. Blavatsky — en nog minder van H. P. B. — te zijn, of van de beweging waarvan zij de bezielende kracht was. Niettemin is het een produkt van een grondige studie van de vroegste geschiedenis en

documenten van de Society, zowel van vijandelijke als bevriende zijde, zodat het eindresultaat een betrouwbaar portret is van de Stichter en haar levenswerk. Het verhaal is ontwapenend in zijn eenvoud, maar al gauw wordt men zich bewust van de rijke kennis van de schrijver en van zijn begrip van wat essentieel is.

Men kan zich afvragen waarom een boek, hoe authentiek het ook is, dat al in 1937 werd geschreven, opnieuw wordt uitgegeven nu we over archiefmateriaal en biografische gegevens beschikken die vollediger zijn. Gegevens alleen zijn niet voldoende. De geschiedenis van een beweging, in het bijzonder een beweging van geestelijke oorsprong, kan het best door een voorvechter worden geschreven, iemand die overtuigd is van de innerlijke waarde van zijn onderwerp. Hoe kan een schrijver een oordeel vellen dat de toets van de tijd kan doorstaan, als hij niet zelf de werkelijkheid van het innerlijk doel ervan diep heeft beleefd?

Charles J. Ryan had niet alleen het voordeel vanaf zijn jeugd sterk betrokken te zijn geweest bij het werk voor een betere mensheid, maar hij leefde ook dicht bij de vlam; zelf heeft hij mevrouw Blavatsky nooit ontmoet, maar zijn leven lang had hij enkele vrienden en collega's die leerlingen van haar waren en die tot hun dood de atmosfeer van heroïsche toewijding van hun leraar met zich voerden. Iemand die bijna een ooggetuige was en die gedurende de stormachtige negentiger jaren de beginselen waarvoor zij haar leven gaf, standvastig verdedigde, heeft wellicht iets te bieden dat latere geschiedschrijvers niet zo gemakkelijk kunnen verschaffen, hoeveel voordeel het historisch perspectief hun ook kan bieden.

Charles James werd op 31 augustus 1865 in Halifax,

Engeland, geboren; hij had een Engelse moeder uit Manchester en een Ierse vader die afstamde van de Ryans uit Idrone, Tipperary. Hij was kunstschilder van beroep en bekleedde het ambt van directeur van de Rijksschool voor schilderkunst in Ventnor, op het eiland Wight, in welke functie hij zijn vader, die eveneens kunstschilder was en met wie hij exposeerde in de Royal Academy in Londen, na diens dood opvolgde. Maar C.J.R. was meer dan kunstschilder en schoolhoofd. Hij las veel, was onverzadigbaar leergierig, en geen onderwerp in de sterrenkunde, oudheidkunde, wijsbegeerte of kunst was hem vreemd. Toen hij in 1900 vrij plotseling naar Californië werd geroepen om aan het theosofisch hoofdkwartier in Point Loma Katherine Tingley te helpen met de pas geopende school, wisten zijn collega's niet hoe zij deze rustige, bescheiden, maar hard werkende man moesten huldigen, die niet alleen een invloed ten goede had uitgeoefend op de verschillende instellingen waaraan hij verbonden was geweest, maar die ook hun leven zeer ingrijpend had beïnvloed.

Verscheidene jaren daarvoor was professor Ryan op het theosofisch toneel verschenen, in januari 1894, toen de Society een crisis doormaakte door tegenstellingen en uiteenlopende banden van loyaliteit. Hij zelf was opgegroeid in de sfeer van de rationalistische Vrijdenkers van die tijd, toen alles wat in godsdienstzaken maar leek op dogmatisme of autoritair optreden, verdacht was. Zijn eerste kennismaking met de theosofie zegt hij "beloofde niet veel"; dit kwam door een stroom van artikelen in de Britse pers na de dood van H. P. B. in 1891; de meeste van die artikelen waren niet complimenteus, maar het vooroordeel en de onwetendheid van de "zich als rechters opwerpende" leden van de Society for Psychical Research stootten hem af. Toen hij

later de boeken van A. P. Sinnett las “maakte diens oprechtheid grote indruk op hem”; hij was niet ongenegen te geloven dat er grote leraren waren, die “een diepere kennis van de geestelijke en zelfs de fysiek-intellectuele mens bezaten dan onze moderne psychologen, anatomen of theologen.” Toch hield hij zich nog afzijdig, totdat hij op een dag een toegewijde leerling en vriend van H. P. B. ontmoette, een lid van de staf van het Londense hoofdkwartier. “Ik werd onmiddellijk lid van de Theosophical Society — de verstandigste daad in mijn leven” — en hielp bij het oprichten van de Portsmouth loge. In april 1895, toen de Moedervereniging zich splitste, wat verstrekkende gevolgen had, koos hij de zijde van William Q. Judge — een beslissing die pijnlijk voor hem was, want het was juist Annie Besants overgang van een sterk materialistische levensbeschouwing naar de theosofie, die hem bijzonder had getroffen.

Vijfenvijftig jaar lang was Charles J. Ryan het werk van de Meesters onvoorwaardelijk toegewijd, en van 1900 tot zijn dood op 24 december 1949 in Covina, stelde hij zijn opmerkelijke literaire en wetenschappelijke talenten in dienst van de theosofische wereld.

De nauwgezette bestudeerder zal het op prijs stellen dat in deze tweede en herziene uitgave nauwkeurige verwijzingen zijn opgenomen van in de tekst aangehaalde citaten, waar die ontbraken, en dat een aanzienlijk aantal ondergeschikte, maar toch betekenisvolle punten zijn verbeterd en opgehelderd. Dit danken wij in de eerste plaats aan de schrijver, wiens eigen exemplaar, dat hij in 1946 aan Arthur Conger overdroeg, van het begin tot het eind is voorzien van redactionele veranderingen, doorhalingen en toevoegingen; in de tweede plaats aan hen die met mij samenwerkten bij het gereedmaken van deze uitgave; en ten derde

aan Kirby Van Mater, archivaris, die onvermoeibaar de duistere oorsprong van de historische gegevens naging in oude brieven, geschriften en oorspronkelijke documenten, die in het archief van de Theosophical Society (Pasadena) worden bewaard — welke bronnen niet zo gemakkelijk toegankelijk waren voor de auteur toen het boek werd geschreven. Bovendien had professor Ryan zijn chronologisch verslag van de ontwikkelingen tot 1946 uitgebreid; het lijkt onnodig de geschiedschrijving na dit jaar voort te zetten, behalve met de vermelding (tussen vierkante haken) van de daaropvolgende veranderingen in de leiding van de twee belangrijkste vertakkingen van de beweging. Een nieuwe bibliografie en uitgebreidere index werden eveneens toegevoegd.

De auteur heeft zijn doel stellig bereikt: een beknopte schets te geven van de theosofische geschiedenis en, wat belangrijker is, H. P. Blavatsky “zo in het ware licht te plaatsen dat de lezer inziet dat iemand als zij — de *werkelijke* H. P. B. — onmogelijk iets anders kon zijn dan waarachtig.”

GRACE F. KNOCHÉ

Pasadena, Californië

21 Juni 1975

VOORWOORD BIJ DE EERSTE UITGAVE

DOOR de hele geschiedenis van de Theosophical Society, van het begin tot aan de huidige dag, loopt één ononderbroken lijn, gericht op het doel een rationele oplossing te verschaffen voor de belangrijke vragen waarvoor de mensheid zich geplaatst ziet. Van het eerste ogenblik af heeft de Society gesteld, dat het voornaamste doel was Ideeën te verspreiden die, als ze in praktijk werden gebracht, het hart en het denken van de mens zouden richten op betere en hogere zaken. De theosofie, de door de eeuwen heen tot ons gekomen levensfilosofie, kan dit werk van geestelijke en intellectuele alchemie tot stand brengen door licht te geven dat de volkeren der aarde in staat stelt te leven als grootmoedige en ruimdenkende mannen en vrouwen.

De theosofie kan de stoot geven tot een nieuwe stroom van denken in de wereld, zodat broederschap in denken en handelen ons vrede en de hemel op aarde zal brengen. Dit is geen fantastische droom, het is uiterst praktisch, maar we moeten wel bij onszelf beginnen, we moeten onszelf verbeteren, en in praktijk brengen wat we prediken. Veranderingen in omstandigheden, hoe drastisch ook, kunnen nooit onze moeilijkheden oplossen; we moeten onszelf veranderen en ons niet langer vereenzelvigen met het stoffelijk lichaam; we moeten in onszelf zoeken en ontdekken wat het ware leven betekent.

De Theosofische Beweging had en heeft, zolang zij haar doeleinden en idealen trouw blijft, de steun van zekere wijze mannen uit het Oosten, die het licht bezitten en steeds klaar staan om te helpen. Maar zelfs zij moeten de tijd

afwachten dat de mensen naar meer licht zoeken. Zo zonden zij in 1875 hun boodschapper, H. P. Blavatsky, die “vreemde vrouw”, die soms met onparlementaire taal en ruwe manieren de mensen opzettelijk schokte om ze van hun gangbare meningen af te brengen en hun intuïtie wakker te maken.

Vreemd was zij inderdaad, maar met een onkreukbare trouw, en verreweg de bekwaamste die toen beschikbaar was om “de denkgewoonten te verbreken” en de zaden uit te strooien die in de komende eeuwen moesten ontkiemen. Ze begon in Amerika met de eenvoudigste lering omtrent de etherische krachten achter de sluier van de stof, en maakte daarbij gebruik van het enige geschikte instrument dat voorhanden was, de welbekende spiritistische verschijnselen. Ze keurde mediumschap af, maar verkondigde het bestaan van grote Adepten in wijsheid en geoefende kennis van de verborgen wetten van de natuur — Rozenkruisers noemde ze hen onder andere — en van de verheven mogelijkheden van adeptschap die latent in ieder mens aanwezig zijn, een opzienbarende gedachte in de Westerse wereld. Voor geleerden zette zij de diepere betekenis uiteen van de traditionele Qabbalah in zijn relatie tot de Christelijke geschriften, en toonde aan dat de Qabbalah, ontdaan van vervalsingen en toevoegingen, de geheime wijsheid bevat die de ware rozenkruisers of theosofische genootschappen in vroeger eeuwen bezaten, met welke naam die genootschappen ook werden aangeduid. In haar eerste boek, *Isis Ontsluierd*, schreef zij over de zogenaamde magische krachten in de natuur en in de mens, waarvan het bestaan in de negentiende eeuw werd ontkend, maar die voor hen die geestelijk bij machte zijn ze verstandig te gebruiken, volkomen natuurlijk zijn.

H. P. Blavatsky stipte in beperkte mate ook andere onderwerpen aan van haar latere leringen, zoals reïncarnatie, karma, de samengestelde natuur van de mens en de kringlopen in de evolutie.

Ze liet het zaad van het Verheven Doel in het Westen achter om daar te ontkiemen en richtte zich vervolgens naar het Oosten, een van de nog bestaande oude bronnen van innerlijke kennis. Daar trachtte zij de “dromerige Ariërs” op te wekken de unieke schatten van waarheid die zij bezaten te bestuderen en er hun voordeel mee te doen, de wijsheid die niet alleen India tot eer zou strekken in de kritische ogen van het ongedurige Westen, maar die de hele wereld de zo nodige hulp zou brengen. Trotse Brahmanen van de hoogste kaste erkenden, ondanks hun ingeworteld conservatisme van eeuwen her, de echtheid van de boodschapper en van haar boodschap en zij reikten de theosofen de hand.

H. P. Blavatsky zag dat de essentiële waarheden in alle grote godsdiensten diep doortrokken waren van dwalingen en dat om deze reden de godsdienst een element van strijd en verdeeldheid in de wereld was geworden. Terugkeer tot begrip van de oude wijsheid-religie — theosofie — het geestelijk middelpunt waarvan alle wedijverende geloofsvormen zijn afgeweken, is de enige manier om harmonie onder hun volgelingen te brengen; daarmee zouden zij een geweldige stap in de richting van universele broederschap doen. G. de Purucker zei het met deze woorden:

Zij zag dat de mensheid de eeuwen door heen en weer was geslingerd zonder haar geboorterecht te kennen en onbewust van haar waardigheid; dat de vaagheid van de moderne ideeën het denken van de mensen in verwarring had gebracht en overal onzekerheid en hulpeloze twijfel had

doen ontstaan ... en zij liet aan het nageslacht een verzameling leringen na, die het vermogen bezaten de gehele wereld te veranderen en als het ware het Onsterfelijke Deel van de mens uit de dood op te heffen.

— *The Theosophical Path*, XXXVI, 398, aug. 1929

Toen de stroom van het oorspronkelijke werk het Oosten had bereikt, de werkelijke geboorteplaats ervan, verhuisde de boodschapper naar Europa, waar zij haar meesterwerk *De Geheime Leer* voltooide, en andere klassieke theosofische werken schreef. Hoewel er vanuit het nuchtere Europa wel een intellectuele reactie kwam, was het nagenoeg volkomen falen om de “chelageest” van toewijding te begrijpen toch teleurstellend. Niettemin gaf de onverschrokken Blavatsky nooit op en wekte zij tenslotte ondanks alle tegenspoed in “de enkelen” een dieper begrip voor haar missie. Toen kon zij de eerste stappen zetten voor het doen herleven van de vergeten scholen van de Mysteriën, en op het geschikte moment produceerde zij een gewijd kleinood uit het Oosten, in een verfijnde Westerse zetting van haar hand, *De Stem van de Stilte*, een gids voor leerlingen die trachten het pad van geestelijke wijsheid te betreden.

Toen voor de leraar de tijd aanbrak om te vertrekken, ontstond er geen crisis, hoewel er cynische mensen waren die ten onrechte verwachtten dat de Beweging onmiddellijk te gronde zou gaan. Integendeel, haar invloed is gestaag toegenomen en verbreed, ondanks tegenwerking van buitenaf en interne moeilijkheden in sommige afdelingen. Voor toegewijde theosofen is het nu een voorrecht en een plicht de toorts die zij in hun handen plaatste brandend te houden; maar ze kan alleen helder branden in een sfeer van vriendelijkheid, broederschap en grootmoedigheid. Als er tussen groepen die er aanspraak op maken de grondregels en het voorbeeld van de stichter van hun beweging te volgen niet

een redelijke vorm van samenwerking tot stand komt, zal de voortgang van de theosofie en de vooruitgang van de wereld langs geestelijke lijnen veel ernstiger vertraagd worden dan door alle aanvallen van lasteraars.

De studie van haar geschriften is ongetwijfeld de beste manier om het hart en de geest van Helena P. Blavatsky te leren kennen; maar toch is er ook veel waardevols te leren uit de geschiedenis van haar leven van zwoegen en zelfverloochening, van opoffering en vrijwillig martelaarschap, want zij was wezenlijk een verheven voorbeeld van wat zij onderwees. Er zijn zoveel pogingen gedaan door misleide mensen om haar bij slecht geïnformeerde personen in een verkeerd daglicht te plaatsen, dat een kort maar authentiek verslag in een handig formaat van de voornaamste voorvallen uit haar leven, haar idealen en haar werkwijze, zoals tot nu toe niet beschikbaar was, wel op zijn plaats is in deze tijd, waarin recente aanvallen op ruime schaal de aandacht op de theosofie hebben gevestigd, en de toestand in de wereld laat zien hoe schreeuwend de behoefte is aan haar opbouwende ideeën.

Dit boek geeft tevens een schets van de meest markante voorvallen in de geschiedenis van de Theosophical Society tijdens het leven van haar voornaamste stichter, en gaat wat vluchtiger in op enkele belangrijke gebeurtenissen die plaatsvonden na haar heengaan; in het bijzonder die welke betrekking hebben op de inspanningen van haar meest vertrouwde vriend en leerling, William Q. Judge, die erop waren gericht het werk te beschermen en te steunen en de leringen door te geven in overeenstemming met wat H. P. Blavatsky het "Oorspronkelijke Plan van de Meesters" noemde.

De beperkte ruimte maakte het noodzakelijk veel inte-

ressante zaken weg te laten en het selecteren van de belangrijkste hoogtepunten was dan ook geen eenvoudige taak. De bestuursaangelegenheden van de Society, het oprichten van loges en nationale afdelingen, de bouw of aankoop van gebouwen, de talrijke conventies, de manier waarop de theosofie in het licht van de schijnwerpers kwam, en de erkenning die haar van de zijde van denkers ruim ten deel viel, kunnen slechts in algemene termen worden vermeld, hoe interessant deze zaken voor ernstige bestudeerders van de theosofische geschiedenis ook zijn. Zelfs de talrijke hedendaagse bevestigingen van H. P. Blavatsky's wetenschappelijke leringen en haar aloude methoden voor training van aspiranten voor het chelaschap vragen, omdat ze zo belangrijk zijn, eigenlijk veel meer ruimte dan voor een behoorlijke behandeling beschikbaar is.

Het is te betreuren dat het door ruimtegebrek niet mogelijk is recht te doen aan het merendeel van die toegewijde leden van de Theosophical Society, of hen zelfs met name te noemen, die hun tijd, geld en werkkraft onzelfzuchtig aan de Beweging hebben gegeven, vaak onder zeer moeilijke omstandigheden en met grote persoonlijke offers. Als een klein aantal van hen die meer op de voorgrond traden zou worden genoemd, zouden sommigen die keuze ontoereikend of onverstandig vinden en daarom zijn alleen diegenen vermeld die in een bijzondere relatie tot H. P. Blavatsky stonden of te maken hadden met belangrijke gebeurtenissen in de latere geschiedenis.

Hoewel het de plicht en het voorrecht van theosofen is hun dankbaarheid voor de geestelijke en intellectuele verlichting die zij van hun leraar hebben ontvangen, uit te drukken door haar eer te verdedigen en de valsheid en voosheid van de dwaze en kwaadwillige aanvallen die zij onder-

ging, aan de kaak te stellen, is het doel van dit boek toch geenszins in dispuut te treden, al bevat het wel informatie die van nut is bij haar verdediging. De schrijver, die nooit heeft gearzeld een lans te breken met haar critici wanneer de gelegenheid zich voordeed, meent dat een eerlijke en onpartijdige weergave van de feiten die haar loopbaan en de motieven betreffen die aan haar daden ten grondslag liggen, voldoende is om ieder onbevooroordeeld mens ervan te overtuigen dat zij er terecht aanspraak op maakte door haar Meesters te zijn uitgezonden om de oude wijsheid, de theosofie, opnieuw aan de wereld te brengen in een kritieke periode van haar geschiedenis.

Haar als een charlatan beschouwen, betekent dat we haar levensgeschiedenis degraderen tot een onbegrijpelijke warboel van ongerijmdheden. Eén of twee controversiële zaken betreffende theosofische gebeurtenissen waarover misschien nog meningsverschillen bestaan, moesten worden besproken, omdat ze ten nauwste met fundamentele beginselen verband houden, maar ze zijn zo onpersoonlijk mogelijk behandeld en, naar wij hopen, zodanig dat geen aanstoot wordt gegeven.

—CHARLES J. RYAN

Point Loma, Californië
17 november 1937

H.P.BLAVATSKY
en de
THEOSOFISCHE BEWEGING

Neig nu het hoofd en luister goed, O Bodhisattva —
Het Mededogen spreekt en zegt: “Kan er zaligheid bestaan,
wanneer alles wat leeft moet lijden? Zult gij gered worden
en heel de wereld horen klagen?”

—*De Stem van de Stilte* (Voice of the Silence, 71)

INLEIDING

Onder het geschapene breng ik mijzelf voort . . . wanneer in de wereld het goede verzwakt en ondeugd en onrecht heersen; ik belichaam mij dus van eeuw tot eeuw voor het behoud van de getrouwen, tot vernietiging van de bozen, en voor het zegevieren van het rechtschapene.

– *Bhagavad-Gītā*

DE THEOSOPHICAL SOCIETY werd in 1875 opgericht door Helena Petrovna Blavatsky, Henry Steel Olcott, William Quan Judge en anderen, onder het gezag van zekere Mahatma's of Meesters van wijsheid, die tot de hoogste Loge van Adepten behoren, om als een werktuig of instrument te dienen waardoor de invloed van de Theosofische Beweging de mensheid zou kunnen bereiken. Het voornaamste doel van de beweging is het vestigen van een universele broederschap, gebaseerd op de goddelijke essentie van de mens.

De beweging is groter dan enige vereniging, want ze omvat en werkt door vele organisaties en werktuigen, maar als ze in dogma's verstarren of ontrouw worden aan hun oorspronkelijke doelstelling, kan de geest van de theosofie er niet langer gebruik van maken. William Q. Judge zei dat de theosofische beweging moreel, ethisch, geestelijk, universeel en onzichtbaar is, behalve in wat zij tot stand brengt, en dat zij blijvend is; terwijl een vereniging die is opgericht voor theosofisch werk een zichtbare organisatie is,

een apparaat voor het in stand houden en aanwenden van energie, al is het niet gemakkelijk het unieke karakter en de draagwijdte ervan onder woorden te brengen.

Theosofie kan worden omschreven als een formulering van de aard en werking van het heelal, waaronder natuurlijk ook de aard, oorsprong en bestemming van de mens is begrepen. Ze omvat onvergelijkelijk veel meer dan wat in het Westen algemeen bekend staat als Oosterse yoga, en beslaat tevens het terrein van het praktische leven van alledag. De beginregels van *De Oceaan der Theosofie* van W.Q. Judge luiden als volgt:

Theosofie is die oceaan van kennis die van kust tot kust de evolutie van bewuste wezens omvat; onpeilbaar in haar diepste gedeelten, voldoet zij aan de eisen van het doordringendste verstand, en toch is zij ondiep genoeg bij de kusten om het begrip van een kind niet te boven te gaan. . . . Daar zij zowel het wetenschappelijke als het godsdienstige omvat, is de theosofie een wetenschappelijke godsdienst en een godsdienstige wetenschap.

De theosofische literatuur bevat daarom slechts een zeer gedeeltelijke weergave van een kosmisch plan, dat het gewone menselijke bevattingsvermogen ver te boven gaat. Er zijn echter enkele zeer hoog ontwikkelde mensen die dieper achter de sluier van de natuur zijn doorgedrongen en door inwijding in de mysteriën een veel groter begrip van *theosophia*, de goddelijke wijsheid, hebben verworven. Zulke mensen worden in India Mahatma's of Rishi's genoemd, en men zegt dat de hoogste van hen de verhevenste wijsheid en kennis hebben verworven die voor de mensheid in dit ontwikkelingsstadium mogelijk is. De Mahatma's moeten niet worden verward met de lagere adepten, lama's, yogi's of kluisenaars in India of Tibet, zoals die worden beschreven

door vroegere en moderne reizigers, die ze bij zeldzame gelegenheden hebben ontmoet. De Meesters, zoals zij vaak worden genoemd, staan veel hoger in geestelijke en intellectuele kennis. De Adepten van de hoogste graad zijn het stadium voorbij waarin zij een fysieke belichaming nodig hebben, maar toch is hun verheven geestelijke en intellectuele wijsheid gewijd aan het welzijn van de mensheid.

Het theosofische ideaal van broederschap is niet fantastisch of onpraktisch, al zal de verwezenlijking ervan natuurlijk veel tijd vergen. Het beperkt zich niet tot filantropisch, intellectueel of economisch werk, zoals men gewoonlijk meent. Die activiteiten vallen er wel onder, maar het omvat toch iets veel diepers. De vorm van broederschap waarvan gehoopt wordt dat ze zich geleidelijk zal verspreiden tot ze de aarde omspant, moet beginnen met het werk en voorbeeld van een groep mannen en vrouwen, die het diepe verlangen koesteren de mensheid te dienen door *ideeën* uit te dragen die het denken van de mens zullen veranderen door zijn hart te veranderen, ideeën die hun grondslag hebben in het geloof, dat deze wereld niet toevaltig tot aanzijn is gekomen, dat de mensen geen schepselen van het toeval zijn, zonder een verleden en toekomst, maar dat in de natuur wet en orde heersen. Kortom, leven in broederlijke eendracht is de enige manier om werkelijk mens te worden, omdat het de grondslag is waarop het heelal is gebouwd, en de mens is een onafscheidelijk deel van het heelal. Broederschap — onderlinge verbondenheid — als universeel beginsel in de natuur, is niet louter een sentiment, en de theosofie is geen sentimenteel of emotioneel stelsel, maar strikt wetenschappelijk, religieus en wijsgerig. De universele overlevering van een Gouden Eeuw is misschien slechts een droom uit het verleden, maar ook een

werkelijkheid van de toekomst; en als de opbouwende idealen van de theosofie, de oude wijsheid, algemeen in praktijk werden gebracht, zouden wij haar nu al beleven.

De tijd waarin de Theosophical Society werd gesticht was er een van verwarring in het westerse denken; het mentale gebied werd omgeploegd ter voorbereiding van de nieuwe cyclus die in bijna ieder aspect van het leven een overgang betekende. Enkele westerse geleerden waren begonnen de oosterse literatuur te bestuderen en te vertalen; een paar vrijzinnige denkers waren zo moedig erop te wijzen dat de oude wijsgerige stelsels van India en China wel iets meer waren dan “heidense dwaasheid”; door Emerson werd iets van het licht uit het Oosten verspreid. Maar behalve specialisten wisten maar weinigen iets van de oosterse wijsheid, en het aantal van hen die er enige geestelijke betekenis aan hechtten was nog geringer. Het Hindoeïsme werd als louter bijgeloof beschouwd en het Boeddhisme als zuiver materialisme of hoogstens agnosticisme. Max Müller leerde dat het nirvāna vernietiging betekende!

Van reïncarnatie had vrijwel nog niemand in het Westen gehoord, of het werd ten onrechte opgevat als zielsverhuizing in dieren. De wet van karma (oorzaak en gevolg), die de mens verantwoordelijk maakt voor zijn eigen lot, door van hem te vragen “zijn eigen verlossing te bewerkstelligen”, bleef lange tijd in het duister door misleidende opvattingen, zoals plaatsvervangend lijden en vergeving van zonden door bemiddeling van een priester.

De wetenschap, die op het toppunt van materialisme en zelfverheerlijking verkeerde, en terecht middeleeuws bijgeloof en onlogische dogma's afbrak, ondermijnde helaas ook het geloof in de werkelijkheid van de geestelijke natuur van de mens. Door de darwinistische evolutieleer werd de chris-

telijke theorie van de schepping van de mens naar Gods beeld vervangen door de hypothese van de mechanische natuurlijke selectie en de overleving van de geschiktsten. Zij die gewend waren na te denken en de harde feiten van de wetenschap in harmonie trachtten te brengen met een geestelijke verklaring van het heelal, kwamen in moeilijkheden. Zelfs in India werden de gevestigde geloofsvormen bedreigd.

Gelukkig was vrijheid van denken niet langer verboden en kregen nieuwe ideeën een kans te worden aangehoord. Toen het er dan ook op leek dat het materialisme op het punt stond te zegevieren, kwam er van de zijde van het spiritisme een stoutmoedige uitdaging. Het toonde op zijn minst het bestaan aan van onzichtbare en etherische gebieden van stof en van leven, naast het fysieke gebied, waartoe de materialistische wetenschap het universum beperkte, en dat was opgebouwd uit "harde biljartbal atomen".

Verscheidene wetenschappers van naam, zoals de scheikundigen Crookes en Hare, de bioloog Wallace, de geoloog Wagner, de sterrenkundige Flammarion en nog enkele anderen, hadden de ongewone moed het psychisch onderzoek aan een nadere beschouwing te onderwerpen en zich ervan te overtuigen dat er achter de beweringen van de spiritisten toch een zekere waarheid zat. Laatstgenoemden boden echter geen bevredigende wijsgerige verklaring of wetenschappelijke analyse van hun verschijnselen en, net als hun tijdgenoten op ander gebied, hadden ze er geen idee van dat dit onderwerp in vroegere tijden al grondig was onderzocht door gevorderde en moedige oosterse denkers en andere onderzoekers, die hadden ontdekt dat de verschijnselen een rechtmatige plaats innamen in het stelsel van natuurwetten.

Zelfs op het terrein van de kunst bestond er nauwelijks enige redelijke waardering voor de uitzonderlijke grootsheid en subtiele geestelijke achtergrond van wat er in het Oosten op dat gebied was gepresteerd, terwijl daar nu in het Westen veel meer begrip voor bestaat.

In deze chaotische tijd, vol van tegenstrijdige elementen, verscheen de Theosophical Society als een vreemde meteor uit een onzichtbare oorsprong, voorbestemd om een veel grotere beroering teweeg te brengen dan haar eerste bescheiden activiteiten deden vermoeden. Zoals de beroemde Franse oriëntalist, Burnouf, opmerkte, was de Theosofie een van de drie belangrijkste bewegingen van de eeuw. Ze heeft ook de voorspelling van Schopenhauer bewaarheid dat de belangrijkste gebeurtenis van de negentiende eeuw, naar de mening van het nageslacht, zou zijn dat de religieuze wijsbegeerte van het Oosten onder de aandacht van het Westen werd gebracht.

Terwijl de geleerden voor het merendeel de technische kant van de literatuur in het Sanskriet bestudeerden, was het de theosofische beweging die de hogere en geestelijke verklaring ervan aan de Westerse wereld bracht.

Een “Nieuwe Tijdsorde”^{*} was nabij en de Theosophical Society bracht het Westen een geheel nieuw, tot dan toe verborgen gebleven idee: het feitelijke bestaan op aarde van volmaakt geworden mensen, meesters van het leven, oudere

^{*}In *The Theosophist*, V, 17, oktober 1883, schreef W. Q. Judge met betrekking tot het ontwerp voor de ongebruikte zijde van het Zegel van de Verenigde Staten, dat de bedoeling was dat die een zinnebeeldige voorstelling zou geven van de opbouw en de hechte grondslag van “De Nieuwe Tijdsorde” (het motto op het Zegel). Slechts één kant — die met de adelaar — was in gebruik; Judge zei: “Als de andere kant [met het motto en de afgeknotte piramide onder het vlammeende oog] wordt gegraveerd en gebruikt, zal dan de nieuwe tijdsorde niet daadwerkelijk tot

broeders van de mensheid. Ofschoon vele, of misschien wel de meeste van deze gevorderde Intelligente Wezens op bestaansgebieden leven en werken die voor het gewone gezichtsvermogen onzichtbaar zijn, zijn zij geen geesten in de gewone betekenis van het woord, en ook niet bovennatuurlijk, maar wel bovenmenselijk. Zij zijn de natuurlijke uitkomst van de menselijke evolutie, maar hebben hun medemensen ver achter zich gelaten. Niet alleen verkondigde de theosofie hun bestaan als een feit en ideaal, maar zei tevens dat zij op bepaalde cyclische tijdstippen boodschappers in de wereld zonden om de afnemende geestelijke krachten nieuw leven in te blazen en de toon van universele broederschap weer aan te slaan. Voorts waren de onzichtbare helpers, de “Beschermerende Muur” van de mensheid, bereid een deel van hun kennis van de verborgen natuurwetten te delen met hen die in hun leven hadden getoond dat ze gereed waren en gerechtigd die kennis te ontvangen. Bovenal bracht de theosofie het goede nieuws dat de Mahatma’s niets meer zijn dan wat ieder van ons eens kan worden, *als hij wil*.

H. P. Blavatsky zette de westerse wereld aan het denken door een uitgewerkt beeld te geven van het universum als een kosmos van orde en bewuste activiteiten, geen redeloze of onredelijke chaos, en van de mens als een wezen dat een onafscheidelijk deel van het heelal is en dat altijd is geweest,

stand zijn gekomen? . . . de Theosofische Adepten . . . slaan de vooruitgang van de mens gade en helpen hem bij zijn weifelende gang omhoog, op de steile weg van de vooruitgang. Zij stonden achter Washington, Jefferson . . . die het hebben aangedurfd een vrije regering in het Westen te grondvesten, vrij van de droesem van dogmatisme. Zij verhelderden hun denken, inspireerden hun pen en lieten op het grote zegel van deze machtige natie de herinnering aan hun aanwezigheid achter.” Het tot dan ongebruikte ontwerp voor het zegel is in 1935 op het dollarbiljet aangebracht.

niet een toevallige bezoeker die vandaag hier is en morgen weer weg zal zijn. Zij toonde aan dat, terwijl de oude wijsheid die door de Hoeders van het menselijk ras wordt bewaard en doorgegeven, verborgen in universele symbolen, allegorieën en legenden, te vinden is in duidelijke taal, hoewel in het geheim, werd onderricht in de scholen van de mysteriën, waarvan de deuren zelfs heden ten dage opengaan voor ernstige en onzelfzuchtige werkers die op de juiste wijze kloppen.

De geschiedenis van de Theosophical Society is nauw verweven met die van enkele prominente mannen en vrouwen, die op velerlei wijzen de vooruitgang ervan hebben geholpen of gehinderd. Verreweg de belangrijkste persoon is natuurlijk de stichtster van de Society, maar de beknoptheid van deze korte schets maakt het niet mogelijk een volledige studie van haar persoonlijke geschiedenis te geven. Maar de eenvoudige feiten omtrent haar leven en karakter, die precies zijn weergegeven en behandeld zoals ze werden aangetroffen, zijn een voldoende weerlegging van de ongegronde aanklachten en verdraaide voorstellingen waarmee onnadenkende en soms op wraak beluste schrijvers uit haar tijd en daarna, hebben geprobeerd haar reputatie en haar levenswerk te kleineren, zo niet te vernietigen.

H. P. Blavatsky, 1875, Ithaca, New York

HELENA PETROVNA BLAVATSKY

ONDER hen die moderne denkrichtingen bestuderen zijn er velen die, hoewel ze niet met de theosofische beweging zijn verbonden, H. P. Blavatsky de opmerkelijkste vrouw van de negentiende eeuw hebben genoemd, een zeer ongewoon genie. Zo ongewoon, zo onverschillig voor wereldlijk eerbetoon, zo onbekommerd om haar eigen welzijn gedurende een heel leven dat aan het welzijn van anderen was gewijd, zo onpersoonlijk en toch zo geweldig vitaal was deze buitengewone vrouw, dat zij wel verkeerd moest worden begrepen door hen die de daden van de groten van ziel verklaren met de gewone egoïstische motieven waar de grote massa door wordt beheerst.

Zij gaf de wereld nieuwe hoop — de theosofie — op een kritiek moment, toen de oude cyclus duidelijk ten einde liep en het lot van de nieuwe cyclus nog onbeslist was. Met de natuurlijke bescheidenheid van ware grootheid, schrok zij er niet voor terug verkeerd begrepen te worden toen op haar leiding een beroep werd gedaan, en gaf zij alles op waaraan de wereld is gehecht om een niet ophoudende strijd te voeren tegen de krachten van duisternis en onwetendheid. Juist door haar eenvoud was zij een mysterie, zoals een hoge berg dat is, of de oceaan. Zij werd de sfinx van de negentiende eeuw genoemd, maar in de twintigste wordt zij beter begrepen. Zij vroeg geen andere beloning dan de vreugde een wereld van dienst te zijn die “ten onderging

door gebrek aan geestelijk voedsel.” Ze bracht het vergeten begrip terug van de verantwoordelijkheid van de mens voor zijn eigen daden en de gevolgen daarvan, een begrip dat zolang door theologische dogma’s in het duister was gebleven. Ze leerde dat de ware weg naar geluk, vrede en kracht was het vinden van de goddelijke natuur in onszelf.

De theosofische beweging van de negentiende eeuw was niet de eerste poging van deze aard. Tsong-kha-pa, de grote Tibetaanse Adept en hervormer uit de veertiende eeuw, was degene die voor het eerst pogingen in het werk stelde om de wereld op bepaalde cyclische momenten geestelijk te helpen. Dergelijke avatarische leiders en pogingen maken deel uit van de wereldgeschiedenis, in het verleden zowel als in het heden en in de toekomst. H. P. Blavatsky schrijft:

Onder de geboden van Tsong-Kha-pa is er een dat de Rahats (Arhats) opdraagt elke eeuw, in een bepaald nader aangeduid tijdvak van de cyclus, een poging te doen om de wereld, de “blanke barbaren” inbegrepen, licht te brengen. Tot op de dag van vandaag heeft geen van deze pogingen veel succes gehad. De ene mislukking volgde op de andere.

— “G. L. III” (“S. D. III”, 412)

Dank zij haar moed en zelfopoffering is de beweging deze keer echter niet mislukt, hoewel er door verraders, door onnadenkende lieden binnen de beweging en door openlijke vijanden van buitenaf alle pogingen in het werk werden gesteld om haar te vernietigen. Voor de eerste keer in de geschiedschrijving is zij veilig van de ene eeuw naar de andere overgebracht.

Helena P. Blavatsky, die tussen 11 en 12 augustus 1831 ongeveer om middernacht in Ekaterinoslav [het huidige Djnepropetrovsk] in Rusland werd geboren, genoot alle voordelen die rijkdom, cultuur en een hoge maatschappelijke

positie kunnen verschaffen. Haar vader was een afstammeling van de graven Von Hahn uit Mecklenburg, en haar moeder was de dochter van Geheimraad Andrey Fadeyeff en prinses Helena Dolgoroeki. Dit geslacht voert terug tot groothertog Rurik, de eerste daadwerkelijke heerser over Rusland. Haar moeder was een talentvolle schrijfster; maar van alle leden van de families Hahn en Dolgoroeki, hoe briljant ze ook waren, was er nooit een als H. P. B. — zoals de meeste van haar theosofische vrienden haar gewoonlijk noemden.

Van haar vroegste jeugd af gaf H. P. Blavatsky blijk bijzondere eigenschappen te bezitten. Ze was wel buitengewoon goedhartig en aanhankelijk, maar haar onconventionele manier van doen maakte haar tot de wanhoop van haar gouvernantes want zij was onstuimig en een durfal, op het roekeloze af. Haar ontembare eigenzinnigheid en aangeboren opstandigheid tegen de vrijheidsbeperkingen die in de eerste helft van de negentiende eeuw gewoon waren, — karaktertrekken die niet verstandig werden aangepakt door haar familieleden die dol op haar waren — werden later de oorzaak van veel moeilijkheden die zij ondervond door toedoen van verblinde critici, bij wie het nooit opkwam onder de oppervlakte te kijken om daar het ware goud te ontdekken. Want dat goud van haar karakter was inderdaad echt. Te onhandelbaar om met geweld in toom te worden gehouden, was ze altijd vatbaar voor rede en vriendelijkheid en kon ze hevig protesteren tegen onrechtvaardigheid en wreedheid jegens anderen. Toen ze nog erg jong was, werd haar warme sympathie en medelijden krachtig opgewekt bij het zien van de hartverscheurende tonelen van ellende en wanhoop onder de vermoeide bannelingen, die in rijen langs het prachtige landgoed van haar vader werden gevoerd

op hun verschrikkelijke tocht naar Siberië. Dat afschuwelijke schouwspel vergat zij nooit, en toen de tijd kwam zwoer zij haar uiterste best te zullen doen om de vreselijke last van het menselijk lijden over de gehele wereld te verlichten door *de oorzaken aan te pakken* en niet alleen door de gevolgen te verhelpen. Haar liefde voor de natuur was groot; alles — de rotsen, de bomen, de vogels — sprak tegen haar; en al spoedig maakte zij onderscheid tussen het kunstmatige en schijnheilige leven van de mensen en de prachtige wereld van de werkelijkheid, die alleen voor ons is afgesloten door de beperkingen van onze zelfzucht.

Helaas verloor zij haar moeder toen ze nog erg jong was, en haar opvoeding werd niet in goede banen geleid, ondanks haar uitstekende talenten. Ze bracht vijf jaar door bij haar grootouders in Saratov, waar haar grootvader civiel gouverneur was, en waar ze het voordeel had zijn enorme bibliotheek te kunnen gebruiken, waarin ze uitgebreid, maar niet erg systematisch las. Omstreeks deze tijd, in 1844 en opnieuw in 1845, nam haar vader haar mee naar het buitenland, en maakte zij kennis met de grotere wereld van kunst en cultuur in Frankrijk, Duitsland, Italië en Engeland. In die periode nam zij les bij de vermaarde Duitse componist en pianist Ignaz Moscheles.

Olcott vermeldt dat Helena, ondanks haar jeugd, door haar muzikaal talent in staat was in een concert op te treden in Londen, waar zij deelnam aan een trio voor drie piano's. De andere musici waren Clara Schumann en Arabella Goddard. Kort voor ze in 1873 naar Amerika ging, maakte ze enkele concerttournees door Rusland en Italië onder het pseudoniem Madame Laura. Later in haar leven, bij de zeldzame gelegenheden dat ze de piano aanraakte, maakte ze diepe indruk door de geestelijke kracht en schoonheid van

haar spel. Olcott hoorde haar vaak in New York en zegt daarover:

Zij was een groot pianiste, speelde met een touché en uitdrukking die zonder meer prachtig waren. . . . Er waren tijden . . . dat haar spel onbeschrijflijk groots was. Zij zat soms in de schemering, met niemand anders in de kamer dan ikzelf, en ontlokte dan aan het welluidende instrument zulke improvisaties, dat men zich kon verbeelden naar de Gandharva's of hemelse koorzangers te luisteren. Het klonk als een harmonie uit de hemel.

— *Old Diary Leaves*, I, 458-9

Na hun verdere reis door Engeland, Frankrijk, Duitsland en Rusland, keerde ze met haar vader naar huis terug. Ofschoon ze tegenover hem volgzamer was dan jegens anderen, zegt zij: "Hij zegende de sterren toen we naar huis gingen", en ze weer veilig was ondergebracht in de afzondering van zuidoost Rusland!

De dag waarop zij was geboren, werd door de eenvoudige huisbedienden en ondergeschikten uit haar jeugd van grote betekenis geacht. Mensen die in die tijd zijn geboren, zei men in Rusland, hebben macht over de elementalen, de kabouters, waarvan de Russische folklore zo rijk is voorzien, en haar levensloop, zelfs in haar jeugd, geeft reden te geloven dat dit in haar geval zeker waar was. Haar helderziende, helderhorende en telepathische vermogens waren al opmerkelijk ontwikkeld toen ze vier jaar oud was, en jarenlang vormden ze het wonder van de omtrek — inderdaad een fenomeen in zo'n door en door conventionele tot de orthodoxe kerk behorende patriciërsfamilie als de hare! Het is echter bekend dat er heel wat opmerkelijke 'occulte' gebeurtenissen te voorschijn zouden komen als de koninklijke en adellijke families van Europa toestemming gaven hun geheime archieven openbaar te maken.

Hoewel de psychische vermogens van H. P. Blavatsky zich voorlopig als het ware maar in het wildeweg moesten ontwikkelen, en de trainingsperiode waardoor ze onder controle kwamen, pas begon toen ze ongeveer volwassen werd, stond ze merkbaar (voor haarzelf) onder de hoede van haar Meester, een Indiase Rajput, Mahatma Morya, of Meester M. zoals hij algemeen wordt genoemd. Aanvankelijk kende ze hem niet als een levend mens, maar toen ze hem later in lichamelijke vorm ontmoette, was hij voor haar geen vreemde. Meermalen redde hij op een mysterieuze manier haar leven. Ze vertelde aan haar familie dat deze voor hen natuurlijk onzichtbare hoeder niet een geest van een overledene was; ze legde er de nadruk op dat er op aarde wijze mannen leven, grote wijzen, die de diepste geheimen van de natuur kennen, maar zich alleen vertonen aan hen die hun hulp verdienen.

Een bejaarde man die in een woud in de nabijheid van haar geboorteplaats woonde — een goedwillende tovenaars volgens de bevolking — vertelde aan haar zusters dat “dit dametje heel anders is dan jullie allemaal. Grote gebeurtenissen wachten haar in de toekomst. Het spijt mij te moeten bedenken dat ik niet lang genoeg zal leven om mijn voorspellingen omtrent haar bewaarheid te zien; maar *ze zullen alle plaatshebben!*”^{*} Dat gebeurde inderdaad, en wel tot grote zegen voor de wereld, maar zij betaalde een hoge prijs voor het geschenk dat zij bracht. Dit alles en nog veel meer boeiende en belangrijke dingen worden verhaald door haar tot de orthodoxe kerk behorende familieleden, die toch zeker niet sympathiek stonden tegenover haar theosofische ‘ketterijen’ en activiteiten.

^{*}*Incidents in the Life of Madame Blavatsky*, door A.P. Sinnett, 43.

Op een later tijdstip herkende een hooggeplaatste geestelijke intuïtief dat de occulte vermogens van H. P. Blavatsky volstrekt echt waren en dat ze ten dienste van de mensheid konden worden gebruikt. Deze ruimdenkende priester was aartsbisschop Isidore, een van de drie ‘pausen’ van de Russische kerk en een oude vriend van de familie Hahn. In 1860, tijdens een bezoek dat H.P.B. en haar zuster aan de aartsbisschop brachten, vonden er vele verschijnselen in zijn tegenwoordigheid plaats. Mevrouw Jelihovsky schrijft in haar “Personal and Family Reminiscences”:

Toen hij afscheid van ons nam, zegende de eerbiedwaardige oude man de reizigers, en zich tot mevrouw Blavatsky wendend, sprak hij deze afscheidswwoorden tot haar: —

“Wat u betreft, laat uw hart niet verontrust raken door de gave die u hebt en laat die ook later niet een bron van ellende voor u worden, want ze is u stellig met een bedoeling gegeven en u kunt er niet verantwoordelijk voor worden gesteld. Het is net andersom! want als u ze maar met onderscheidingsvermogen gebruikt, zult u in staat zijn veel goeds te doen voor uw medeschepselen.”

—*Incidents*, 137

In 1848, toen ze nog maar net 17 jaar was, aanvaardde het meisje overijld een huwelijksaanzoek van de man wiens naam zij daarna droeg. N.V. Blavatsky, Staatsraad, vice-gouverneur van de provincie Eriwan, was in wereldlijk opzicht een uitstekende partij, zelfs al was hij meer dan tweemaal zo oud als het moederloze meisje, dat met hem trouwde in een overmoedige bui. Haar gouvernante had haar vurige pupil namelijk gehoond door te zeggen dat niemand met haar zou willen trouwen, zelfs niet de oude Blavatsky, die zij zo vaak had uitgelachen. Toen ze besepte wat een overijld stap ze had gedaan en wat de huwelijks staat

eigenlijk inhiel, verliet zij, zoals haar familieleden hebben verklaard, haar echtgenoot in naam zonder hem ook maar de gelegenheid te hebben gegeven om aan haar te kunnen denken als zijn vrouw. Spoedig na deze dolle ervaring begon zij aan de jaren van zwerven en zoeken, waarin haar ontembare wil, haar natuurlijke talenten en de gewoonlijk onzichtbare bescherming van haar Meester haar veilig door vreemde landen en nog vreemdere ervaringen voerden.

Het was een deel van haar training om persoonlijk een doorsnee van het menselijk leven te leren kennen om uit de eerste hand de kennis te verwerven die later in haar werk kon worden gebruikt. Haar ervaringen omvatten niet alleen verheven en mooie dingen, maar ook veel dat vreemd en occult was, vaak op afgelegen en gevaarlijke plaatsen. Dit alles bereidde haar erop voor om met gezag en als ooggetuige te spreken wanneer zij een verklaring gaf van de talrijke buitengewone gebeurtenissen die zij in haar eerste grote werk, *Isis Ontsluierd*, en ook elders vastlegde.

Het is niet zo onnatuurlijk, dat het volgen van een richting die zo weinig gebruikelijk was voor een meisje van haar beschutte klasse, commentaar uitlokte in die eerste helft van de negentiende eeuw, toen de vrouw nog weinig vrijheid genoot; vage verhalen over verschillende tegen de regels handelende vrouwen met dezelfde naam werden door giftige tongen lasterlijk aan H. P. Blavatsky toegeschreven. Haar vader, kolonel Hahn, onderhield een regelmatige briefwisseling met haar en voorzag haar van geld, en toen boosaardige kwaadsprekers beweerden dat zij een vrolijk leventje leidde in Parijs, Berlijn of Wenen, was zij op reis in een ver werelddeel, bezig aan haar navorsingen, of was zij rustig thuis tijdens de zeldzame tussenpozen dat zij rust nodig had en verlangde naar het gezelschap van haar fami-

lie, waar zij erg aan was gehecht. Jaren later werden deze roddels gebruikt als een giftig wapen, waarmee dweeppzucht in allerlei vormen de boodschap probeerde te vernietigen door de boodschapper te bekladden — het oude, oude verhaal van vervolging door de krachten der duisternis.

Daar ze nooit een dagboek bijhield en voor data geen goed geheugen had, is het onmogelijk met zekerheid de juiste periode van sommige van haar reizen vast te stellen, maar een algemeen beeld en enkele nauwkeurige data van het tijdvak tussen 1848 en 1873 zijn wel te geven. Zij reisde een tijdlang met een Russische gravin in Turkije, Egypte en andere delen van de Levant. In Caïro studeerde ze bij een Kopt, een opmerkelijke occultist en waarschijnlijk is ze in die tijd lid geworden van de geheime loge der Droezen van de Berg Libanon. In 1851 ontmoette zij haar Meester voor de eerste keer in zijn stoffelijk lichaam, maar zij had hem al vaak op helderziende wijze gezien. De dag waarop zij “de Meester van haar dromen” ontmoette, was haar twintigste verjaardag, schrijft zij in haar *Scrap-Book*. In dat jaar werd de eerste grote Internationale Tentoonstelling in Londen gehouden en de Meester bevond zich daar in het gevolg van de beroemde staatsman Sir Jung Bahadur uit Nepal, die van een meedogenloos despoot na zijn terugkeer een wijze en weldoende heerser werd — een erg opvallende verandering. Meester M. gaf toen een schets van de toekomst voor H.P. Blavatsky, en toonde haar hoe ze zich moest voorbereiden op het werk waarvoor zij was uitgekozen.

De Meesters zagen dat het lang gescheiden gebleven Oosten en Westen langs prozaïsch commerciële, economische en politieke banen in nauw contact begonnen te komen en dat het Oosten zou worden verblind door de glans van het Westerse materialisme. Zij zagen dat het

gevaarlijke moment naderde van een uitwisseling van enerzijds materialistische gedachten en idealen, en anderzijds de psychische verlokking die uitgaat van het verwerven van lagere yogavermogens — een contact op een lager niveau dat voor beide kanten rampzalig zou zijn. Om dit gevaar te bezweren, vatten zij het plan op een krachtige grondtoon te laten horen op het hogere niveau van het menselijk welzijn. Zij begonnen hun unieke arbeid met het trainen van H. P. Blavatsky, om als Europeaan het Oosten uit zijn spirituele lethargie wakker te schudden door de Westerse ondernemingslust en energie, en om de wereld te laten delen in enkele van de daar begraven schatten aan oude wijsheid. Ter voorbereiding van een organisatie die een kern van universele broederschap moest zijn, ondernam zij haar lange en avontuurlijke reizen in verre landen om de nodige ervaring en kennis van het menselijk leven op te doen. Reizend onder het occulte toezicht van haar Meester, vond zij haar weg naar plaatsen en kreeg zij toegang tot bronnen van geheime overgeleverde kennis, die zelfs niet toegankelijk waren voor algemeen erkende ontdekkingsreizigers of geleerde onderzoekers.

In Canada kwam ze in aanraking met de Indianen en leerde het een en ander over de geheimen van hun medicijnmannen. In New Orleans, waar ze onderzoek deed naar de Voodoo-riten, raakte ze in groot gevaar en moest door haar Meester worden gewaarschuwd om vlug te vertrekken. Ze ging vervolgens naar Texas, waar ze een oude Frans Canadees ontmoette, Père Jacques, die enige tijd voor haar zorgde en haar van ernstige gevaren redde. Omdat haar kennis van het Engels beperkt was, moet een beschermer met wie zij vrijuit kon praten voor haar van groot nut zijn geweest. Mexico was het toneel van haar volgende avonturen, en

hier ontmoette zij een Hindoese chela van haar Meester, wiens bescherming hoognodig was in dat toen nog onstabiele land. Vergezeld van deze chela en een andere bestuurder van mystieke onderwerpen, met wie zij een ontmoeting had geregeld in West-Indië, ging ze op de boot naar India. Hier deed ze een mislukte poging om in Tibet te komen, want ze werd door de Britse officier die in dat grensgebied het bevel voerde, teruggestuurd. Die officier, generaal-majoor Murray, heeft vele jaren later in India het verslag van die mislukking tegenover kolonel Olcott bevestigd; hij zei dat H. P. B. een maand in zijn huis moest worden vastgehouden in het gezelschap van zijn vrouw (*O. D. L.*, I, 265).

Na het vertrek uit India bezocht zij Singapore en Java en bereikte tenslotte Engeland. Toen haar bleek dat er voorbereidingen werden getroffen voor de Krimoorlog, waarbij Engeland, Frankrijk en Rusland waren betrokken, vertrok zij als Russisch onderdaan naar de Verenigde Staten (1854), ging in New York van boord en begaf zich vandaar naar Chicago. Ze trok met emigrantenkaravanen de Rocky Mountains over en bereikte San Francisco, waar zij, naar men zegt, opnieuw haar Meester ontmoette. Getuigen hebben verklaard dat de plaatselijke dagbladen haar naam noemden en verhalen publiceerden over een ongewoon lange en gedistingeerde Hindoe, die veel aandacht trok toen hij in het publiek verscheen. Het is jammer dat bewijsstukken ontbreken, omdat de oude jaargangen van de kranten bij de grote brand van San Francisco verloren zijn gegaan, en navragen hebben tot nu toe niet geleid tot het vinden van een exemplaar elders.

Opnieuw ging ze op weg naar het Oosten, en in 1855 bereikte ze India weer, waar ze een Duitse vriend van haar

vader ontmoette, een voormalig Luthers dominee, Külwein genaamd. Er werd een gezelschap geformeerd om Tibet binnen te trekken, maar H. P. Blavatsky was het enige lid ervan dat daarin slaagde. Er is weinig bekend over haar ervaringen in Tibet bij deze gelegenheid, behalve dat wat in *Isis Ontsluierd* op interessante wijze wordt beschreven. Na vele moeilijkheden te hebben overwonnen en menig avontuur te hebben beleefd, werd ze tenslotte uit een zeer hachelijke situatie gered en naar de Indiase grens teruggevoerd. Ze vertelt over de knappe telepathische methode waarmee de shaman die haar tot gids diende om hulp vroeg:

We hadden de innerlijke *ego* van de Shaman geleid naar dezelfde, eerder in dit hoofdstuk genoemde vriend, de Kutchi uit Lha-Ssa, die geregeld heen en weer reist naar Brits Indië. *Wij weten* dat hij kennis kreeg van onze hachelijke situatie in de woestijn, want een paar uur later kwam er hulp en werden wij gered door een groep van vijftientwintig ruiters, die van hun leider opdracht hadden gekregen ons te zoeken op de plaats waar wij waren; niemand met gewone vermogens kon die plek hebben geweten. De leider van dat escorte was een Shaberon, een “adept”, die we nooit eerder hadden gezien en ook daarna niet meer, want hij verliet nooit zijn soumay (lamaklooster) en wij werden er niet toegelaten. Maar *hij was een persoonlijke vriend van de Kutchi*.

— *Isis Ontsluierd*, I, 736-7 (*Isis Unveiled*, II, 628)

H. P. Blavatsky voegt eraan toe dat het bovenstaande natuurlijk slechts ongeloof bij de lezer zal oproepen, maar het is alleen maar een voorbeeld van de “onbegrensde krachten en mogelijkheden van de menselijke astrale ziel.” In deze tijd, waarin wij over ontelbare bewijzen beschikken van hoogontwikkelde telepathie onder zogenaamde primitieve volken, zoals de Indianen, Afrikaanse stammen, de oorspronkelijke bewoners van Australië, Eskimo’s, enz., zou zij niet meer het hoofd hoeven te bieden aan de spot en

beschimpingen die zij toen moest verduren, omdat zij het waagde in te gaan tegen de algemeen heersende meningen. Het groeiend aantal sensitieven in alle delen van de wereld is zo opmerkelijk, dat ongeloof in telepathie en helderziendheid belachelijk en een teken van onwetendheid wordt.

TRAINING IN CHELASCHAP

MEN moet niet over het hoofd zien dat H. P. B. gedurende de jaren van haar omzwervingen, studie en avonturen altijd geld ontving van haar vader, die het opzond naar plaatsen waar zij het kon afhalen. Er waren tijden dat zij dringend geld nodig had om de dagelijkse onkosten te bestrijden, en andere dat zij zoveel had dat zij het kwistig besteedde, of weggaf met de impulsieve gulhartigheid die haar zo kenmerkte.

Toen zij in de jaren vijftig in Amerika was, ontving zij een legaat van 80.000 roebel van een familielid, maar dat werd al gauw helemaal door haar besteed. Na de dood van haar geliefde vader in 1873 gaf zij het grootste deel van haar erfenis uit aan het kopen van land en het opzetten van een landbouwonderneming op Long Island, New York; maar daar zij in die richting geen ervaring had, liep dat natuurlijk op een mislukking uit. Haar pen was het ware instrument voor haar genie, en toen zij onder het pseudoniem Radda Bai voor Russische dagbladen begon te schrijven, kreeg haar werk al gauw veel succes.

Na verdere reizen in India kreeg zij van haar Meester de wenk om te vertrekken en zo ontkwam zij veilig aan de troebelen van de mouterij in India in 1857. Hij zond haar naar Java om een bepaald werk voor hem te doen en daar ontmoette zij twee andere chela's. Waarschijnlijk direct hierna bracht zij in 1857 een bezoek aan Zuid-Amerika

waar zij de archeologische gegevens verzamelde die zij in *Isis Ontsluit* beschrijft. In ieder geval was zij voor 1860 in Europa terug, en na enige tijd in Frankrijk en Duitsland te hebben doorgebracht, verscheen zij plotseling op dramatische wijze bij een familiehuwelijk in Pskov. Ze bleef verscheidene jaren in Rusland voor ze haar reizen in het buitenland hervatte.

Terwijl zij bij haar familie in Rusland verbleef, vonden er grote ontwikkelingen plaats in haar innerlijke natuur: het was een periode van intensieve training, al was dat niet in een uiterlijke of zichtbare esoterische school; dat gebeurde later in Tibet. Omstreeks deze tijd kreeg zij verscheidene geheimzinnige ziekten, waarin ze, naar haar zeggen, een dubbel leven scheen te leiden. Bijzonderheden omtrent deze vreemde en gewichtige fase in haar leven vinden wij in *Incidents in the Life of Madame Blavatsky* van Sinnett. Het lijkt meer dan waarschijnlijk dat zij in die tijd een occulte training ontving, waarin zij “iemand anders” werd, zoals ze zei, en zich in een ver land bevond dat geen verband hield met haar waakleven. Als we deze perioden van innerlijke instructie voegen bij de tijd die zij bij verschillende adepten in Tibet, Egypte en Syrië doorbracht, is het gemakkelijk te begrijpen wat zij bedoelde toen zij sprak over “zeven jaar training” die zij onderging. De heer Sinnett begreep daaruit ten onrechte dat zij zeven jaar in *Tibet* studeerde, zoals hij publiceerde. Zij schreef hem in 1886 over “weken en maanden die ik bij de Meesters doorbracht in Egypte of in Tibet.”* Daarvóór schreef zij, in 1878:

Ik behoor tot de geheime sekte van de Droezen van de Berg Libanon

* *The Letters of H. P. Blavatsky to A. P. Sinnett*, 145.

en heb lange tijd tussen derwisjen, Perzische mullahs en allerlei soorten mystici doorgebracht.

— *Theos.*, LII, 628, aug. 1931

Na deze ziekten verminderden de sporadische verschijnselen, die buiten haar wil door bepaalde elementalen werden voortgebracht en verdwenen tenslotte. Zij naderde het einde van haar 'leertijd'. Haar zuster, mevrouw Jelihovsky, schrijft:

In Pskov en Rougodevo gebeurde het heel vaak, dat zij manifestaties ervan niet kon beheersen of beëindigen. Naderhand scheen zij ze [de occulte krachten] met de dag meer en meer onder controle te hebben, tot dat zij, na haar vreemde en langdurige ziekte in Tiflis, ze naar het scheen het hoofd kon bieden en geheel ondergeschikt aan haar wil kon maken. Het bewijs daarvan was dat zij elk verschijnsel naar willekeur kon beëindigen, en ook van te voren kon regelen dat ze dagen en weken lang niet optraden. Als die termijn was verstreken, kon zij ze op haar bevel teweegbrengen en de keus van wat er zou plaatshebben aan de aanwezigen overlaten. Kortom, zoals al gezegd, allen geloven vast, dat *waar een minder krachtige natuur zeker in de strijd te gronde zou zijn gegaan, haar ontembare wil op de een of andere manier het middel vond de wereld van de onzichtbare wezens — zij heeft altijd geweigerd aan de bewoners daarvan de naam "geesten" en zielen te geven — te onderwerpen aan haar eigen leiding.*

— *Incidents*, 153

Het "middel" dat zij vond om de onzichtbare wezens te beheersen, was de geestelijke wil van haar hoger zelf en de bescherming en hulp werden door haar onpersoonlijke motieven opgeroepen. Ze moest echter nog een andere inwijding doormaken alvorens geheel vrij te zijn van haar "schil", zoals ze haar lagere persoonlijkheid noemde. Dit gebeurde meer dan tien jaar later in Amerika.

Toen haar gezondheid was hersteld, ging zij in 1863 weer van huis en reisde in verschillende delen van Europa,

Rusland en mogelijk in Azië, tot eind 1867, toen er weer een oproep kwam van haar Meester. Waar zij zich ophield tussen 1864 en 1866 is in duisternis gehuld, maar er is enige reden om aan te nemen dat zij een gedeelte van die tijd in Tibet doorbracht, waar ze zich onder Meester M. trainde voor toekomstig werk. Misschien was zij in 1865 in Tibet, en was zij opzettelijk vaag in haar verklaringen om ongepaste nieuwsgierigheid naar occulte zaken te vermijden. Maar zij zegt wel uitdrukkelijk dat zij Meester K. H. pas in 1868 in zijn stoffelijk lichaam ontmoette, toen zij naar Tibet ging voor een lang verblijf bij zijn zuster en haar kind in Sjigatse. In de jaren zestig was zij een enthousiaste bewonderaarster geworden van de pogingen van Garibaldi om Italië te bevrijden; ze was daadwerkelijk aanwezig bij de slag van Mentana, bij Rome, op 2 november 1867, in gezelschap van een groot aantal andere vrouwelijke sympathisanten. Er is over dit voorval niet veel bekend, behalve dat zij bijna dodelijk gewond raakte en de sporen daarvan tot haar dood meedroeg. Haar herstel moet buitengewoon snel zijn geweest, waarschijnlijk dank zij de hulp van de zijde van haar Meester, want in het begin van 1868 vertrok zij met hem vanuit Constantinopel op de lange reis naar Tibet. Haar familieleden hoorden niets van haar tijdens haar verblijf van bijna drie jaar in Tibet en ze dachten dat zij dood was. Groot was dus hun vreugde, toen er 7 november 1870 in Odessa een brief werd ontvangen waarin stond dat het goed met haar ging en dat zij zou terugkeren “voordat er achttien nieuwe manen zullen zijn opgekomen.” De brief was in het Frans en ongetekend, maar hij is in het karakteristieke handschrift van K. H., dat elf jaar later goed bekend werd toen hij lange tijd correspondeerde met A. P. Sinnett en anderen in India.

Dit is de eerste brief waarvan bekend is dat hij op een ongewone manier werd bezorgd, want de brenger, een Oosterling, verscheen op geheimzinnige wijze in de kamer van mevrouw Fadeyeff, een tante van H.P. Blavatsky van wie zij veel hield; hij overhandigde haar de brief en, zoals zijzelf schrijft, “verdween zomaar voor mijn ogen.” De orthodoxe mevrouw Fadeyeff was sterk gekant tegen de “ketterse” ideeën van haar nicht en nam aan dat de brief door een geest was gebracht. Zij was flink van streek door het verschijnsel en was ook niet helemaal gerustgesteld toen H.P. Blavatsky, na haar terugkeer in Rusland, haar vertelde dat de occulte boodschapper een levende man was die het vermogen had naar welgevallen te verschijnen in wat in het Oosten het *māyāvi-rūpa* of illusoir lichaam (gedachte-lichaam) wordt genoemd.

Dit voorval had twee consequenties, die bijzonder belangrijk waren ter weerlegging van de beschuldiging dat H. P. Blavatsky brieven vervaardigde en afleverde die zij ten onrechte aan de Mahatma's toeschreef. De streng orthodoxe instelling van mevrouw Fadeyeff maakte dat zij elke soort ‘bovennatuurlijke’ verschijnselen die niet tot het terrein van haar kerk behoorden, veroordeelde; zij zou een uiterst onwillige getuige voor het bestaan ervan zijn geweest. H.P.B. schrijft:

Toen zij de bewijzen kreeg dat zij levende mensen waren, beschouwde zij hen als duivels of *aan Satan verkocht*. ...Zij is erg bedeesd, vriendelijk en zachtmoedig. Haar hele leven, is haar geld en alles voor anderen. Maar als je aan haar godsdienst komt, wordt ze als een furie. Met haar praat ik nooit over de Meesters.

— *Blavatsky Letters*, 154

Het zou natuurlijk zijn geweest als ze de geschiedenis met de brief, die zij op ongewone manier ontving, had ver-

zwegen toen zij bemerkte dat daardoor de ketterse theorieën van haar niet werden ondersteund. Toen kolonel Olcott haar echter vroeg de waarheid ervan te bevestigen, was zij zo vriendelijk hem de oorspronkelijke brief toe te zenden, vergezeld van een duidelijk verslag van de ‘miraculeuze’ wijze waarop hij verscheen, toen H. P. Blavatsky duizenden kilometers ver weg was. Richard Hodgson, de vertegenwoordiger van de Londense Society for Psychical Research, over wiens beschuldigingen tegen haar later in dit boek meer wordt vermeld, was zo dwaas te suggereren dat, aangezien mevrouw Fadeyeff een Russin was en een familielid van H. P. Blavatsky, het waarschijnlijk is dat zij loog en een vals getuigenis aflegde om de “politieke motieven” van haar nicht te steunen (in gewone taal is dit de oude beschuldiging van “spionage”, die hij weer ophaalde om haar levensloop te verklaren). Daar zelfs de ergste vijanden van H. P. B. de belachelijke theorie dat zij een Russische spionne was, hebben laten varen, zullen wij het maar aan hen overlaten om, als ze dat kunnen, een ander, even dom motief te vinden, om geen geloof te hechten aan het voorval met de brief aan Fadeyeff.

De betekenis van dit bijzonder overtuigende verschijnsel is verder, dat het de bewering staft dat geoefende occultisten stoffelijke voorwerpen, zoals brieven, buitengewoon snel over lange afstanden met de “astrale post” kunnen overbrengen. In de jaren zeventig [van de vorige eeuw] was deze mogelijkheid in het Westen nog onbekend, hoewel de lama’s in Tibet en sommige Indiase yogi’s er wel mee vertrouwd waren. Het spiritisme en christelijke legenden over heiligen kennen voorbeelden van soortgelijke overbrenging, maar die worden altijd aan het bovennatuurlijke toegeschreven.

Met betrekking tot de brieven van Meester K. H. hebben sommige critici van H. P. Blavatsky, die beweren dat zij ze fabriceerde en dat er geen Mahatma's bestaan, aangevoerd dat de vroegere aan K. H. toegeschreven brieven in een krachtiger handschrift zijn dan die uit een latere periode toen, zoals zij zeggen, H.P. Blavatsky oud en ziek werd en haar afnemende krachten zich in het handschrift van de "zogenaamde Mahatmabrieven" weerspiegelden. De onjuistheid daarvan kan worden vastgesteld door de door K. H. aan mevrouw Fadeyeff geschreven brief te vergelijken met een andere die hij bijna *zestien jaar* later schreef. Van beide brieven zijn fotografische reproducties opgenomen in *Did Madame Blavatsky Forge the Mahatma Letters?* van C. Jinarājadāsa, die geen enkel verschil tussen de handschriften vertonen. Het laatste bericht werd dwars over een blanco bladzijde geschreven van een brief van een toegewijd lid, Tookaram Tatyā, die op 5 juni 1886 in Bombay aan kolonel Olcott werd verzonden, en twee dagen later in Adyar door hem werd ontvangen. H. P. B., die toen in Duitsland woonde, kon natuurlijk niet bij dit verschijnsel betrokken zijn geweest. Deze feiten zijn grondig geverifieerd en konden nooit worden weerlegd. Ze zijn alleen door vooringenomen critici genegeerd.

Na de voltooiing van de intensieve training van H. P. Blavatsky in Tibet, waar zij bij de zuster en een neef van K. H. in Sjigatse woonde, keerde zij naar Europa terug. Na een kort bezoek aan Cyprus en Griekenland, waar zij de Griekse Meester Illarion ontmoette, scheepte zij zich waarschijnlijk in naar Egypte, maar het schip, dat een lading buskruit bevatte, vloog nabij Spezzia* in de lucht en zij

*[Dit is de spelling van Sinnett (*Incidents*, 154) van wat ongetwijfeld het

behoorde tot de zeer weinige passagiers die werden gered. Daar de overlevenden alles hadden verloren, zorgde de Griekse regering voor gratis vervoer. H.P.B. landde tenslotte in Egypte, waar zij zonder middelen moest wachten op geldzendingen van haar Russische familieleden.

Ze bleef ongeveer vier maanden in Caïro en deed in die periode haar eerste poging om iets van haar kennis omtrent de verborgen kant van de natuur aan de wereld over te dragen door een paar belangstellenden samen te brengen om het verschijnsel mediumschap, en de ontoereikende, maar bekende reïncarnatietheorie van Allan Kardec te onderzoeken. De omstandigheden in Caïro waren voor haar doel erg slecht; daarom zond zij uitnodigingen naar Frankrijk en Engeland aan zogenaamd goed bekend staande mediums. Jammer genoeg kwamen die niet opdagen, en het groepje kon dan ook niet anders doen dan zich behelpen met enkele plaatselijke zeer povere figuren. Het schijnt dat H. P. Blavatsky zelf enkele verschijnselen teweegbracht om uit de moeilijkheden te komen, want zij werd door de leden als een soort medium beschouwd. Zij schonk geen aandacht aan die dwaling en zei: “Ze weten niet beter, en het doet mij geen kwaad — want ik zal hun zeer binnenkort het verschil laten zien tussen een passief medium en iemand die zelf handelend optreedt” (*Incidents*, 158). Deze opmerking komt voor in een van haar brieven aan haar familie in Rusland en iets later vertelde zij hun over de mediums in Caïro:

“Zij stelen het geld van de vereniging” . . . “Ze drinken als ketters en nu betrapte ik hen erop dat zij onze leden allerschandelijkt bedriegen . . .

eiland Spétsai is, in de Golf van Argolis, Griekenland. H. P. B. vermeldt deze ervaring in haar brief (LXI) aan A. P. S. als “Speggia, in het zicht waarvan wij de lucht ingingen” (*Blavatsky Letters*, 153). — Red.]

Ik gelastte hen dus weg te gaan . . . De *Société Spirite* heeft nog geen veertien dagen bestaan — het is een stel bouwvallen — groots, maar even bedenkelijk als die van de graven van de Farao's. . . . Om de komedie met een drama te besluiten, ik werd bijna neergeschoten door een dolleman — een Griek, die de twee enige openbare seances die we hebben gehouden had bijgewoond en die, denk ik, in de macht raakte van een of ander gemeen spook.”

— *Incidents*, 159

Hier wordt duidelijk het verschil omschreven tussen een occultist met door training verworven vermogens en een hulpeloos, passief medium dat is blootgesteld aan het gevaar om bezeten te worden door onbekende en ongewenste wezens van het lagere astrale gebied. Toen zij in *Isis* over de gevaren van het mediumschap schreef zal de ervaring die zij in Caïro had haar stellig van dienst zijn geweest.

Na het mislukken van deze proef om enkele van de leringen van de theosofie bekend te maken, door duidelijk te verklaren wat aan psychische verschijnselen ten grondslag ligt, bracht ze een paar maanden in het Nabije Oosten door voor ze naar Rusland terugkeerde. Toen ze in Egypte was, bracht ze, naar wordt gezegd, geheel alleen een nacht door in de Koningskamer van de Grote Piramide, waar ze enkele opmerkelijke ervaringen had — en zij is niet de enige ziener die dat heeft meegemaakt in die oude inwijdingskamer.

VAN LEERTIJD NAAR WERK

IN juli 1872 kwam H. P. Blavatsky in Odessa aan waar haar familie toen woonde. Er waren precies “achtien manen” opgekomen sinds haar tante de occulte brief ontving. Ze bleef daar ongeveer negen maanden en ging toen naar Parijs, waar een neef woonde. Op 7 juli 1873 kwam zij in New York aan, nadat zij van haar Meester, onder wiens gezag zij werkte, de wenk had gekregen om in dat moderne centrum van energie een begin te maken met de grootse poging van de negentiende eeuw. Ze bleef meer dan vijf jaar in de Verenigde Staten, woonde meestal in New York, en werd in 1878 genaturaliseerd.

Kolonel Olcott citeert een interessante bevestiging van H.P.B.’s mededelingen aan hem over haar reizen. Mejufvrouw Anna Ballard, een ervaren journaliste, schreef hem in 1892 in antwoord op zijn verzoek o.a.:

“... Ik ontmoette haar in juli 1873 in New York, nauwelijks een week na haar aankomst. Ik was toen verslaggeefster bij de redactie van de *New York Sun* en was aangewezen om een artikel te schrijven over een Russisch onderdaan. Tijdens mijn speurtocht naar feiten rapporteerde een vriend van mij de aankomst van deze Russische dame en ik bracht haar een bezoek; zo begon een kennismaking die verscheidene jaren duurde. Bij ons eerste interview vertelde zij me dat zij er tot de avond voor haar vertrek geen idee van had dat ze van Parijs naar Amerika zou gaan; maar waarom zij hier kwam en wie haar zo haastig wegzond, zei ze niet.

Ik herinner me heel goed dat zij op verrukte toon zei: 'Ik ben in Tibet geweest.' Waarom zij dacht dat dit een zaak van gewicht was, meer dan een van de andere reizen in Egypte, India, en andere landen waarover zij me vertelde, kon ik niet begrijpen, maar ze zei het met bijzondere nadruk en vuur. Ik weet nu natuurlijk wel wat het betekent."

— *O.D.L.*, I, 21

Uit een voorval tijdens de reis van H. P. Blavatsky naar Amerika blijkt haar goedhartigheid, die een van haar voornameste eigenschappen was. In Le Havre trof ze namelijk een vrouw aan met twee kinderen, in grote ellende; bij navraag hoorde ze dat de vrouw op weg was naar haar man in Amerika, maar dat ze al haar geld was kwijtgeraakt door valse tickets te kopen en nu volkomen berooid, zonder vrienden, was achtergelaten. H. P. B., die slecht bij kas was, ruilde ogenblikkelijk haar eersteklas ticket om voor tussendeksbiljetten voor zichzelf en het ongelukkige gezin. Hoeveel mensen uit beschaafde kringen zouden genoeg hebben genomen met het overvolle tussendeck en de onverkwikkelijke toestanden, die daar in die dagen heersten, om een volslagen vreemdeling uit de nood te helpen?

Toen zij in New York aankwam lag er geen geld op haar te wachten, want haar vader was net gestorven en de remises aan haar kwamen niet binnen, als gevolg van door wettelijke voorschriften ontstane vertragingen. De Russische consul zag geen mogelijkheid haar enig geld voor te schieten en enkele maanden lang moest zij zich ernstige ontberingen getroosten; ze was genoodzaakt in een van de armste wijken van de stad te wonen en zich in leven te houden met het vervaardigen van dassen.

Tenslotte brak in oktober 1874 de tijd van handelen aan en ontving zij opdracht naar het dorp Chittenden in Vermont te gaan, waar de twee gebroeders Eddy, die toen

in spiritistische kringen beroemd waren, hun historische seances hielden. Henry Steel Olcott, later president van de Theosophical Society, deed een onderzoek en bracht verslag over hen uit voor de *New York Daily Graphic*, en haar opvallende gelaatstrekken, die het stempel droegen van kracht en kennis, trokken hem onmiddellijk aan. Ze beseftte dat dit geen toevallige ontmoeting was; dit was de man die zij nodig had om haar te helpen bij het werk waarvoor zij werd gezonden. In die tijd kon zij bijna geen Engels meer spreken, al kon zij het vrij goed lezen, en het viel kolonel Olcott op dat zij Parijs-Frans sprak met een bevriende Canadese dame. Daar hij die taal goed kende, vond hij daarin een excuus om haar aan te spreken, en het duurde niet lang of er ontstond vriendschap tussen hen. Het was inderdaad geen toevallige ontmoeting en Mahatma Morya heeft verscheidene jaren later aan de heer Sinnett verteld hoe die tot stand was gekomen.

Enkele van de Meesters, die beseften dat er opnieuw een cyclisch moment was aangebroken waarop de “occulte leer” gehoor zou kunnen vinden, besloten tenslotte de poging te wagen. De hogere “chefs” waren niet zo hoopvol gestemd, maar ze maakten geen bezwaar. Meester M. schreef in 1882:

Daarbij werd echter bedongen, dat het experiment onafhankelijk van onze persoonlijke leiding zou worden uitgevoerd; dat er geen abnormaal ingrijpen door onszelf zou plaatsvinden. Zo vonden we, al zoekende, in Amerika de man die als leider kon dienen — een man met grote morele moed, onbaatzuchtig en met andere goede eigenschappen. Hij was op verre na niet de beste, maar (zoals de heer Hume het in H. P. B.’s geval uitdrukt) — hij was de beste die beschikbaar was. Wij brachten hem in aanraking met een vrouw met exceptionele en wonderbaarlijke begaafdheden. Gepaard aan deze had zij grote persoonlijke gebreken, maar zoals zij was, leefde er geen tweede die voor deze taak

geschikt was. Wij zonden haar naar Amerika, brachten hen bij elkaar — en de proef begon. — *De Mahatma Brieven aan A. P. Sinnett*, 291

Twee jaar later, toen er voor de heer Sinnett een kritieke periode aanbrak, veroorzaakt door zijn gebrek aan geestelijk begrip en inzicht, vond K. H. het nodig de zojuist aangehaalde woorden van lof voor H.P.B. en Olcott te herhalen:

Die twee zijn, zeg maar, verre van volmaakt — in sommige opzichten geheel het tegenovergestelde. Maar zij hebben datgene in zich (vergeef mij deze eeuwige herhalingen, maar men blijft dit even vaak over het hoofd zien), wat wij elders te zelden hebben aangetroffen — ONZELFZUCHTIGHEID, en een vurig verlangen zich voor het welzijn van anderen op te offeren; welk een “menigte van zonden” bedekt dat niet! Het is een afgezaagde waarheid, maar toch zeg ik het, dat we alleen in tegen spoed de ware mens leren kennen. . . . Iemand die voor hoger onderricht in aanmerking wenst te komen, moet in hart en nieren een *waar* theosoof zijn, niet slechts in schijn. — Idem, 410-11

Kolonel Olcott was advocaat en had een bloeiende praktijk, die hij binnen enkele jaren opgaf nadat hij zich met hart en ziel aan de theosofie was gaan wijden. Hij had een mooie staat van dienst als militair in de Amerikaanse Burgeroorlog en later als Bijzonder Gevolmachtigde van het Departement van Oorlog, in welke functie hij zulke waardevolle diensten verleende, dat hem van officiële zijde de grootste hulde werd gebracht toen hij Amerika verliet om in India te gaan wonen. Zijn boek *People from the Other World*, een verhaal dat onder andere zijn ervaringen op de boerderij van Eddy bevat, waar hij H. P. Blavatsky ontmoette, maakte grote indruk op mensen die belangstelling hadden voor het onderzoek van paranormale verschijnselen.

Deze schets is te kort om een afdoende studie mogelijk te maken van het mysterie H. P. Blavatsky — de zeer onconventionele Russische persoonlijkheid enerzijds, en de volledig geestelijke Intelligentie anderzijds, die de Meesters bij verschillende gelegenheden aanduiden als “onze Broeder H. P. B.” Met het oog op de tegen haar gerichte lasterpraatjes zijn hier wellicht enkele woorden tot verweer op hun plaats.

Over de buitengewoon ingewikkelde aard van haar karakter en de schijnbare tegenstrijdigheden ervan, werd in 1881 aan Sinnett een waardevolle wenk gegeven; als hij de diepe betekenis ervan had beseft, had er veel wanbegrip van zijn kant kunnen zijn voorkomen. Meester K. H. schreef hem:

Hoewel de tijd nog niet geheel rijp is om u het geheim volledig mee te delen . . . ben ik op grond van het grote onrecht en kwaad dat werd gedaan, gemachtigd u een blik achter de sluier te gunnen. Deze toestand waarin zij verkeert [prikkelbaarheid, gebrek aan terughoudendheid, enz.] hangt ten nauwste samen met haar occulte opleiding in Tibet, en is toe te schrijven aan het feit dat zij geheel alleen de wereld werd ingezonden om geleidelijk voor anderen de weg te bereiden. . . . Herinner u dan alstublieft wat zij probeerde uit te leggen . . . namelijk het feit van de *zeven* beginselen in een *volledig* menselijk wezen. Welnu, geen man of vrouw, tenzij hij een ingewijde is van de “vijfde kring”, kan het besloten gebied van *Bod-Lhas* verlaten en in de wereld terugkeren als een integraal geheel — als ik die uitdrukking mag gebruiken. Minstens *één* van zijn zeven satellieten moet om twee redenen achterblijven: de eerste is dat de noodzakelijke verbindingsschakel, de draad van transmissie moet worden gevormd — de tweede, dat daarin de zekerste waarborg ligt dat bepaalde zaken nooit worden onthuld. Zij is geen uitzondering op de regel, en u hebt een ander voorbeeld gezien — een man van hoge intellectuele ontwikkeling — die één van zijn huiden moest achterlaten; en die daarom als hoogst excentriek wordt beschouwd. Het gedrag en de status van de overige *zes* hangen af van de inherente eigenschappen, de psycho-fysiologische

eigenaardigheden van de persoon, en in het bijzonder van de eigenaardigheden die worden overgebracht door wat de moderne wetenschap "atavisme" noemt. Gevolg gevend aan mijn wens, heeft mijn broeder M. u door bemiddeling van haar een zeker voorstel gedaan, als u zich dat herinnert. U behoefde het slechts aan te nemen en op ieder door u gewenst tijdstip zoudt u zich een uur of langer hebben kunnen onderhouden met de werkelijke *baitchooly* [het echte, volledige individu], in plaats van met de in psychologisch opzicht gekortwiekte, met wie u nu gewoonlijk moet omgaan.

—*De Mahatma Brieven*, 223-4

In zijn *Old Diary Leaves*, (I, 18) maakt kolonel Olcott een merkwaardige opmerking, die misschien betrekking heeft op deze verandering en de psychologische 'handicap' van H. P. Blavatsky:

... toen zich een bepaalde wonderbaarlijke psycho-fysiologische verandering bij H. P. B. voltrok waarover ik niet vrij kan spreken en die niemand tot nu toe heeft vermoed, al kennen zij haar van nabij en hebben ze haar volle vertrouwen.

Olcott had waarschijnlijk niet de brief van de Meester aan Sinnett gezien, waarin hij vertelt over haar psychologische handicap, maar natuurlijk kan de verandering die Olcott vermeldt iets anders zijn geweest. In ieder geval is het een belangwekkend getuigenis, maar de door verschillende schrijvers over dit onderwerp gepubliceerde gedachten geven geen duidelijkheid.

H. P. Blavatsky was geen dikhuidige, ongevoelige cynicus, maar een bijzonder grootmoedige en hartelijke vrouw, die direct klaar stond om elke hulp te verlenen waartoe zij in staat was wanneer ze hoorde dat iemand in nood verkeerde. Er zijn voorbeelden bekend dat zij zelfs de schuld op zich nam van door anderen bedreven dwaasheden om zo-doende onschuldige mensen voor schande te behoeden. Om

tekortkomingen van anderen te verontschuldigen, zei ze vaak dat zij in hun plaats wel ergere fouten zou hebben gemaakt en dat haar dat meer kwalijk kon worden genomen, omdat zij een betere training had gehad. Nooit is zij ervan beschuldigd ook maar het geringste verlangen naar wraak te koesteren, zelfs niet jegens hen die leugens over haar vertelden en haar op de meest laagstaande en trouwelooze wijze behandelden. Ondanks haar vulkanisch temperament en plotselinge uitbarstingen van woede tegen Olcott en anderen, als die werden opgewekt door hun “klets-koek”, zoals zij hun afdwalingen half humoristisch noemde, is daarachter het serene, onpersoonlijke karakter van haar werkelijke Zelf onmiskenbaar. Olcott vroeg eens waarom haar vurig temperament niet blijvend onder controle werd gehouden, en kreeg, zoals Olcott vermeld, van een Meester te horen:

. . . zo'n ingreep zou onvermijdelijk haar dood door een beroerte ten gevolge hebben; het lichaam werd bezielde door een vurige en dominerende geest, die al als kind geen vrijheidsbeperkingen duldde; en als die buitengewone lichamelijke energie niet de vrije loop zou worden gelaten, zou het gevolg niet anders dan fataal zijn. . . . De enige mensen die zij werkelijk vereerde waren de Meesters; toch was zij zelfs jegens hen af en toe zo strijdlustig dat, zoals hierboven gezegd, de zachtmoedigen onder hen haar niet konden of wilden benaderen als zij in een bepaalde stemming was. Teneinde de gemoedstoestand te bereiken waarin zij onbevangen met hen kon omgaan, had haar jaren van verschrikkelijke strijd gekost — naar zij me aandoenlijk verzekerde. — *O.D.L.*, I, 258

K. H. zelf wijst op de moeilijkheid die hij had om haar te benaderen tijdens een bepaalde crisis, zoals is vermeld in haar *Letters to A. P. Sinnett* (blz. 7). Haar Russische voorouders van vorstelijke bloede, de Dolgoroeki's, muntten uit door buitengewone moed en een hartstochtelijke hang

naar persoonlijke onafhankelijkheid, en een van hen trostseerde in de Senaat met succes tsaar Peter de Grote, een zeer onbezonnen daad.

Hoewel zij in bepaalde opzichten gehandicapt was door erfelijke factoren en ook doordat ze, als boven beschreven, psychologisch ‘gekortwiekt’ was, werd haar uitzonderlijke persoonlijkheid, die in menig opzicht eigenzinnig, impulsief en grillig was, volkomen ondergeschikt gemaakt aan de wil en vastberadenheid van haar hogere natuur, als het ging om de zaak van de grote missie die zij moest volbrengen. Dit ‘complex’ veroorzaakte veel van de paradoxale gebeurtenissen in haar loopbaan die kritiek hebben opgeleverd. Haar lasteraars waren niet in staat de betekenis te zien van het feit dat het grootse, zich opofferende en toegewijde Wezen “H.P.B.” niet altijd zichtbaar was achter de persoonlijkheid “H. P. Blavatsky”.

In een poging om dat aan A. P. Sinnett uit te leggen, gaf zij deze toelichting:

Geloof u, omdat u — naar u meent — mijn stoffelijk omhulsel en brein hebt gepeild, dat u, al bent u een knap ontleder van de *menselijke* natuur — ooit zelfs maar tot onder de opperhuid van mijn *Werkelijke Zelf* bent doorgedrongen? U zou zich schromelijk vergissen, als u dat deed. . . . Wat ik zeg is dit: U *kent mij niet*; want wat er ook *binnenin* is [“dat niet- innemende rotsblok”], het is *niet wat u denkt* dat het is. . . . Ik (het innerlijke, werkelijke “ik”) ben gekerkerd en kan mijzelf niet laten zien zoals ik ben, hoezeer ik dat ook zou willen. Waarom zou ik dan, sprekend namens mijzelf *zoals ik ben* en mijzelf voel, waarom zou ik dan verantwoordelijk worden gehouden voor de *uiterlijke* kerkerdeur en hoe *die* eruit ziet, terwijl ik haar noch heb gemaakt, noch verfraaid?

— *De Mahatma Brieven*, 518-9

Wat later, in 1885, schreef zij, vertrouwend op het intuïtieve inzicht van mevrouw Patience Sinnett:

De wereld is verdeeld in de miljoenen *die mij niet kennen* . . . maar *over* mij hebben gehoord; en wat zij hoorden, zelfs in de bloeiperiode van de Theosofie, toen die bijna een mode was geworden, kon hen nooit *gunstig voor mij* stemmen; en van die miljoenen hebben enkele honderden — laten we zeggen duizenden — mij persoonlijk gezien, d.w.z. die zeer ruige persoonlijkheid in haar “zwarte zak” en met haar onbeschaafde manier van praten. Die mij *wel* kennen en een glimp hebben opgevangen van het *innerlijk* schepsel — zijn een paar dozijn.

— *Blavatsky Letters*, 102

In het eerste jaar van de Society schreef de Egyptische Meester Serapis (de “Maha-Sahib” genoemd) aan Olcott, die kennelijk sommige van haar manieren niet kon begrijpen:

O arme, arme Zuster! Kuise en reine Ziel — een parel opgesloten in een van buiten ruwe natuur. Help haar om die schijn van uiterlijke ruwheid af te werpen, en een ieder zou dan wel verblind kunnen worden door het goddelijk Licht dat onder zo’n bolster is verborgen.

— *Letters from the Masters of the Wisdom*, II, 36-7

Dr. G. de Purucker geeft de volgende samenvatting van de grootsere kant van die “vreemde vrouw”, H.P.B.:

. . . dat verwonderlijke Iets . . . dat verwonderlijke wezen dat in H. P. Blavatsky was en door haar werkte, kwam uit Sambhala — kwam uit deze hiërarchie. Ik doel hier niet louter op de vrouw, op het fysieke lichaam; nee, zelfs niet op de persoon die in Rusland is geboren, maar op dat prachtige Iets dat in dat lichaam incarneerde, en dat een deel van ‘haarzelf’ daar achterliet en psychisch gehandicapt de wereld inging, in dat opzicht gehoorzaamend aan een oude wet, wat de oorzaak was van zoveel misverstand over haar. Dit Wezen deed zijn werk in de wereld op de juiste cyclische tijd voor zijn verschijning onder de mensen: het begin van een nieuwe “Messiaanse Cyclus”.

— *Fundamentals of the Esoteric Philosophy*, 361

Elders schreef dr. de Purucker:

Is er iemand die meent dat H. P. B., dat het Russische lichaam, dat door de meeste mensen H. P. B. wordt genoemd, de Boodschapper van de Loge was? Hoe ongerijmd! Zelfs niet haar onverschrokken karakter, haar grote en edele ziel, waardoor allen die haar werkelijk kenden, van haar hielden en haar vereerden — zelfs die waren niet de Boodschapper; maar dat avatārische Iets, die soms incarnerende Geest-Ziel die haar gebruikte en door haar werkte, juist omdat zij zo groot was, juist omdat zij een chela was, juist omdat zij uit eigen verkiezing het gewillige slachtoffer van haar opofferingsgezindheid was, en zij zich als een gewillig instrument in dienst stelde van een verheven doel en oogmerk.

Ik schrijf deze woorden in de hoop dat men ze zal onthouden en ze een waarschuwing zullen blijven voor hen die in de beginjaren van het laatste kwart van deze eeuw zullen leven, zich niet te laten leiden door louter uiterlijkheden of door menselijke vooroordelen; en ook als een dringende oproep aan toekomstige generaties om gereed en waakzaam te zijn, gereed om de geest, de innerlijke grootheid te herkennen van de Werker voor 1975 en daarna.

— *The Theosophical Forum*, V, 234, april 1934

Sommige eigenaardigheden van haar uiterlijke persoonlijkheid hebben vreemden vaak geïrriteerd, en tot hen wier onoprechtheid of zelfzucht voor haar een open boek waren, sprak zij niet zelden in onverbloemde taal, waardoor zij gevoelens van bittere wrok opwekte. Maar zelfs haar meest gewetenloze vervolgers was ze nooit echt vijandig gezind. Zelfs haar critici hebben toegegeven dat, als haar ergste vijand bij haar kwam om hulp (sommigen deden dat inderdaad!), zij hem op iedere mogelijke manier hielp. Meester M. vertelde Sinnett dat zij zich veel moeilijkheden zou hebben bespaard, als zij wat diplomatieker in haar uitingen was geweest:

... had zij meer de aard van een geboren *leugenaar* — dan zou zij misschien gelukkiger zijn en had zij nu al lang de overwinning behaald. Maar juist daar wringt de schoen, Sahib. Zij is te *waarheidlievend*, te *openhartig*

en *kan niet huichelen*: en nu wordt zij daar dagelijks voor gekruisigd. . . . Martelaarschap is plezierig om naar te kijken en te kritiseren, maar moeilijker om te ondergaan. Er is nog nooit een vrouw geweest die meer ten onrechte werd beschimpt dan H. B.

— *De Mahatma Brieven*, 301-2

Om een leerling tot het besef van zijn falen te brengen, aarzelde zij niet hem streng te berispen — als zij een belofte voor verbetering zag — en degenen die voldoende onderscheidingsvermogen hadden om haar vurig verlangen om te helpen te herkennen, waren erg dankbaar voor haar moedige openhartigheid. Terwijl de *ware* leraar ernaar streeft het innerlijke, meer goddelijke zelf op te roepen, zonder rekening te houden met de voorkeur of afkeer van de kant van de discipel, zal de valse leraar de lagere persoonlijkheid vleien om macht te verkrijgen of zich populair te maken. De eerste zal zich vaak een poosje afzijdig houden, of zelfs afstotend optreden, opdat de discipel de waarheid die hij onderwijst volgt ter wille van die waarheid zelf en niet om de een of andere persoonlijke beweegreden, zoals de gunst of lof van de leraar. Mw. David-Neel en enkele anderen die ook maar enigszins achter de sluier in Tibet en India zijn doorgedrongen, bevestigen dat de hogere yogi's of lama's radicale methoden toepassen bij de training van hun meest belovende leerlingen, methoden die in het Westen bijna onbegrijpelijk zijn. De tucht die de Zenboeddhisten in Japan aanwenden voor de ontwikkeling van onpersoonlijkheid, berust op een soortgelijk beginsel.

Kolonel Olcott, wiens persoonlijk contact met zoveel Oosterlingen dit alles bevestigt, schreef daarover:

. . . niets werkt zo verzwakkend als het aanmoedigen van de neiging afhankelijk te zijn van een ander, van de wijsheid van een ander, van de

rechtschapenheid van een ander. Dit is uiterst nadelig en verlamt iedere inspanning. Welnu, een methode die yogascholen in India en Tibet toepassen is deze: de Meester geeft in het begin geen enkele aanmoediging aan de aspirant leerling, misschien kijkt hij zelfs niet naar hem om, en het komt vaak voor dat mensen zich als chela's aan een Yogi hechten, ondanks het feit dat deze probeert hen weg te jagen, soms met klappen, of dat ze in ieder geval door de Yogi ogenschijnlijk worden versmaad en op alle mogelijke manieren tot mikpunt worden gemaakt.

– O.D.L., IV, 311-12

Er worden leerzame verhalen verteld over de pogingen van H. P. Blavatsky om haar serieuze leerlingen de gelegenheid te geven in zichzelf ijdelheid (een diepgewortelde bron van moeilijkheden), humeurigheid, afgunst en alle *ogenschijnlijk* kleinere gebreken uit te roeien, die overwonnen moeten worden bij de eerste stappen op het Pad. Eén leerling bekende openhartig dat zij hem op een keer zo erg op de proef stelde door een schijnbare onrechtvaardigheid en hardvochtige behandeling, dat hij tenslotte “rood aanliep”, in bittere klachten uitbarstte en uitleg of een verontschuldiging eiste. Ze werd onmiddellijk volkomen rustig, keek hem onderzoekend aan en zei: “En u wilt een occultist worden!” Hij beseftte ogenblikkelijk de bedoeling van haar vreemde gedrag en zag in dat hij had gefaald in een van de eenvoudigste beproevingen. Maar hij was dankbaar voor de geboden gelegenheid en deed er zijn voordeel mee.

De tragische geschiedenis van de Russische romanschrijver, V. Solovjov, een voorbeeld van een algehele mislukking, vormt hiermee een tegenstelling. Dat wordt later nog in dit boek beschreven.

Van het ware, het occulte pad, zegt H. P. Blavatsky dat het leidt:

... naar de kennis van wat goed is om te doen, door het juiste onder-

scheid tussen goed en kwaad; een pad dat de mens ook leidt naar dat vermogen dat hem in staat stelt het goede te doen dat hij wil, vaak zelfs zonder ogenschijnlijk een vinger uit te steken.

— *Lucifer*, II, 150, april 1888

... Het Occultisme verschilt van Magie en andere geheime Wetenschappen, zoals de glorieuze zon verschilt van een nachtpitje, zoals de onveranderlijke en onsterfelijke Geest van de Mens — de weerspiegeling van het volstreckte, oorzaakloze en onkenbare AL — verschilt van het sterfelijk omhulsel — het menselijk lichaam.

— *Lucifer*, II, 174, mei 1888

[Voor hen die niet “hartstocht-vrij” zijn en die “doof” zijn “voor de stem van de Mensheid”] zal de gouden poort van Wijsheid misschien veranderen in de wijde poort en de brede weg “die naar vernietiging leidt”, en bijgevolg “zijn er velen die daardoor binnentreden.” Dit is de Poort van de Occulte kunsten, beoefend met zelfzuchtige motieven, en zonder de betugelende en weldadige invloed van ATMA-VIDYA.

— Idem, 181

BEGIN VAN HET WERK IN AMERIKA

NADAT H. P. Blavatsky van de Eddy-boerderij in Chittenden in New York was teruggekeerd, ontmoette zij opnieuw kolonel Olcott, en op haar verzoek stelde deze zijn vriend William Quan Judge aan haar voor, een jonge advocaat die in Ierland was geboren en pas met een rechtspraktijk was begonnen. Van haar eerste ontmoeting met Olcott af probeerde zij zijn ogen te openen voor de werkelijkheden achter de verschijnselen van de spiritisten en hem de eerste beginselen in te prenten van de theosofische interpretatie van die verschijnselen, voor zover deze op feiten berusten. Zijn reactie was traag, maar tenslotte aanvaardde hij toch haar uitleg. Zij schrijft:

Ik werd met opzet naar Amerika gezonden en naar de Eddy's gestuurd. Daar vond ik Olcott, die verliefd was op geesten. . . . Ik kreeg opdracht hem ervan op de hoogte te stellen dat spiritistische verschijnselen, zonder de wijsbegeerte van het Occultisme, gevaarlijk en misleidend zijn. Ik bewees hem dat alles wat mediums door middel van geesten kunnen doen, anderen helemaal zonder geesten kunnen doen; dat bellen en gedachtenlezen, kloppen en fysieke verschijnselen door iedereen tot stand kunnen worden gebracht die het vermogen heeft om in zijn stoffelijk lichaam te handelen door middel van de organen van zijn astraal lichaam; en dat vermogen had ik al sedert ik vier jaar oud was, zoals mijn hele familie weet. Ik kon meubels laten bewegen en voorwerpen ogenschijnlijk laten vliegen, en mijn astrale armen die ze vasthielden, bleven onzichtbaar; dit alles voor ik ook maar van Meesters afwist.

— *The Path*, X, 369, maart 1896

De manier waarop zij W. Q. Judge benaderde was anders. Hij stelde wel belang in occultisme en de wijsbegeerte van de innerlijke kant van de natuur, maar was niet “verliefd op geesten”. Al gauw herkende hij haar missie, zoals blijkt uit de volgende woorden die hij wijdde aan haar nagedachtenis:

In 1874, in de stad New York, ontmoette ik H. P. B. voor het eerst in dit leven. . . . Het waren haar ogen die mij aantrokken, de ogen van iemand die ik in lang vervlogen levens moet hebben gekend. Zij keek mij met een blik van herkenning aan in dat eerste uur, en daarna is die blik nooit meer veranderd. Ik trad haar niet tegemoet als een onderzoeker van wijsgerige stelsels, . . . maar als iemand die vele perioden door de gangen des levens had gedwaald, op zoek naar de vrienden die konden tonen waar de plannen voor het werk verborgen waren. En gehoor gevend aan het beroep dat werd gedaan, legde zij de plannen opnieuw bloot, en zonder woorden ter verklaring, duidde ze er alleen maar op, en ging verder met haar taak . . . het was leraar en leerling, oudere en jongere broeder, die zich beiden op het ene doel richtten, maar zij met de kracht en de kennis die alleen helden en wijzen toebehoren.

-*Lucifer*, VIII, 290, juni 1891

En over haar karakter schrijft hij:

Dat zij altijd al wist hoe de wereld haar zou belasteren en beschimpen, was mij ook bekend, want in 1875 vertelde ze me dat ze aan een werk begon dat haar onverdiende laster, onverzoenlijke vijandschap, voortdurend wanbegrip, ononderbroken werk en geen wereldse beloning zou brengen. Ondanks dit alles gaf haar leeuwenmoed haar de kracht door te zetten. . . .

Veel is er gezegd over haar “verschijnselen”; sommigen hebben ze ontkend en anderen beweerden dat het trucs en listen waren. Daar ik haar vele jaren erg goed heb gekend en haar, zonder andere aanwezigen, meer en steeds gevarieerder verschijnselen heb zien voortbrengen dan al haar andere vrienden bij elkaar het geluk hadden te zien, weet ik voor mijzelf dat zij de beheersing had over verborgen machtige natuurwetten, die onze wetenschap niet kent; en ik weet ook dat zij zich nooit beroemde op haar vermogens, nooit rondbazuinde dat zij die had, nooit iemand

in het openbaar aanraadde om te proberen ze te verkrijgen, maar altijd de ogen van hen die haar konden begrijpen, richtte op een leven van altruïsme, gebaseerd op kennis van de ware filosofie. Als de wereld denkt dat haar dagen werden besteed aan het misleiden van haar volgelingen met zogenaamde verschijnselen, komt dat alleen omdat haar onoordeelkundige vrienden, tegen haar uitdrukkelijke wens in, verbazingwekkende verhalen over haar “wonderen” rondstrooiden, die tegenover een sceptisch publiek niet bewezen kunnen worden en die niet het doel van de Society zijn, noch ooit meer betekenden dan louter incidenten in het leven van H. P. Blavatsky.

Haar doel was de verheffing van het ras. Haar methode was zich bezig te houden met het denken van de eeuw zoals zij dat aantrof, door te trachten het stap voor stap verder te leiden; enkelen op te sporen en te onderrichten, die gevoelig waren voor de majesteit van de Geheime Leer en toegewijd aan “de grote wees, de Mensheid”, en die haar werk met ijver en wijsheid konden voortzetten; om een Society te stichten — hoe klein die ook zou zijn — die zou trachten het denken van die tijd te doordringen van de ideeën, leringen en terminologie van de Wijsheids-godsdienst, . . .

— *The Path*, VI, 67-8, juni 1891

Een Amerikaanse journalist geeft een interessante beschrijving van het uiterlijk en de werkwijzen van H. P. Blavatsky in die tijd. Daaraan ontlelen wij enkele toepasselijke passages:

In haar uiterlijke verschijning was H. P. Blavatsky, hoewel niet knap volgens de gebruikelijke opvatting van dat woord, buitengewoon indrukwekkend en interessant. Zij was lang en krachtig gebouwd en bewoog zich met koninklijke waardigheid. Haar hoofd is groot en onder een breed intellectueel voorhoofd straalden een paar grote heldere blauwe ogen, die met hun vreemde spirituele uitdrukking iedereen boeiden . . . Ze zou onder de veertig hebben kunnen zijn; naast een jeugdige lichamelijke kracht en soepelheid bezat zij de mentale rijpheid van iemand die veel ouder is. . . .

Het was in deze kamers, naderhand onder bekenden “The Lamasery” genoemd (de naam die men aan een boeddhistisch klooster in Tibet geeft), dat een briljante groep nonconformisten ’s avonds bijeen-

kwam . . . De gastvrouw zelf bewees een onderhoudend spreekster te zijn met een zeldzame magnetische kracht, en niemand werd het ooit moe te luisteren naar haar boeiende voordracht over ervaringen in vele landen, haar opvattingen over het leven en over kunst, of haar uiteenzettingen van het oosters occultisme. Ze was een talentvolle talenkenner, zoals de meeste Russen en . . . spreidde een diepe kennis tentoon van de oude en moderne literatuur uit alle landen. Zij was vertrouwd met de Duitse en Franse wijsbegeerte, en gaf in haar opmerkingen over het werk van de grote denkers uiting aan vele opvallend krachtige en originele ideeën. Nu en dan onderhield zij haar gasten met muziek en men prees haar pianospel als dat van een groot musicus.

— Geciteerd in *World Theosophy*, I, 657-8, aug. 1931

De journalist geeft vervolgens een lijst van vooraanstaande personen die regelmatig haar recepties bezochten, waaronder namen als professor Weiss van de Universiteit van New York, Thomas A. Edison (naderhand lid van de Theosophical Society), dr. Alexander Wilder, de graaf van Dunraven, Edwin Booth, Edward Bierstadt, Laurence Oliphant, de graaf van Dufferin (later onderkoning van India), en veel andere personen van naam op het terrein van de letterkunde, en andere kunstvormen en staatszaken.

Het gerucht liep dat zij ongewone mystieke vermogens bezat, en toch geen spiritistisch medium was. Nu en dan bracht zij wel een paranormaal verschijnsel voort om een of ander punt toe te lichten, maar in tegenstelling tot gewone mediums behield zij altijd haar persoonlijk bewustzijn, zelfs als de Meesters door haar spraken. Ze zei dat zij dan terzijde stond en gadesloeg. Haar vermogens waren geoefend en zij beheerste ze zelf. Aanvankelijk toonde zij alleen aan enkele vrienden in besloten kring haar bekwaamheid om paranormale vermogens te gebruiken, want ze had opdracht niet al te openlijk het feit bekend te maken dat zij naar verkiezing verschijnselen kon teweegbrengen. Haar occulte experi-

menten in de salon kunnen worden vergeleken met de merkwaardige experimenten die in populaire lezingen over scheikunde worden gedaan; maar de belangrijke demonstraties die zij haar vertrouwde leerlingen Olcott en Judge gaf, waren voornamelijk bedoeld voor hun persoonlijk onderricht en werden duidelijker verklaard of, om zo te zeggen, meer technisch. Judge had blijkbaar een dieper inzicht in het occulte aspect van de zaak dan de oudere man, want hij zegt met betrekking tot bepaalde manifestaties van haar vermogens, waarbij hij alleen tegenwoordig was:

... Ik geloof niet dat ze alleen voor mij werden gedaan, maar dat zij in die begintijd over het hele land de krachtlijnen uitzette, en ik had het geluk in het centrum van energie te staan en het krachterspel in zichtbare verschijnselen waar te nemen. ... Ik zal mij houden aan haar verklaring die ze vooruit gaf en nooit wijzigde. Die heb ik hierboven vermeld.

-*Lucifer*, VIII, 290-1, juni 1891

Na verloop van tijd kreeg H. P. Blavatsky de wenk enkele zogenaamde tekens en wonderen wat openlijker te tonen, met het doel de aandacht te trekken van de beste denkers onder wetenschappers en filosofen, die daardoor misschien iets geheel nieuws zouden ontdekken voor de studie van de diepere natuur van de mens — iets dat totaal verschilt van de versmade mediamieke verschijnselen en daar oneindig ver boven staat, maar toch paranormaal is. Haar eigen uiteenzetting van deze koers is verhelderend:

Er werd verondersteld dat intelligente mensen, in het bijzonder wetenschapsmensen, tenminste het bestaan zouden erkennen van een nieuw en uiterst belangwekkend veld van onderzoek, wanneer zij getuige zouden zijn van naar verkiezing teweeggebrachte fysieke gevolgen, waarvoor zij geen verklaring hadden. Er werd verondersteld dat theologen het bewijs zouden verwelkomen, waar ze in deze agnostische tijd zo erg

behoefte aan hadden, het bewijs dat de ziel en de geest met louter schepingen van hun verbeelding zijn, voortvloeiend uit onwetendheid omtrent de fysieke opbouw van de mens, maar entiteiten, die even werkelijk zijn als het lichaam en veel belangrijker. Deze verwachtingen werden niet gerealiseerd. De verschijnselen werden verkeerd begrepen en er werd een verkeerde uitleg aan gegeven, zowel wat betreft hun aard als hun doel.

. . . Wij geloofden dat dit hanteren van natuurkrachten die onder het oppervlak liggen . . . geleid zou hebben tot een onderzoek van de aard en de wetten van deze krachten, die aan de wetenschap onbekend zijn, maar volledig bekend in het occultisme. . . .

De rol van de vertoonde verschijnselen was nooit een andere dan om als voorbeeld te dienen van de macht *over volkomen natuurlijke, maar onbekende krachten* (en ook over de stof), waarover sommige mensen beschikken die een ruimere en diepere kennis van het Heelal hebben dan wetenschapsmensen en theologen hebben verworven of ooit kunnen verwerven langs de wegen die zij ieder voor zich nu volgen. Toch is dit vermogen latent in alle mensen aanwezig, en zou mettertijd door iedereen kunnen worden aangewend die de kennis verwerft en aan de voorwaarden voldoet die voor de ontplooiing ervan noodzakelijk zijn. . . .

Een occultist kan verschijnselen teweegbrengen, maar hij kan de wereld geen hersenen geven en ook niet de intelligentie en de goede trouw die nodig zijn om ze te begrijpen en te waarderen. Daarom kan men zich er nog nauwelijks over verwonderen dat er *opdracht* kwam met de verschijnselen op te houden en de ideeën van de Theosofie op hun eigen innerlijke waarde te laten beoordelen.

— *Lucifer*, I, 504, 506, febr. 1888

In de zeventiger jaren [van de 19de eeuw] was er zogoed als niets bekend over oosterse yoga of echte magie, onderwerpen die nu zo in de belangstelling staan, dat er overal ook talrijke pseudo-vormen te voorschijn komen. Het eerste werk van H.P.B. in Amerika was bedoeld om de aandacht van de spiritisten af te leiden van louter verschijnselen en te richten op een hogere vorm van denken, op een echt spiritualisme; “alleen niet op de moderne Amerikaanse vorm, maar op die van het oude Alexandrië met zijn Theo-

didaktoi, Hypatia's en Porphyrii" (*Incidents*, 180); met andere woorden, op de theosofie, waarvan de *verschijnselen* van het moderne spiritisme slechts een fractie van een oneindig ruimer gebied uitmaken. Zij schreef: "Ik werd van Parijs naar Amerika gezonden om de werkelijkheid van de verschijnselen te bewijzen en de dwaling van de spiritistische geestentheorie aan te tonen" (*O.D.L.*, I, 13).

Zij had natuurlijk wel bewondering voor de moed van de spiritisten om trouw te blijven aan hun geloof in paranormale verschijnselen, en hoopte dat ze de nieuwe leer die zij uit het Oosten bracht zouden toejuichen, een leer die hun verschijnselen niet ontkende, maar verklaarde in het licht van een grotere kennis. Haar werk in het openbaar begon met haar deelname aan de pennestrijd tussen spiritisten en sceptici. Zij verdedigde krachtig de mogelijkheid van de verschijnselen en de eerlijkheid van enkele mediums, terwijl zij beruchte gevallen van bedrog aan de kaak stelde. De spiritisten voelden dat ze een waardevolle bondgenoot hadden gekregen, hoewel velen haar en haar leringen helaas afvielen toen zij kritiek leverde op hun hypothese van "het terugkeren van geesten" en nog feller, toen zij in onverbloemde taal de leer van reïncarnatie begon te onderrichten.

Sommige vooraanstaande spiritisten in Amerika en Engeland, zoals mevrouw E. Hardinge Britten, Henry J. Newton, C.C. Massey, dr. Carter Blake, mevrouw Hollis Billing, enz., deden goed werk door te helpen bij het oprichten van de Theosophical Society, en anderen toonden hun warme sympathie, zoals de bekende geleerde, de Eerw. Stainton Moses (een onder de naam M. A. Oxon algemeen bekend medium), een grootmoedig man met een onberispelijke reputatie, redacteur van *Light* en lid van de staf van het University College in Londen. Zijn hele leven

bleef hij met H.P.B. en kolonel Olcott bevriend, hoewel hij niet alle leringen van de theosofie aanvaardde. Veel is over hem geschreven in *De Mahatma Brieven*.

Een spiritist die een waardevolle hulp beloofde te worden was de jonge Elbridge Gerry Brown, redacteur van *The Spiritual Scientist*, welk blad meer gewijd was aan de wijsgerige mogelijkheden achter de psychische manifestaties dan aan de verschijnselen zelf. Wij lezen bijvoorbeeld in het nummer van mei 1875:

Het gerucht gaat dat een of meer hooggeplaatste Oosterse spiritisten zojuist in dit land zijn aangekomen. Men zegt dat zij een diepe kennis bezitten van de mysteriën van de verlichting en het is niet onmogelijk dat zij banden zullen aanknopen met hen die wij gewoonlijk als de leiders in spiritistische zaken beschouwen. Als het bericht waar is, kan hun komst als een grote zegen worden beschouwd; want wij zijn na een kwart eeuw van verschijnselen nog vrijwel zonder een filosofie die ze verklaart of hun optreden beheerst. — *Theos.*, LIV, 328-9, dec. 1932

H. P. Blavatsky schreef in de kantlijn: “At[rya] en Ill[arion] gingen via New York naar Boston; vandaar terug door Californië en Japan. M. ∴ verscheen iedere dag in Kama Rupa.” Atrya en Illarion zijn de namen van twee hoge Adepten; M. ∴ is Mahatma Morya, haar persoonlijke leraar.

Brown kreeg van de Meesters het bijzondere voorrecht aan de zijde van H. P. B. en Olcott te werken; ongelukkigierwijs bleek hij echter niet gereed te zijn om van deze ongewone gelegenheid te profiteren. Aan zijn in moeilijkheden verkerende tijdschrift werden prima literaire bijdragen geleverd, er werd geld gegeven voor onkosten, maar het was allemaal vergeefs. Hij verdwijnt in 1876 uit ons gezichtsveld. H.P.B. maakt deze scherpe opmerking:

Er werden uit onze zak verscheidene honderden dollars besteed ten gunste van de Redacteur en hij werd in staat gesteld een kleinere “diksha” [inwijding] te ondergaan. Toen dit niet bleek te helpen — werd de Theosophical Society opgericht. . . . Die man had een KRACHT kunnen worden; hij gaf er de voorkeur aan een EZEL te blijven. *De gustibus non disputandum est.** — Idem, 332

*[Over smaak valt niet te twisten].

DE STICHTING VAN DE THEOSOPHICAL SOCIETY

DE tijd waarin er zonder omwegen over de werkelijke verklaring van de spiritistische verschijnselen moest worden gesproken, was nu aangebroken. H.P.Blavatsky had de aandacht van het publiek gekregen door haar briljante intelligentie, de bekoring van haar opvallende persoonlijkheid en haar vernietigende aanvallen op het materialisme en ander kwaad. Nu zou men naar haar luisteren en erkennen dat zij met gezag sprak. In mei 1875 schrijft zij in haar *Scrap-Book*:

Kreeg opdracht een begin te maken met het publiek de *waarheid* te vertellen over de verschijnselen en hun mediums. En *nu* gaat mijn marteelaarschap beginnen! Ik zal alle Spiritisten tegen mij krijgen en bovendien de Christenen en de Sceptici. Uw Wil, O, M .:., geschiede! H.P.B.

— *Theos.*, LIV, 330-1, dec. 1932

Na ontvangst van deze opdracht zette H. P. B. kolonel Olcott aan het werk om met een groep studerenden een vereniging te vormen voor het bespreken van psychische onderwerpen, die hij nogal oneerbiedig een “mirakelclub” noemde. Toen dat een mislukking bleek te zijn, ontving H. P. B. enkele weken later van haar Meester de dringende opdracht het opnieuw te proberen en het werkterrein te verbreden. Zij schrijft:

Rechtstreeks vanuit India *opdracht* ontvangen een wijsgerig-religieuze vereniging op te richten en er een naam voor te kiezen, — ook om Olcott te kiezen.

juli 1875

—Idem, 332

Dit geeft duidelijk het doel aan waarvoor de Meesters met de Society begonnen — een centrum van geestelijke energie, dat zowel wijsgerig als religieus zou zijn, en mag men wel zeggen, wetenschappelijk. Het was niet de bedoeling dat het alleen een vereniging voor “psychisch onderzoek” zou zijn, zij het een verbeterde editie. H. P. B. wist dit heel goed, zoals men kan zien uit haar brieven aan haar vriend professor Corson van de Cornell universiteit; maar voor anderen was het tot kort na de oprichting van de Theosophical Society niet zo voor de hand liggend.

H.P.Blavatsky was de *rechtstreekse tussenpersoon* van de Meesters, vanaf het begin van de Society tot aan haar dood, en iedere andere medewerker was, wat werkelijk gezag betreft, ondergeschikt. Maar zij ontving zowel van andere Adepten als van M. en K.H. hulp en aanwijzingen. De woorden “rechtstreeks vanuit India”, die zij in de zojuist aangehaalde notitie gebruikt, zijn van belang omdat ze klaarblijkelijk betekenen dat de opdracht van haar persoonlijke Meester M. kwam. In de tijd dat zij in New York verbleef, stond zij in grote mate onder bescherming van een Afdeling van de Grote Loge die haar zetel in Egypte heeft; het Hoofd daarvan werd toen in besloten kring aangeduid als Serapis Bey. Op verschillende plaatsen geeft Olcott interessante verwijzingen naar deze occulte groep met de naam “De Broederschap van Luxor”, en ook K.H. noemt hen in *De Mahatma Brieven* (blz. 126); maar er wordt over hen minder gezegd dan over de Tibetaanse Broederschap.

Olcott vertelt in dit verband een merkwaardig voorval.

Toen E. Gerry Brown met financiële moeilijkheden kampte, wilden de Meesters zijn vooruitstrevend blad helpen en Olcott stelde een aantrekkelijke circulaire op om er bekendheid aan te geven. H. P. Blavatsky zei hem dat de Meesters die aldus ondertekend wilden zien: “*Voor de Commissie van Zeven, BROEDERSCHAP VAN LUXOR.*” Zij dicteerde er niets van en zag die circulaire pas toen ze gedrukt was; maar toen wees zij er tot Olcotts verwondering op dat de beginletters van de zes alinea’s de naam vormden van de Egyptische Adept, Tuitit, onder wie hij toen via H. P. Blavatsky werkte (O.D.L., I, 72-6).

Tien jaar later, in 1886, wordt dezelfde Egyptische Adept opnieuw genoemd. In een van de brieven van de kolonel aan H.P.B. vraagt hij haar om Tuitit Bey, of een van zijn collega’s, te verzoeken een uitwisseling van studiën tot stand te brengen tussen iemand in Caïro en Subba Row in India (*Blavatsky Letters*, 326). Ook K.H. spreekt over zijn Egyptische en Droezencollega’s en hun bijzondere taak in Egypte tijdens de gewapende opstand onder Arabi Pasja in 1882 (*Mahatma Brieven*, 126).

Meer dan een korte schets van de stichting van de Theosophical Society (de “wijsgerig-religieuze vereniging”) is hier niet nodig. Het voorstel daartoe werd voor het eerst in het openbaar gedaan op 7 september 1875, in de kamers van H.P. Blavatsky, Irving Place 46, New York, na een lezing voor een gehoor van genodigden door G.H. Felt over “De Verloren gegane Wet van Verhoudingen van de Egyptenaren”. Hij was een oorspronkelijk denker die door zijn studie tot de overtuiging was gekomen dat de oude Egyptenaren adepten in magische wetenschappen waren — een opvatting die in 1875 veel ongewoner was dan nu, want van menig Egyptoloog is thans bekend dat hij de Egyptische

magie ernstig neemt; en serieuze onderzoekers hebben er melding van gemaakt dat ze minder of verder gevorderde adepten in Egypte hebben ontmoet.

H. P. Blavatsky moet wel bijzonder geïnteresseerd zijn geweest in de opmerkingen van Felt, omdat hem het bestaan van elementalen of niet-menselijke 'geesten' in de natuur bekend was, een belangrijke factor in haar leringen, die de spiritisten in die tijd verwierpen en belachelijk maakten. In onze tijd is hun houding wel heel anders. Maar H. P. B. kende het gevaar van het zonder kennis van zaken opwekken van deze elementale krachten, en moest al spoedig handelend optreden om de jonge Theosophical Society ervoor te behoeden een Arcadië voor elementalen te worden!*

*Het onderzoek van de heer Felt naar de betekenis van de Egyptische symbolische voorstellingen van de tekens van de zodiak, enz., in dierlijke vormen, en hun mogelijk verband met elementalen of natuurgeesten van verschillende klassen, leidde hem tot de ontdekking van bepaalde zuiver theosofische beginselen. Een citaat uit een van zijn brieven:

“Als gevolg hiervan kreeg ik de overtuiging dat deze zodiakale en andere tekeningen, voorstellingen van typen in deze onzichtbare schepping zijn, min of meer nauwkeurig geschetst en vermengd met afbeeldingen van voorwerpen uit de natuur die min of meer conventioneel zijn getekend.

“...zij vormden een reeks schepsels in een evolutiestelsel dat liep van de onbezielde natuur . . . tot de mens, de hoogste ontwikkeling ervan; dat er intelligenties waren die min of meer volledig konden worden beheerst, naar gelang de mens er meer of minder grondig mee bekend was . . . of naar gelang hij meer of minder in harmonie was met de natuur of de werken van de natuur . . . Ik bevond dat zuiverheid van denken en van lichaam van grote kracht zijn, . . .

“Ik kreeg de overtuiging dat de Egyptenaren deze verschijningen in hun inwijdingen hadden gebruikt; . . .”

—O. D. L., I, 128-9

In deze brief beschrijft de heer Felt de vreemde uitwerking die zijn werk met bepaalde Egyptische symbolen op zijn kat en zijn hond had. Hij zegt dat bij een bepaalde gelegenheid, tijdens een openbare vergadering van de Society toen hij over dit onderwerp een voordracht hield, H. P. Blavatsky, die “de onaangename

Het gezelschap was klaarblijkelijk zeer onder de indruk van de voordracht van de heer Felt, want Olcott schrijft:

. . . er volgde een levendige discussie. In de loop daarvan kwam de gedachte bij me op dat het een goed idee zou zijn een genootschap te vormen om dergelijk occult onderzoek te doen en te bevorderen, en na het van alle kanten te hebben bekeken, schreef ik op een strookje papier het volgende:

“Zou het niet een goed idee zijn, een vereniging te vormen voor deze soort studie?”

— en gaf dit aan de heer Judge, . . . om het aan haar [H. P. Blavatsky] door te geven. Zij las het en knikte instemmend.

— *O.D.L.*, I, 117-8

Olcott schijnt niet bekend te zijn geweest met de opdracht van de Meester om een “wijsgerig-religieuze vereniging” te vormen, die H. P. Blavatsky in juli daaraan voorafgaande had ontvangen; het wordt in zijn omvangrijke geschriften niet vermeld. Hij zegt dat zelfs “aan het onderwerp Broederschap in het toekomstig programma van de Society derhalve niet was gedacht” — en evenmin aan het

gevolgen zag” van het zich ongenueanceerd concentreren op zulke zaken, hem had verzocht zijn tekeningen weg te zetten en op een ander onderwerp over te gaan. Hij beseft vrij gauw hoe volstrekt noodzakelijk het was om zulke studiën alleen te beperken tot hen die moreel en geestelijk behoorlijk waren voorbereid, en steunde krachtig het instellen van verschillende graden in de T. S. Daarin had hij natuurlijk volkomen gelijk; H. P. Blavatsky rustte niet voor zij de eerste stappen had gezet om een werkelijke school der Mysteriën in te stellen, waar aan ernstige leerlingen de weg naar zelfkennis kon worden geleerd, als voorbereiding tot effectief werk ten bate van de mensheid. Haar esoterische leringen waren nooit gericht op het ontwikkelen van psychische vermogens; het stoppen van de poging van de heer Felt om zijn occulte experimenten aan onbevoegden te tonen, zuiver intellectuele wonderzoekers, die het grootste deel van het gehoor vormden, laat zien dat zij ook in de begintijd van de Theosophical Society psychische praktijken binnen de Society afwees en de koers heeft uitgezet langs spirituele en wijsgerige banen.

“wijsgerig-religieuze”, naar het schijnt! Niet door hem natuurlijk, maar men kan zich de rustige glimlach van H. P. Blavatsky wel voorstellen toen zij knikte, omdat zij de diepe betekenis begreep van de gang van zaken. Ofschoon de Society niet door de Meesters werd opgericht voor het doen van psychisch onderzoek, was het voorstel van Olcott heel geschikt om onafhankelijke denkers aan te trekken, en toen eenmaal een bruikbare organisatie tot stand was gebracht, kon het werkelijk onderricht beginnen.

Zijn voorstel werd met enthousiasme ontvangen, en na verschillende conferenties werd de naam Theosophical Society gekozen, werden bestuursleden aangewezen en werd een reglement aangenomen. H. S. Olcott werd tot president benoemd en W. Q. Judge tot adviseur. H. P. Blavatsky koos de bescheiden titel van Corresponderend Secretaris. De Society werd op 30 oktober officieel gesticht en op 17 november 1875 hield de president de Openingsrede in de Mott Memorial Hall, Madison Avenue 64, New York. Velen hebben deze laatste datum als de officiële geboortedag van de Society aangenomen. Wat de naam Theosofisch betreft, wordt gezegd dat de keus het gevolg was van de toevallige vondst van het woord theosofie in een woordenboek, toen dit onderwerp ter sprake kwam. Misschien is dat toch niet zo'n toevallige gebeurtenis geweest, want in een van haar brieven aan professor Hiram Corson schrijft H.P.B. in februari 1875:

Ik ben door mijn Loge naar dit land gezonden ter wille van de Waarheid in het moderne spiritisme, en het is mijn heiligste plicht te ontsluiten wat die is en bloot te leggen wat niet. . . .

Mijn geloof . . . ontspringt aan dezelfde bron van informatie die gebruikt is door Raymond Lully, Picus della Mirandola, Cornelius Agrippa, Robert Fludd, Henry More, enzovoort, enz., die allen naar een

systeem zochten dat hun de “diepste diepten” van de Goddelijke natuur zou ontsluiten, . . . Tenslotte vond ik, vele jaren geleden, dat aan het hunkeren van mijn ziel werd voldaan door deze theosofie, die door de Engelen werd onderwezen en door hen werd overgedragen, opdat de eerste mens ze zou kennen, als hulp voor de menselijke lotsbestemming.
—*Some Unpublished Letters of Helena Petrovna Blavatsky*, 127-8

We zien haar hier het ongewone woord theosofie gebruiken als ze doelt op de leer die haar “wijsgerig-religieuze vereniging” daarna zou gaan verspreiden, meer dan zes maanden nadat zij deze brief schreef, en die zij had geprobeerd in de wereld te introduceren toen zij met de onvoorspoedige *Société Spirite* in Caïro begon. In de “Hiraf”-brief, die in het volgende hoofdstuk wordt beschreven, gebruikt zij het woord Theosofen, maanden voordat de Theosophical Society werd gevormd.

Een hoofdstedelijk dagblad, dat de oprichting van de Theosophical Society vermeldt, vat samen wat kolonel Olcott in die tijd voor ogen stond:

“Een beweging van groot belang is zojuist in New York begonnen, onder leiding van kolonel Henry S. Olcott, met de vorming van een vereniging die bekend zal staan als de Theosophical Society In het gezelschap bevonden zich verscheidene zeer geleerde personen en enkelen met grote persoonlijke invloed. [Hier volgen namen en beschrijvingen]. . . . Kolonel Olcott . . . stelde voor een kern te formeren, waaromheen alle verlichte en moedige zielen zich konden verenigen, die bereid zijn samen te werken voor het verzamelen en verspreiden van kennis. Het was zijn plan om een vereniging van Occultisten te vormen en dadelijk te beginnen met de samenstelling van een bibliotheek en inlichtingen te verspreiden over de geheime natuurwetten, die zo vertrouwd waren aan de Chaldeeën en Egyptenaren, maar in onze moderne wetenschappelijke wereld volkomen onbekend zijn.”
—*O.D.L.*, I, 118-20

Tot de eerste leden behoorden dr. Alexander Wilder,

de bekende natuurkundige, geleerde en Platonist; generaal-majoor Abner W. Doubleday, beroemd door de slag bij Gettysburg, tevens een voortreffelijk uitvinder en grondlegger van het honkbal; Thomas Alva Edison; dr. Seth Pancoast, een geleerde Kabbalist; en andere bekende persoonlijkheden. Het doel van de Society werd kort aangegeven in punt twee van het reglement; het beslaat een heel groot terrein, geestelijk, ethisch en stoffelijk, en luidt zo:

De doelstellingen van de society zijn het verzamelen en verspreiden van kennis van de wetten die het heelal beheersen.

Juist begrepen, omvat dit een ernstig streven van de zijde van de leden van de Society een goed begrip te verkrijgen van de levenswetten, zodat hun gedrag ermee in harmonie komt. Een groep onzelfzuchtige mannen en vrouwen, die op die wijze denken en handelen, zou inderdaad een kern van een universele broederschap zijn. Toen het Reglement in 1879-1880 in India werd herzien, kreeg het beginsel van broederschap meer nadruk, maar het was nooit ver uit H. P. B.'s gedachten.

Tijdens de oprichtingsperiode van de beweging in New York, werd machtiging verleend tot het publiceren van twee circulaire. De ene, die de naam van de Egyptische Adept Tuitit onthulde in de vorm van een naamdicht, is al genoemd. De tweede, ongedateerd, maar naar men zegt in 1878 uitgegeven, is van groter belang, omdat het de eerste gedetailleerde kennisgeving is voor belangstellenden omtrent de voorwaarden van lidmaatschap en vooral over het voornaamste doel van de Society, broederschap. Een gedeelte van de inhoud laten we hier volgen:

De Leden zijn verdeeld in drie Secties, en iedere Sectie in drie Graden. Alle kandidaten voor actief lidmaatschap moeten als proeflid toetreden in

de Derde Graad van de Derde Sectie, en er is geen vaste tijd bepaald waarna een nieuw lid verder kan gaan van een lagere naar een hogere graad; dat is geheel van zijn verdienste afhankelijk. Om tot de hoogste graad van de eerste sectie te worden toegelaten, moet de Theosoof vrij zijn geworden van elke neiging aan de ene vorm van religie de voorkeur te geven boven een andere. . . . Hij moet bereid zijn zo nodig zijn leven te geven voor het welzijn van de Mensheid en van een medelid, ongeacht ras, kleur, of geloofsovertuiging Zij die zich nog niet geheel hebben losgemaakt van godsdienstig vooroordeel en andere vormen van zelf-zucht, maar een bepaalde vooruitgang hebben bereikt in zelfbeheersing en verlichting, behoren tot de Tweede Sectie. De Derde Sectie is voor proefleden; . . .

De Society heeft verschillende doelstellingen. . . . De Society leert en verwacht dat haar leden persoonlijk een voorbeeld zullen zijn van de hoogste moraal en religieuze aspiraties; dat zij het materialisme van de wetenschap zullen bestrijden en iedere vorm van dogmatische theologie, in het bijzonder de Christelijke, die de Leiders van de Society als bijzonder verderfelijk beschouwen; . . . dat zij kennis verspreiden van de verheven leringen van dat zuivere esoterische stelsel uit archaische tijden, . . . tenslotte, en vooral, dat zij helpen bij het tot stand brengen van een Broederschap der Mensheid, . . .

—THE THEOSOPHICAL SOCIETY: *Its Origin, Plan and Aims* (Circulaire uit het Aantekeningenboek van Doubleday, nr. 7).

De opmerking over de christelijke dogmatische theologie heeft natuurlijk alleen betrekking op de ouderwetse geloofsvormen en de primitieve, letterlijke interpretaties van de Bijbel, en beslist niet op de leringen van Christus, waarover H. P. Blavatsky altijd met diepe eerbied sprak en waarvan zij verzekerde dat ze in hun esoterische betekenis identiek zijn met de oude wijsheid die in de mysteriescholen werd onderwezen. Van het eerste ogenblik af was de Society volstrekt onsektarisch en niet-politiek. Het geloof in broederschap en het ernstig verlangen dit op elke legitieme manier te bevorderen is het enige vereiste voor lidmaatschap. De studie van de theosofie wordt beschouwd als het

beste middel om de ware natuur van de mens te ontdekken en zo de middelen te vinden om de moeilijkheden van de mens te overwinnen; maar de theosofie wordt niet als een geloof of een dogma gebracht.

De wijze waarop deze filosofie werd gebracht was niet toevallig. “Het verzamelen en verspreiden van kennis van de wetten die het heelal beheersen” was een verkorte weergave van een zeer verrijkend programma, dat in het begin niet helemaal bekend was gemaakt; maar onder de voornaamste leringen van de theosofie is er één die in de gehele periode van H. P. Blavatsky’s leiderschap is terug te vinden. Deze leer, de belangrijkste van alle, is die van de innerlijke god in de mens en van de mogelijkheid om daarmee te worden verenigd. Dat is de grondslag van universele broederschap. H. P. B. had deze mystieke verlichting in hoge mate bereikt en daarom was zij bevoegd anderen de weg te wijzen. Zij spreekt over

mijn innerlijk Zelf dat, als Hij [haar Meester Morya] het niet had opgeroepen en uit zijn sluimer gewekt, nooit tot bewust bestaan was gekomen — in ieder geval niet in *dit* leven; . . .

— *Blavatsky Letters*, 104

Toen zij in 1885 of 1886 aan dr. Franz Hartmann schreef, citeerde zij “de Chinese Alchemist”, die over de noodzaak van een levende leraar spreekt en dan zegt:

“Als men de kostbare zaken des Hemels begeert, moet men de aardse schatten afwijzen. Men moet het vuur aanwakkeren dat aan het water ontspringt en het Om tot ontplooiing brengen dat is vervat in de Tong: Eén woord van een wijze Meester en men bezit een teug van het gouden water.”

— *The Path*, X, 367, maart 1896

H. P. B. vervolgt: “Ik kreeg mijn druppel van mijn

Meester (de levende) . . . Hij is een Verlosser, hij die u leidt naar het vinden van de Meester in uzelf.”

HET PERSOONLIJKE ZEGEL
VAN H. P. BLAVATSKY

HET ZEGEL VAN
THE THEOSOPHICAL SOCIETY

Het symbolische zegel aan de linkerzijde gebruikte H. P. B. altijd op haar postpapier. Een daarvan afgeleid model werd als het officiële verenigingszegel van de Theosophical Society aanvaard. Toen dat begin 1876 gebeurde, zijn het adellijke kroontje, de bovenste tekens Leeuw en Maagd en de kabbalistische tekens aan de onderkant verwijderd en werd haar monogram in het midden vervangen door het crux ansata, de Egyptische tau.

In zijn oorspronkelijke en huidige vorm bevat het embleem van de Society een synthese van de grondleringen van de theosofie. Het stelt het heelal voor, dat vanuit het centrale hart tot openbaring komt of zich ontwikkelt, gevat in de slang van de tijd en de ruimte. De witte driehoek stelt onder meer de verborgen wijsheid voor, en de zwarte de onthulde wijsheid. De tau symboliseert niet alleen de herboren mens, maar ook het leven; de cirkel boven het kosmische kruis is de gouden kiem die in toekomstige majesteit zal ontplooiën, naarmate de neofiet of het ‘embryo’ zich ontwikkelt tot het volwassen wezen. De swastika in de klei-

ne cirkel kan worden gezien als de grote molen van de goden, de transformatiecyclus, het “Wiel der Wet”. De gebogen uiteinden van de swastika kunnen de ene of de andere kant opdraaien, zonder dat de symbolische betekenis daardoor verandert.

“ISIS ONTSLUIERD”

OM de oude wijsheid terug te brengen aan de westerse wereld waar ze verloren was gegaan, werd de eerste poging gericht op hen die er enig begrip van hadden dat er onzichtbare werelden en intelligenties bestaan achter de sluier van de schijn, nl. op de spiritisten. Zij werden op hun eigen terrein uitgedaagd om hun opvattingen te verruimen. *Isis Ontsluierd*, het eerste boek van H. P. Blavatsky, besteedde veel aandacht aan de verborgen kant van de natuur en aan het beheersen van occulte krachten door getrainde Adepten, terwijl daarbij niet werd verzuimd aandacht te schenken aan de materialistische wetenschap en de dogmatische theologie en daarop kritiek te leveren. Op die manier werd het onvoorbereide gehoor in de jaren zeventig van de vorige eeuw bekend gemaakt met de gedachte dat de mens veel meer is dan hij schijnt te zijn. Occulte verschijnselen, waaronder die uit de seancekamer, en ook wat gewoonlijk magie wordt genoemd, verhuisden uit het rijk van het bovennatuurlijke, en er werd aangetoond dat ze onderworpen zijn aan wetenschappelijke wetten die slechts aan enkele hoogontwikkelde mensen — Adepten — bekend waren. *Isis* bevatte ook een schetsmatig overzicht van de leringen van de kosmische en menselijke ontwikkelingsgang. In de volgende jaren werden die in *De Geheime Leer* verder ontwikkeld en vollediger uiteengezet.

Ofschoon *Isis Ontsluierd* het eerste boek van H.P. Blavatsky was, was het niet haar eerste poging om enkele leringen van de oude wijsheid te ontsluiten. Zij vuurde, wat zij haar “eerste occulte schot” noemde, in juli 1875 af in *The Spiritual Scientist* van E. Gerry Brown, in “A Few Questions to ‘Hiraf’ ” (*H. P. Blavatsky: Collected Writings*, I, 101 - 19) dat ongeveer twee jaar voor de verschijning van *Isis* is geschreven. Dit artikel is niet alleen merkwaardig op zichzelf, maar ook als eerste onthulling van leringen die in dat boek volledig werden verklaard. Het weerlegt de beschuldiging dat zij haar filosofie en haar leringen omtrent het bestaan van Mahatma's pas in later jaren, na haar aankomst in India, zou hebben “uitgevonden”. Zij zegt dat het occultisme zich verhoudt tot het spiritisme als het oneindige tot het eindige, en spreekt over de grote Oosterse moederwortel van waaruit de Kabbalisten en andere mystieke groepen zich over de hele wereld hebben verspreid; over Christus en Boeddha, de goddelijk wijze en geestelijke Illuminaten; over het “levende mysterie” van Graaf Saint-Germain en over andere Adepten; over de zeven bollen van de planeetketen, waarin “onze planeet als vierde komt”, en zelfs over “de moderne leer van Re-incarnatie, misschien.” Zij noemt zichzelf “een praktisch volgeling van het Oosters Spiritualisme.” Een treffende passage in haar “Hiraf” brief over de Mahatma's, haar leraren, moet in zijn geheel worden geciteerd:

Als erfgenamen van de oude hemelse wijsheid van hun eerste voorvaders bezitten zij [de “Oosterse Rozenkruisers”, zoals zij de Mahatma's in die tijd noemde] de sleutels voor het ontsluiten van de best beschermde geheimen van de Natuur, die ze slechts geleidelijk en met de grootste voorzichtigheid doorgeven. Maar ze geven ze soms inderdaad door.

— Idem, I, 108

Vrijwel tegelijk met de geboorte van de Theosophical Society werd begonnen aan *Isis Ontsluierd*, en de publikatie vond plaats in 1877. Gedurende verscheidene jaren was het het enige ‘standaardwerk’ over theosofie dat beschikbaar was; maar het was lang niet een volledige schets van de wijsbegeerte, want de verder uitgewerkte leringen werden bewaard totdat de bestudeerders beter waren voorbereid om ze te begrijpen. Omschreven als “Een Meestersleutel tot de Mysteriën van de Oude en Moderne Wetenschap en Theologie” werd het al gauw een klassiek werk in de occulte literatuur, hoewel de sleutel maar een klein stukje werd omgedraaid. Twee grote edities van dit werkelijk “geschiedenismakende” werk waren onmiddellijk uitverkocht, en sedertdien zijn er steeds nieuwe uitgaven verschenen. Haar medeleven met de slachtoffers noopte H.P.B. de eerste opbrengsten naar Rusland te sturen ten behoeve van de hulpverlening in de toen woedende Russisch-Turkse oorlog.

Isis was op zichzelf een fenomeen, want de auteur was technisch en literair niet zo geschoold als kennelijk voor zo’n taak onontbeerlijk is, en met uitzondering van de geleerde dr. Alexander Wilder, die haar waardevolle hulp verleende, waren de weinige helpers die zij had niet bevoegd om haar de redactionele bijstand te geven die zij het meest nodig had. H.P.B. veronachtzaamde alle literaire regels, waarvan ze ook niets wist, en het boek bevat aanwijsbare fouten van de drukker en enkele andere vergissingen, die later niet gecorrigeerd konden worden omdat gebruik werd gemaakt van galvanotypie. Hoewel zij Engels kon lezen en verstaan toen zij in New York aan land stapte, was ze vrijwel vergeten hoe het te spreken. Ze zegt dat toen ze een werk begon te schrijven dat langzamerhand uitgroeide tot een tweedelig boek van 1320 bladzijden, ze “net zo min als

het mannetje in de maan wist wat het zou worden.” Ze had echter het onschatbare voordeel van de rechtstreekse inspiratie van de Mahatma's, die hun eerste poging deden “de denkvormen te verbreken” ter voorbereiding van de stoutmoedige onderneming: “een nieuw continent van denken” te bouwen en “de uitverkorenen van de mensheid te vragen . . . samen te werken en op hun beurt te helpen de bijgelovige mens te verlichten” (*Mahatma Brieven*, 58).

Isis Ontsluierd was een voorstudie, opzettelijk fragmentarisch gehouden door hen die het inspireerden, maar toch kunnen alle latere leringen min of meer duidelijk beschreven of aangeduid erin worden aangetroffen. De toegepaste methode was die van de mysteriescholen, die in het beginstadium de intuïtie van de discipelen ontwikkelen door alleen wenken of schijnbaar losse feiten te geven. Haar belangrijkste werk, *De Geheime Leer*, dat elf jaar later verscheen, vulde veel hiaten op maar liet nog veel open dat door de intuïtie van de lezer moet worden opgehelderd.

Meester K. H. zegt:

“Isis” werd *niet* ontsluierd, maar er werden scheuren gemaakt die groot genoeg zijn om af en toe een vluchtige blik te gunnen, die moet worden aangevuld door de intuïtie van de leerling zelf. In dit allegaartje van aanhalingen uit verschillende opzettelijk gesluierde wijsgerige en esoterische waarheden, vindt u onze leer, die nu [1881, vier jaar later] voor de eerste keer ten dele aan Europeanen wordt onderwezen.

De Occulte Wetenschap is *geen* wetenschap waarvan de geheimen direct, schriftelijk of zelfs mondeling, kunnen worden meegedeeld. Was dit wel zo, dan zouden de “Broeders” [met welke naam de Meesters in het begin werden aangeduid] niets anders behoeven te doen dan een *Handleiding* voor deze kunst te publiceren, die op school zou kunnen worden onderwezen zoals een spraakkunst. Het is een algemene misvatting, dat wij onszelf en onze vermogens graag in geheimzinnigheid hullen — dat wij onze kennis voor onszelf willen houden, en uit vrije wil . . .

weigeren haar aan anderen mee te delen. De waarheid is dat, tenzij de neofiet de toestand heeft bereikt die nodig is voor die graad van Verlichting waarop hij recht heeft en waarvoor hij geschikt is, de meeste, *zo niet alle* Geheimen *onmededeelbaar* zijn. De ontvankelijkheid moet even groot zijn als het verlangen om onderricht te geven. De verlichting *moet van binnenuit komen*. — *De Mahatma Brieven*, 131, 312-3

Het is onjuist om te denken dat H. P. B. in *Isis* het beginsel van reïncarnatie ontkende, zoals sommigen hebben beweerd. Zij ontkende wel het misleidende standpunt van de spiritistische school van Allan Kardec, die toen in Frankrijk erg bekend was en die verkondigde dat de menselijke *persoonlijkheid* regelmatig en snel tot het aardse leven terugkeert. Zij roerde het onderwerp slechts even aan, daar de tijd nog niet rijp scheen voor een volledige uiteenzetting, omdat het Westerse denken onvoorbereid was en in het algemeen reïncarnatie nog als “heidense dwaasheid” zag. Voor een goed begrip van het reïncarnatieproces is een studie van de samengestelde natuur van de mens noodzakelijk — van de zeven (of vier) aspecten van zijn natuur, overeenkomstig de in de Indische psychologie gegeven onderverdelingen — de zogenaamde zeven beginselen van de mens. Aangezien de Meesters van oordeel waren dat het voor de lezers tot wie H. P. Blavatsky zich toen richtte, vrijwel onmogelijk was zelfs maar drie beginselen te begrijpen — “lichaam, ziel of astrale monade, en onsterfelijke geest” — werd de volledige uiteenzetting van reïncarnatie enkele jaren uitgesteld, tot ze gemakkelijker werd verwerkt. Meester K. H. heeft dat in een van zijn brieven aan A. P. Sinnett [*De Mahatma Brieven*, blz. 320] toegelicht.

Nu, na jaren van gestadige arbeid door de Society, wordt de gedachte vrijwel overal in de westerse wereld aangevaard, zelfs door veel spiritisten. Periodieke reïncarnatie op

aarde van de *hogere ego* is slechts één voorbeeld van de universele wet van periodiciteit of ritme — de “gewoonte van de Natuur”, wederbelichaming.

Het ogenschijnlijk ontkennen van reïncarnatie in *Isis* heeft alleen betrekking op de lagere aardse persoonlijkheid, die H.P.B. de “astrale monade” noemde, en nooit op de ware geest, de hogere ego, zoals men kan zien in deel I, blz. 348 - 9, en deel II, blz. 145, 277, 279, 280 en 320. Zij spreekt over “een regelmatige opeenvolging van geboorte en dood” en maakt het onderscheid duidelijk tussen de “onsterfelijke Ego”, de geest, en de “ziel”, de vergankelijke persoonlijkheid van ieder leven. Ze verklaart zelfs dat in iedere incarnatie de omstandigheden afhangen van het karma van vroegere daden en handelingen:

Nirvana betekent de zekerheid van persoonlijke onsterfelijkheid in de *Geest*, niet in de *Ziel*, die als een eindige emanatie stellig haar deeltjes, een mengsel van menselijke gewaarwordingen en hartstochten, moet ontbinden, . . . voordat de onsterfelijke geest van de *Ego* geheel is bevrijd en van dat moment af gevrijwaard tegen verdere transmigraties in enige vorm. En hoe kan de mens die toestand ooit bereiken zolang de *Upadāna*, die toestand van verlangen naar *leven*, meer leven, niet verdwijnt . . . Zo verschaft de ontlichaamde *Ego*, alleen door dat niet-stervende verlangen in hem, onbewust de voorwaarden voor zijn opeenvolgende zelfschepingen in verschillende vormen, die afhangen van zijn mentale toestand en *Karma*, de goede of slechte daden in zijn voorafgaand bestaan, . . .

— *Isis Ontsluierd*, (*Isis Unveiled*, II, 320)

Zelfs in haar zeer occulte vorm, kon de leer nauwelijks duidelijker zijn uiteengezet zonder in de bijzonderheden af te dalen die opzettelijk, als voortijdig, werden vermeden.

H.P.Blavatsky heeft gezegd dat zij er jarenlang zeer onder heeft geleden dat er vergissingen in *Isis Ontsluierd* waren geslopen zonder dat zij zich daarvan bewust was en

die later niet meer konden worden hersteld. Eén bijzonder ongelukkige fout heeft veel onenigheid veroorzaakt, en daar haar tegenstanders de gelegenheid aangrepen om haar ervan te beschuldigen dat zij in haar New Yorkse tijd reïncarnatie ontkende, is het noodzakelijk deze kwestie definitief uit de weg te ruimen door een beslissend punt ter weerlegging te vermelden dat pas veel later naar voren kon worden gebracht.

De ‘bezwarende’, meestal in haar nadeel geciteerde passages, komen voor in het eerste deel van *Isis*. Op blz. 346 staat deze zin: “Dit is wat de Hindoe meer dan alles vreest — *transmigratie* en *reïncarnatie*; alleen op andere en lagere planeten, nooit op deze.” En op blz. 347: “. . . dit *vroegere leven* waarin de Boeddhisten geloven is niet een leven *op deze* planeet, want de boeddhistische wijsgeer had meer dan enig ander volk een goed begrip van de grootse leer van de cyclussen.”

H.P.B. behandelt deze passages in *Lucifer*, III, 527-8, februari 1889, en in *Lucifer*, VIII, mei 1891 (“Mijn Boeken”), en ook in *The Path*, november 1886 (“Beschouwingen over Reïncarnatie en Geesten”). Met betrekking tot de eerste zin wijst zij erop dat zij op dezelfde bladzijde had geschreven: “Er is dus een regelmatige opeenvolging van dood en geboorte vergelijkbaar met de omwentelingen van een wiel, en de morele oorzaak daarvan is het vasthouden aan bestaande dingen . . .” en dat zonder een redelijke verklaring de hele zaak “klinkt als het raaskallen van een krankzinnige en een mengelmoes is van tegenstrijdige beweringen” (*Lucifer*, III, 528).

Zij vervolgt dan:

Sedert 1882, toen de vergissing in “Isis Ontsluierd” voor het eerst

werd opgespoord, is er herhaaldelijk in de *Theosophist* en vorig jaar ook in *The Path* op gewezen, dat het woord “planeet” een vergissing was en dat “cyclus” was bedoeld, d.w.z. de “cyclus van Devachanische rust.” . . . Dezelfde en een ernstiger fout komt voor op bladzijden 346 en 347 (Deel I). Want op de eerste bladzijde wordt gezegd dat de Hindoes *reïncarnatie* vrezen “alleen op andere en lagere planeten” in plaats van, zoals het geval is, dat Hindoes reïncarnatie vrezen in *andere en lagere lichamen*, van wilde beesten en dieren of *transmigratie*, terwijl het er door genoemde fout op blz. 347, waar “planeet” staat in plaats van “cyclus” en “persoonlijkheid”, op lijkt dat de auteur . . . spreekt alsof Boeddha nooit de leer van reïncarnatie had onderwezen!!

- Idem, III, 527, febr. 1889

Nu was H.P.Blavatsky niet gek en daar zij op verschillende plaatsen in *Isis* duidelijk reïncarnatie leert, ligt het voor de hand dat de verklaring moet worden gezocht in haar uitspraak dat deze verwarring (en andere onduidelijke passages) werden veroorzaakt door het gebrekkig corrigeren van drukproeven door welmenende mensen, van wie zij afhankelijk was door haar onvoldoende kennis van het Engels en die volkomen onkundig waren van de betreffende problemen. Daar zij geen aanstoot wilde geven, zegt zij in bedekte termen dat de moeilijkheden hoofdzakelijk te wijten waren aan het feit dat “een van de literaire redacteurs onbekend was met het Boeddhisme en het Hindoeïsme.”

Nu is echter aan het licht gekomen waarom H.P.B. in dit opzicht werd belast, in het bijzonder vanwege de boven aangehaalde passages op bladzijden 346-7. Volgens de voetnoot van Meester K. H. op blz. 85-6 in *De Mahatma Brieven*, was de “literaire redacteur” die voor de fouten aansprakelijk was (natuurlijk zonder dat te beseffen) kolonel Olcott: “Tussen haakjes, ik zal voor u blz. 345 tot 357, Deel I van *Isis* herschrijven — waarvan een warboel is gemaakt

door Olcott, die meende ze te verbeteren!" Dat zijn precies de bladzijden die de vijanden van H. P. Blavatsky hebben gebruikt voor hun oneerlijke aanval.

Op de omstandigheden waaronder *Isis* werd geschreven kan hier niet meer dan terloops worden ingegaan. H. P. B. had er zelf geen idee van dat zij een boek aan het schrijven was totdat het dringende verzoek van de Meester kwam. Hierover zegt Olcott:

Op een dag in de zomer van 1875 liet H. P. B. mij enkele vellen papier zien die zij had geschreven en zei: "Ik heb dit gisteravond 'in opdracht' geschreven, maar ik weet verdraaid niet wat het moet worden. Misschien is het voor een kranteartikel, misschien voor een boek, misschien ook wel nergens voor: in ieder geval heb ik gedaan wat mij werd bevolen." Ze legde ze weg in een lade en er werd enige tijd niet meer over gesproken. Maar in september — als mijn geheugen me niet bedriegt — ging zij naar Syracuse [Ithaca] (N.Y.), voor een bezoek aan haar nieuwe vrienden, professor en mevrouw Corson van de Cornell Universiteit, en toen ging het werk verder. Zij schreef mij dat het een boek zou worden over de geschiedenis en wijsbegeerte van de Oosterse Scholen en hun verband met die van onze eigen tijd. Ze zei dat zij over zaken schreef die zij nooit had bestudeerd en aanhalingen deed uit boeken die zij van haar leven nog nooit had gelezen; dat prof. Corson, om haar nauwkeurigheid te toetsen, haar aanhalingen had vergeleken met klassieke werken in de universiteitsbibliotheek en had bevonden dat zij het bij het rechte eind had.

-O. D. L., I, 202-3

In zijn hier geciteerde, half-autobiografisch werk, beschrijft kolonel Olcott haar werkwijzen voor *Isis*, en datzelfde doet W.Q. Judge in verschillende tijdschriftartikelen. Zij werd voortdurend door de Meesters K. H. en M., en door nog andere Adepten uit het Oosten, door middel van telepathische dictaten geholpen. De veelsoortige occulte verschijnselen die zij voortbracht in de tijd dat zij door Olcott en Judge met *Isis* werd geholpen, waren niet

bestemd om hun nieuwsgierigheid te bevredigen, maar hadden een strikt praktische bedoeling. Voor haar, en zelfs voor hen, waren het geen wonderen maar natuurlijke gebeurtenissen in haar drukke dagelijkse werk.

Na de oprichting in 1875 tastte de kleine Society langzaam haar weg af, hield besloten bijeenkomsten en gaf zo nu en dan openbare voordrachten. Al spoedig werden tekens en wachtwoorden in gebruik genomen, en in 1878 werden er graden voor de leden ingevoerd. Tot verdriet van hen die uit waren op wonderen, weigerde H.P.B. op de vergaderingen van de Society occulte verschijnselen voort te brengen, en slechts weinig spiritisten bleven geïnteresseerd toen zij ontdekten dat de voornaamste studieonderwerpen eerder wijsbegeerten dan verschijnselen waren en dat zij pogingen om de schimmen van overleden personen op te roepen, ontraadde. Zij bewandelde deze weg, niet alleen omdat zij het misleidende karakter kende van de inlichtingen die uit de astrale wereld worden ontvangen, maar omdat het een mogelijke hindernis is voor het normale proces van de opgeroepen entiteiten in het hiernamaals; en ook met het oog op de gevaren waar mediums zich aan blootstellen door hun onbekendheid met de occulte wetten. Al in 1875 schreef zij aan haar zuster:

“Hoe meer ik zie van spiritistische seances in deze bakermat en dit broeinest van het spiritisme en van mediums [Amerika], des te duidelijker wordt het mij hoe gevaarlijk ze voor de mensheid zijn. Dichters spreken over een *dunne scheidingswand* tussen de beide werelden. Er is echter *geen enkele* scheidingswand. Verblinde mensen denken dat er zulke beletsels bestaan, omdat de grove gehoors-, gezichts- en gevoelsorganen het de meeste mensen niet mogelijk maken tot het *andere* bestaan door te dringen. Bovendien heeft Moeder-Natuur er goed aan gedaan ons van *grove* zintuigen te voorzien, want anders zouden de individualiteit en persoonlijkheid van de mens onmogelijk worden, omdat de doden zich voort-

durend met de levenden zouden vermengen, en de levenden zich zouden assimileren met de doden.” — *The Path*, IX, 379-80, febr. 1895

Meester K. H. zegt dat:

. . . wij niet tegen het *ware* Spiritualisme zijn gekant, maar alleen tegen blind mediumschap — en stoffelijke manifestaties, — materialisaties en vooral tegen *bezetenheid* door trance. . . . het zijn de Occultisten en de Theosofen die de ware Spiritualisten zijn, terwijl de moderne sekte van die naam alleen maar is samengesteld uit *stoffelijke* verschijnselenjagers.
— *De Mahatma Brieven*, 123-4

Isis Ontsluierd was een stoutmoedige uitdaging aan de theologische, wetenschappelijke en spiritistische wereld, en hoewel H.P.Blavatsky wist dat de eerste twee zouden proberen haar en haar werk in een kwaad daglicht te plaatsen, hoopte zij dat de ruimer denkende spiritisten haar uiteenzetting van het “Hogere Spiritualisme”, de ware wetenschap van de mens, die zij uit de oude leringen van het mystieke Oosten overbracht, zouden verwelkomen. Jammer genoeg kwam er van de kant van de spiritisten in het algemeen geen gunstige reactie op haar pogingen en begon haar levenslange martelaarschap (zoals zij had voorzien en aan W.Q.Judge vertelde) waarin zij door onnadenkende mensen werd behandeld als een soort misdadigster in plaats van als de weldoenster die zij in werkelijkheid was.

Toen *Isis* werd geschreven (voornamelijk voor het onderricht van de spiritisten) overheerste bij hen de gedachte dat occulte verschijnselen alleen door ontlichaamde menselijke geesten werden teweeggebracht. Men wist nog niets over de samengestelde natuur van de mens of over het bestaan van het astrale lichaam; *ziel* en *geest* waren niet meer

dan vage termen. Het astrale licht, dat bij de oude wijsgeren goed bekend was, werd genegeerd, elementalen of natuurgeesten werden botweg ontkend en van het woord *occultisme* werd door vooraanstaande spiritisten zelfs gezegd dat het een uitvinding van de theosofen was. Hoe oud en eerbiedwaardig deze en andere denkbelden ook zijn, toen ze door H.P.B. in *Isis* en elders naar voren werden gebracht wekten ze hevige weerstand en leidden zelfs tot vervolging, wat niet minder werd door haar verklaring dat zij occulte verschijnselen teweege kon brengen door haar geoefende wil en niet door passief mediumschap.

In tegenstelling tot het verzet dat haar leringen in de jaren zeventig van de vorige eeuw opriepen, zien we dat ze tegenwoordig in spiritistische bladen worden besproken en dat veel van haar verklaringen worden aanvaard. Over de transformatie die na de dood plaatsvindt, wanneer de reïncarnerende ego wordt bevrijd van de lagere beginselen — een theosofische leer die voorheen als een sprookje werd bestempeld — verscheen bijvoorbeeld het volgende hoofdartikel in een van de beste spiritistische bladen:

Wij weten dat de identiteit na de dood blijft bestaan — we hebben dat talrijke keren bewezen — maar het is meer dan een vermoeden als we zeggen dat geest-persoonlijkheid veel minder begrensd en star is dan de persoonlijkheid zoals wij die op aarde kennen, waar ze nauw samenhangt met een bepaalde vorm, met een voorkomen, karakter, manieren en benaming. Al deze dingen moeten noodzakelijk veranderen naarmate de ziel vordert. In plaats dat een geest dus bijvoorbeeld zegt: “Ik ben Jan Smit”, zou hij waarheidsgetrouwer kunnen zeggen: “Op aarde was ik Jan Smit, maar hoewel mijn identiteit onveranderd is, ben ik niet meer de Jan Smit die ik was.” Kortom, wij geloven dat veel van de twijfel inzake de persoonlijkheid achter de verschijnselen voortkomt uit een tekort aan helder inzicht in wat persoonlijkheid werkelijk betekent. En dat is inderdaad een heel groot vraagstuk. — *Light*, 31 juli 1931 (Londen)

De tendens van het moderne spiritisme duidt erop dat het de ware leer benadert van het oude “Spiritualisme van Alexandrië, de Theodidaktoi, enz.”, die H. P. Blavatsky aan de spiritisten in New York bracht maar die zij afwezen zonder haar behoorlijk te hebben bestudeerd. Zelfs reïncarnatie is met langer een spookbeeld. Spiritistische bladen en sprekers schenken thans welwillend aandacht aan de mogelijkheden ervan en velen van hun beste denkers dragen er de theosofische argumenten voor aan.

Toen *Isis Ontsluierd* zo'n geweldig succes bleek te zijn, bood de uitgever H. P. B. \$ 5.000 voor een vervolg in één deel, waarin nog meer zou worden ‘ontsluierd’ en dat voor \$ 100 per deel zou worden verkocht. Hoe arm zij ook was, zij weigerde en zei dat het niet was toegestaan verdere leringen *op dat moment* uit te geven. Olcott vermeldt dat er inderdaad genoeg manuscripten over waren om een derde deel te maken, maar die werden vernietigd voordat zij Amerika verliet. In haar hele loopbaan kon geldelijk voordeel haar er nooit toe brengen af te wijken van de strikte gedragslijnen, die in de esoterische scholen worden ingeprent omtrent het verstrekken van occulte kennis.

In de zomer van 1875, toen H.P.B. begon met het schrijven van *Isis*, ging zij door een van de zware beproevingen waaraan die ontembare zielen het hoofd moeten bieden die erop worden voorbereid de grote vraagstukken van de verborgen natuur op te lossen om geschikte helpers van de mensheid te worden. Deze beproeving lag in haarzelf; zij heeft het nooit aangeroerd, en er zou weinig over bekend zijn als kolonel Olcott niet enkele persoonlijke brieven met raadgevingen had ontvangen van de Egyptische Adepten, die hem vroegen haar zoveel mogelijk steun en bemoediging te geven. Zij schijnt weinig of geen van deze persoon-

lijke brieven te hebben gezien, al moet zij natuurlijk wel in nauw contact met de schrijvers ervan hebben gestaan. Tijdens deze crisis ging haar leven uiterlijk door als gewoonlijk. Een paar passages uit de brieven geven voldoende inzicht in de omstandigheden achter de schermen:

De *Wachter* ziet nauwlettend toe en zal nooit zijn kans voorbij laten gaan als de moed onze Zuster begeeft. Dit wordt een van haar zwaarste beproevingen. . . hoe gevaarlijk zal het volbrengen van haar plicht voor haar zijn en hoe groot de kans voor u beiden [Olcott en Gerry Brown] een zuster te verliezen en een — Voorzienigheid op aarde. . . .

Zij moet de gevreesde, die zij dacht niet meer te zullen aanschouwen, nogmaals ontmoeten en wel van aangezicht tot aangezicht. Zij moet òf overwinnen — òf sterven . . . eenzaam, onbeschermd, maar toch *onvervaard* zal zij al de grote gevaren moeten trotseren, en onbekende geheimzinnige gevaren *moet* zij het hoofd bieden . . . Broeder van mij, ik kan niets voor onze arme Zuster doen. Zij heeft zich onder de strenge wet van de Loge gesteld en die wetten kunnen voor niemand worden verzacht. Zij moet als een Elloriaan zelf haar weg vinden . . .

— *Letters from the Masters of Wisdom*, II, 42, enz.

Zij overwon in haar innerlijke strijd, en zoals we in de *Blavatsky Letters*, blz. 187, kunnen lezen, kon zij na meer dan tien jaar de gevreesde “Wachter op de Drempel” moedig weerstaan, terwijl anderen — niet voorbereid door zelf-discipline, zoals Babaji — niet zo gelukkig waren. Uit dit alles blijkt dat zij niet alleen de tegenstand trotseerde van de vertegenwoordigers van de materialistische wetenschap en van de traditionele macht van de kerk, maar ook de uiterst sterke en kwaadwillende intelligente krachten op de onzichtbare gebieden van het zijn. De gemiddelde mens is totaal onbekend met deze krachten, die buitengewoon gevaarlijk zijn voor iedereen die niet volkomen rein van hart en onpersoonlijk is. Enkele mystici, zoals de serieuze zoe-

ker Stainton Moses, schijnen ze te hebben ervaren en daarvoor geleden te hebben. In *De Mahatma Brieven* (blz. 47) wordt naar die benarde ervaring verwezen en naar de wanhopige pogingen van H. P. B. om hem te redden.

Toen zij in Philadelphia woonde, besloot zij tot Olcotts verbazing te trouwen met M.C.Betanelly, een man die mentaal of in maatschappelijke positie niet haar gelijke was. Zij was toen drieënveertig jaar oud en het huwelijk werd op ongewone voorwaarden gesloten. De huwelijkskandidaat betuigde haar de grootste bewondering en eerbied en zij aanvaardde tenslotte zijn aanbod, met dien verstande dat het slechts een huwelijk in naam zou zijn en louter gebaseerd op vriendelijke kameraadschap en volledige onafhankelijkheid van haar kant. Ze behield zelfs haar naam Blavatsky. Maar de verbintenis duurde heel kort, want de echtgenoot, als hij zo genoemd kan worden, kreeg al gauw spijt van zijn contract en werd hartstochtelijk verliefd. Daar zij zijn avances met afschuw afwees, werd het “spookhuwelijk”, zoals het werd genoemd, in 1878 door de rechtbank ontbonden, waarbij de heer Judge haar raadsman was. Volgens kolonel Olcott vertelde zij hem dat deze geschiedenis het gevolg was van karmische verwickelingen in vorige levens en dat die ervaring, hoe ongelukkig en vreemd die ook leek, nodig was als een laatste vereffening van bepaalde aangeboren zwakheden waarvan haar werkelijke Zelf hinder ondervond.

Ongeveer in diezelfde tijd deed zich een andere reden tot ongerustheid voor. Kolonel Olcott zegt:

Zij werd in juni [1875] gevaarlijk ziek tengevolge van een kneuzing aan een knie, veroorzaakt doordat zij de vorige winter in New York was gevallen op de rand van een trottoir, wat uitliep op een hevige ontsteking van het beenvlies en gedeeltelijke afsterving van het been; zodra zij beter

werd (wat in één nacht gebeurde door een van haar bijna wonderbaarlijke genezingen, nadat een vooraanstaande chirurg [dr. Seth Pancoast] had verklaard dat zij zou sterven als het been niet onmiddellijk werd geamputeerd), verliet zij hem [de tweede echtgenoot] en wilde niet meer terugkeren.

- O. D. L., I, 57

Dit is slechts een van verscheidene opmerkelijke en plotselinge genezingen, nadat artsen haar toestand kritiek hadden verklaard. Zij schreef ze toe aan de rechtstreekse tussenkomst van haar Meester, omdat het nodig was dat zij haar werk voortzette. Jammer genoeg liet zij na haar been rust te geven, zoals de Meester had gelast, en daardoor was zij nog verscheidene maanden niet geheel hersteld.

In 1876 kwam de Theosophical Society bijzonder in de belangstelling door de crematie van een zekere Baron de Palm, voor wie kolonel Olcott erg vriendelijk was geweest tijdens zijn laatste ziekte. Dit was de eerste openbare crematie in Amerika in een crematorium. In twee eerdere gevallen waren er brandstapels in de open lucht gemaakt. Kolonel Olcott regelde en leidde in de New Yorkse Tempel voor Vrijmetselaars een rouwdienst die door een enorme menigte werd bijgewoond, voor het grootste deel nieuwsgierigen die niet uit sympathie voor de theosofie of de crematie kwamen. De ernstige ordeverstoring waarop het dreigde uit te lopen, werd voorkomen door het tactvolle optreden van kolonel Olcott, en de indrukwekkende ceremonie gaf de aanwezigen een nieuw inzicht in de theosofische opvatting over de dood.

Tegen crematie was hevig verzet gerezen, maar de geslaagde wijze waarop dit gebeurde met het lichaam van De Palm, droeg veel bij tot het uit de weg ruimen van het oppervlakkige vooroordeel tegen deze hygiënische en respectvolle behandeling van het versleten voertuig van de

ziel. De baron vermaakte zijn veronderstelde waardevolle bezittingen aan kolonel Olcott, die schikkingen trof om die aan de Society over te dragen. Toen echter het testament officieel was erkend en er een onderzoek werd gedaan naar de bezittingen, bleek dat zelfs de kosten van de verificatie en crematie niet waren gedekt! De Palm was een Beierse baron die nergens voor deugde en een twijfelachtig verleden had. Middelen had hij niet, maar wel volop schulden. Evenmin had hij een wetenschappelijke opleiding of belangstelling voor letterkunde, en hij toonde slechts een louter oppervlakkige interesse voor psychische verschijnselen. Het is nodig deze ongelukkige zaken te vermelden, omdat gewetenloze lieden, speciaal de Franse Kabbalist Encausse (Papus) de laster hebben verspreid dat *Isis* "een compilatie is uit de geschriften van Baron de Palm, zonder bronvermelding." In zijn *Old Diary Leaves* geeft kolonel Olcott gedocumenteerde, officieel bevestigde bijzonderheden uit de loopbaan van De Palm. Deze lasterpraatjes vormen een typisch voorbeeld van de lage leugenachtigheid waartoe ogenschijnlijk fatsoenlijke mensen kunnen afdalen, als ze erop uit zijn het karakter van H. P. Blavatsky te bekladden. Het is veelzeggend dat de lagere kant van de menselijke natuur zich instinctief verzet wanneer ze binnen de sfeer van het onthullende licht van de Waarheid komt.

Het publiceren van *Isis Ontsluierd* bracht een geweldige hoeveelheid correspondentie mee en er werd nu gedacht aan het vormen van afdelingen binnen de Society; een groep bestudeerders in Londen was de eerste die zich officieel tot een georganiseerde afdeling van de T.S. vormde. Een andere groep, die een dieper inzicht in de theosofie schijnt te hebben gehad dan veel van de oorspronkelijke Londense leden, bestond al veel eerder in Liverpool, maar vond het

pas veel later nodig zich tot een officiële loge te organiseren. De Liverpoolse loge werd een sterk theosofisch centrum. Een groep in Korfoe, Griekenland, stelde het eveneens uit om zich te organiseren tot na het moment waarop de Londense leden in juni 1878 de eerste T.S. afdeling, "The British Theosophical Society" vormden die een charter kreeg. In het rondschrijven van de Londense organisatie wordt duidelijk vermeld dat broederschap van primair belang is. Na een opsomming van enkele doelstellingen van haar bestaan, waartoe zelfstudie en zelfontwikkeling behoorden, besluit het als volgt: "en voornamelijk om te helpen bij het tot stand brengen van een Broederschap der Mensheid."

Begin 1878 kwam er een verbond tot stand tussen de Theosophical Society en de Ārya Samāj, een Indische hervormingsbeweging, gesticht door Swami Dayānand Saraswatī, een geleerde pandit en vermaarde yogi, die in die tijd echte occulte relaties had met vertegenwoordigers van de Grote Loge en "enige jaren geleden begiftigd werd met grote vermogens en een kennis die hij sindsdien heeft verbeurd, . . . deze waarlijk grote man die wij allen hebben gekend en op wie wij onze hoop hadden gevestigd," zoals K. H. in 1882 zei (*Mahatma Brieven*, 342). De doeleinden en werkwijzen van beide organisaties leken vrijwel gelijk, en de naam van de T.S. werd zelfs een tijdlang gewijzigd in *The Theosophical Society of the Ārya Samāj*.

Helaas bleken de inzichten van Dayānand bekromper te zijn dan aanvankelijk scheen en zijn Samāj werd weinig meer dan een hervormde hindoeese sekte. Dayānand verzette zich hevig tegen de vriendelijke houding van de theosofen tegenover het Boeddhisme, het Zoroastrianisme en andere geloofsvormen, die hij "valse godsdiensten" noemde.

Na een periode van vertroebelde betrekkingen, die een dieptepunt bereikten nadat het theosofisch hoofdkwartier in India werd gevestigd, is het werkverband tenslotte in 1882 losgemaakt en ging elke organisatie haar eigen weg. Voor de Theosophical Society is het onmogelijk op enigerlei wijze geïdentificeerd te worden met een sektarische organisatie of geloofsvorm, hoe vooruitstrevend die ook is, want dat zou haar neutraliteit schaden en ook haar strikt ondogmatisch karakter, dat van wezenlijk belang is voor de poging een *universele* broederschap tot stand te brengen.

Nadat het theosofisch zaad in het Westen was gezaaid, kwam in 1878 opdracht van de meesters het werk in het Oosten te beginnen en H. P. Blavatsky bereidde zich voor naar India te vertrekken; deze keer echter niet als een onbekende reizigster, maar als schrijfster van een veelgelezen boek en als voornaamste vertegenwoordigster van wat bekend werd als een nieuwe ontwikkeling in het denken en handelen.

Kolonel Olcott kreeg opdracht haar te vergezellen en hij wikkelde snel zijn zakelijke en persoonlijke verplichtingen af om zijn leven in vreemde landen, waar de toekomst in duisternis en onzekerheid was gehuld, te wijden aan de theosofie. Deze succesrijke, nuchtere Amerikaanse zakenman moet wel een geweldig vertrouwen hebben gehad in de missie van H. P. Blavatsky en in de steun van de Meesters, want hoewel hij uitstekende getuigschriften en een speciaal paspoort van de regering van de Verenigde Staten kreeg en een opdracht om aan de regering verslag uit te brengen over de handelsvooruitzichten met het Oosten, wachtten hem daar geen bepaalde kansen om zaken te doen. Hij offerde alles op waar mensen gewoonlijk op gesteld zijn.

Wat hem te wachten stond was toch niet helemaal een

verrassing, omdat Meester M. hem al enkele jaren eerder had voorbereid op een drastische verandering. Laat op een avond, in New York, nadat hij en H.P.B. hun dagelijkse werk aan *Isis* hadden beëindigd, zat hij alleen in zijn eigen kamer met de deur op slot, toen tot zijn grote verrassing Meester M. plotseling verscheen en een onderhoud met hem had; hij bood hem de gelegenheid deel te nemen aan een groots werk voor de mensheid en sprak met hem over de mysterieuze band tussen H.P.B. en hemzelf (Olcott), die nooit kon worden verbroken, hoewel er wel het uiterste van kon worden gevergd. De Meester verdween weer even ongewoon als hij was gekomen, en liet zijn tulband achter als bewijs dat het gesprek werkelijkheid was. Kolonel Olcott was zeer onder de indruk van deze ervaring, en verklaarde vele jaren later dat die hem had geholpen om tijdens menige ernstige crisis standvastig en ongeschokt te blijven. Hij geeft er een gedetailleerde beschrijving van in *Old Diary Leaves*.

DE BEGINTIJD IN INDIA

HELENA PETROVNA BLAVATSKY en H. S. Olcott reisden, hogenschijnlijk in de hoedanigheid van een “Commissie” van de Society, naar India om “vreemde landen te bezoeken en verslag uit te brengen”, wat kennelijk betekende dat de mogelijkheden voor het verspreiden van de theosofie moesten worden bestudeerd en dat alles moest worden gedaan wat zij konden om dat zo goed mogelijk te bevorderen. Ze vertrokken 18 december 1878 naar Engeland, en toen ze afreisden schreef H.P.B. in het “Dagboek” van Olcott: “Alles duister — maar rustig.”

Hun handen waren op geen enkele manier gebonden. In het vooruitzicht van onbekende mogelijkheden had kolonel Olcott als president, volgens de op 18 juli en 27 augustus 1878 in New York genomen besluiten, vrijwel onbeperkte volmacht gekregen van de Raad van de Theosophical Society. Hij was gemachtigd om het hoofdkwartier van de Society over te brengen naar elk willekeurig land, om leden aan te nemen en, wat nog verder ging, om

die regels en statuten te maken en die dingen te doen die hij nodig mocht oordelen voor het welzijn van de Society en voor het verwezenlijken van de doeleinden die ze vertegenwoordigt.

Alle Reglementen die met het bovenstaande strijdig zijn worden hierbij ingetrokken. —*Historical Retrospect*, 5

Al deze besluiten werden kennelijk genomen met de

gedachte dat ze sloegen op een *tijdelijk* verblijf in het buitenland, maar er deden zich omstandigheden voor die het tijdelijk bezoek blijvend maakten, en daar Olcott meende volledige vrijheid van handelen te hebben ontvangen op grond van de resoluties, bracht hij vele administratieve veranderingen aan, of machtigde daartoe, zonder de moedergroep in New York te raadplegen. Er is geen aanwijzing dat H. P. Blavatsky of iemand anders het oneens was met zijn opvatting van de zaak, toen de veranderingen werden gemaakt. Zijn eerste presidentiële “Order”, gedateerd 17 januari 1879, werd vanuit Londen verzonden, toen hij op weg was naar India. Daarin werd generaal-majoor Abner Doubleday uit de Verenigde Staten tot “President ad interim” benoemd en werden nog twee andere benoemingen aangekondigd. William Q. Judge was al secretaris en een tijdlang werden alle diploma's voor lidmaatschap, ook die welke in India waren uitgereikt, naar New York gezonden om door hem te worden getekend. Kolonel Olcott gaf al spoedig machtiging voor nog meer wijzigingen; een belangrijke was de aanvaarding van de “Herziene Doeleinden, Regels en Statuten” door een Conventie van de Theosophical Society in het begin van 1880 in Bombay.

Generaal Doubleday en W.Q.Judge waren de Zaak volledig toegewijd, maar de activiteiten van de New Yorkse leden in het algemeen namen na een paar jaar af, ongetwijfeld hoofdzakelijk door de afwezigheid van de inspirerende en krachtige persoonlijkheid van de stichtster, maar ook door de ontevredenheid van de onderzoekers van het paranormale, toen zij ontdekten dat het niet de bedoeling was om van de Society een “Mirakelclub” te maken. Generaal Doubleday, de president ad interim in New York, was een ernstige en betrouwbare theosoof, die de werkelijke doel-

einden van de beweging begreep en trouw bleef tot zijn dood in 1893. Judge, die door H. P. Blavatsky persoonlijk werd getraind, was in die tijd diep verwickeld in de problemen van een pas getrouwd man die worstelde om vaste voet te krijgen als advocaat. Hij was soms lang weg uit New York voor rechtszaken, en hij moest zelfs naar andere landen. De aandacht die hij aan theosofisch werk kon geven eiste de grootste zelfopoffering. In 1883 schreef hij aan Olcott:

In ieder geval kan ik nooit terug. Als ik zou terugkrabbelen, zou ik niet kunnen bestaan. Iedere dag maakt me sterker. Je zult ongetwijfeld zeggen: Waarom doe je niets? Wel, door wat ik tot nu toe heb gedaan, zijn mijn wereldse zaken nog geen stuiver waard, allemaal door de Theosofie.

— *Theos.*, LIII, 68, oktober 1931

Pas enkele jaren later, toen zijn financiële positie veilig was, kon hij de nodige aandacht geven aan de verspreiding van de theosofie; door zijn bestuurskwaliteiten en vooral door de algemene erkenning van de uitzonderlijke combinatie van gezond verstand en geestelijke wijsheid, breidde het aantal loges zich snel uit van oost naar west.

De reis van H. P. Blavatsky en kolonel Olcott naar India bracht geen bijzondere gebeurtenissen, maar was niet zo aangenaam door hevige stormen op zee. Ze bleven korte tijd in Londen om te werken met de leden van de Britse Theosophical Society (naderhand de Londense Loge genoemd), die voor het merendeel geïnteresseerd waren in paranormale zaken en waartoe, naast andere min of meer bekende personen, figuren behoorden als de Eerw. Stainton Moses, C. C. Massey en de bioloog van naam, Alfred Russel Wallace. Olcott zag een van de Meesters in Cannon Street lopen. Deze Meester bracht later een bezoek ten huize van

mevrouw Hollis Billing waar H. P. B. logeerde, en had een gesprek met de laatste. Mevrouw Billing was niet het gewone soort medium en zij werd een trouwe medestander van H. P. B. In de brieven van de Meesters en in die van H. P. Blavatsky is veel over haar geschreven en W. Q. Judge noemt haar met waardering. Twee Engelse leden, mej. Rosa Bates en de heer E. Wimbridge voegden zich bij het reisgezelschap, maar zij raakten al gauw hun belangstelling kwijt en trokken zich kort na hun aankomst in India terug.

Op 16 februari 1879 werd Bombay bereikt, waar een afvaardiging van de theosofen uit die plaats hen met groot enthousiasme begroette. In Bombay werd een geschikt huis als tijdelijk hoofdkwartier betrokken en het werk begon, aanvankelijk onder geleerde Hindoes, Parsi's en enkele Europeanen. De Indiërs waren verbaasd; hier gebeurde iets nieuws — Westerlingen, die niet naar hun land waren gekomen om met de oude leringen te spotten of ze als vreemde heidense overblijfselen te onderzoeken en ook niet om ze alleen wetenschappelijk te bestuderen, maar om de grootsheid en geestelijke waarden van de Sanskrietliteratuur en de oosterse wijsbegeerte te doen herleven en het Oosten aan te moedigen weerstand te bieden aan het wetenschappelijk materialisme aan de ene kant en de van buiten komende dogmatische theologie aan de andere kant!

Er werden banden aangeknoopt of vriendschappen gesloten met verschillende inheemse progressieve groeperingen in India. Een daarvan was de "Hindoese Sabha", een ruimdenkend genootschap uit zuidelijk India, dat ten doel had "eenheid en goede verstandhoudingen te scheppen tussen de sekten en kasten van India, te bevorderen dat meisjes pas na het bereiken van de puberteit in het huwelijk treden, en dat kindweduwen weer mogen trouwen", enz. De kaste-

regel werd zodanig gewijzigd, dat “een Hindoe nu samen met een Theosoof de maaltijd mocht gebruiken”, wat een uitermate radicale vernieuwing betekende. De redacteur van *The Theosophist* schrijft:

Dit is de eerste keer dat onze half-nationale relatie met de Hindoes officieel is bevestigd, hoewel wij al verschillende malen zelfs met Brahmanen hebben gedineerd.
— *Theos.*, II, mei 1881, Suppl. 3

De geestdrift van de inheemse ingezetenen werd nog op andere wijze gewekt. Hier waren nu eens mensen uit Amerika en Engeland, die, in plaats van zich op de gebruikelijke manier alleen aan te sluiten bij mensen van hun eigen ras, met de Indiërs omgingen als hun gelijken, en de Britsindiërs zogoed als negeerden. Het voornaamste doel van de theosofen was echter de theosofie aan het volk van India te brengen en daarnaast ook aan anderen. Als de Brits-Indiërs belangstelling kregen en bereid waren mee te helpen, zoveel te beter, maar er moet geen onderscheid worden gemaakt naar ras. H. P. B. verachtte de hooghartigheid waarmee men met minachting neerziet op mensen van een andere soort, of die nu verschillend zijn in huidskleur of, zoals bij de inheemse Indiërs, in kaste.

Lang voordat Gandhi zijn werk begon onder de paria's, “die hulpeloze uitgeworpenen of liever schepselen zonder kaste, verstoten door al hun medemensen”, zoals H. P. Blavatsky zei, streefde zij ernaar hen aan te sporen op eigen benen te staan. “U bent Goddelijk, kinderen van de Ene Vader, en leden van de grote broederschap der mensheid,” zei ze hun. Toen zij in 1879 met haar eerste tijdschrift, *The Theosophist*, begon, stelde zij ruimte beschikbaar voor artikelen waarin voor hun zaak werd geijverd. Ze deed ook

krachtige pogingen om het kinderhuwelijk (dat nu onwettig is) af te schaffen, het lot te verbeteren van de ongelukkige kindweduwen, en de Hindoese vrouwen te helpen de vrijheid weer te veroveren die zij vroeger in het oude Aryavarta genoten. Voor haar waren alle rassen gelijk, want universele broederschap omvat de gehele mensheid. In april 1882 richtte zij in Calcutta "The Ladies' Theosophical Society" op, die uit inheemse vrouwen bestond — iets heel nieuws in het India van die tijd, maar Meester K. H. had "het altijd al nodig geacht vrouwen lid te laten worden" voor het werk ter verspreiding van de theosofie (*Mahatma Brieven*, 277).

Waar zij en kolonel Olcott ook heengingen, voortdurend werd de nadruk gelegd op verbroedering tussen religieuze groeperingen, bij wie de enige wedijver behoort te bestaan in het doen van goede daden. Op die manier is veel goed werk verricht en het motto van de Theosophical Society "Er is geen Godsdienst hoger dan de Waarheid", ontleend aan de familielijfspreuk van de Maharadja's van Benares, kreeg gunstig commentaar. Toen het werk zich uitbreidde, ontmoetten Hindoes, Parsi's, Boeddhisten, Joden, Mohammedanen en Europeanen van verschillend geloof elkaar onder auspiciën van de Theosophical Society in een vriendschappelijke sfeer, wat in het Oosten een ongekend schouwspel was. Alleen de radicale verandering in levensopvatting die door een van de grondleringen van de theosofie tot stand wordt gebracht, namelijk dat de esoterische grondslag van alle grote godsdiensten identiek is — de oude wijsheidreligie uit archaïsche tijden — kon dit resultaat opleveren.

Bij Olcott leefde begrip en sympathie voor de oosterse mentaliteit, en door zijn takt, zijn eerlijk optreden en dui-

delijke toewijding aan de mensheid, won hij de liefde en het vertrouwen van de Aziaten, onder wie hij zoveel jaren onvermoeibaar werkte. Zijn eenvoudige maar praktische lezingen over de materiële en geestelijke noden van India trokken altijd veel publiek.

H. P. Blavatsky wekte bij de Hindoes grote belangstelling door haar openhartige verklaring dat de grote wijzen van India (Rishi's of Mahatma's) het contact met de wereld niet hadden verbroken, zoals zovelen vreesden. Zij verklaarde niet alleen persoonlijk te weten dat de Broederschap van Adepten bestaat, maar ook dat zijzelf hun boodschapper was en een chela van een hoge Hindoese Mahatma.

Zelfs voor het begin van de T. S. noemde H. P. B. de Adepten herhaaldelijk in haar brieven aan verschillende dagbladen, maar vaak onder de naam van Rozenkruisers en pas toen zij zich in India had gevestigd, werden de termen Mahatma's of Meesters gebruikt. In een brief aan dr. Hartmann zegt zij:

Ik vertelde hem [Olcott] dat ik niet alleen in India en voorbij Ladakh Adepten, de "Broeders", had leren kennen, maar ook in Egypte en Syrië — want tot op deze dag zijn daar "Broeders". . . . Dat, of zij Rozenkruisers, Kabbalisten of Yogi's worden genoemd — Adepten overal Adepten zijn — onopgemerkt, verborgen, teruggetrokken, die zich nooit geheel aan iemand bekend maken, tenzij men doet als ik heb gedaan — zeven en tien jaren proeftijd doormaken [*] en het bewijs leveren van volstreckte toewijding, en dat hij of zij het stilzwijgen bewaart, zelfs in het vooruitzicht van en onder bedreiging met de dood. . . . Het enige dat ik mocht zeggen was — de waarheid: Er is aan gene zijde van de Himalaja een kern van Adepten van verschillende nationaliteiten; en de Teschu Lama kent hen en zij werken samen, en enkelen van hen zijn bij hem en blijven zelfs voor de gemiddelde lama's onbekend, wat hun ware aard betreft. . . Mijn

*Een proeftijd voor chelaschap kan op iedere plaats worden doorgemaakt.

Meester en K. H. en verscheidene anderen die ik persoonlijk ken, zijn daar, gaan en komen, en zij staan allen in verbinding met Adepten in Egypte en Syrië en zelfs in Europa.

- *The Path*, X, 369-70, maart 1896

Een interessante bevestiging van de echtheid van H. P. B.'s leraren vinden we in een ervaring verteld door prins Emil von Sayn-Wittgenstein, Lid T. S., een Russische officier en een oude vriend uit haar kindertijd. In een brief van 18 juni 1878 aan *The Spiritualist* (Londen), waarin hij kritiek leverde op de onfeilbaarheid van "voorspellingen door geesten", zei hij dat hij verschillende keren door de geesten was gewaarschuwd om deelname aan de Russisch-Turkse oorlog te vermijden, daar dat voor hem noodlottig zou zijn. H. P. B. hoorde van deze voorspelling en vertelde hem, zo schrijft hij, dat haar Meester hem zou beschermen en dat hij volkomen veilig zou zijn. De prins gaat verder:

"Het is een feit dat ik tijdens de hele veldtocht geen enkele kogel in mijn nabijheid heb zien inslaan en dat ik, wat het gevaar betreft, net zo goed in Vevey [Zwitserland] had kunnen blijven. . . . Wanneer ik dichtbij een strijdtoneel kwam, hield het vuren van de vijand op."

Hij deed veel pogingen om bij de vuurlinie te komen, maar:

"Zolang ik er was, bleef het toneel rustig als in vreedstijd, en het vuren begon weer *zodra*, ik de plaats had verlaten. . . .

"Ik kan niet geloven dat dit allemaal alleen toeval is. Het was te regelmatig, te positief om het op die manier te verklaren. Het is, daar ben ik zeker van, magie — dit des te meer daar de persoon die mij zo doeltreffend beschermde, een van de machtigste meesters van de occulte wetenschap is, zoals de theosofen verklaren."

De brief is in zijn geheel in *The Theosophist* van maart

1883 afgedrukt en ook in *Incidents*, blz. 209, van Sinnett. De bescherming die ten gunste van de prins werd geboden, was een uitzonderlijke, hoewel niet op zichzelf staande uitoefening van occulte kracht in die richting door de Meesters en moet wel om een speciale reden zijn gegeven.

De Mahatma's zijn er bijzonder op tegen dat hun persoonlijkheid wordt geëxploiteerd of dat hun verblijfplaats bekend wordt; zij hebben zich veel moeite gegeven om een sluier over dergelijke zaken te trekken en twijfels doen rijzen over hun bestaan, behalve voor de weinigen voor wie dergelijke inlichtingen nodig zijn. Verschillende nadrukkelijke passages hierover komen voor in de *Mahatma Brieven*. Zouden de bijzonderheden over hun verblijfplaatsen en hun activiteiten bekend worden gemaakt ter bevrediging van de nieuwsgierigheid, dan

zal niet alleen de sceptische maatschappij er geen groot voordeel van ondervinden, maar zal ook onze privacy voortdurend in gevaar worden gebracht en onophoudelijk moeten worden bewaakt ten koste van onredelijk veel energie.

— idem, 250

En op blz. 374 schrijft een Meester:

Maar ik heb nooit op mij genomen iemand van hen [Leden van de Britse T. S.] te overtuigen van de omvang van onze vermogens of zelfs van ons persoonlijk bestaan. . . . Te veel of te weinig werd er van ons gezegd en bewezen, zoals M. A. (Oxon) terecht opmerkte. *Wij hebben de opdracht gekregen* aan het werk te gaan om de weinige sporen uit te wisselen . . . en hoe meer aan ons werkelijk bestaan wordt getwijfeld — hoe beter.

En verder:

Voor het ogenblik bieden we onze kennis aan — althans enkele

gedeelten ervan — om op haar innerlijke waarde te worden aanvaard of verworpen — volkomen los van de bron waaruit ze is voortgekomen.
— idem, 464

H. P. Blavatsky verklaart in “The Original Programme of the Theosophical Society”:

Zij moesten zich zo krachtig mogelijk verzetten tegen alles wat leek op *dogmatisch geloof en fanatisme* — en het geloof in de *onfeilbaarheid* van de Meesters, of zelfs in het bestaan van onze onzichtbare Leraren, moest van het begin af aan worden getoetst.
— *Theos.*, LII, 564, aug. 1931

Zij hebben geen enkel verlangen om een nieuwe bijgelovige verering van heiligen of goden te beginnen.

Doordat de uitspraak van Meester K. H. dat hij “het verstikkende magnetisme” van zelfs zijn eigen landgenoten maar korte tijd kon verdragen en genoodzaakt was naar Tibet terug te keren (*Mahatma Brieven*, 14), verkeerd werd begrepen, werd de gedachte geopperd dat er in India geen adepten meer verbleven. Blijkbaar om dit te corrigeren, schreef H. P. B. de volgende uiteenzetting van de werkelijke omstandigheden:

Europese en zelfs Hindoese bestudeerders van het Occultisme vragen zich vaak spijtig af en verwonderen er zich zelfs over waarom al de “Inge-wijden” of “adepten” in India schijnen te zijn uitgestorven. Zij zijn niet “uitgestorven” en evenmin is hun afwezigheid een gevolg van “Kali Yug” zoals algemeen, maar ten onrechte, wordt verondersteld. De “adepten” hebben India eenvoudig langzamerhand verlaten, zo niet geheel dan toch op zijn minst zich teruggetrokken uit de bevolkte delen en houden hun kennis en vaak zelfs hun bestaan zo geheim mogelijk. Velen van hen zijn over de Himalaja getrokken. Toch zijn er nog enkelen gebleven — in het bijzonder in zuidelijk India, maar slechts weinigen hebben het voor

recht van hen af te weten; en nog minder talrijk zijn degenen die de plaats waar zij zich hebben teruggetrokken kunnen aanwijzen.

— *Theos.*, III, 135, febr. 1882

Een van die Adepten in zuidelijk India was Meester Narāyan, die delen van *Isis Ontsluierd* telepathisch dicteerde toen H. P. B. in New York was, en later enkele van de zeer waardevolle “Antwoorden aan een Engels Lid T. S.”, verschenen in *The Theosophist* in 1883 en herdrukt in *Five Years of Theosophy* (zie O. D. L., I, 249). Hij schreef ook voor *The Theosophist* onder het pseudoniem “Een van de Oorspronkelijke Stichters van de T. S.”. Een belangrijk en interessant artikel, waarin de met elkaar in strijd zijnde uitspraken van Swami Dayānand aan de kaak werden gesteld toen de T. S. de band met zijn Ārya Samāj moest verbreken, is afgedrukt in *The Theosophist* van juni 1882. Meester Narāyan woonde in Tiruvallum, een afgelegen plek in zuidelijk India, ogenschijnlijk als landeigenaar, en er wordt vermeld dat Subba Row eens het voorrecht heeft gehad hem een bezoek te brengen (zie *Blavatsky Letters*, 63). Subba Row schrijft zelf:

Zuidelijk India heeft altijd de grootste Arische wijsgeren voortgebracht. Madhavāchārya kwam uit zuidelijk India en Sankarāchārya is in Malabar geboren; en heden ten dage zijn er hoge adepten en scholen voor het occultisme in Zuid-India. — *Theos.*, X, 228, jan. 1889

Een reproductie van een van de brieven van Narāyan vindt men in *Did H.P. Blavatsky Forge the Mahatma Letters?* van C. Jinarājādāsa.

Als het waar is, zoals enkele moderne schrijvers over Indische mystiek zeggen, zal het wel niet een toevallige samenloop zijn dat er over het algemeen genomen veel

meer spiritualiteit te vinden is in zuidelijk India dan in andere delen van het land. Hoe dit ook zij, de “Heilige Man van Benares”, Swami Bhaskarānanda Saraswatī, een chela van een van de Meesters van H. P. B., en later bekend aan Katherine Tingley die hem in zijn ashram bezocht, woonde in een noordelijker deel. Hij was een nobele en geleerde vertegenwoordiger van de hoogste klasse van yogi’s die in het openbaar werken; maar zelfs zulke eminente mensen als hij zijn nog slechts op weg naar de geestelijke hoogte van de volledig ingewijde Mahatma’s die de theosofische beweging inspireerden, en wier werk en leven aan de gehele mensheid is gewijd.

Hoe kunnen zulke helpers dan worden gevonden? Zij zeggen het duidelijk, op deze manier:

... er is *niets* dat ons tot een buitenstaander aantrekt dan zijn zich ontwikkelende spiritualiteit. Hij kan een Bacon of een Aristoteles zijn wat kennis betreft, en toch zijn stroom voor ons nauwelijks voelbaar maken, zolang zijn kracht tot *Manas* is beperkt. De hoogste energie zetelt in *Buddhi*; latent — wanneer zij met *Atman* alleen is verbonden, actief en onweerstaanbaar wanneer zij wordt gestimuleerd door de *essentie* van “Manas” en wanneer niets van het bezinksel van dit laatste zich met die zuivere essentie vermengt om haar door zijn eindige geaardheid omlaag te drukken. *Manas* op zich is van een lagere graad en van de aarde aards: en daarom zijn uw grootste mannen slechts onbetekenend in de arena, waar grootheid wordt gemeten naar de maatstaf van geestelijke ontwikkeling.

— *Mahatma Brieven*, 379

Ik kan dichter bij u komen, maar u moet mij aantrekken door een gelouterd hart en een zich geleidelijk ontwikkelende wil. Evenals een kompasnaald, volgt de adept dat waardoor hij wordt aangetrokken. . . .

Als u zelden van mij hoort, voel u dan nooit teleurgesteld, mijn Broeder, maar zeg — “Het is mijn schuld,” . . . uw gedachte *zal mij vinden*, indien zij met een zuivere impuls wordt geprojecteerd, . . . Zoals het licht in de sombere vallei door de bergbewoner vanaf de toppen wordt opgemerkt, zo zal iedere heldere gedachte in uw geest, mijn

Broeder, fonkelen en de aandacht trekken van uw verre vriend en correspondent. Als wij aldus onze natuurlijke Bondgenoten in de *Schaduw*-wereld ontdekken — uw wereld en de onze buiten onze grenzen — en volgens onze wet moeten wij ieder van hen benaderen, ook al is er maar de geringste glans van het ware “Tathagata”licht in hem — hoeveel gemakkelijker is het dan voor u ons aan te trekken. Begrijp dit en dan zal de toelating in de Society van personen die u zo vaak tegenstaan, u niet langer verbazen.

— Idem, 294-6

Sinds aan het Westen werd onthuld dat de occulte Broederschap van Adepten nog bestaat, is hiervan in toenemende mate misbruik gemaakt, en in de laatste jaren zijn hun leringen verdraaid door vulgaire charlatans, die heilige zaken uitbuiten ter wille van geld of persoonlijke aanhang. De openhartige wijze waarop H. P. B. toegaf dat zij niet volmaakt of onfeilbaar was, en haar pijnlijke gevoelens van spijt wanneer zij vergissingen maakte doordat zij teveel door haar enthousiasme was meegesleept, vormen een schril contrast met de armzalige metafysische komedianten die onbeschaamd beweren in nauw contact met de geheime Loge te staan en zelfs in sommige gevallen zelf “Meesters” te zijn. In die begintijd hadden Subba Row en andere ernstige leerlingen kennelijk een voorgevoel van dergelijke gruwels. Op theosofen rust de zware verantwoordelijkheid om de beweging, met haar sobere en eenvoudige waardigheid, vrij te houden van bezoedeling, zodat het verschil tussen echte en valse leraren onmiskenbaar zal zijn.

De leringen van H. P. B. vormen door hun echtheid en innerlijke waarde en het beroep dat ze doen op de hoogste aspiraties van hart en ziel, een opvallende tegenstelling met de schoonschijnende en ook met de duidelijk herkenbare namaaksels die als giftige paddestoelen te voorschijn zijn gekomen. Gewetenloze charlatans en valse

profeten misleiden duizenden eenvoudigen van geest, die het slachtoffer worden van aanlokkelijke beloften zoals het verwerven van psychische vermogens, enz., wereldse “successen”, “persoonlijk magnetisme en *macht over anderen*” voor een persoonlijk doel, door gebruik te maken van zogenaamde occulte middelen. Sommigen beloven zelfs inwijding of erkenning door Meesters, tegen betaling!

Op een wat hoger niveau worden veel mensen, zelfs enkele westerse geleerden, aangetrokken door een moderne vorm van de misleidende Tibetaanse tantra yoga, met zijn subtile verleidingen voor een bepaalde klasse van intellecten. Een van de Meesters heeft gezegd dat hiermee ongeveer vierhonderd jaar geleden de verkeerde weg is ingeslagen. In het lagere lamaïstische of tantristische of semi-tantristische stelsel kan men misschien ten dele een oppervlakkige gelijkenis met de ware geestelijke yoga vinden, maar de beide methoden hebben in wezen een elkaar tegengesteld doel. Het edele Mahāyāna Boeddhisme, dat H. P. B. zo welsprekend uiteenzet in haar *Stem van de Stilte*, geeft het enige werkelijke pad naar vrijwording aan.

Hoewel in die tijd de pogingen van de Meesters zich hoofdzakelijk op India concentreerden, hadden zij een veel ruimer terrein op het oog. De oosterse wijsbegeerte moest aan de westerse volkeren op een meer populaire manier worden gebracht dan de geleerde Europese Sanskriet-specialisten aan sommige universiteiten deden, en de Theosophical Society was hun instrument voor dat belangrijke werk. Het resultaat is nu duidelijk te zien en zelfs de strengste critici van de theosofie hebben dat toegegeven. W. Q. Judge schreef in 1891:

Kijk eens hoeveel de Engelse overheid en de universiteiten betalen voor het werk van mannen als Max Müller en anderen dat, al is het in

zekere zin goed werk . . . geen merkbare verandering in de mensen heeft teweeggebracht, door de zwakke en onbestendige invloed op hun denken. Maar door de inspanning van H. P. Blavatsky, kolonel Olcott en anderen is in het korte tijdsbestek van vijftien jaar de hele wereld met verlangen en eerbied en hoop gaan uitkijken naar de grote schatten die de oude wijsgeren uit het Oosten ons hebben nagelaten. En dit alles dank zij de weinigen, die niet op geld en eerbetoon uit waren en die de laster en hoon van het grote publiek moesten trotseren.

— *The Path*, V, 378, maart 1891

Meester K. H. heeft erop gewezen dat:

De huidige tendens in de opvoeding is hen [de Hindoes] materiaalisch te maken en spiritualiteit uit te roeien. Met een juist begrip van wat hun voorouders bedoelden met hun geschriften en leringen, zou de opvoeding een zegen worden, terwijl ze nu vaak een vloek is. . . oude handschriften, tot nu toe buiten bereik van de Europeanen gehouden, zouden weer aan het licht komen en daarmee de sleutel tot veel van wat eeuwenlang voor het begrip van het volk verborgen bleef, waar uw sceptische Sanskritisten zich niet om bekommeren en dat uw zendelingen en missionarissen niet *durven* begrijpen. De wetenschap zou er veel door winnen en de mensheid alles. Door de stimulans van de Anglo-Indische Theosophical Society zouden wij te zijner tijd een nieuwe gouden eeuw voor de Sanskritliteratuur kunnen beleven.

— *The Occult World*, 6e Amer. ed., 136-7

Beseffend hoe belangrijk het Sanskriet was als factor in de wedergeboorte van India en voor de verspreiding van de theosofie, deden H. P. B. en Olcott energieke pogingen om de studie van het Sanskriet te doen herleven, Sanskrietscholen te vestigen en uitgaven te verzorgen. Op haar aanraden en met financiële steun uit haar beperkte middelen, begon de Nellore-afdeling in zuidelijk India in 1882 een kleine school voor Sanskriet, die zich daarna heeft ontwikkeld tot een internaat voor hoger onderwijs. Veel andere afdelingen in India volgden dezelfde koers en enkele jaren later namen theosofen in Amerika individueel dit onderwerp krachtig ter hand.

Tijdens de periode dat H. P. Blavatsky in India verbleef, bewonderden zelfs de academici het energieke werk voor de herleving van de studie van het Sanskrit waartoe zij de stoot heeft gegeven en dat ook het verzamelen en vertalen van zeldzame handschriften omvatte; maar veel Europese geleerden leverden kritiek toen werd verklaard dat de teksten van de Purāṇa's, Upanishads, enz., verborgen betekenissen inhielden en dat de exoterische leringen onbeduidend waren in vergelijking met wat onder de oppervlakte kon worden gevonden, als bij de studie de juiste sleutels werden gebruikt. Olcott doet verslag van een gesprek dat hij met de eminente Sanskritgeleerde professor Max Müller had over het opvoedende werk van de Theosophical Society in India; hij schrijft daarover:

“U hebt nobel werk verricht,” zei hij, “doordat u zoveel gedaan hebt om de liefde voor het Sanskrit te doen herleven en de Oriëntalistten hebben de ontwikkeling van uw Society vanaf het begin met de grootste belangstelling gadegezien. Maar waarom wilt u die zeer goede reputatie schaden door de bijgelovige fantasieën van de Hindoes in de hand te werken, en ze te vertellen dat er een esoterische betekenis ligt in hun Shastra's? Ik ken de taal heel goed en ik verzeker u dat er niet zo iets als een Geheime Leer in is.” Als antwoord heb ik de professor alleen maar verteld dat iedere onbedorven (d.w.z. niet-verwestelijkte) Pandit in geheel India, net als wij, gelooft in het bestaan van die verborgen betekenis; en dat, wat de *Siddhi's* betreft, ik persoonlijk mensen ken die ze bezitten en die ik hun kracht heb zien vertonen. “Welnu,” zei mijn geleerde gast, “laten we maar op een ander onderwerp overgaan.”

— O. D. L., III, 177-8

Onder de oriëntalistten is de mening van Max Müller niet meer algemeen geldend, maar toch is het nog maar betrekkelijk kort geleden dat ernstige onderzoekers zijn gaan beseffen dat geoefende yogi's de siddhi's of occulte vermogens kunnen ontwikkelen, die min of meer duister in de Sanskritliteratuur zijn beschreven. De westerse

oriëntalisten moeten in het algemeen nog leren dat de Mahatma's veel verder in rāja yoga — het ware occultisme of geestelijke ontwikkeling — zijn gevorderd dan de hogere yogi's of lama's wier namen en reputatie algemeen in India, Tibet of elders in het Oosten bekend zijn.

H. P. B.'s grote waardering voor het Sanskrit blijkt uit haar opmerking:

De poging om het grootse panorama van de periodiek steeds terugkerende Wet in een Europese taal weer te geven . . . is vermetel, want behalve het Sanskrit — dat de taal *van de Goden* is — kan geen enkele menselijke taal dit voldoende nauwkeurig doen.

— *De Geheime Leer*, (S. D., I, 269)

Wat de beschuldiging betreft dat H. P. Blavatsky geen werkelijke kennis had van de oosterse wijsbegeerten, moet worden opgemerkt dat uit documenten blijkt, dat niet alleen geleerde bestudeerders van de Kabbala, zoals dr. Seth Pancoast in Amerika, baron Spedalieri en andere vooraanstaande Kabbalisten in Europa — erkenden dat zij een meester was in dat deel van de oude wijsheid, maar dat in India haar diepe inzicht in de betekenis van de oude Hindoese wijsbegeerten werd erkend door de meest geleerde Sanskritkenners en pandits die haar in dit opzicht veel huldeblijken brachten.

Toen bijvoorbeeld dr. G. Thibaut, een vooraanstaande Duitse Sanskritkenner, hoofd van de hogeschool van Benares en een speciale beschermeling van prof. Max Müller, een lang gesprek met haar had over de Sāṅkhya filosofie en haar de meest diepgaande vragen stelde, verklaarde hij dat zij die beter beantwoordde dan Max Müller of een andere oriëntalist ooit had gedaan. Dit gesprek had in december 1879 plaats in Benares, toen zij daar was om een

vergadering van de Raad van de Society bij te wonen. Hoewel zij soms moeite schijnt te hebben gehad de kennis die latent in de diepten van haar bewustzijn lag tevoorschijn te roepen, kon zij er toch altijd uit putten als de omstandigheden dat rechtvaardigden.

Haar eruditie werd niet alleen door bekwame geleerden in India erkend, maar ook in Japan en Tibet. Volgens Evans-Wentz, de bekende Tibetkenner, was de Tibetaanse lama Kazi Dawa-Samdup van mening dat

. . . . ondanks de ongunstige kritiek die tegen de werken van H.P. Blavatsky was gericht, er voldoende intern bewijs in is van de grondige bekendheid van de schrijfster met de hogere *lāmaïstische* leringen waarin zij, naar zij zegt, is ingewijd.

— *The Tibetan Book of the Dead*, 7

Deze geleerde Tibetaanse Boeddhistische lama was staflid van de 13de Dalai Lama en lector in het Tibetaans aan de universiteit van Calcutta. Hij was grondig vertrouwd met de diepere Tibetaanse leringen, die nog maar gedeeltelijk aan westerse geleerden zijn onthuld, en zijn mening weegt op tegen die van duizend slecht geïnformeerde en bevooroordeelde critici.

Mevrouw Salanave vroeg eens aan Sardar Bahadur S. W. Laden La, uit Darjeeling, een welbekende en zeer onafhankelijke boeddhistische geleerde van Tibetaanse afkomst, of hij dacht dat H. P. Blavatsky werkelijk “inside information” had over het hogere Tibetaanse Boeddhisme. Hij antwoordde dat zij die zeker had en dat *De Stem van de Stilte* de diepste Tibetaanse leringen bevat. Mevrouw Salanave citeert ook de woorden van professor D.T. Suzuki, de grote Japanse autoriteit op het gebied van het Mahāyāna Boeddhisme, die zei:

“Ik zag *De Stem van de Stilte* voor het eerst in Oxford. Ik schafte mij onmiddellijk een exemplaar aan en zond het naar mevrouw Suzuki (toen mej. Beatrice Lane, een Amerikaanse) aan de Columbia Universiteit, en schreef haar: ‘Hier is het werkelijke Mahayana Boeddhisme.’”

— *The Canadian Theosophist*, XIV, 100, juni 1933

DE ONTWIKKELING VAN HET WERK IN INDIA

TERWIJL Bombay het tijdelijk hoofdkwartier bleef, maakten H. P. Blavatsky en haar collega voortdurend afmattende reizen om het licht van de theosofie te verspreiden. De ene dag werden zij ontvangen in het paleis van een radja, de volgende dag was er weer een gesprek in de open lucht met een yogi met zijn bedelnap, of woonden zij een grote openbare bijeenkomst bij van mensen uit alle lagen van de bevolking, misschien gevolgd door een diepgaand debat met geleerde Sanskritpandits over de innerlijke betekenis van de Purāna's of de Upanishads.

Enkele interessante gebeurtenissen die plaatsvonden tijdens deze reizen en ook toen H. P. B. bij haar eerdere bezoeken in India reisde, soms met haar Meester, heeft zij gebruikt als de basis voor een schilderachtig reisverslag, geschreven voor de *Russische Koerier* (*Russkiy Vyestnik*), dat later onder de titel *From the Caves and Jungles of Hindostan* in boekvorm verscheen. Hoewel werd verklaard dat het werk hoofdzakelijk op fantasie berust, bevat dit boeiende verhaal in populaire vorm waardevolle theosofische leringen en enkele gegevens over de geschiedenis en oudheidkunde van India. Deze schitterende artikelen maakten diepe indruk in Rusland en na de verschijning werd zij bestormd met verzoeken om verdere bijdragen, waarvoor zij zelf haar prijs mocht bepalen.

De algemene belangstelling voor de theosofie en de persoonlijke briefwisseling met geleerden en onderzoekers was nu zo toegenomen, dat het hoognodig werd een tijdschrift uit te geven; in oktober 1879 zag dan ook een maandelijks tijdschrift, *The Theosophist*, het licht onder redactie van H. P. Blavatsky. De Meesters hadden er grote belangstelling voor en volgens kolonel Olcott gaven tenminste drie van hen, waaronder Meester M. en de Egyptische Meester Serapis, ook wel de Mahā-Sahib genoemd, waardevolle adviezen; laatstgenoemde kwam 15 september 1879 in zijn natuurlijk lichaam naar Bombay voor een lang onderhoud met H. P. B. en Olcott. In *Old Diary Leaves*, II, beschrijft Olcott een afgelegen ashram of pleisterplaats in de buitenwijken van Bombay, waar Meesters en hun chela's soms verblijven op hun lange reizen en waarvan H. P. B. en Olcott zo vaak melding maken.

In de eerste zes jaargangen van *The Theosophist* werden leringen die in *Isis Ontsluierd* alleen maar zijn aangevoerd, geleidelijk uitgebreid. Er werden veel bijdragen geleverd door verschillende Meesters, hoewel altijd onder een pseudoniem, en ook door Dāmodar, Subba Row en andere chela's. Een opmerkelijk voorbeeld van het wetenschappelijk onderricht door Mahatma K. H. treffen we aan in een lang artikel van hem (ondertekend met "Een andere Theosoof") dat begint op blz. 319 van jaargang III, september 1882, en als titel draagt "Wat is Stof en wat is Kracht?" Mahatma M. heeft anoniem veel bijdragen geleverd aan het Supplement van het maartnummer van hetzelfde jaar in de vorm van "Antwoorden aan Briefschrijvers", en het is interessant de beide artikelen met elkaar te vergelijken en op te merken hoezeer de stijl van de beide Meesters verschildt, wat ook duidelijk blijkt uit de *Mahatma Brieven*,

welke stijl ook weer sterk afwijkt van die van H. P. Blavatsky.

De redacteur van *The Theosophist* ontving veel hulp van geleerde Hindoes, Boeddhisten, Parsi's en anderen, die gebruik maakten van de hun geboden gunstige gelegenheid om een diepere uiteenzetting te geven van hun eigen geschriften aan een belangstellend publiek. Het tijdschrift was H. P. B.'s eigen "kind" en het maakte al gauw winst, die grotendeels opging aan het bestrijden van de zware lasten van de Society. Terwijl haar vijanden haar belasterden door te zeggen dat zij verdiende aan de contributies van de leden, putte zij daarentegen tot het uiterste uit haar eigen beperkte middelen om de Society solvabel te houden, wat blijkt uit de gepubliceerde en geverifieerde rekeningen. Zo werd de eerste paar jaar 10.000 dollar geschonken. Het is duidelijk dat *The Theosophist* erg populair was geworden, niet alleen in het buitenland maar ook in India, want het officiële verslag over 1881-2 van de Bombayse Regering over "Gepubliceerde Boeken" zegt: "het enige Engelse tijdschrift dat een uitgebreide lezerskring schijnt te hebben onder de inheemse bevolking is de 'Theosophist', dat Mesmerisme en Spiritisme behandelt" [!] (*Theos.*, IV, 152, april 1883).

Naast haar nooit ophoudend werk als redactrice, correctrice, schrijfster van de belangrijkste artikelen*, Corresponderend Secretaresse, enz., moest zij tijd vinden om populaire artikelen voor Russische bladen te schrijven om in haar levensonderhoud te voorzien. Kolonel Olcott beschikte niet over geldmiddelen, maar hij droeg op zijn

*[De eerste delen van *The Theosophist* zijn praktisch niet meer verkrijgbaar; maar alle artikelen waarvan bekend is dat ze van H. P. Blavatsky zijn, zijn herdrukt in *H. P. Blavatsky: Collected Writings*. — RED.]

eigen gebied zijn geweldig enthousiasme en grote kundigheid bij en werkte zonder ophouden.

In augustus 1879, juist op tijd om de speciale hulp te kunnen geven die nodig was voor het produceren van *The Theosophist*, sloot zich een zeer waardevolle kracht bij de Society aan — een jonge Brahmaan van aanzien, Dāmodar K. Māvalankar. Als jongen had hij een visioen van een van de Meesters, die hij jaren later herkende als een van H. P. B.'s leraren. Dāmodar werd snel als een van het beperkte aantal kandidaten voor chelaschap door die Meester aangenomen en doorstond spoedig de eerste beproevingen daarvan. Het viel hem met moeilijk H. P. Blavatsky te erkennen als occultist en leraar, ondanks het feit dat zij Europeaan — en een vrouw was! De gezondheid van Dāmodar was slecht, maar hij werkte met buitengewone toewijding tot het uiterste van zijn krachten en vermogens voor de theosofie. Hij gaf zijn Brahmaanse kaste en de daaraan verbonden privileges op en deed afstand van fortuin en gunstige wereldse vooruitzichten om te volgen wat hij als zijn plicht zag. Hij nam een paar eenvoudige regels voor meditatie en voedingsvoorschriften in acht, maar vermeed absoluut de hatha yoga methoden. Zoals Olcott zegt, was zijn methode om vorderingen te maken, een “geest van volkomen onzelfzuchtigheid aan te kweken en dag en nacht tot het uiterste van zijn krachten te werken aan de plichten van de officiële positie die ik hem in de Society gaf.” In een van haar brieven aan de heer Sinnett beschrijft H. P. B. de grote tegenstelling tussen zijn gemakkelijke leventje en korte arbeidstijd, en het voortdurende gezwoeg onder de moeilijkste omstandigheden van Dāmodar en haarzelf.

Geleidelijk en zonder dit te forceren, ontwaakten er

in Dāmodar op heel natuurlijke wijze innerlijke vermogens, die hij kon aanwenden bij het uitoefenen van zijn toenemende verantwoordelijkheden. Olcott beschrijft deze ontwikkeling met waardering en sympathie. Hij geeft voorbeelden van het groeiende vermogen van Dāmodar om over grote afstanden met de Meesters en H. P. B. te communiceren, van helderziendheid in het algemeen en van andere bovennormale vermogens. Deze jonge chela kon soms ook opmerkelijke genezingen door middel van magnetisme tot stand brengen. Tegen het jaar 1883 kon de Meester hem gebruiken voor het overbrengen van zijn boodschappen per “astrale post”. Zoals bij alle gevorderde zielen die persoonlijke zelfzucht hebben uitgeroeid en begeerte hebben omgezet in geestelijke energie, waren de occulte vermogens die tot activiteit kwamen, volkomen normaal in die omstandigheden. Er zat geen eerezuchtig verlangen achter en ze werden niet gezocht om persoonlijke bevrediging, ook werden ze nooit gedemonstreerd voor louter nieuwsgierigen, of getoond als lokaas om lid te worden van de Society. Een dergelijke handelwijze staat lijnrecht tegenover de theosofische beginselen, maar

wij ontvingen niet één maar wel honderd suggesties van buitenstaanders dat zij bereid waren dadelijk lid te worden, als zij er maar zeker van konden zijn dat ze spoedig met *siddhi's* zouden worden begiftigd of met het vermogen occulte verschijnselen teweeg te brengen.

— *The Theosophist*, II, 85, jan. 1881

Voor hen die mochten twifelen aan het bestaan van hoge Adepten die op het stoffelijk gebied leven, is het getuigenis van Dāmodar waardevol, want hij geeft eersthands bewijzen als hij schrijft over verschillende ervaringen die niet weggeredeneerd kunnen worden. In novem-

ber 1883 ontmoette hij in Lahore Meester K. H. en wat later bracht hij enkele dagen bij de Meesters door in hun ashram in Kashmir. Toen hij in 1880 met H. P. Blavatsky en kolonel Olcott in Ceylon was, bracht een Meester hem naar een ashram op een eilandje, waar hij een lang gesprek had met een andere Adept die daar woonde. Bijzonderheden daarover en over andere soortgelijke gebeurtenissen geeft Dāmodar in twee zeer belangrijke brieven aan de heer Judge, die in *The Theosophical Forum* van november 1932 en april 1933 zijn gepubliceerd.

In april 1885 begon Dāmodar aan de gevaarlijke reis naar Tibet, volgens kolonel Olcott “in gezelschap van een ‘Avatari Lama’, een zeer invloedrijke en mysterieuze Tibetaanse geestelijke die *toevallig* precies op tijd in Sikkim te bereiken was.” (*Theos.*, LIV, 151, nov. 1932. Zie ook *O. D. L.*, III, 253-68). In *The Theosophist* van juli 1886 publiceerden Olcott en Subba Row een ondertekende verklaring “dat hij [Dāmodar] veilig de plaats van zijn bestemming heeft bereikt en in leven is onder de hoede van de vrienden die hij zocht.” Voor hij zijn occulte vrienden bereikte, moest hij echter, volgens een Meester, “de zwaarste beproevingen ondergaan die een neofiet ooit heeft doorstaan” (*L. M. W.*, I, 77). Kolonel Olcott spreekt zeer lovend over Dāmodar:

Nooit klopte er een nobeler hart in een menselijke boezem en zijn vertrek was een van de hardste slagen die wij ooit hebben ontvangen. Zoals hierboven reeds werd opgemerkt, had hij zijn gestel bijna te gronde gericht door het ononderbroken officiële werk, . . . Toch ondernam hij met onversaagde moed de zware reis over de Himalaja, . . . vol verlangen de Goeroe [geestelijke leraar] te bereiken die hij voor de eerste keer in zijn jeugd had gezien. . . . Wat hem zo toegewijd en onwankelbaar trouw aan H. P. B. maakte, was de ontdekking dat deze Goeroe een van de Adepten was achter onze beweging, . . . — *O. D. L.*, III, 265-6

De achting die H. P. B. voor Damodar koesterde blijkt uit deze woorden in haar brief aan rechter N. D. Khandalāvala:

Damodar was sinds zijn laatste geboorte gereed om het hoogste PAD te betreden en hij had daar een vermoeden van. Hij had lang gewacht op de verwachte toestemming om naar Tibet te gaan vóór het verstrijken van de 7 jaar; . . .

Ik werd weggejaagd [uit India] door de lafheid van hen voor wie ik mijn hele leven, goede naam en eer op het spel had gezet, en hij was de enige ware, toegewijde vriend die ik in heel India had, de enige die, omdat hij het geheim van de Meesters en van mij bezat, de gehele waarheid kende en daardoor wist dat, wat de mensen ook dachten omdat zij door de schijn waren verblind, ik nooit iemand heb misleid — hoewel ik onder ede en door mijn gelofte was gebonden veel voor iedereen verborgen te houden, zelfs voor Olcott.

— *Theos.*, LIII, 623-4, aug. 1932

Ongeveer in dezelfde tijd als Damodar, werd nog een andere Brahmaan van hoge kaste lid van de Society, nl. T. Subba Row (of Rao), B. A., B. L., een talentvolle rechtskundige en chela van Meester M. Hij was een geleerd man met een groot intellect en in de zeldzame gelegenheid kennis op te doen die met het chelaschap samenhangt, waardoor hij in staat was waardevolle artikelen te leveren voor *The Theosophist*, waarvan sommige opnieuw zijn uitgegeven.* Gezien de belachelijke roddels die af en toe de ronde deden over H. P. B. en haar werk, is het goed de enthousiaste steun van zulke hoogstaande en intelligente mensen als Dāmodar en Subba Row en talrijke andere Hindoes van groot kaliber niet te vergeten. Uit een werelds standpunt hadden zij alles te verliezen, want door “het licht te volgen” liepen zij gevaar hun vrienden kwijt

*Notes on the *Bhagavad Gita*.

te raken en van hun familie te vervreemden, en bovendien tartten zij de openbare mening in India. Het was bijna ongelooft om te zien hoe trotse Brahmanen een Europeaan, een *mlechchha* of 'onreine vreemdeling' en een vrouw, als geestelijk leraar of goeroe erkenden; dat zou onmogelijk zijn als haar leven en karakter niet onzelfzuchtig en vlekkeloos waren geweest. Subba Row schreef uit eigen ervaring:

Het is niet nodig lid te zijn van een of ander genootschap om een Goeroe te verdienen. Maar de Occulte Broederschappen in ieder deel van de wereld hebben nu als regel gesteld, dat toelating tot hun gelederen moet worden gezocht door middel van de "Theosophical Society". Ik maak geen misbruik van vertrouwen als ik u vertel dat ik persoonlijk veel gevallen ken waarin zij die, voordat de Society bij ons in India kwam, Chela's waren — een van hen een zeer hoge Chela — door hun Goeroe's werden gedwongen zich bij de Society aan te sluiten op straffe van door hen in de steek te worden gelaten. Maar alleen lid worden van de Society zal u niet helpen. Men moet werken, hard werken. Wat ik deed, ik herhaal het, is niet iets dat van mijn standpunt als Hindoe bewondering verdient. Er is geen enkele Hindoe Brahman, die niet honderd keer hetzelfde zou doen. — *Forum*, VI, 188, maart 1935

In december 1879 ontmoette H. P. Blavatsky A. P. Sinnett en A. O. Hume, C. B., in Allahabad, en wat later in Simla, de zomerresidentie van India. Deze twee Engelse heren hebben in de eerste jaren van de theosofie in India een werkzaam aandeel gehad in de theosofische activiteiten en door hun vooraanstaande positie in het politieke en sociale leven kreeg de beweging grote aandacht van de Engels-Indiërs.

De heer Sinnett was een knap schrijver, redacteur van *The Pioneer*, een invloedrijk Engels-Indisch dagblad, en hij beschikte over de middelen en eigenschappen om op het geschikte moment hulp te bieden. De heer Hume was gewezen onderminister van landbouw in de Indiase rege-

ring en had een wetenschappelijke reputatie als ornitholoog. Terwijl Sinnett tot het einde van zijn leven met de theosofie verbonden bleef, verloor Hume jammer genoeg zijn belangstelling en verliet de Society, na H. P. B. veel moeilijkheden te hebben berokkend.

Hij, en zelfs Sinnett tot op zekere hoogte, wilde dat de "Simla Eclectic Theosophical Society" (waar Hume een tijdlang president van was) geheel los zou staan van het hoofdkwartier en hij vroeg bijzondere voorrechten voor die organisatie met betrekking tot de studie van het occultisme onder de Meesters. Daar Sinnett noch Hume chela's waren en ook niet de geschiktheid of het verlangen naar chelaschap toonden, maar slechts belangstelden in psycho-intellectuele studies, werd hun verzoek vriendelijk maar beslist afgewezen. Hoe briljant zij verstandelijk ook waren, ze waren geen van beiden bereid de allereerste voorwaarden te begrijpen, laat staan te accepteren, die vereist zijn voor de studie van ātma-vidyā, de goddelijke wijsheid: algehele toewijding aan de belangen van anderen en het opgeven van persoonlijke verlangens. Meester K. H. heeft hen erop gewezen dat hun motieven in diepste wezen *zelfzuchtig* waren. Hij zei:

Ze zijn zelfzuchtig, omdat u moet beseffen dat het hoofddoel van de T. S. niet zozeer is gelegen in het bevredigen van individuele aspiraties dan wel in het dienen van onze medemens; . . .

— *Mahatma Brieven*, 8

Sinnett was ongetwijfeld oprecht en geheel toegewijd aan het ideaal van de theosofie zoals hij dat zag en hij heeft nooit zijn geloof in het werkelijke bestaan van de Meesters verloren, maar de houding van de heer Hume was veel minder bevredigend en werd al gauw slechter. Hoe pijnlijk ook, het is leerzaam te zien hoe bepaalde zwakheden in

die ongetwijfeld bekwame man zich geleidelijk openbaarden, zoals blijkt uit de *Mahatma Brieven* en andere bronnen. De lezer kan, als hij ook maar enigszins intuïtief is, zien dat bijna van het begin af zijn intellectuele “trots en onbewuste zelfzucht” waarover de Meesters spreken, een hindernis vormden voor werkelijke vooruitgang, ondanks hun geduldige pogingen om zijn geestesoog te openen. Een blik op de omvangrijke correspondentie met Sinnett en Hume toont de bijna ongelooflijke moeite die de Meesters hebben gedaan om hun leringen, idealen en trainingsmethoden uit te leggen aan deze mannen, die zulke buitengewone kansen kregen om wijsheid te verwerven en bemiddelaars te worden om ze aan het Westen door te geven.

De dualistische aard van Hume kwam duidelijk aan het licht toen de sluier van conventionele beleefdheid als gevolg van de omstandigheden werd opgelicht. Hij gaf een tijdlang waardevolle hulp en de Meesters waren hem zo dankbaar voor zijn vriendelijkheid tegenover hun boodschapper, dat zij bereid waren zijn fouten door de vingers te zien. Hij werkte hard voor de verbetering van de toestand van de lagere klassen in India en, zoals de Meesters zeiden: “Wanneer aan de geestelijke ziel in hem de leiding wordt gelaten, is er geen zuiverder, geen beter en vriendelijker mens te vinden” (idem, 248). Maar als zijn intellectuele trots was gewekt en hij de occulte kennis verlangde die niet aan hem die onvoorbereid is kan worden gegeven, lag het heel anders. Reeds in 1881 schreef Meester K. H. aan de heer Sinnett:

Ik zeg u, mijn goede vriend, dat hij *nooit* tevreden zal zijn, wat we ook doen! En daar wij niet kunnen toestaan dat de wereld, op gevaar af te verdrinken, wordt overspoeld met een leer, die voorzichtig bekend moet worden gemaakt, en bij beetje, net als bij een te krachtig toni-

cum, dat zowel doden als genezen kan — zal het gevolg een terugslag zijn in zijn onverzadigbare honger en dan — wel, u kent zelf de gevolgen.
— Idem, 270

Toen de Simla afdeling echter werd gevormd leek alles veelbelovend. Veel Engels-Indiërs werden lid en sommigen bleven de beweging trouw. Het is jammer, maar misschien wel onvermijdelijk, dat veel meer onderzoekers werden aangetrokken door H. P. Blavatsky's naam als wonderdoenster dan door de leringen van de oude wijsheid, en daardoor ontstonden veel verwarring en bittere strijdpunten. Overdreven berichten werden verspreid over de verschijnselen die zij af en toe teweegbracht in het bijzijn van een paar persoonlijke vrienden, en zijzelf en enkele van de haar toegewijde leden hadden zwaar te lijden onder valse beschuldigingen. Het was misschien onverstandig dat zij in het begin geen moeite deed de Engels-Indiërs gunstig te stemmen door mee te doen aan de orthodoxe conventies van de deftige standen, waarin zij, hoewel zelf een aristocraat van geboorte, niet veel meer zag dan een schijnheilig vernisje dat het kwaad van de zelfzucht bedekte. Haar onafhankelijk karakter, dat in haar kinderjaren al zo duidelijk bleek, haar ingewortelde weerstand tegen gekunsteldheid en haar minachting daarvoor, maakten het haar vrienden moeilijk haar te beschermen tegen verkeerde voorstellingen van zaken, waarvan zij wisten dat ze wreed en onjuist waren. Haar openhartige, onverbloemde opmerkingen brachten de 'slachtoffers' ervan dikwijls in grote verlegenheid, vooral als ze maar al te waar waren, en ze ook niet bepaald geschikt waren om vijanden tot vrienden te maken. Een hoge rang, officiële positie of rijkdom telden niet voor haar. Toen bijvoorbeeld de bejaarde, witharige opperrechter van Baroda, een

Parsi, haar op een keer zijn vrouw voorstelde, *een tienjarig meisje*, zei zij hem duidelijk en beslist en zonder omwegen dat hij “een oud beest” was en zich heel erg moest schamen. Als H. P. B. de sluimerende ziel van een man of vrouw wakker wilde schudden, was haar optreden in uitzonderlijke gevallen ongebruikelijk en haar taal ruw, en lette ze niet op de gevolgen voor haarzelf, of het bijna onvermijdelijke wanbegrip waaraan ze zich blootstelde.

Als het om verschijnselen ging, gaf zij blijk van een bijna kinderlijke naïviteit in de wijze waarop zij ze te weegbracht, en zij was verbaasd als iemand beweerde dat haar critici in sommige gevallen de gelegenheid kregen de mogelijkheid van bedrog te opperen omdat niet aan de “testvoorwaarden” was voldaan. De beheersing van occulte krachten door haar geoefende wil was voor haar zo volkomen natuurlijk, dat ze moeilijk kon begrijpen dat haar verschijnselen verbijsterend en vrijwel ongelooflijk waren voor mensen die niet vertrouwd zijn met psychische zaken. Een charlatan zou zich nooit zo nonchalant hebben geuit of gedragen als zij vaak deed tegenover mensen die zij van haar oprechtheid hoopte te overtuigen. Een bedriegster zou het nooit in haar hoofd hebben gehaald om valse verschijnselen zo achteloos en volslagen onmethodisch te vertonen, als talrijke getuigen hebben beschreven. Dit hoorde allemaal bij haar gecompliceerde karakter, dat in veel opzichten merkwaardig ongekunsteld en kinderlijk was en onmetelijk ver afstond van dat van een geslepen bedrieger. Het is van haar bekend dat zij haar vertrouwen gaf aan de meest teleurstellende lieden, zelfs na door haar Meester te zijn gewaarschuwd, hoewel ze in andere gevallen blijk gaf van een verbazingwekkend scherp inzicht in karakters.

Ter rechtvaardiging van de sceptici, moet niet uit het oog worden verloren dat de ontwikkelde westerling uit de negentiende eeuw zelfs de meest eenvoudige demonstratie van iets occults, zoals telepathie, als een belediging beschouwde van zijn intelligentie; en door dat gemis aan begrip had H. P. B. te lijden. Dat is echter geen excuus voor de grove onbillijkheid en het gebrek aan normale eerlijkheid van de kant van hen die haar reputatie wilden vernietigen voordat de theosofie zich te sterk verbreidde. Zo werd bijvoorbeeld in een boek over India en in tijdschriftartikelen van de Eerw. Moncure Conway de beschuldiging geuit dat zij de naam Koot Hoomi (ook wel gespeld Kuthumi) had verzonnen en afgeleid van de namen van Olcott en Hume! Hij beroept zich op de steun van verschillende Sanskritisten als hij zegt dat de naam “geen enkele overeenkomst had met enige taal die ooit in India bekend was.” Deze ‘Sanskritisten’ waren ofwel wonderlijk onbekend met hun onderwerp, of zij hebben de heer Conway opzettelijk misleid om een steen te werpen naar H. P. Blavatsky, want werkelijke bestudeerders zijn volkomen vertrouwd met die naam. Zie bijvoorbeeld de *Classical Dictionary of India* van Garrett, of de bekende *Vishnu-Purāna* (Boek III, hoofdstuk VI, 60, in de vertaling van Wilson, 1866), waar de geleerde wijze Kuthumi wordt genoemd als leraar van de Sāma Veda en als leerling van Paushyinji (of Paushpinji). Het schijnt tegenwoordig in India een vrij bekende naam te zijn. Bestudeerders van de theosofie zijn gewend geraakt aan zulke verdraaiingen van de waarheid, die heel vaak het onwetende publiek misleiden met het doel H. P. Blavatsky een slechte reputatie te bezorgen.

Vijandige kritiek werd ook opgeroepen door haar “onbegrijpelijke” voorkeur voor het gezelschap van Hin-

does, volgelingen van Zoroaster, of Boeddhisten, of zij nu onafhankelijke pandits of geleerden, of bestudeerders van de theosofie waren; want in haar tijd was er geen of weinig sociaal contact tussen Europeanen en Indiërs van geboorte. Ook in de ogen van de onverdraagzame zendelingen en missionarissen werd zij schuldig geacht wegens haar onorthodoxe godsdienstige denkbeelden. Misschien was dat wel de oorzaak van de grootste vervolgingen waaraan zij blootstond. Het is opmerkelijk dat een van de voornaamste in India werkzame Christelijke organisaties zo goed op de hoogte was van de geschiedenis van het zogenaamd wonderbaarlijke, dat ze de echtheid van haar verschijnselen, en derhalve ook haar persoonlijke eerlijkheid, kon erkennen; maar tegelijkertijd schreef zij die toch toe aan het listige werk van de Duivel!

Omstreeks die tijd ontstond er een toestand die, ondanks het feit dat het om een tijdelijk misverstand ging, vermeld dient te worden, omdat er naderhand op de schandelijkste wijze gebruik van werd gemaakt om de goede naam van de beweging door het slijk te halen. In de tachtiger jaren van de vorige eeuw heerste er algemeen een overdreven angst voor een Russische invasie in India en er werden zeer uitgebreide maatregelen tegen spionage genomen. Nu was H. P. Blavatsky een Russische en kolonel Olcott geen Engelsman, en het grote succes dat zij hadden met het doen herleven van patriottische gevoelens van trots bij Hindoes en anderen in India voor hun nationale godsdiensten en wijsgerige tradities, was een vreemd verschijnsel. Kon daar iets achter zitten? Was zij een Russische agent? Al hun bewegingen werden in het oog gehouden, maar natuurlijk werd er niets verdachts ontdekt. Tenslotte diende kolonel Olcott rechtstreeks bij de regering

van de onderkoning een protest in; hij gaf een uiteenzetting van het niet-politieke en onsektarische werk van de Theosophical Society en legde documenten over van de Amerikaanse regering ten bewijze van zijn hoge positie en eervolle loopbaan in de Verenigde Staten, en tevens officiële bewijzen uit Rusland die de goede naam en hoge maatschappelijke positie van H. P. Blavatsky staafden en aantoonde dat zij geen politieke belangen diende. Het politietoezicht werd onmiddellijk opgeheven en er waren verder geen moeilijkheden meer. Hoewel H. P. B. tekeer was gegaan tegen het hoofd van de Indiase politie voor zijn schijnheilige houding ten opzichte van een verschijnsel waarvan hij in Simla getuige was, en hij daarom niet al te vriendelijk kan zijn geweest, heeft hij toch nooit geprobeerd een aanklacht wegens bedrog tegen haar in te dienen.

Onder al deze misvattingen heeft H. P. Blavatsky hevig geleden omdat zij wist dat elk lasterpraatje een nieuwe hinderpaal vormde tussen de Zaak en de duizenden die de geestelijke hulp daarvan zo nodig hadden. Maar een werk van bevrijding als het hare zal altijd worden aangevallen, en men kan zich afvragen of de betekenis ervan wel zo groot zou zijn als alles voor die pioniers van een leien dakje was gegaan.

In latere jaren was kolonel Olcott van tijd tot tijd in dienst van het gouvernement in Madras om als deskundige te adviseren bij problemen in de landbouw. Hij had ook een doorlopende uitnodiging voor het bijwonen van officiële ontvangsten in het regeringsgebouw.

Toen H. P. B. en Olcott in 1880 in Simla verbleven, werd A. P. Sinnett in de gelegenheid gesteld het materiaal te verzamelen voor zijn boek *The Occult World*, dat voornamelijk was gebaseerd op zijn aantekeningen over haar

occulte activiteiten en dat haar naam algemeen bekend maakte, hoewel het niets bevat dat zij zelf heeft geschreven. Het verklaarde de relatie van de Meesters van wijsheid met de buitenwereld en beschreef gebeurtenissen in Simla die Sinnett en anderen overtuigden van het bestaan van zulke gevorderde Adepten, die in occulte en geestelijke kennis en macht zelfs ver boven de beroemdste Hindoese yogi's en Tibetaanse lama's staan die aan de wereld bekend zijn. Het bevatte ook uittreksels van brieven van de Meesters, en door deze te lezen konden zij die niet met hen in verbinding stonden, tot het besef komen dat zij werkelijk menselijke wezens waren, zij het van een hogere orde, en dat elk van hen een uitgesproken individualiteit bezat. Hoewel die brieven het meest waardevolle gedeelte van het boek vormen, was het eerlijke verslag van de schrijver over de occulte verschijnselen die hij persoonlijk had waargenomen waarschijnlijk de oorzaak van de enorme verkoop. Later bleek dat de Meesters *The Occult World* helaas pas zagen toen het al was verschenen; de algemene inhoud had wel hun goedkeuring, maar als zij, zo vertelde Meester K. H. aan Sinnett, zijn manuscript hadden gelezen, zouden heel wat in haast geschreven en duistere passages die hij uit persoonlijke, niet als zodanig voor publikatie bedoelde brieven had geciteerd, verbeterd of herzien zijn. Voor Sinnett was het moeilijk de diepere, geestelijke leringen van de theosofie naar voren te brengen, omdat hij door zijn aard sterker werd aangetrokken tot het psycho-intellectuele aspect. Meer dan eens is hij door de Meesters gewaarschuwd voor deze eenzijdige kijk, die er uiteindelijk toe leidde dat hij als vertolker van de theosofie werd losgelaten. In een van de eerste brieven die hij ontving schreef Meester K. H.:

... het hoofddoel van de T. S. is niet zozeer gelegen in het bevredigen van individuele aspiraties dan wel in het dienen van onze medemensen: ... Toch hebt u het steeds gehad over het laten vallen van de gedachte van Universele Broederschap; u hebt het nut ervan in twijfel getrokken en geadviseerd de T. S. te reorganiseren tot een college voor de speciale studie van occultisme. Dit, mijn gewaardeerde en geachte vriend en Broeder — zal nooit gaan!

De *Chefs* willen dat er een begin wordt gemaakt met een “Broederschap van de Mensheid”, een echte Universele Broederschap; een instelling die in de hele wereld bekendheid zal verwerven en de aandacht zal trekken van de edelste geesten.

— *Mahatma Brieven*, 8-9, 27-8

Maar ter voorkoming van misverstanden maakte de Mahā-Chohan, de grote Leraar en Chef van de twee Mahatma's M. en K. H., het duidelijk:

De T. S. met haar beide ongelukkige stichters kan beter ten onder gaan, dan dat wij zouden toelaten dat zij slechts een academie voor magie en een school voor occultisme zou worden. Dat wij — de toegewijde volgelingen van de vleesgeworden geest van absolute zelfopoffering, van menslievendheid, goddelijke welwillendheid, ... er ooit in zouden toestemmen dat de Theosophical Society de *belichaming van zelfzucht* vertegenwoordigt, het toevluchtsoord van de weinigen, die zich niet bekommeren om de velen, is een zonderlinge gedachte, mijn broeders.

... Laten we elkaar goed begrijpen.

— *L. M. W.*, I, 10-11

(In Ned. vert. opgenomen in: *Gecombineerde Chronologie*, blz. 48)

Het is jammer dat Sinnett het nooit heeft begrepen, omdat zijn geestelijke intuïties “vaag en wazig” waren, zoals de Meester het uitdrukte. Maar hij heeft goed pionierswerk verricht, waarvoor hij de hulde en dankbaarheid verdient van de theosofische wereld. Zijn tweede boek, *Esoteric Buddhism*, een schets van enkele hoofdleringen van de theosofie, trok veel aandacht en deed dienst

als voorloper voor H. P. B.'s monumentale werk, *De Geheime Leer*. Eveneens komt hem eer toe voor zijn moed om haar in India bij te staan toen zoveel wankelmoedige volgelingen op de vlucht sloegen bij de eerste aanvallen op haar reputatie. Het goede werk dat de pioniers voor de theosofie in die begintijd hebben gedaan, moet nooit worden vergeten, zelfs al zijn velen daarna aan de kant van de weg gaan staan. Hoevelen, die H. P. Blavatsky nu op veilige afstand in de tijd enthousiast prijzen, zouden haar trouw hebben bijgestaan onder haar grondige en onopgesmukte trainingsmethoden, om niet te spreken over de spot en de valse voorstellingen waaraan theosofen door het onwetende en vooringenomen publiek van haar tijd waren blootgesteld!

Bepaalde woorden van waardering die Meester K. H. in 1882 over Sinnett schreef, zijn leerzaam. Na op enkele van zijn zeer ernstige vergissingen te hebben gewezen, die de Society veel kwaad hadden gedaan, zegt de Meester:

Van uw inspanningen, verwarring en voorgevoelens wordt gelijkelijk nota genomen, goede en trouwe vriend. In het onvergankelijke LEVENSBOK van de Meesters *hebt u ze alle neergeschreven*. Daarin zijn elke daad en gedachte van u vastgelegd; want hoewel u geen chela bent, zoals u mijn Broeder Morya hebt gezegd, zelfs geen "protégé" — zoals u dit woord verstaat — toch bent u binnen de kring van ons werk getreden, . . . Uw verborgen *Zelf* heeft zich in *ons* Akasa weerspiegeld; uw natuur is — de uwe, uw essentie is — de onze. De vlam verschilt van het houtblok dat haar tijdelijk tot brandstof dient; . . . Vooral in de laatste paar maanden, wanneer uw vermoeide brein in de verdoving van de slaap wegzonk, heeft uw verlangende ziel dikwijls naar mij gezocht, . . . Dat, waarmee dat "innerlijke *Zelf*" zich met ongeduld en verlangen wilde verbinden, vond bij de vleselijke mens, de meester van de wereldling, geen weerklank: de banden van het leven zijn nog zo sterk als stalen ketens.

— *Mahatma Brieven*, 295-6

Men moet goed begrijpen dat H. P. Blavatsky nooit

een stuiver heeft ontvangen uit de opbrengst van de enorme verkoop van Sinnetts *Occult World* en dat het verslag van de verschijnselen die in Simla plaatshadden, waarop de populariteit van het boek voornamelijk steunde, oorzaak was van een groot deel van het wanbegrip en leed dat zij in haar verdere leven moest verduren. Zij heeft nooit ook maar het geringste financiële voordeel uit haar occulte vermogens getrokken — zoiets is in het occultisme een misdaad. Olcott beschrijft gelegenheden waarbij haar grote bedragen werden geboden als zij “zelfs maar één klein verschijnseltje” aan vermogende personen wilde laten zien. Onveranderlijk wees zij dergelijke aanbiedingen af, maar deed vaak wel een van haar occulte experimenten ter lering of aanmoediging van een bescheiden maar serieuze theosoof, en dat gebeurde misschien onmiddellijk nadat ze een rijke onderzoeker had teleurgesteld.

De rampzalige bekendheid die door de verschijnselen aan haar naam kleefde, werd een ernstige belemmering voor haar werk en zij kwam tot de conclusie dat Meester K. H. gelijk had toen hij Sinnett vertelde, dat occulte zaken “beperkt hadden moeten worden tot een *innerlijke* en zeer GEHEIME kring.” Maar haar positie was heel moeilijk, want Sinnett en anderen werden meegesleept door hun ontdekking van een occulte wereld achter de sluier van de natuur en vroegen om verschijnselen en steeds meer occulte verschijnselen en dan voelde zij zich gedrongen hun natuurlijke nieuwsgierigheid te bevredigen om hun grof materialistische opvattingen te weerleggen.

Maar zij offerde meer op dan de twijfelaars of zelfs de theosofen zich konden voorstellen, wanneer zij verschijnselen teweegbracht van een ingewikkelder karakter dan de simpele, als kloppen of “toverklokjes”, die zij “salon-

kunstjes” noemde, maar die niettemin opmerkelijk genoeg en voor iedereen, behalve voor geoefende occultisten, even onverklaarbaar waren. Slechts weinig mensen, ook onder de theosofen, beseften hoeveel energie er moest worden gebruikt om materie uit de atmosfeer te precipiteren in een astraal model dat door de geoefende verbeelding wordt gevormd en door een krachtige wilsuiting bijeengehouden, om zo voorwerpen ogenschijnlijk te ‘schep-
pen’, of om woorden op papier te doen verschijnen. Bestudeerders van paranormale verschijnselen leren dat met de voor occulte doeleinden benodigde energie zorgvuldig moet worden omgegaan, daar ze niet zo vrij is als de lucht die we inademen, zelfs niet voor de Adept. Onnadenkende mensen die smeekten om “maar één klein verschijnseltje” hebben er nooit enig vermoeden van gehad hoeveel energie iedere demonstratie van occulte kracht haar kostte. Misschien heeft zij bij het tonen van haar verschijnselen niet altijd verstandig gehandeld want op veel mensen hadden ze de uitwerking van een rode lap op een stier; maar het was voor haar geen genoegen of ontspanning ze teweeg te brengen want, zoals de Meesters hebben gezegd, het “doodde haar stukje bij beetje”, en zij probeerden, hoewel niet altijd met succes, haar ertoe te brengen haar krachten te sparen. In zulke zaken van persoonlijk gedrag worden chela’s vrijgelaten en moeten zij zelf de gevolgen van hun fouten aanvaarden. De training van chela’s is gericht op de vorming van sterke, onafhankelijke karakters, niet van marionetten die door onzichtbare touwtjes worden bewogen.

De tijd brak echter aan dat het niet langer nodig was verschijnselen te vertonen, omdat ze hun dienst hadden gedaan. H. P. B. had bewezen dat een occultist de beheer-

sing heeft over natuurkrachten die evenmin bovennatuurlijk zijn als de ontastbare radiogolven, waarvan het bestaan toen nog niet werd vermoed en die ook nu nog even geheimzinnig zijn voor de wetenschapsman als voor de schooljongen die als amateur zijn radio-ontvanger bouwt. Later hebben verantwoordelijke en zeer intelligente figuren, zoals de vooraanstaande Egyptologen, Sir Wallis Budge en A. Weigall; de boeddhistische geleerde en onderzoekster van Tibet, mevrouw David-Neel; de voormalige onderkoning van India, Lord Curzon; de bekende psycholoog dr. Carl Jung, en vele anderen, zoals dr. J. B. Rhine, dr. Alexis Carrel, majoor F. Yeats-Brown, blijk gegeven bekend te zijn met de occulte en psychische vermogens in de mens. Ook representatieve leden van de Psychical Research Society erkennen nu dat de natuur van de mens samengesteld is, en dat vreemde vermogens, zoals het voorspellen van de toekomst, telepathie en nog ergere vormen van "bijgeloof en oude wijvenpraat", latent in de "onder- of bovenbewuste gebieden van het bewustzijn" aanwezig zijn, en onder bepaalde omstandigheden te voorschijn kunnen komen.

HET WERK IN INDIA EN CEYLON

OP 17 december 1879, ongeveer een jaar nadat het werk in India was begonnen, werd in het paleis van de maharadja van Vizianagram in Benares een belangrijke Raadsvergadering gehouden om de Reglementen te bekijken. Een nieuwe, herziene Constitutie werd daar opgesteld die 26-8 februari 1880 in Bombay door de Society werd bekrachtigd. Meer nadruk werd gelegd op “Universele Broederschap” en daar de drie graden van lidmaatschap in onbruik waren geraakt, werden die opnieuw ingesteld langs esoterische lijnen. De Eerste Sectie bestond uit de “Ingewijden in de Esoterische Wetenschap en Wijsbegeerte”, de Meesters en hoge chela’s, “die niemand, behalve degenen met wie zij verkiezen in verbinding te staan, het recht heeft te kennen.” De Tweede Sectie omvatte die leden wier moed, trouw en toewijding aan het werk bewezen waren en die hadden geleerd alle mensen als hun broeders te beschouwen. De Derde Sectie was voor nieuw toegelaten leden die een proeftijd doormaakten en die daarin bleven totdat zij bewijs hadden gegeven van hun oprechtheid en van hun vermogen om bepaalde zwakheden, vooroordelen, enz. te overwinnen. Privé instructies die een lid van de Eerste Sectie ontving, mochten niet voor zelfzuchtig gebruik worden aangewend en evenmin zonder toestemming bekend worden gemaakt. Het eerste doeleinde van de Society werd omschreven als “Het levend houden

in de mens van zijn geestelijke intuïties.” De naam werd gewijzigd in “The Theosophical Society or Universal Brotherhood”, en bevordering in de graden was geheel afhankelijk van de verdienste.

Olcott schijnt echter niet erg enthousiast te zijn geweest over het esoterische aspect van de nieuwe constitutie, hoewel hij toch altijd geboeid werd door het mysterieuze en door verschijnselen. Hij wijdt verscheidene bladzijden van zijn half-autobiografische *Old Diary Leaves* aan de activiteiten in Benares tussen 15 en 22 december, waarvan vele heel alledaags waren, maar maakt totaal geen melding van deze Raadsvergadering van de zeventiende. Evenmin spreekt hij later over de formele goedkeuring. De enige beschikbare gegevens over de Raadsvergadering komen voor in *The Theosophist* van april 1880 in een kort formeel verslag. De discussie wordt niet genoemd en ook niet de namen van Olcott en Sinnett. Hoewel deze constitutie een nieuwe impuls gaf aan het rondschrijven van de moedersociety in 1878 in New York aan belangstellenden, en daaraan officiële erkenning verleende, werd de wezenlijke betekenis van deze stap vooruit al spoedig uit het oog verloren.

Meer dan acht jaar verliepen voor H. P. Blavatsky met de hulp van W. Q. Judge een blijvende en levenskrachtige occulte kern binnen de Society kon vormen zoals de Meesters die wensten, en die moest dienen als een begin van de herleving van de mysteriescholen in het Westen. De voorkeur van Olcott voor de meer wereldse, of zoals hij dat zag, meer praktische aspecten van de beweging, wat heel natuurlijk was voor een succesrijk zakenman, bleek H. P. B. herhaaldelijk in verlegenheid te brengen. Zij kon of mocht zelfs niet altijd haar redenen voor

bepaalde daden uiteenzetten, en het kan nauwelijks worden betwijfeld dat de aansporing tot de reconstructie in Benares van de Meesters afkomstig was. De koele ontvangst die deze kreeg was een belemmering voor de vooruitgang, want in het occultisme heerst de regel dat de leraar niet verder kan gaan dan de ontvankelijkheid van de chela veroorlooft.

In het voorjaar van 1880, kort na het Congres in Bombay, maakten H. P. Blavatsky, kolonel Olcott, Dāmodar K. Māvalankar en enkele Parsische, Hindoese en Engelse leden een triomfantelijke rondreis door Ceylon en overal waar ze kwamen werden ze door een gehoor van duizenden mensen enthousiast ontvangen. H. P. B. en de president vereenzelvigden zich openlijk met de hoogste idealen van de boeddha's door "pansil te nemen", zoals de ceremonie van het opzeggen van de Vijf Voorschriften van de Goede Wet wordt genoemd. Een van de hoogste Meesters, de Mahā-Chohan schreef: "Ontdaan van zijn vormen van bijgeloof is het Boeddhisme eeuwige waarheid" (*L. M. W.*, I, 3).

In die tijd maakte het Boeddhisme in Ceylon een ernstige crisis door. De omstandigheden waren er heel anders dan in India, waar volledige vrijheid van godsdienst was gewaarborgd. Boeddhistische bijeenkomsten werden ruw verstoord, boeddhistische processies verboden en vele zwaarwegende beperkingen werden de juiste uitoefening van de volksgodsdienst opgelegd, terwijl de christelijke sekten alle mogelijke vrijheid kregen. Binnen enkele jaren veranderden deze omstandigheden door de onvermoeibare inspanning van kolonel Olcott, geholpen door inheemse en andere theosofen van verschillende religieuze richtingen. Olcott was persoonlijk zeer geïnteresseerd in de herleving van het Boeddhisme en werkte er de rest van zijn

leven hard voor. In 1881 gaf Olcott, bijgestaan door de geleerde monnik Sumangala, na lange onderzoeken en veel briefwisseling met de leiders van de boeddhistische sekten, de *Buddhist Catechism* uit, een standaardwerk dat het eerste was in zijn soort. Het is in veel talen overgezet en in de gehele boeddhistische wereld aanvaard. In 1884 ging hij naar Londen om de werkelijke stand van zaken met betrekking tot de godsdienstige onderdrukking in Ceylon aan lord Derby, de minister van koloniën, voor te leggen, die de plaatselijke overheid spoedig machtigde om drastische hervormingen aan te brengen, tot grote voldoening van de boeddhisten in Ceylon, die nu godsdienstvrijheid genieten. Een onmiddellijk gevolg daarvan was het oprichten van scholen waar boeddhistische kinderen een moderne opleiding konden krijgen zonder gevaar te lopen het geloof van hun voorouders te verliezen. Dank zij de inspanningen van Olcott werden er al spoedig verscheidene scholen voor hoger onderwijs en honderden voor lager onderwijs geopend en heden ten dage is het onderwijspeil in Ceylon uitstekend.*

*[In het nummer van 8 december 1967 verscheen in *The Times of Ceylon* (Colombo) een artikel van de hand van Gamini Navaratne met de titel "Kolonel Henry Steel Olcott: De Enige Buitenlander op Onze Lijst van Nationale Helden." Daaruit citeren wij:

"Vandaag eert Ceylon een Amerikaan door een herinneringspostzegel uit te geven. Het is geenszins de eerste en enige eer die aan kolonel H. S. Olcott wordt bewezen. Er zijn al tenminste één school, verschillende culturele en religieuze organisaties, een zaal en zelfs een verkeersweg naar hem genoemd. . . . In het begin van dit jaar is een levensgroot standbeeld van hem in Colombo onthuld, . . . En nu een postzegel. Afgezien van leden van het Britse koningshuis, heeft tot dusver geen andere buitenlander zoveel eerbewijs ontvangen. . . . Olcott verbond zich geheel met het leven van dit volk, maakte het bewust van zijn rijke culturele erfenis, deed zijn nationale gevoelens ontwaken en zette het letterlijk op de weg naar een nieuw leven. . . . Olcott heeft nog verschillende andere opmerkelijke verdiensten. Hij ontwierp een vlag als een banier voor de Boeddhisten van Ceylon. . . [dat] het embleem is geworden van het internationale Boeddhisme." — RED.]

Gezien de neutraliteit van de Society, wekte deze activiteit korte tijd bange twijfels bij de Hindoese en Parsische theosofen; maar al gauw werd duidelijk gemaakt dat de theosofie niet vereenzelvigd werd met het exoterische Boeddhisme en dat de neutraliteit van de Theosophical Society niet in het minst geweld was aangedaan. Een van de erkende doeleinden van de beweging is “de volgelingen van elk van de oude geloofsvormen te helpen hun edelste idealen te vinden en ernaar te leven” — en natuurlijk zijn deze “edelste idealen” identiek aan de theosofie, en omvatten “oude geloofsvormen” uiteraard het Hindoeïsme, Christendom, Boeddhisme en andere. Meester K. H. heeft zich de moeite gegeven te verklaren dat het werk voor het behoud van het Boeddhisme in Ceylon echt theosofisch was.

Toen H. P. B. in Ceylon was, werd zij benaderd door een jongeman die naderhand door heel Azië en ook zelfs in het Westen bekend werd als de grootste moderne apostel en vernieuwer van het Boeddhisme. Hewavitarna Dharmapāla werd een toegewijd theosoof en zijn leven lang medestander van H. P. B. Waarschijnlijk zou hij zijn leven aan de theosofie hebben gewijd, maar zij vertelde hem dat zijn ware arbeidsterrein voor de mensheid het bevorderen van de zuivere leer van de Heer Boeddha was, omdat de kennis daarvan niet alleen werd bedreigd door het westerse materialisme, maar nog ernstiger door de onbekwaamheid, onwetendheid en het bijgeloof van zoveel Boeddhisten zelf. Dharmapāla gaf gehoor aan deze raad en begon het Pali te bestuderen, gaf zijn rol als “gezinshoofd” op en besteedde de rest van zijn leven aan de herleving van het *Dhamma*, in het Oosten zowel als het Westen. Men zegt dat hij er aanspraak op maakte een leer-

ling van Mahatma K. H. te zijn; zeker is dat hij nooit het contact met H. P. B. heeft verloren.

Na de grootse ontvangst in Ceylon, keerden H. P. Blavatsky en haar medewerkers naar Bombay terug; de theosofie had op het eiland goed wortel geschoten. In deze korte schets moet veel worden weggelaten dat van het grootste belang is met betrekking tot de verspreiding van de theosofie in India, de opmerkelijke successen en soms ook de teleurstellingen en mislukkingen die onvermijdelijk zijn in zo'n ongewoon werk, waarin de leden vaak sterk van elkaar verschillen. Het beeld dat van H. P. B. naar voren komt, is dat van iemand die onafgebroken aan haar schrijftafel zit te werken, bezig is met het schrijven van ontelbare artikelen en brieven, het voeren van gesprekken met belangstellenden en die zo nu en dan kolonel Olcott vergezelt op zijn lange reizen in de tropische hitte, vol ongemakken, per trein, per boot, of met verschillende andere vormen van inlandse vervoermiddelen, met het doel nieuwe afdelingen te vormen, Sanskrit- en andere scholen te openen en wijsgerige vraagstukken te bespreken met geleerde Hindoes, Parsi's, Jaina's, Moslems, of andere pandits. Talrijke voorbeelden van de uiterlijke omgang en de innerlijke band tussen H. P. B. en andere chela's en de Mahatma's kunnen alleen maar worden aangestipt. Voor velen in India, waaronder kolonel Olcott en andere buitenlanders, waren de Meesters verre van een "mythe".

Een levendig beeld van de moeilijke omstandigheden waaronder de theosofische pioniers hun activiteiten in India moesten ontplooiën, heeft Olcott in een brief aan W. T. Brown gegeven, een Schotse vrijwilliger voor theosofisch werk, die zich uiteindelijk terugtrok nadat hem bijzondere kansen waren geboden. Olcott zegt:

Ik schreef hem vanuit Hyderabad een vriendelijke maar zeer openhartige brief, waarin ik hem waarschuwde voor de zelfopofferingen waarop hij zal moeten rekenen; de ondankbaarheid van het publiek, ontrouw van personen, lasterlijke aanvallen op het karakter, ongerechtvaardigde achterdocht tegen motieven, slecht vervoer en vermoeiende reizen overdag en 's nachts met allerlei vervoermiddelen; ik heb hem aangeraden naar Europa terug te keren als hij wat anders had verwacht, en H. P. B. en mij alleen te laten om het werk voort te zetten dat wij met open ogen zijn begonnen.

— O. D. L., III, 20

Het onverdroten werken in het afmattende Indiase klimaat met de vochtige atmosfeer in de moessons, zijn vreselijke zomerhitte en stof en de ononderbroken spanningen van uitputtende zorgen, tastten de gezondheid van H. P. B. ernstig aan en langzamerhand werd zij chronisch ziek. Tenslotte werd haar toestand zo onrustbarend, dat haar dokter haar aan het eind van de zomer van 1882 ronduit vertelde dat zij nog maar korte tijd te leven had, “misschien maar een paar dagen.” In een afscheidsbrief aan Sinnett maakt zij een veelbetekenende opmerking die getuigt van haar typische humor die door geen moeilijkheden tot zwijgen kon worden gebracht:

Ik zeg u dat ik heel, heel ziek ben. Ja, ik zou u en de lieve mevrouw Gordon nog wel een keer willen zien, en mijn oude kolonel, wiens “Grootmoeder” ik misschien wel ontmoet in enkele lagere hellen waar ik naar toe zal gaan — tenzij ik door *Hen* wordt opgepikt en zij mij in Tibet laten blijven.

... Ik hoop dat mevrouw Gordon [mij] niet te schande maakt door me met een of ander medium *op te roepen*. Laat zij er verzekerd van blijven, dat het nooit mijn geest zal zijn of iets anders van mij — zelfs niet *mijn schil*, daar die al lang weg is.

— *Blavatsky Letters*, 37-8

Zowel H. P. Blavatsky als kolonel Olcott hebben meer dan eens bekend gemaakt dat zij nooit via gewone

mediums zouden verschijnen, en we kunnen veilig alle berichten die daarmee in strijd zijn negeren, hoe aannemelijk ze ook mogen klinken.

Maar in 1882 was H. P. Blavatsky's werk nog maar nauwelijks begonnen, en hoe kritiek haar toestand ook was, zij kon nog niet worden gemist en naar "Huis" gaan; daarom gingen de Meesters vlug tot handelen over. Zij zonden Gārgya Deva, een chela uit het Nilgiri Gebergte, in de buurt van Madras, naar Bombay om hun vrijwel hulpeloze boodschapper te helpen naar een van hun afgelegen verblijfplaatsen in Sikkim, in het woeste Himalaja gebied, te gaan. De reis moet haar wel erg zwaar zijn gevallen, en naast de moeilijkheden ten gevolge van haar ziekte, bleek het ook nog onmogelijk een officiële vergunning te bemachtigen om de Britse grens met Sikkim te passeren. Zij slaagde er niettemin in de ashram te bereiken, waar zij de Meesters M. en K. H. met verscheidene van hun chela's aantrof. Tijdens die "gezegende, gezegende twee dagen", zoals zij ze noemde, die ze daar doorbracht, kreeg zij haar gezondheid terug.

Dit was een van de drie of meer kritieke tijden waarin zij door haar Meester van de dood werd gered. In een brief aan een correspondent in Frankrijk vertelde zij dat hij haar een medicijn had gegeven, getrokken uit een Himalajase plant, die zij zevenmaal per dag moest innemen en dat zij binnen drie dagen weer helemaal beter was. Haar indrukken van dat bezoek aan Sikkim heeft zij kort maar poëtisch beschreven in de *Blavatsky Letters*, blz. 38.* In de *Mahatma Brieven*, blz. 348, verwijst K. H.

*Verdere bijzonderheden (over de reis) geeft S. Rāmaswāmier, een chela van Meester M., in *The Theosophist* van december 1882.

naar dit bezoek en geeft een beschrijving van haar vreugde toen zij hem en Mahatma M. in het lichaam ontmoette, na een lange scheiding waarin zij hen alleen helderziend of in het māyāvi-rūpa, d.w.z. gedachtenlichaam had gezien. De beide Meesters waren te paard en vergezeld van enkele van hun chela's.

De eerste zevenjarige cyclus, de zeven jaren vanaf de stichting van de Society tot 1882, was een kritieke tijd en in die beginperiode van de groei was het voor de Meesters en hun chela's noodzakelijk er meer openlijk en actief aan deel te nemen dan in latere jaren mogelijk was. Zij deden pogingen een "Innerlijke Groep" in Simla te vormen om te studeren en zich daardoor voor te bereiden op diepere leringen en deze sleepte zich verschillende jaren voort. Helaas beseften de would-be occultisten niet wat de grondslag was waarop het chelaleven moet berusten. Sinnett en Hume vroegen om onderricht in de occulte wetenschap op *door henzelf opgestelde* voorwaarden, die onmogelijk aanvaard konden worden. Subba Row stemde erin toe hun "theoretisch onderricht" in *wijsbegeerte* te geven, echter schoorvoetend, want hij voorzag de moeilijkheden die zouden komen; en van die poging kwam ook weinig terecht. Een uittreksel van een brief van Subba Row, gedateerd 26 juni 1882, is nuttig omdat daaruit de totaal verkeerde opvattingen blijken die het denken van zelfs zulke intelligente mensen als Sinnett en Hume beheersten. Hij schrijft hun:

De *voorwaardelijke* instemming die u verkoos te betuigen met de door mij gestelde voorwaarden, maakte het nodig de Broeders om hun mening en orders te vragen. En het spijt mij u nu te moeten meedelen, dat zo iets als praktisch onderricht in het ritueel van de Occulte Wetenschap onder de door u gestelde voorwaarden onmogelijk is. Voor zo-

ver mij bekend, is geen enkele bestudeerder van de Occulte Filosofie er ooit in geslaagd zijn psychische vermogens te ontwikkelen, zonder het leven te leiden dat dergelijke bestudeerders is voorgeschreven; en het ligt niet in de macht van de leraar voor enige bestudeerder een uitzondering te maken. . . . voor het ogenblik moet u tevreden zijn met zodanig theoretisch onderricht als u mogelijkerwijs kan worden gegeven.

. . . U hebt een zeer geringe dunk van de Occulte Wetenschap, als u zoudt veronderstellen dat de verwerving van psychische vermogens op zichzelf het hoogste en enig wenselijke resultaat van occulte oefening is. Het verwerven van vermogens om wonderen te doen alleen, kan de bestudeerder van de Occulte Wetenschap nooit onsterfelijkheid verzekeren, tenzij hij het middel heeft gevonden zijn individualiteitsbesef langzamerhand te verplaatsen van zijn vergankelijk stoffelijk lichaam naar het onvergankelijke en eeuwige *Niet-Zijnde*, dat door zijn zevende beginsel wordt vertegenwoordigd. Wil dit zien als het werkelijke doel van de Occulte Wetenschap en ga na of de regels die u werden gevraagd te gehoorzamen, al dan niet noodzakelijk zijn om deze ontzaglijke verandering teweg te brengen.

— *Mahatma Brieven*, 510-11

Die would-be occultisten vonden het moeilijk te beseffen dat “toewijding aan de belangen van anderen de eerste test van de leertijd is.” De wens om psychische verschijnselen te onderzoeken om daarmee de gewone wetenschappelijke nieuwsgierigheid te bevredigen, brengt de bestudeerder geen stap verder tot het ware occultisme. Een werkelijk occulte leraar behoeft geen argumenten of zelfs woorden te gebruiken; wanneer zijn chela in volmaakte harmonie met hem is, dringen zijn gedachten door middel van occulte telepathie tot hem door. Subba Row deed langs intellectuele weg zijn uiterste best voor zijn westerse leerlingen, daar hij wist hoe belangrijk het was mannen van dat energieke soort aan te moedigen, die hun eigen landgenoten uit hun lethargie zouden kunnen opwekken.

Het is jammer dat de poging om ook maar een schijn

van een Innerlijke Groep te vormen, in 1885 moest worden opgegeven wegens het gebrek aan harmonie onder de kandidaten en hun sterke verlangen naar persoonlijke vooruitgang. Zij zagen niet in dat hun getwist en zelfzuchtige verlangens een hinderpaal vormden voor een wereldbeweging die als een van de drie belangrijkste bewegingen van de negentiende eeuw werd beschreven en waarvan Meester K. H. zei dat ze:

. . . een kwestie van ondergang of redding voor duizenden is; een kwestie van vooruitgang van het menselijk ras of van achteruitgang, van zijn roem of oneer, . . .
— *Mahatma Brieven*, 405

De pogingen van de heer Sinnett om verschijnselen af te dwingen en het psychisch-intellectuele aspect van de theosofie te beklemtonen ten koste van het echt geestelijke of occulte, veroorzaakten wrijvingen en hadden uiteindelijk tot gevolg dat de aandacht van de Meester niet meer op hem gericht bleef en zijn relatie met H. P. Blavatsky geheel werd verbroken. In haar brieven aan hem komt haar bittere teleurstelling voor zijn niet-begrijpende houding sterk tot uitdrukking. Het zou van grote ongevoeligheid getuigen als men deze aangrijpende brieven kan bestuderen zonder de diepste sympathie en eerbied voor de “ware H. P. B.”

Niet alleen had Sinnett geen begrip voor het meer geestelijke aspect van het werk van de Meesters, maar al in een vroeg stadium van zijn theosofische loopbaan verloor hij het gevoel voor verhoudingen ten opzichte van de positie van H. P. B. als rechtstreekse tussenpersoon van de Meesters. Door het verkeerd begrijpen van een enigszins duistere passage in een van de aan hem gerichte brieven van de Meester, beweerde hij bijvoorbeeld dat Mars en

Mercurius deel uitmaakten van de bollenketen van de aarde; en hoewel de Meester, op persoonlijk verzoek van H. P. B., deze misvatting ophelderde, hield Sinnett vast aan zijn onjuiste opvatting. Deze kwestie werd volledig behandeld en de dwaling rechtgezet toen *De Geheime Leer* werd uitgegeven (*S.D.*, I, 160-70), maar een bepaalde theosofische school aanvaardde helaas het standpunt van Sinnett en bouwde daarop voort.

Tijdens de eerste zeven jaar van de Society was zelfs een meerderheid van de leden zich niet voldoende bewust van de ware positie en betekenis van H. P. Blavatsky als leider en leraar en, zoals zij zei, waren enkele van haar lastigste tegenstanders niet degenen die dat openlijk lieten blijken — daarop was zij voorbereid — maar in te veel gevallen waren het leden van haar “eigen huishouding”. Zelfs kolonel Olcott, met al zijn toewijding en goede wil, moest af en toe flink tot bezinning worden gebracht, zowel door zijn Meester als door H. P. B., en moest er dan aan worden herinnerd dat, hoewel hij als president de hoogste ambtsdrager in de Society was, zij het leven en de ziel van de beweging was in de negentiende eeuw. Als een door gelofte gebonden leerling van een Meester, een beginnende, onderging hij de intensieve training die onveranderlijk de zwakheden van de *persoonlijkheid* naar buiten brengt, zodat ze herkend en overwonnen kunnen worden. Dat is de onvermijdelijke regel, die als een weldaad moet worden opgevat. Tegelijkertijd moest Olcott echter zo goed mogelijk zijn officiële waardigheid ophouden, ondanks verschillende beoordelingsfouten tengevolge van druk van buitenaf en innerlijke conflicten. Slechts weinigen zouden in zijn positie de spanningen hebben kunnen doorstaan. Hoewel hij niet mystiek van aard was, toonde

zijn onzelfzuchtige toewijding aan het dienen van de mensheid, dat de werkelijke *innerlijke mens* begreep waar het om ging, zelfs al was het verstand soms het spoor bijster.

Zelfs Olcott hield niet genoeg rekening met één moeilijkheid die er de oorzaak van was dat H. P. B.'s verhouding tot hem en anderen niet helemaal werd begrepen, en ook dat wekt sympathie voor haar op. Een chela van een Oosterse goeroe die in de uiterlijke wereld werkt, heeft te maken met lastige problemen waaraan zij die in afzondering leven niet zijn blootgesteld. Er zijn veel zaken met betrekking tot de band met zijn leraar waar hij, ingevolge de regels van zijn Orde, niet over mag praten. Al klinkt dit misschien vreemd voor Westerse oren, toch is dat niet kunstmatig of voor de vorm, maar een noodzakelijke regeling die in het Oosten goed wordt begrepen. H. P. Blavatsky had erg te lijden van onvermijdelijke misvattingen die daaruit ontstonden; haar stilzwijgen werd verkeerd opgevat en het was haar onmogelijk er een verklaring voor te geven. Soms was de spanning verschrikkelijk en moest zij zich anders voordoen dan zij was. In haar brief van 1884 aan mej. Francesca Arundale roert zij dit onderwerp aan:

... Als u uit deze woorden nogmaals opmaakt, dat ze inhouden dat MEESTERS *hetzij* misleiding sanctioneren, ofwel *aanmoedigen*, dan is alles wat ik kan zeggen dat u nog niet het ware beeld van een theosoof hebt — en ik hoopte dat u dat wel had. Er zijn zaken in de *Occulte* kring die *niemand die erbuiten staat* juist kan beoordelen. Dat is alles.

- *Theos.*, LIII, 361, juli 1932

In een andere brief, gericht aan mevrouw Gebhard in Elberfeld, vertelt H. P. B. over haar verdriet bij het zien van de argwaan die in het denken van oprechte mensen rees, wanneer het haar niet mogelijk was te verklaren

waarom zij in bepaalde gevallen weigerde de redenen voor haar handelen op te geven. Zij schrijft:

Veronderstelt u ook maar een ogenblik dat ik wat u mij nu schrijft, al niet jarenlang weet? . . . Dat is het juist wat mij doodde, wat mij folterde en dat al jaren mijn hart langzaam aan breekt, want ik moest het *stilzwijgend* dragen en had niet het recht deze zaken uiteen te zetten zonder toestemming van de Meesters, en *Zij bevelen mij het stilzwijgen te bewaren*.
— *The Path*, VII, 382, maart 1893

Haar volledige toewijding en onverschrokken moed hielden haar staande, zodat ze niet bezweek onder beproevingen die haast onverdraaglijk waren. Men zegt dat het koninklijk is te blijven dienen als men verkeerd wordt begrepen, maar het was verschrikkelijk om vrienden en medewerkers te verliezen en een charlatan te worden genoemd door hen die haar, als zij de waarheid hadden geweten, ten koste van alles tot het bittere einde zouden hebben bijgestaan. Dat was de tragedie die aan de wereld bekend werd toen haar brieven aan Sinnett werden gepubliceerd.

De volgende treffende passage is ontleend aan het bewonderenswaardige boekje *Defence of Madame Blavatsky* van Beatrice Hastings, die als buitenstaander het onderwerp diepgaand heeft bestudeerd en het onrecht dat zij ziet verfoeit. Met scherpe ironie beschrijft de auteur de omstandigheden waaronder H. P. Blavatsky de brieven van de Meesters zou hebben vervalst, en zij laat zien hoe onmogelijk dit was onder die omstandigheden. Deze brieven geven blijk van een rustige gemoedsgesteldheid, een kalme aard, een onverdeelde aandacht van de kant van de schrijvers, en verschillen in stijl evenzeer van de forse taal van H. P. B. als de brieven van de beide Meesters onderling verschillen — welk verschil heel duidelijk is.

In de periode waarin die brieven verschenen, leefde H.P.B. onder de druk van tegenstrijdige emoties, was vaak ziek, voortdurend gewikkeld in een kringloop van uitputtende activiteiten en had geen geld ter beschikking. Mevrouw Hastings schrijft met enig gewettigd sarcasme op bladzijde 23, deel I:

Men moet niet denken dat mevrouw Blavatsky in die tijd niets anders te doen had dan de stijl bedenken en het handschrift vervalsen van de "Mahatma Brieven"; het middelpunt zijn van alle huiselijke bijeenkomsten; lezingen bijwonen, met Jan en Alleman over Theosofie en de Society praten; slapen, een bad nemen, zich kleden en eten; met een honderdtal mensen uit heel India corresponderen, schrijven voor de "Theosophist", toegezonden artikelen lezen en er vaak commentaar op leveren; voeling houden met haar Russische uitgevers en aandacht schenken aan het wereldnieuws en aan commentaren daarop; ziek zijn; valse verschijnselen beramen, zoals diploma's kilometers buiten Simla laten begraven onder struikgewas; iedereen overall hypnotiseren om hen precies te laten denken, zeggen en doen wat zij nodig had voor het plegen van haar bedrog; het netwerk manipuleren van medeplichtigen die zij had, zoals de persoon die het telegram uit Jhelum schreef en de postbeambten in Amritsar, die geknoeid moeten hebben met het poststempel; de 'goddelijke' Hindoe, die de kolonel in de Gouden Tempel beetnam met een roos, en de "man in het wit" die briefjes in bomen moet hebben gestopt; een zwaar, oud kussen van fluweel en wol lospeuteren (en zich ervan vergewissen dat niemand het op een ogenblik zal missen en ernaar vragen), er de voering van lostornen, er een briefje en een broche instoppen, en dan het kussen weer dichtnaaien, met nieuw garen, maar dat wel precies gelijk is aan het oude en zonder een spoor na te laten (fluweel!); eindeloze discussies met Hume en andere sceptici voeren; reizen maken, de opening van nieuwe afdelingen bijwonen, praten met nieuwe leden; uren en dagenlang in wanhoop en woede verkeren in een orkaan van lasterpraatjes; in het hele land aan vrienden uiteenzettingen geven en vijanden van repiek dienen; verschrikkelijk ziek worden en, nog nauwelijks herstellende, foutloos al de draden weer oppakken van haar kolossale samenzwering . . .

De opmerkingen over briefjes, het kussen, het telegram en de diploma's hebben betrekking op verschijnse-

len in Simla, die in Sinnetts *Occult World* zijn beschreven en in verschillende brieven van H. P. Blavatsky en de Mahatma's zijn genoemd. De Gouden Tempel van de Sikhs staat in Amritsar, en kolonel Olcott schrijft in *Old Diary Leaves* dat, toen hij die met H.P.B. in oktober 1880 bezocht, een van de Meesters naar voren trad, hen begroette en hun ieder een verse roos overhandigde. Dat was K. H., die naar zijn bezoek aan de Gouden Tempel verwijst in *De Mahatma Brieven*, blz. 14.

Brief V in de *Blavatsky Letters*, waar K. H. een lang commentaar op precipiteerde, bevestigt wat mevrouw Hastings in bovenstaande aanhaling vermeldt. In die brief onthult H. P. B. aan Sinnett haar vreselijk lichamelijk lijden en haar mentale ellende tijdens die crisis, en onder die bijna ondraaglijke spanning richt zij zelfs verwijten tot de Meester, in termen die zij in gewone toestand nooit zou hebben gebruikt. Wat K. H. bij die brief schrijft en wat alleen voor Sinnetts ogen bestemd was, geeft in rustige en waardige woorden een verklaring voor haar uitbarsting, en hij maakt van de gelegenheid gebruik hem een diepzinnige les te geven over de tweevoudigheid van de menselijke natuur. Gekweld door pijn, gefolterd door een reeks beledigingen en bijna overstelpt door andere moeilijkheden, zou het onder die omstandigheden onmogelijk zijn geweest dat zij die wijsgerige woorden had geschreven.

DE TWEEDE ZEVENJARIGE CYCLUS VAN THE THEOSOPHICAL SOCIETY

DE kritieke eerste zevenjarige cyclus van de society eindigde op 17 november 1882 zonder rampen, maar daar het ontbrak aan het juiste begrip van de diepere betekenis van de beweging en van de noodzaak niet alleen over broederschap te praten maar er ook naar te handelen, waren de Meesters gedwongen hun persoonlijk contact te beperken tot H. P. B. en enkele anderen, hoofdzakelijk hun eigen chela's. Er was over de Meesters veel te veel in de openbaarheid gekomen. Zoals H. P. B. in een brief aan mevrouw Gebhard schrijft, werd er een slagboom opgericht, zelfs tussen de betrouwbare theosofen en de Meesters, daar bepaalde leden

die door Hun naam links en rechts rond te bazuinen, Hun persoonlijkheid, vermogens, enz., als het ware *in stromen* over het publiek hebben *uitgestort*, totdat de wereld (de buitenstaanders, niet alleen Theosofen) Hun naam *ontheiligde* van de Noordpool tot de Zuidpool. ... Zij werden op alle mogelijke manieren ontheiligd door de gelovige en ongelovige, door de eerste als hij Hen (de Wezens boven en buiten elke wereldse, zoal niet menselijke wet!), *kritisch* en vanuit *zijn* werelds standpunt, bekijkt; en door de laatste wanneer hij Hun naam regelrecht bekladt, bevuilt en door de modder haalt! O, hemelse machten! wat heb *ik* geleden — de woorden ontbreken om dat te beschrijven. Mijn voornaamste, mijn grootste misdaad is dat ik ongaarne, met tegenzin en daartoe door — en — gedwongen, Hun persoon onder de aandacht van het publiek heb gebracht.
— *The Path*, VII, 381-2, maart 1893

Die onverstandige wijze waarop de aandacht werd

Ter gelegenheid van het Negenjarig bestaan van
The Theosophical Society

Adyar, Madras, 27-29 december 1884

Van links naar rechts:

Staande: M. Krishnamachari (ook genoemd Babaji, Bowaji, Dharbagiri Nath)
en Henry S. Olcott

Zittend, achterste rij: Generaal-majoor H. R. Morgan, W. T. Brown, T. Subba
Row, H. P. Blavatsky, Franz Hartmann en Rudolf Gebhard

Middelste rij: Norendro Nath Sen, Dāmodar K. Māvalankar, S. Rāmaswāmier
en P. Sreenivasa Row

Voorste rij: Bhavani Shankar, T. Vijayaghavacharin, Tookaram Tatya en
V. Cooposwami Iyer

gevestigd op hun persoon, *in plaats van op hun leringen*, stelde de Meesters voortdurend aan alle kanten bloot aan een bombardement van verzoeken, smeekbeden en zelfs eisen om aandacht te schenken aan persoonlijke aangelegenheden — huwelijken, financiële zaken en dergelijke — en zij waren louter uit zelfverdediging gedwongen een slagboom op te richten en zich af te zonderen. H. P. B. werd tenslotte zeer gereserveerd als het om contact met de Meesters ging, een verstandige handelwijze die door William Q. Judge werd voortgezet toen zijn beurt kwam om de leiding over te nemen.

Ruim een half jaar voor de afsluiting van de zevenjarige cyclus zond Meester M. aan de heer Sinnett een ernstige waarschuwing die van groot belang is:

In die 6½ jaar hebben zij [H. P. B. en Olcott] geworsteld tegen een overmacht die iedereen op de vlucht zou hebben gedreven die niet werkte met de wanhoop van iemand die zijn leven en alles wat hij van waarde acht op het spel zet voor een vertwijfelde opperste krachtsinspanning. Hun succes heeft niet beantwoord aan de verwachtingen van hun oorspronkelijke helpers, hoe fenomenaal dit in sommige opzichten ook was. Nog enkele maanden en de proefperiode zal voorbij zijn. Als tegen die tijd de positie van de Society wat onszelf betreft — de kwestie van de “Broeders” niet voorgoed is geregeld (óf uit het programma van de Society verwijderd, óf aangenomen op onze eigen voorwaarden), dan zal dat het einde betekenen van de “Broeders” in alle vormen, kleuren, maten en graden. Wij zullen dan uit de openbaarheid verdwijnen als een nevel in de oceaan. Alleen zij, die onder alle omstandigheden hebben bewezen trouw aan zichzelf en aan de Waarheid te zijn, zullen nog in communicatie met ons mogen staan. En zelfs zij niet, tenzij zij zich, van de President af, met hun plechtigste ere-woord verbinden om voortaan omtrent ons, de Loge [en] de Tibetaanse zaken een onschendbaar stilzwijgen te bewaren, en zelfs geen vragen van hun naaste vrienden te beantwoorden, hoewel zwijgzaamheid misschien de schijn van “humbug” zal hebben bij al wat gebeurd is. In dat geval wordt de poging opgeschort tot er een andere zevenjarige cyclus begint, wanneer, als de omstandigheden gunstiger zijn, misschien een

nieuwe poging zou kunnen worden gedaan, onder dezelfde of een andere leiding.
— *Mahatma Brieven*, 291-2

Gelukkig is die poging in 1888 gedaan, onder dezelfde leiding, en ze is niet mislukt.

Ondanks de verschillende reeds genoemde hinderpalen, werd het begin van de tweede zevenjarige periode van beproeving — die veel benarder zou blijken te zijn dan de eerste — gekenmerkt door een grote toename van de algemene activiteiten, zoals de vestiging van talrijke nieuwe afdelingen en uitbreiding van het werk tot landen waarin nog geen activiteiten waren ontplooid. De eerste belangrijke gebeurtenis was de verhuizing van het tijdelijk hoofdkwartier van Bombay naar Adyar, een voorstad van Madras, waar een geschikt huis met veel grond op heel gunstige voorwaarden werd verkregen.

De unieke missie van H. P. Blavatsky op ruime schaal belangstelling te wekken voor de schatten in de Oosterse religies en in het bijzonder aan te tonen dat ze een diepere betekenis hebben dan aan leken bekend was, had in heel India en Ceylon grote geestdrift gewekt. Dit bleek duidelijk bij het afscheid ter gelegenheid van het vertrek van de theosofen uit Bombay op 17 december 1882, dat het begin van de tweede zevenjarige cyclus van de T. S. inluidde.

Het streven van de theosofen om de hoge idealen uit de oudheid, de geestelijke wijsheid, wetenschappelijke kennis en hoge cultuur van het oude India tot nieuw leven te wekken, kreeg warme erkenning. Veel aandacht trokken ook de onvermoeibare pogingen van kolonel Olcott om het zelfrespect van het volk van India te wekken en tevens de ambitie zichzelf cultureel en economisch en ook moreel en geestelijk te helpen; dit deed hij door van het ene eind van het land naar het andere lezingen te houden.

Toen leden van de society en vrienden, onder wie een groot aantal vooraanstaande inheemse bewoners van Bombay, een fraai huldeblijk aanboden (een zilveren vaas en schaal), werd er een toespraak gehouden:

Aan de vooravond van uw vertrek naar Madras hebben wij, leden van de Afdeling Bombay, het genoegen en de eer u onze hartelijke en oprechte erkentelijkheid te betuigen voor de hulp die de mensen van dit district in het algemeen en wij in het bijzonder hebben ontvangen door de wijze waarop u de Oosterse wijsbegeerten en religies in de afgelopen vier jaar hebt uiteengezet. . . . Door uw publikaties en openbare lezingen hebt u veel gedaan om in het hart van de ontwikkelde zonen van India het vurig verlangen te wekken hun oude literatuur te bestuderen, die zo lang is verwaarloosd; . . . terecht hebt u dikwijls in het denken van jonge mensen de noodzakelijkheid ingeprent de eindeloze schatten van de Oosterse kennis te onderzoeken, als het enige middel om een halt toe te roepen aan die materialistische en atheïstische tendens, die werd veroorzaakt door een opvoedingsstelsel dat niet gepaard gaat met moreel of religieus onderricht. . . .

Uw streven was zuiver onzelfzuchtig en belangeloos en het geeft u daarom recht op onze warmste sympathie en grootste waardering.

— *Theos.*, IV, januari 1883, Suppl. 8

Bij aankomst van de theosofische huishouding in Madras volgde een hartelijk welkom. Over de enthousiaste ontvangst verscheen in het dagblad *Native Opinion* het volgende verslag:

Het intelligente en denkende deel van de Inheemse Gemeenschap is, overal waar een afdeling van de Society werd gevestigd, flink gestimuleerd om meer belangstelling te hebben voor de Sanskritliteratuur en wetenschap.

Toen H. P. B. in Adyar aankwam, hoopte zij waarschijnlijk zich in dat vredige oord te kunnen vestigen om zonder zorgen of onderbrekingen te schrijven en onderricht te geven, maar karma besliste anders. Een poosje ging alles goed en toen de heer en mevrouw Sinnett haar in maart 1883 een bezoek brachten, waren zij en haar hetero-

gene huishouden comfortabel geïnstalleerd en waren vele Engels-Indiërs vrienden geworden. De heer Sinnett schrijft:

De kamers boven in het huis waren haar eigen privé-domein. . . . De pas gebouwde nieuwe kamer waarmee men haast had gemaakt zodat wij dezekaar zouden aantreffen, was door mevrouw bestemd tot haar “occulte kamer”, haar eigen speciale privé-heiligdom, waar ze alleen door haar meest vertrouwde vrienden zou worden bezocht. Een jaar of twee later zou deze jammerlijk worden ontheiligd door haar ergste vijanden. In het vuur van haar genegenheid voor alles wat “de Meesters” betrof, had zij veel werk gemaakt van het versieren van een hangend kastje dat uitsluitend bestemd moest blijven voor het uitwisselen van mededelingen tussen deze Meesters en haarzelf en het had al de naam ontvangen waaronder het later zo’n treurige bekendheid zou krijgen, nl. de schrijn. Zij had er een paar eenvoudige occulte schatten in geplaatst — souvenirs aan haar verblijf in Tibet — twee portretjes die zij had van de Mahatma’s en een paar andere kleinigheden, die voor haar met hen verband hielden. Het doel van dit bijzondere kastje was natuurlijk volkomen duidelijk voor ieder die vertrouwd is met de theorie over occulte verschijnselen — die volgens de Theosofen even streng onderworpen zijn aan natuurwetten als de gedragingen van stoom of elektriciteit. Een plek die vrij was van elk “magnetisme”, behalve dat wat verband houdt met de integratie en desintegratie van brieven, zou het proces vergemakkelijken en deze “schrijn” werd heel wat keren gebruikt voor de afhandeling van zaken tussen de Meesters en de met de Society verbonden chela’s, telkens als dit moest dienen voor het vertonen van een verschijnsel.

— *Incidents*, 257-8

Met het “vertonen” van een verschijnsel bedoelde Sinnett niet opzienbarende demonstraties om nieuwsgierigen te trekken, wat niet zou zijn geoorloofd, maar het zo nu en dan laten zien van de occulte kracht die de Meester, of H. P. B. en enkele andere chela’s gebruikten om aan serieuze onderzoekers de mogelijkheden van een geoefende wil te tonen. Al was deze gang van zaken ongetwijfeld noodzakelijk in de bestaande omstandigheden, deze was

tevens de oorzaak van veel van de latere misère en is daarom ook allang helemaal opgegeven.

Na een afmattende zomer van hard werken in de intense hitte van de laagvlakte, probeerden H. P. B. en kolonel Olcott op adem te komen tijdens een korte vakantie in het verfrissende klimaat van het Nilgiri gebergte, waar zij bij hun trouwe vrienden, generaal-majoor en mevrouw Morgan, in Ootacamund verbleven; zij maakten daar veel nieuwe vrienden, hoewel, zoals al eerder in Simla gebeurde, haar hartstochtelijk verzet tegen de conventies en onoprechtheden van het maatschappelijk verkeer bij sommigen wrevel wekte. Olcott schreef over dit bezoek:

Zij schimpte op de maatschappij, niet zoals uw parvenu's doen, bij wie de verbittering wordt veroorzaakt doordat zij niet over de drempel van de salons van de deftige kaste mogen komen, maar als iemand die hoewel van adellijke afkomst en gewend op gelijke voet met mannen en vrouwen van adel om te gaan, zich anders dan haar soortgenoten heeft ontwikkeld en tot een hoger peil is opgeklommen.

- O. D. L., III, 3

In Ootacamund produceerde zij een nauwkeurige kopie van een kostbare saffier voor een vrouw uit de hogere kringen, met dezelfde occulte middelen waarmee zij een tweede exemplaar van een mooie topaas voor mevrouw Sinnett in Simla had vervaardigd. De saffier werd door een juwelier op wel 200 rupees geschat. Zelfs al had H. P. B. haar nieuwe kennis door misleiding in haar occulte vermogens willen doen geloven, hoe zou zij dan zo'n duur juweel voor dat doel hebben kunnen kopen — de arme H. P. B., die nooit vrij van geldzorgen was! De wegen van de hooggeplaatste dame en van de schenkster scheidden zich later — maar zij behield de saffier.

Tijdens haar bezoek nam H. P. Blavatsky de gelegen-

heid te baat om de geheimzinnige “blanke” inheemsden (de Toda's) en andere bijzondere stammen van het romantische Nilgiri gebied te bestuderen. Haar waarnemingen werden in het Russisch gepubliceerd, vervolgens in boekvorm in het Frans, onder de titel *Au Pays des Montagnes Bleues* en tenslotte in het Engels. De Toda's hebben heel wat vreemde godsdienstige gewoonten die verband houden met vee en zuivelbereiding en veel van wat duister is omtrent dit volk, wordt in het juist genoemde boekje en in *Isis Ontsluierd* besproken; de schrijfster zegt: “Zij vormen een volk dat een bepaalde hoge taak vervult en hun geheimen zijn onschendbaar” (*Isis Unveiled*, II, 615).

Alvorens naar Adyar terug te keren, brachten kolonel Olcott en H. P. B. een kort bezoek aan de Franse nederzetting Pondichéry, waar zij heel gastvrij werden ontvangen door de gouverneur en andere officiële personen. Na een grote openbare bijeenkomst, waar Olcott in het Frans sprak nadat de officiële tolk het moest opgeven, werd al spoedig een theosofische loge gevormd. Toen hij van deze bijeenkomst terugkwam, trof hij H. P. B. in gesprek met een aantal bezoekers waaronder Meester Narāyan die, na terzijde enkele woorden met haar te hebben gewisseld, heenging en Olcott met een glimlach groette.

Na het uitstapje naar Pondichéry keerde H. P. B. naar Adyar terug tot de slavernij van haar schrijftafel, en kort daarna begon de president aan een lange lezingentournee in noordelijk India. Die vermoeiende reizen waren altijd afwisselend door allerlei ervaringen, van royale gastvrijheid van de kant van waarderende radja's en andere vooraanstaande mensen, tot de meest onaantrekkelijke omstandigheden van Spartaanse vervoermiddelen en kwellende ongemakken. Op deze noordelijke reis vergezelde H. P. B.

hem over een korte afstand, waarna Dāmodar en W. T. Brown zich bij hem voegden, terwijl zij naar Madras terugging.

Kolonel Olcott predikte niet alleen broederschap, maar bracht ze ook ten koste van zijn eigen gezondheid en welzijn in praktijk. Lange tijd was het hem door de Meester toegestaan zijn overvloedig natuurlijk magnetisme te gebruiken voor verbetering en vaak blijvende genezing van ziekte. Enorme menigten omstuwden hem op zijn lezingentournees en zijn genezingen waren zo opmerkelijk dat hij zich gemakkelijk voor een heilig man had kunnen uitgeven en een theosofische genezingscultus had kunnen vormen, die duizenden die uit eigenbelang kwamen, zou hebben aangetrokken. De enorme krachtsinspanning die het magnetiseren van hem vergde, gepaard aan de druk van het voortdurend reizen, van lezingen en interviews, en een tekort aan slaap, voeding en rust, werden zelfs voor zijn overvloedige vitaliteit te veel. Op deze reis in 1883 had Olcott zo'n achtduizend patiënten binnen een jaar behandeld en de Meester, die zijn toestand opmerkte, gaf hem opdracht verdere genezingen te staken. H.P.B. heeft een levendige beschrijving gegeven van de omstandigheden waaronder dergelijke genezingen plaatsvonden. Aan Sinnett, wiens levensomstandigheden gemakkelijk en prettig waren, geeft zij een wenk wat er door een oprecht theosoof die is toegewijd aan het welzijn van de mensheid, kan worden gedaan:

Wel, geachte Heer, laat mij je vertellen dat ik zojuist drie weken met hem heb gereisd en heb gezien en kan getuigen, dat hij van de ochtend tot de avond geen ogenblik vrij was. Om 5 uur 's morgens was de hele binnenplaats en de veranda van de huizen waar wij logeerden stampvol met gebrekkigen en kreupelen. Op alle stations waren de perrons volge-

propt met zieken die op hem lagen te wachten. . . . Ik zag dat hij om 6 uur in de ochtend begon met zieken te genezen en tot 4 uur 's middags geen moment ging zitten; en als hij ophield om een bord groentesoep te eten, moest hij dat weer laten staan om een bezeten vrouw te genezen en bleef zijn soep onaangeroerd tot 7 uur; dan ging hij zitten en dicteerde zijn Secretaris tot 2 uur in de ochtend, en kreeg zo drie of vier uur slaap.

— *Blavatsky Letters*, 61

Over een ander lichtend voorbeeld van onzelfzuchtige toewijding, dat Dāmodar zoveel jaren gaf, schrijft zij verder:

Ik zou gelukkig zijn, *één* lid in uw L. L. (Londense Loge) te vinden dat zonder beloning een vierde deel deed van het werk dat Dāmodar doet. . .

— *Idem*, 61

In dat jaar 1883 deed Meester K. H. een poging gebruik te maken van de journalistieke kwaliteiten van Sinnett door een dagblad op te richten dat *The Phoenix* zou gaan heten en dat moest helpen de sociale en economische toestand van het gewone volk van India te verbeteren, om zodoende hun gevoel voor eigenwaarde wakker te maken en hun aanzien in de ogen van de wereld te vergroten. Deze poging had natuurlijk niets te maken met partijpolitiek; evenmin hield ze verband met het onderwerp zelfbestuur voor India, maar een van de voornaamste bedoelingen was, de lagere klassen te beschermen tegen de hebzucht en onderdrukking van hun eigen landgenoten. In die tijd was de Indiase regering enigszins ongerust over de bedoelingen van het Tsaristische Rusland, en H. P. Blavatsky, hoewel Russin, was ronduit voor het Britse bestuur. Zij waarschuwde de Hindoes dat een machtsverschuiving van Engeland naar Rusland zeer ongelukkig voor India zou uitvallen.

Sinnett, Olcott en anderen stelden alles in het werk om het kapitaal dat voor het opzetten van het dagblad nodig

was, bijeen te brengen, maar door gebrek aan vaderlandsliefde bij de arme zowel als de rijke Indiërs, lukte het hun niet genoeg geld te verzamelen en moest de onderneming worden opgegeven.

Een ander belangwekkend punt van de *Phoenix* episode is het indirecte bewijs dat ze levert voor de echtheid van de Mahatma brieven. Hoewel H. P. Blavatsky's toewijding aan de Meesters ongeëvenaard was, was zij het niet altijd met hun beleid eens. Af en toe waren haar protesten bijzonder openhartig, hoewel zij altijd gehoorzaamde wanneer een nadrukkelijke opdracht werd ontvangen. Bij de onderhandelingen over de oprichting van *The Phoenix* was zij niet volledig ingelicht omtrent de plannen van K. H. en zij liet een krachtig protest horen tegen de richting die Sinnett was ingeslagen, met wetend dat hij zijn best deed de instructies op te volgen. In *De Mahatma Brieven* worden de redenen voor de handelwijze van de Meester blootgelegd en kan de lezer zien hoe het misverstand bij haar ontstond. Een opvallend karakteristieke protestbrief uit de *Blavatsky Letters*, (nr. XXVI) toont hoe moeilijk zij het in die tijd had. De hele briefwisseling, die zo'n duidelijk meningsverschil aan het licht brengt, is opnieuw een bewijs dat H. P. B. die brieven van Meester K. H. die Sinnett ertoe brachten een gedragslijn te volgen die geheel van haar wensen afweek, niet "namaakte". Een soortgelijk geval heeft zich ook nog wat later voorgedaan en zal hierna worden vermeld.

Hoewel de Society zich naar alle schijn in rustig vaarwater bevond, waren er moeilijke tijden op komst waarin ze de steun nodig zou hebben van vastberaden mannen en vrouwen, die niet aan het wankelen zouden worden gebracht door gebeurtenissen die een complete ramp dreigden te veroorzaken. Omstreeks die tijd kregen enkele leden de

zeldzame gelegenheid een of meer Mahatma's en hun gevorderde chela's te ontmoeten en rechtstreeks persoonlijk onderricht en advies te ontvangen. Een van hen was S. Rāmaswāmier uit Tinevelly.

Kort nadat de gezondheid van H. P. B. in 1882 door de Meesters K. H. en M. in hun ashram in Sikkim was hersteld, zoals hiervoor is vermeld, trok Rāmaswāmier, een chela op proef en een toegewijd werker in de Theosophical Society en ambtenaar in overheidsdienst, over de Indiase grens naar Sikkim, in een wanhopige poging om zijn Meester te vinden. Na een tocht door gevaarlijke bossen en een paar keer ternauwernood aan een ongeluk te zijn ontsnapt, zag hij in de ochtend van een mooie zonnige dag de Meester, die hem te paard naderde. Hoewel Rāmaswāmier zijn goeroe nooit eerder in zijn fysiek lichaam had ontmoet, herkende hij hem ogenblikkelijk, daar hij in Bombay zijn portret zag en hem daar ook in het māyāvi-rūpa of gedachtenlichaam had gezien. Af en toe had hij per brief en langs telepathische weg instructies van zijn goeroe ontvangen. De Meester had een lang gesprek met hem en zei hem dat hij geduldig moest wachten om een volledig "aangenomen chela" te worden, omdat slechts enkelen waardig werden bevonden, hoewel niemand zonder beproeving werd afgewezen. Hem werd gezegd niet verder in de richting van Tibet te gaan, daar het hem anders slecht zou vergaan. Daarna kwamen er twee chela's te paard aan en nam de Meester afscheid van hem.

Dit onderhoud heeft Rāmaswāmier in bijzonderheden beschreven in *The Theosophist* van december 1882 en er is geen reden aan de letterlijke juistheid ervan te twijfelen. Dit is een onafhankelijke bevestiging van H. P. Blavatsky's brief aan Sinnett waarin zij haar bezoek aan Sikkim beschrijft.

Kort na de receptie in Pondichéry waar, zoals gezegd, Meester Nārāyan aanwezig was, werd in november 1883 aan kolonel Olcott, Dāmodar K. Mavalankar en W. T. Brown tijdens hun reis in het noorden van India een afzonderlijk en persoonlijk onderhoud met Meester K. H. in Lahore toegestaan. Dāmodar en Olcott ontmoetten en spraken hem minstens twee keer, en zij verklaarden dat zij er niet in het minst aan twijfelden dat zij met een levend mens spraken en wel met iemand die dat majestueuze voorkomen heeft dat iedereen opviel die hem bij andere gelegenheden zag. In zijn *Old Diary Leaves* (III, 36) geeft Olcott een gedetailleerde beschrijving van dit voorval en zegt dat Meester K. H. hem inlichtingen gaf over bepaalde belangrijke toekomstige gebeurtenissen, die precies plaatsvonden als werd voorspeld. Terwijl de Meester naast hem stond, verscheen in Olcotts hand een brief met raadgevingen en W. T. Brown ontving er op dezelfde manier een.

Wat later, op 25 november, toen de theosofen gastvrij werden ontvangen door de maharadja van Kashmir in Jammu, werd Dāmodar, die al grote geestelijke vorderingen had gemaakt, naar de ashram van de Meesters geroepen voor een speciale training van enkele dagen. Toen hij terugkeerde was hij uiterlijk erg veranderd. Van een nogal bedeesde, tengere jongeman, was hij volgens kolonel Olcott “naar het scheen robuust, stevig en gespierd, flink en energiek in zijn optreden” geworden. Al kort daarop moest Dāmodar zware verantwoordelijkheden op zich nemen en het werk krachtig verdedigen toen H. P. B. en kolonel Olcott in Europa waren. In een interessant artikel in *The Theosophist* (V, 61, dec. 1883), getiteld “A Great Riddle Solved”, vertelt hij over zijn ervaring met de Meesters en bevestigt hij de verklaringen van Olcott en Brown. Hij vergelijkt zijn voor-

gaande visioenen van de Meester met deze ontmoeting in het lichaam en schrijft:

In de voorgaande gevallen gingen mijn handen, als ik *Pranám* maakte (groette), door zijn vorm heen, terwijl ze bij de latere gelegenheden in aanraking kwamen met zijn kleding en lichaam. Nu zag ik *een levend mens* voor mij, met dezelfde trekken, maar veel indrukwekkender . . .

Op de terugweg naar Adyar onderbrak de president zijn reis in Jaipur, de moderne hoofdstad nabij de romantische stad Amber, die in 1728 om nooit opgehelderde redenen werd verlaten, al zijn er wel halflegendarische verklaringen bewaard gebleven. Klaarblijkelijk gaat er een of andere mystieke aantrekkingskracht van Amber uit, want zowel H. P. Blavatsky als later Katherine Tingley vonden het belangrijk het te bezoeken. Toen Olcott in Jaipur was, ontving hij enige merkwaardige inlichtingen die een bevestiging inhielden van vroeger elders verkregen gelijksoortige verklaringen. Hij schrijft hierover:

Onze collega's ter plaatse namen mij de volgende morgen mee voor een bezoek aan Atmaram Swami, een bekend en geëerbiedigd asceet, die hun lang voor mijn aankomst had verteld dat hij onze Meesters persoonlijk kende en dat acht jaar daarvoor, in Tibet, een van hen, bekend als Jivan Singh, Chohan, hem had gezegd dat hij zich niet ontmoedigd behoefde te gevoelen over de religieuze toestand in India, want zij hadden maatregelen getroffen dat twee Europeanen, een man en een vrouw, spoedig zouden komen en de Oosterse godsdiensten tot nieuw leven zouden wekken. Deze datum komt overeen met die van de stichting van onze Society in New York, . . . Ik vond dat de Yogi een man was met een waardige persoonlijkheid, een rustige, bedachtzame gelaatsuitdrukking, een heel ander iemand dan de gewone asceten die we nu zo vaak in India aantreffen en die van geen nut zijn voor het land.

-O. D. L., III, 59

DE TOURNEE IN EUROPA IN 1884

HET had er alle schijn van dat het kritieke jaar 1884 onder voorspoedige omstandigheden begon, maar toch stonden er vreemde gebeurtenissen te wachten, tragische zowel als gunstige. In het begin van dat jaar ging kolonel Olcott naar Londen om zijn belofte aan de Boeddhisten in Ceylon gestand te doen en hun zaak voor te leggen aan de Britse regering. Zoals eerder gemeld, slaagde hij er volledig in recht te verkrijgen voor de Boeddhisten, en het goede werk dat hij deed, strekte de Theosophical Society tot eer en bracht geluk aan een volk. Daarnaast was de president in Engeland nodig voor het rechtzetten van enige verwikkelingen die de belangrijke Londense Loge dreigden uiteen te doen vallen. Hij werd vergezeld door H. P. Blavatsky, wier gezondheid weer achteruitging en wie een zeereis was aanbevolen. Twee Hindoes en een Parsi die een goede opleiding hadden genoten volgens het Engelse onderwijsstelsel, gingen met hen mee. Een van de Hindoes was Mohini M. Chatterji, een briljant denker en een veelbelovende jongeman, die er toen naar streefde een chela te worden. Na enkele jaren uitstekend werk te hebben verricht, “viel hij uit”, bedorven, zoals H. P. B. zei, “door de overdreven verering van mannen en vrouwen, door voortdurende vleierij en zijn eigen zwakheid.” Het gezelschap vertrok 20 februari uit India en kwam 12 maart 1884 in Marseille aan.

H. P. B. bleef een poosje in Nice en vestigde zich vervolgens enkele maanden in Parijs.

Een onverwacht licht wordt op deze reis geworpen door bepaalde brieven, die een waardevolle wenk bevatten voor hen die genoeg intuïtie hebben om in hun verbeelding enigszins achter de schijn door te dringen, in het bijzonder met betrekking tot H. P. Blavatsky, “de Sfinx van de negentiende eeuw.” In een brief aan N. D. Khandalāvala, een zeer geachte Indiase theosoof, schreef zij, met verwijzing naar haar ziekte die, naar zij dacht, de reden was waarom zij naar Europa werd gezonden:

“... Ach, als de Meesters willen dat ik ga, dan ga ik — hoewel ik er niet achter kan komen waarom Zij me voor herstel naar het buitenland sturen als Zij me net zo goed hier kunnen genezen, zoals Zij reeds tweemaal eerder hebben gedaan. De kolonel gaat naar Londen, en ik ook. Ik weet zelf niet waarheen en waarom ik ga.”

— *Golden Book*, 75

Het is niet zo verwonderlijk dat zij er niets van begreep, want er bestond een veel belangrijker reden, die Meester K. H. *niet aan haar had verteld*, maar wel aan Mohini M. Chatterji, die in die tijd vol enthousiasme en toewijding was. Mohini ontving de volgende brief in maart 1884 in Parijs, waar hij wachtte op de aankomst van H. P. B. uit Nice:

Als Upasika aankomt, moet u haar tegemoet gaan en ontvangen *alsof u in India was en zij uw eigen moeder*. U moet u niet storen aan de vele Fransen en anderen. U moet *ze verbaasd* doen staan; en als de kolonel u naar de reden vraagt, moet u hem antwoorden dat u de innerlijke mens, de *bewoner van het lichaam* begroet, niet H. P. B., want u had daarover een mededeling van ons gekregen. En weet dan tot lering van uzelf dat Iemand die veel groter is dan ik, zo vriendelijk is geweest erin

toe te stemmen de hele toestand onder haar gedaante in het oog te houden, en dan door hetzelfde kanaal nu en dan Parijs en andere plaatsen te bezoeken, waar misschien leden uit het buitenland verblijven. U zult haar op die manier begroeten gedurende de gehele tijd dat u in Parijs bent, als u haar ziet en wanneer u afscheid van haar neemt — zonder acht te slaan op commentaar, of op *haar eigen verbazing*.

— *L.M.W.*, II, 124-5

De grotere “Iemand” is zeer waarschijnlijk de Mahā-Chohan of het Hoofd van de Himālaja Broederschap van Adepten, de Occulte Hiërarchie. De Hindoese begroeting die genoemd wordt is natuurlijk zeer eerbiedig.

Niet alleen H. P. Blavatsky, maar ook Mohini zelf, die in die tijd nog vrij van blaam was, werd door de Meester als voertuig voor een hogere persoonlijkheid gebruikt, in zijn geval die van een gevorderde chela. Zij noemt dit in een brief aan Sinnett die toen in Londen was, en die enkele maanden voor zij naar Europa vertrok werd geschreven, toen zij nog niet scheen te weten dat zij zelf die reis moest maken. Let op de verwijzing naar de chela als zij schrijft:

Olcott zal waarschijnlijk 17 februari [1884] scheep gaan naar Engeland voor verschillende zaken, en Mahatma K. H. stuurt zijn chela, in de gedaante van Mohini Mohun Chatterjee, om aan de Londense Theosofen van de Geheime Sectie — elk of *vrijwel* ieder geschilpunt — uit te leggen . . . Maak niet de vergissing, beste baas, om *de Mohini die je kende* te houden voor de Mohini die zal komen. In deze wereld is er meer dan één Maya waar jij noch je vrienden en de criticus Maitland weet van hebben. De afgezant zal bekleed zijn met een *innerlijk* zowel als met een *uiterlijk* gewaad. *Dixit*.

Wat mij betreft, laat me in vrede sterven met mijn huisgoden. Ik ben te oud geworden, te ziek en gebroken om van enig nut te zijn. Ik ben bezig langzaam aan in mijn harnas te sterven.

— *Blavatsky Letters*, 65

Maar zij vergiste zich; haar beste werk moest nog gedaan worden. In een andere brief aan Sinnett, gedateerd

25 april 1884 en geschreven in Parijs, verwijst zij naar het grote belang van Mohini's bezoek aan Londen, waar hij een veel dringender opdracht moest uitvoeren dan alleen de Londense Loge een vaste grondslag geven. Deze opdracht is in de zojuist aangehaalde brief aangestipt, waarin over 'Mohini' wordt gezegd dat hij werd overschaduwd door een hogere intelligentie die een speciaal werk had te verrichten.

Om elk misverstand te voorkomen, moet men beseffen dat het overschaduwten van een levend persoon door een geestelijk meer ontwikkeld individu geen mediumschap is in de gewone zin van het woord. Het is niet een in bezit nemen van een levend lichaam door de veronderstelde geest van een overledene, een "door een medium sprekende geest." Het tijdelijk overschaduwten of inspireren van een chela, of zelfs van een gewoon persoon, door een adept, is welbekend in het Oosten en wordt in de literatuur van India vaak genoemd. De overlevering zegt dat de grote leraar Śankarāchārya deze occulte kracht uitoefende in zijn heilig werk. Dit wordt *āveśa* genoemd.

In die tijd bestond de Society in Europa reeds uit de Londense Loge, twee loges in Parijs, een in Korfoe, een groep in Odessa, en veel niet bij een loge aangesloten leden; maar na de aankomst van H. P. B. en haar gezelschap vond spoedig een aanzienlijke toename van loges en leden plaats.

Ondanks de moeilijkheden van geringere aard die zich gewoonlijk voordoen, maakte de theosofie in het begin van de zomer van 1884 goede vorderingen in Europa. Engeland en Frankrijk waren de krachtigste centra, maar ook andere Europese landen ontwaakten voor het glorende licht uit het Oosten. In Amerika was de grote ontwikkeling nog nauwelijks begonnen. H. P. B. kwam in maart in Frankrijk aan,

waar zij ongeveer drie maanden is gebleven. Zij trok veel personen aan met een hoge maatschappelijke rang en ook ernstige bestudeerders van de occulte wijsbegeerte, zoals baron J. Spedalieri, de kabbalist en vroegere leerling van de bekende Eliphas Lévi. Zoals gebruikelijk in die pionierstijd, werden vele aangetrokken door de wonderverhalen die verband hielden met verschijnselen en oosterse mysteriën; en de aanwezigheid van de talentvolle jonge Hindoes — mogelijk wel chela's of althans bijna chela's, naar de mening van sommigen — maakte de bekoring, verbonden aan het woord theosofie, eerder groter dan kleiner. Op de wonderzoekers waren echter ook uitzonderingen, zoals gravin van Caithness (hertogin van Pomar), die haar leven lang een vriendin en daadwerkelijke steun voor H. P. B. is gebleven. Door talrijke interviews en grote publiciteit in de dagbladen, raakte de theosofie in Parijs goed bekend. Het blad van Victor Hugo, *Le Rappel*, besprak theosofie onder de titel "De Boeddhistische Missie naar Europa." Lady Caithness, die een boek over theosofie had geschreven, was in 1883 met een studiegroep begonnen en toen H. P. B. in Parijs was, werd die groep in juni 1884 een loge van de Moedersociety. Binnen enkele jaren werden veel vooraanstaande mensen er lid van, onder wie de wetenschappers C. Richet, Camille Flammarion, R. Thurman en ook schrijvers, zoals Edouard Schuré. Er zijn in Parijs nog andere loges gevormd, maar verscheidene jaren was de Franse Society het voornaamste strijdperk van geschillen en daardoor van ernstige zorgen voor H. P. B. en Olcott.

Mevrouw Jelihovsky, de zuster van H. P. B., zocht haar in Parijs op. Zij schreef daarover:

... we troffen haar aan, omringd door een staf van trouwe leden van

hun Society, die uit Duitsland, Rusland en zelfs Amerika waren samengekomen in Parijs om haar na haar verblijf van vijf jaar in India te bezoeken; en door een massa nieuwsgierigen . . . De waarheid dwingt mij te zeggen dat H. P. Blavatsky erg terughoudend was in het bevredigen van ijdele nieuwsgierigheid. Zij heeft zo haar eigen manier om verachtelijk op ieder fysiek verschijnsel neer te zien, heeft er een hekel aan haar krachten nutteloos te verspillen en was bovendien in die tijd nogal ziek. Elk verschijnsel dat zij *willens en wetens* voortbracht, had altijd tot gevolg dat zij verschillende dagen ziek was. — *Incidents*, 264

Niet alleen in Frankrijk hunkerden de mensen naar wonderdoenerij. Toen zij op een avond onverwachts voor een paar dagen in Londen was aangekomen en de Londense Loge opzocht, bood zij aan een verklaring te geven van enkele moeilijkheden in *Isis Ontsluierd*, maar de leden gaven er de voorkeur aan iets te horen over astrale verschijningen! Toch werd er echt werk gedaan en vormden zich nieuwe centra in Europa en Amerika.

De langste tijd van haar bezoek aan Europa bracht H. P. B. in Frankrijk en Duitsland door, met een paar korte uitstapjes naar Londen. Overal waar zij ging stond zij in het middelpunt van de belangstelling en in 1884 bereikte haar roem een hoogtepunt. Vooraanstaande figuren in het progressieve denken en de wetenschap sloten zich bij de Society aan of maakten een ernstige studie van de theosofie. Naast de al genoemden van de Parijse loge, werden baron Karl du Prel, professor Gabriel Max, dr. Hübbe-Schleiden in Duitsland; dr. Gustav Zander in Zweden; dr. Elliott Coues in Amerika; F. W. Myers en professor William Crookes in Engeland, en andere bekende geleerden actieve leden van de Society. Professor Crookes, de scheikundige, aan wie de wetenschap de grote ontdekking van de “stralende stof” heeft te danken, zoals hij ze noemde (nu bekend als geïoni-

seerde stof), wat rechtstreeks via hem en anderen leidde tot de moderne atoomtheorieën en de “Nieuwe Fysica”, werd adviseur van de Londense Loge en ontving, naar verluidt, mededelingen van Meester M., die grote belangstelling voor zijn werk had. Hij trok de aandacht van de Meester omdat hij blijk gaf van de morele moed psychische verschijnselen aan een onderzoek te onderwerpen en openlijk te verklaren dat ze op feiten berustten die wetenschappelijk aantoonbaar zijn, welke uitleg er ook aan werd gegeven. Van veel wetenschappelijke collega's had Crookes bittere vervolging te verduren, maar zelfs onder de sterkste druk heeft hij zijn verklaringen nooit gewijzigd en evenmin zijn getuigenissen ingetrokken. Hij heeft ook nooit het gewone spiritistische geloof in de terugkeer van de overledenen aanvaard, maar bleef wel voor nieuwe denkbeelden openstaan.

H. P. Blavatsky wijdt in *De Geheime Leer* veel bladzijden aan de scheikundige onderzoeken van Crookes, die de leringen van de oude wijsheid dicht naderden. Als een goede illustratie van de etherische toestand van het menselijk ras in een vroeger vóórstoffelijk evolutiestadium, maakte zij ook gebruik van zijn bekende demonstratie van het bestaan van het astrale of etherische dubbel in de mens, dat het vermogen bezit tijdelijk onafhankelijk van het stoffelijk lichaam te bestaan. De experimenten van Crookes met de zogenaamde geest van Katie King, klaarblijkelijk een astrale projectie van een medium, zijn van het grootste belang als bevestiging van de theosofische leringen betreffende de menselijke evolutie en de vroegere etherische mensenrassen. Omtrent dit vraagstuk kan de belangstellende *De Geheime Leer* (The Secret Doctrine, II, blz. 652-3, 737) raadplegen.

De grote belangstelling van het Londense publiek voor

de theosofie werd niet alleen gewekt door de aanwezigheid van H. P. B. en kolonel Olcott, maar ook door de Hindoes, speciaal Mohini. Het was nog niet lang geleden dat de boeken van Sinnett, *Occult World* en *Esoteric Buddhism*, waren verschenen en hij woonde toen in Londen, waar zijn activiteiten veel aandacht trokken. Olcott geeft een gloedvol verslag van de ontvangst die hijzelf in april 1884 kreeg van veel eminente persoonlijkheden en voegt daaraan toe:

Overall was de Theosofie het onderwerp van gesprek: de vloed was aan het opkomen. De eb zou volgen, maar voorlopig zag niemand die in Europa, want hij zou in Madras beginnen: de Schotse Zendelingen als aanstichters, de edele [?] Coulombs als hun werktuig.

-O. D. L, III, 98

Op 21 juli vond een heel belangrijke openbare bijeenkomst plaats in Prince's Hall, Londen, ter ere van H. P. Blavatsky en H. S. Olcott. Een zeer groot aantal van de meest ontwikkelde persoonlijkheden uit de stad was aanwezig: staatslieden, wetenschappers, schrijvers, kunstenaars en ook vooraanstaande Aziaten en andere buitenlanders. De diepe indruk die op het intellectuele Engeland was gemaakt, begon goede vruchten te dragen, en de naam van H. P. Blavatsky werd alom bekend. Maar zij gaf weinig om die zeepbel reputatie, en toen de zeepbel uiteenspatte, betreurde zij dat alleen omdat het een verstoring was van haar werk voor de mensheid.

Helaas legde kolonel Olcott bij te veel gelegenheden de nadruk op de verschijnselenkant van de theosofische wijsbegeerte, ongetwijfeld met de goede bedoeling het heersende scepticisme met betrekking tot alles wat niet tot het stoffelijk gebied behoorde, te ontzenuwen. Er werd te veel gesproken over H. P. B.'s occulte vermogens en te weinig

over haar wijsgerige leringen en haar antwoord op de roep van de mensheid om een oplossing van de dringende problemen. Daardoor ontstonden ernstige moeilijkheden en de fout werd gemaakt ondanks haar protest. In de eenvoud van zijn hart stemde Olcott erin toe om te worden onder-vraagd over zijn privé ervaringen met de Meesters door de onervaren beginnelingen in de praktische psychologie waar-uit de Londense Society for Psychical Research toen bestond. Hij besprak occulte zaken, die naar de woorden van Meester K. H. “beperkt hadden moeten blijven tot een *innerlijke* en zeer GEHEIME kring” (*Mahatma Brieven*, 358). Op deze en andere manieren werd het foutieve, moeilijk uitroeibare idee verspreid dat de theosofie een vorm van parapsychologisch onderzoek was. De onderzoekers zochten alleen naar verschijnselen en stelden geen belang in theosofie, en verdiepten zich ook niet in de plaats die de occulte krachten volgens de theosofische wijsbegeerte van de natuur in de mens innemen. Dezelfde Meester had Sinnett al twee jaar eerder gewaarschuwd:

Het zijn niet de *stoffelijke* verschijnselen die ooit het hart van hen die niet in de “Broederschap” geloven zullen overtuigen, maar wel de verschijnselen van *intellectualiteit*, *filosofie* en logica, als ik het zo mag uitdruken.

— *Mahatma Brieven*, 272

Olcotts misplaatste ijver om de onderzoekers te beke-ren tot geloof in de verschijnselen, en speciaal de buiten-gewoon onverstandige manier waarop hij bij één ge-legenheid zijn eigen geval naar voren bracht, wekte bij hen een sterk vooroordeel en de gevolgen waren dan ook treurig. H. P. B. was bij die gelegenheid aanwezig en zag ogenblik-kelijk het noodlottige resultaat van zijn onverstandige toe-spraak, waarvan hij zich in het geheel niet bewust was; hij was

derhalve zeer verbaasd toen zij hem later in weinig vriendelijke bewoordingen de les las.

De verbazing van kolonel Olcott over de gevolgen van het onderzoek blijkt uit zijn opmerkingen in *Old Diary Leaves*:

Om onze gevoelens te begrijpen toen naderhand de S. P. R. haar genadeloze aanval deed op H. P. B., onze Meesters en onszelf, moet men proberen zich in onze plaats te stellen. Wij legden een reeks persoonlijke ervaringen bloot die voor ons van heel vertrouwelijke aard en ons heilig waren, en deden dat zonder daar enig voordeel voor onszelf van te verwachten, maar alleen in de hoop dat ons getuigenis de zaak van de geestelijke wetenschap zou dienen en andere bestudeerders zou aanmoedigen, die nog niet zo begunstigd waren als wij; we verschenen voor de Commissie zonder iets te hebben voorbereid, maar beantwoordden de vragen waarmee wij werden overvallen en leverden ons zodoende uit aan de genade van hen die niets van enthousiasme bezaten, wier bedoeling het was om te kritiseren, te analyseren en zwakke plekken in onze verklaringen te zoeken, en die bij het geven van hun eindoordeel onze gevoelens niet ontzagen, aan onze motieven twijfelden en in hoge mate meedogenloos waren. Het ergste was dat zij door hun onervarenheid met psychische wetten toen onbevoegd waren, misleid door de conclusies van een vertegenwoordiger — dr. Hodgson — die zij naar India zonden om onze verklaringen te controleren en bewijsmateriaal te verzamelen, en door een rapport van een volkomen onbekwame handschriftkundige; en zo hebben zij zich blijvend te boek gesteld als eigengerechtigde lasteraars van een vrouw — H. P. B. — die nog nooit een levend wezen had kwaad gedaan en evenmin enig voordeel of beloning had gevraagd of ontvangen voor haar aan de wereld verleende diensten, en die zij toch durfden brandmerken als “een van de meest talentvolle, vindingrijke en interessante bedriegers in de geschiedenis” . . . — *O. D. L.*, III, 100-1

Het is van belang te bedenken dat, als kolonel Olcott zegt “wij legden een reeks persoonlijke ervaringen bloot” en “wij” deden dit en dat, hij zichzelf en Mohini M. Chatterji bedoelt, en niet H. P. B. De Society for Psychical

Research, noch hun Commissie van Onderzoek en evenmin hun vertegenwoordiger in India, Richard Hodgson, hebben ooit een van de verschijnselen gezien die zij durfden veroordelen.* Dit moet nooit worden vergeten, daar de lezer anders de verkeerde indruk zou kunnen krijgen dat die mensen haar hadden getest op de wijze waarop Hodgson en andere leden van de S. P. R. gewone mediums op de proef stelden, zoals de bekende mevrouw Piper, die enkelen van hen tot het spiritisme bekeerde.

In het licht van het tijdens zijn Europese tournee behaalde succes, lijken de moeilijkheden in de Londense Loge, die Olcott tot een oplossing moest brengen, van weinig betekenis, maar aangezien het om het belangrijkste centrum in Europa ging, moest de president er ernstige aandacht aan besteden.

Deze loge was vrijwel vanaf de oprichting een haard van ontevredenheid en onrust. H. P. B. klaagde er vaak over dat die loge niets had gedaan voor het algemeen welzijn van de Society totdat Sinnett en een toegewijde Amerikaan, Samuel Ward, er lid van werden. Zij noemde het "het hoofd en brein van de T. S.", maar niet de ziel. Er waren veel leden met een vooraanstaande positie in intellectuele en maatschappelijke kringen, en er was een poging gedaan om een Innerlijke Groep op te richten waaraan diepere leringen konden worden gegeven; maar ook nu was het gemis aan harmonie en echte samenwerking een ernstige handicap en moest de groep "aan haar lot worden overgelaten", zoals H. P. B. tenslotte zei. Ongeveer drie jaar later,

* [Zie *Journal of the American Society for Psychical Research*, LVI, 133-4, juli 1962, voor de verklaring van Waker A. Carrithers jr., dat F. W. Myers en Edmund Gurney, mede-secretarissen van de S. P. R., op 5 en 26 juli 1884 de "astrale bel" in aanwezigheid van H. P. B. wel hoorden. —RED.]

toen zij zich voorgoed in Londen had gevestigd, was zij genoodzaakt een nieuwe loge op te richten, de Blavatsky Loge, voor die Londense leden die bereid waren haar raad op te volgen en die haar hulp verdienden. In 1884 was er echter nog hoop dat, als men de verschillen van mening en beleid, die een explosief punt hadden bereikt, uit de weg kon ruimen, de loge een zeer sterk centrum zou worden.

De twee meest actieve leden van de Londense Loge waren A. P. Sinnett en dr. Anna Bonus Kingsford. Sinnett was kort tevoren uit India naar zijn vaderland teruggekeerd en bracht het gezag en de reputatie van zijn oosterse ervaringen met zich. Dr. Kingsford was de bekende Christen-theosofische en Hermetische mystica en zieneres, auteur van *The Perfect Way*, en een tijdlang voorzitter van de loge. Zij was een opmerkelijke vrouw, vol zelfvertrouwen en erg dominerend. Zij haatte wreedheid, speciaal jegens dieren, en de onbeschrijfelijke gruwels van de ongebreidelde en volstrekt harteloze vivisectie in het Parijse ziekenhuis waar zij medicijnen had gestudeerd, hadden haar mentale evenwicht in die tijd bijna verstoord. Haar prachtige werk ter verdediging van de gemartelde dieren wekte de bewondering van de Meesters, maar meegesleept door haar felle verontwaardiging over het ongevoelige materialisme van de fysiologen, verviel zij soms op onverantwoorde wijze tot uitersten, die H. P. B.'s afkeuring opriepen. Volgens K. H. in de *Mahatma Brieven*, was zij een "vijfde ronder", een technisch-theosofische term voor die mensen die in evolutionaire ontwikkeling boven het gemiddelde zijn uitgestegen, van welk feit zij zelf meer dan alleen een vermoeden had.

In de tijd dat H. P. Blavatsky in Amerika bezig was *Isis Ontsluierd* te schrijven, stelde dr. Kingsford, geheel los daarvan, mystieke verklaringen van bijbelse en klassieke

mythen en symbolen op schrift, die in grote lijnen overeenstemmen met de theosofische leringen en het bestaan aantonen van de “geheime leer” der oudheid, de fundamentele eenheid achter alle uiterlijke godsdienstvormen. In het voorwoord tot *The Perfect Way* schrijft zij: “. . . de dogma’s en symbolen van het Christendom zijn in wezen identiek aan die van en vroegere godsdienstige stelsels” en “het ware gebied van het religieus geloof ligt niet waar de Kerk het tot nu toe heeft geplaatst — in de graftombe van de historische traditie, maar in het denken en het hart van de mens zelf.” In de *Mahatma Brieven*, blz. 383-5, zwaait K. H. grote lof toe aan Anna Kingsford voor haar intuïtief zienschap. Hier volgt een zin:

Wel mag u bewondering hebben en nog meer zich verbazen over de geweldige helderheid van geest van die opmerkelijke zieners die, onbekend met Sanskrit of Pali, en derhalve verstoken van hun metafysische schatten, toch een groot licht heeft zien schijnen vanachter de donkere heuvels van de exoterische godsdiensten.

Kort voordat Olcott in 1884 in Londen aankwam, waren er in de Londense Loge verwickelingen ontstaan met betrekking tot het voorzitterschap. Mevrouw Kingsford had die functie enige tijd bekleed overeenkomstig de uitgesproken wens van de Meesters, zoals die aan Sinnett kenbaar was gemaakt, ofschoon H. P. B. het er niet mee eens was dat zij die functie uitoefende, ondanks het feit dat zij toen de keus van de Meesters was. Als men de correspondentie bestudeert in de *Mahatma Brieven* en de *Blavatsky Letters* over deze ingewikkelde situatie, blijkt er een duidelijk verschil van mening te bestaan tussen de Meesters en H. P. B., wat aantoont hoe volslagen ongerijmd het zou zijn te veronderstellen dat zij de brieven van de Meesters

vervalste die Sinnett noopten een beleidslijn te volgen die geheel tegen haar regelrechte protesten indruiste.

Olcott arriveerde ten tijde van de nieuwe verkiezing; veel logeleden waren voor een verandering, daar zij van mening waren dat hun voorzitter niet het standpunt van de meerderheid vertegenwoordigde. Zij en haar kleine maar actieve groep volgelingen, onder wie Edward Maitland, een bekend schrijver over mystieke onderwerpen, waren van mening dat hun christelijk-theosofische interpretatie geschikter was voor het Westen — het Christendom — dan de Oosterse benadering. Latere gebeurtenissen hebben dit niet bevestigd, want de methode van H. P. Blavatsky heeft een veel diepere indruk op de wereld gemaakt. Dr. Kingsford werkte zelf niet voor de massa maar, zoals zij in *The Perfect Way* zegt, was haar onderricht alleen bedoeld voor “de ontwikkelden en onderlegden; de termen en ideeën gaan het bevattingsvermogen van de meeste mensen te boven.” Dit was niet in overeenstemming met de geest van de theosofie, die voor iedereen is.

De mystieke en devotionele toon die dr. Kingsford aansloeg was stellig opportuun, maar die ontbreekt niet aan H. P. Blavatsky's *Stem van de Stilte*, die aan Oosterse bronnen is ontleend, er een diepere betekenis in legt en er met meer dichterlijke schoonheid uitdrukking aan geeft dan de mystieke odes van dr. Kingsford. In ieder geval is het feit dat de onafhankelijke Hermetische of Christelijk-theosofische onthullingen van de Engelse zieneres zo nauw overeenkomen met de leringen van H. P. Blavatsky, waaronder karma, reïncarnatie, de goddelijkheid van de mens, enz., er een goed bewijs van dat theosofie geen “verzinsel” is van laatstgenoemde. Dr. Kingsford was verbaasd toen zij ontdekte dat H. P. B. leringen onderwees die overeenkwa-

men met die welke zij zelf verkondigde; en het kostte haar geen moeite het bestaan van de Adepten te erkennen, hoewel zij hen nooit geheel als haar leraren aanvaardde.

De meerderheid van de Londense Loge steunde de heer Sinnett door trouw te blijven aan de theosofische weergave van H. P. B. en haar leraren, en daar het voor dr. Kingsford en haar volgelingen niet mogelijk leek deze gedragslijn te volgen, werd het oplossen van de moeilijkheid aan kolonel Olcott overgelaten. Na zijn aankomst in Londen probeerde hij een aanvaardbare schikking te treffen tussen de tegenstanders. Na verschillende complicaties, vormde de Kingsford-groep echter een Hermetisch Genootschap, dat geheel onafhankelijk was van de Theosophical Society. De vriendschapsbanden werden echter niet verbroken. In de weinige jaren die haar in haar korte leven nog restten, bleef dr. Kingsford lid van de T. S. en in H. P. B.'s kennisgeving van haar dood staat het volgende:

In haar hart was zij een ware Theosoof, een leider in geestelijk en wijsgerig denken, begiftigd met zeer buitengewone psychische eigenschappen. . . . Haar eerste en belangrijkste [boek] was "The Perfect Way, or the Finding of Christ", dat de esoterische betekenis van het Christendom weergeeft. Het ruimt veel moeilijkheden op waarmee nadenkende lezers van de Bijbel moeten worstelen bij hun pogingen om de geschiedenis van Jezus Christus, zoals in de Evangelieën weergegeven, te begrijpen of wel letterlijk te aanvaarden. . . .

. . . de kring van haar tot de mystiek neigende vrienden zal haar zeer missen, want zulke vrouwen als zij zijn in dezelfde eeuw niet talrijk. De wereld als geheel heeft in mevrouw Kingsford iemand verloren die in dit tijdvak van materialisme zeer node gemist kan worden.

— *Lucifer*, II, 78-9, maart 1888

Daar er door vijanden van de beweging zoveel publiciteit is gegeven aan de lasterpraatjes van een Russische schrij-

ver, V. Solovjov, die H. P. B. tijdens een tournee in 1884 ontmoette, is het nodig enkele woorden aan dit geval te wijden dat, hoe betreurenswaardig ook, een leerzaam voorbeeld is van misplaatste verlangens. Solovjov was zeer geïnteresseerd in haar verschijnselen en aanvankelijk deed hij zich voor als een groot en zelfs toegewijd vriend. Hij was een van de zes getuigen die een document ondertekenden waarin zij ten opzichte van een van haar opmerkelijkste verschijnselen verklaarden er volkomen zeker van te zijn dat het op werkelijkheid berustte. Op verzoek van één uit het gezelschap las zij de inhoud van een nog verzegelde brief voor die net van de brievenbesteller was ontvangen en verrichtte ze nog enkele occulte kunststukjes in verband met dezelfde brief. Solovjov schreef aan *Rebus*, een Russisch tijdschrift op het gebied van de psychologische wetenschap:

“De omstandigheden waaronder het verschijnsel, in zijn kleinste bijzonderheden, plaatsvond, werden zorgvuldig door mijzelf gecontroleerd en laten bij mij niet de geringste twijfel bestaan omtrent de *echtheid* en werkelijkheid ervan. Misleiding of bedrog zijn in dit bijzondere geval *geheel buiten kwestie*. VK. SOLOVIEFF” — *Incidents*, 273

De demonstratie omvatte nog andere dingen die toonden dat zij in staat is woorden te “precipiteren” binnen de gesloten enveloppe, en de bijzonderheden daarover, ondertekend door de zes getuigen, worden in Sinnetts *Incidents*, blz. 269, vermeld. Solovjov zag nog veel andere verschijnselen die zelfs nog opmerkelijker waren, in verband met H. P. Blavatsky. Zijn nadrukkelijk getuigenis voor de echtheid ervan was geheel en al vrijwillig.

Toch deed hij een jaar na haar dood een lasterlijke en melodramatische aanval op haar, waarin hij zijn onder-

tekende getuigenissen herriep. Deze bevatten echter zulke duidelijke onjuistheden, dat zijn eigen vertaler, Walter Leaf, moest toegeven dat Solovjov niet betrouwbaar was in zijn geschrijf over H. P. Blavatsky. William Kingsland, in zijn *The Real H. P. Blavatsky*, G. Baseden Butt, en anderen, hebben de laster en leugens van die ongelukkige man zeer duidelijk aan de kaak gesteld en uit particuliere brieven van H. P. Blavatsky (die nooit bedoeld waren om door iemand anders dan de Sinnetts te worden gelezen) heeft de wereld er nu kennis van kunnen nemen dat zij wist wat een uiterst twijfelachtig karakter Solovjov had, maar zij heeft die wetenschap nooit tegen hem gebruikt, zelfs niet nadat zij had vernomen dat hij probeerde haar reputatie te gronde te richten.

Hoe ontstond deze algehele ommekeer in de houding van Solovjov?

Tot de oorzaken die H. P. B. moeilijkheden en zorgen brachten — los van de woedende aanvallen van de vijanden van de theosofie, die natuurlijke en verwachte reacties waren op haar hevig verzet tegen het materialisme en dogmatisme — behoorden verscheidene waarmee de gemiddelde denker in het Westen totaal niet bekend is, maar die veel verklaren van wat anders duister zou blijven in haar gedrag. Een van de belangrijkste was wel dat zij ongeschikte mensen zoals Solovjov en vele anderen consequent ontmoedigde als zij blijk gaven van hun verlangen de psychische krachten van ontwikkelde chela's te bezitten zonder eerst de juiste morele en geestelijke ondergrond te hebben. Verzoeken om occult onderricht werden met zelfverzekerdheid gedaan, soms zelfs op onbeschaamde wijze en met dreigementen, en als H. P. B. die vriendelijk maar beslist afwees, namen de ongeschikte pretendenden maar al te vaak

wraak met laster en roddel. De ongelukkige geschiedenis van Solovjov is daar een duidelijk voorbeeld van, maar er zijn nog ergere, zoals die van iemand die het gerucht verspreidde dat zij "haar twee onwettige kinderen had vermoord"! In een particuliere brief aan haar zuster schreef H. P. B. in 1885:

"Ik reis met hem [Solovyoff] in Zwitserland. Ik kan echt niet begrijpen waardoor hij zich zo aan mij verbonden voelt. In werkelijkheid kan ik hem hoegenaamd niet helpen. Ik kan hem eigenlijk niet eens helpen een van zijn verwachtingen te verwezenlijken. Arme man, het spijt me zo voor hem. . . "

— *The Path*, X, 108, juli 1895

Niet lang daarna ontdekte zij waarom hij die aanhanke-lijkheid voorwendde en hoe volstrekt waardeloos die was toen hij in zijn zelfzuchtige verlangens werd teleurgesteld.

Wij willen dit hoofdstuk met een prettiger geluid besluiten: tijdens H. P. B.'s verblijf in Parijs in 1884 verheugde zij zich zeer over de aanwezigheid van haar trouwde vriend en leerling William Q. Judge, die onderweg was naar India. Zijn aankomst in Adyar kwam op het juiste moment zodat hij waardevolle hulp kon verlenen inzake de Coulomb samenzwering, die net aan het licht was gekomen. Hij was tot penningmeester van de Society benoemd en dacht in India te blijven , maar de zaken thuis noodzaakten hem naar New York terug te keren. Na verscheidene jaren noodgedwongen inactief te zijn geweest, begon hij zich daar al spoedig bezig te houden met de verspreiding van de theosofie door de gehele Verenigde Staten. In Parijs kon Judge waardevolle hulp geven aan H. P. B. bij haar voorbereidingen van *De Geheime Leer*. Zij vroeg hem zelfs daarvoor te schrijven.

Een uitnodiging van een Amerikaanse vriendin en toe-

gewijd theosofisch werker, gravin d'Adhémar, voor een korte rustperiode in haar kasteel in Enghien, stelde H. P. B. in staat wat te schrijven in een vredige omgeving en vrij van zorgen, een gelegenheid die zij maar zelden had. Judge was ook gast in Enghien, en hij schrijft met gevoelens van grote sympathie over de heerlijke uren toen zijn vriendin en leraar onbelemmerd "dat deel van haar veelzijdige natuur" kon tonen "dat de geestelijke verlangens van het hart stimuleerde." Onder die harmonieuze omstandigheden, met verstandige mensen om haar heen die niet naar wonderen haakten, gaf zij af en toe vrijwillig een demonstratie van de wijze waarop zij verborgen krachten beheerste. Een erg mooi en indrukwekkend voorbeeld citeert W. Q. Judge uit een door gravin d'Adhémar gemaakte aantekening:

"H. P. B. leek in gedachten verzonken, toen zij plotseling opstond uit haar stoel en naar het geopende raam liep; en toen zij haar arm ophief met een gebaar alsof zij een bevel gaf, hoorden wij zwakke muziek in de verte die, steeds naderbij komende, overging in liefelijke melodieën en de salon vulde waar wij allemaal zaten. Mohini wierp zich aan H. P. B.'s voeten en kuste de zoom van haar rok, welke daad het juiste uitvloeisel scheen van de diepe bewondering en eerbied die wij allen voelden voor dat wonderlijke wezen, waarvan wij het verlies altijd zullen blijven betreuren."

— *Lucifer*, VIII, 360-1, juli 1891

DE SAMENZWERING VAN DE COULOMBS

TOEN in 1884 het bezoek aan Europa werd geregeld, werd het hoofdkwartier in Adyar onder de hoede gelaten van een Raad waarin verschillende storende elementen zaten, maar er was er één, een Fransman met de naam Coulomb, die verraad in de zin had en natuurlijk stond hij niet onder verdenking van de andere leden. Maar hij en zijn Engelse vrouw — een “griezelig, heksachtig schepsel” zoals dr. Hartmann haar noemt — vonden al gauw een gelegenheid een listig plan voor te bereiden om de reputatie van H. P. B. te gronde te richten en de Society te vernietigen. Gelukkig, zoals we zullen zien, werkten de Schikgodinnen hen tegen voordat het werd voltoerd.

Hoewel H. P. B. en Olcott toen zij vertrokken geen bijzonder gevaar vermoedden voor de Society in India, waren de Meesters zich terdege bewust van de komende crisis, want toen Olcott en Mohini op 5 april 1884 alleen in een treincoupé in Frankrijk zaten, op weg van Parijs naar Londen, viel er een brief van K. H. van het plafond naar beneden, waarin Olcott werd gewaarschuwd voor het complot dat in Adyar werd gesmeed en waarin werd verteld de moed niet te laten zakken, hoe dreigend het ook mocht schijnen. Een zin eruit luidt:

U hebt jarenlang een verraadster en een vijand onder uw dak herbergd en de zendelingen zijn maar al te graag bereid elke hulp te benutten waartoe zij te bewegen is. Er is een complete samenzwering op touw

gezet. Zij is razend geworden door het verschijnen van de heer Lane Fox en de bevoegdheden die u aan de Raad van Beheer hebt gegeven.

— *L. M. W.*, I, 51

Die “zij” was mevrouw Coulomb, de werkelijke ver raadster, die niet in de Raad was opgenomen. Haar echtge noot was weinig meer dan haar werktuig. De heer Lane-Fox was iemand die pas uit Engeland was aangekomen.

Toen de toestand in India kritiek werd, ontving men op 10 september een brief van Damodar in Elberfeld, Duitsland, waar H. P. B., Olcott en anderen bij haar goede vrienden, de familie Gebhard, verbleven. In deze brief werd gemeld dat er een complot werd gesmeed, kennelijk met behulp van mevrouw Coulomb. Op 10 oktober ontving Sinnett over de post een brief van K. H. waarin hij werd gewaarschuwd voor ernstige verwikkelingen in de zaak. Sinnett was in verwarring en de Meester herinnerde hem eraan dat hij, zowel als anderen, door deze crisis op de proef werd gesteld: “Dit is niet het moment voor verwijten of door wraak ingegeven beschuldigingen over en weer, maar voor een vereende krachtsinspanning.” Sinnett had zich herhaaldelijk tegen het beginsel van op de proef stellen verzet, en hij lachte om het idee dat het op hem kon worden toegepast, maar de Meester verzekerde hem dat “hij die zelfs in gedachten onze omgeving nadert, in de maalstroom van beproevingen wordt getrokken,” en dat hij gevaar liep zijn “tempel” in puin te zien vallen. K. H. schrijft:

Wat ook de oorzaak is . . . er is een crisis en het is tijd uw morele kracht zoveel mogelijk te versterken. . . . Wie de zaden van de huidige storm ook heeft gezaaid, de wervelwind is sterk, de gehele Society oogst hem en hij wordt vanuit Sijgatse eerder aangewakkerd dan getemperd.

— *Mahatma Brieven*, 407

De hele Brief 66, waarin bovenstaande woorden voorkomen, is het bestuderen waard, daar hij duidelijk maakt welke moeilijkheden de Meesters met Sinnett hadden en ook wat de reden was dat zij genoodzaakt waren hun relatie met hem binnen een paar jaar te verbreken. Tchigadze (Sjigatse) dat de Meester noemt, is de zetel van de Tashi Lama in Tibet en een van de centra waar de Meesters werken; de opmerking dat de wervelwind daarvandaan eerder wordt aangewakkerd dan getemperd, is dan ook veelbetekenend en kan wellicht ook slaan op andere kritieke en benarde perioden waar de beweging doorheen moest.

Sinnett heeft nooit begrepen dat de vooruitziende blik van een werkelijk occultist en de kennis die deze heeft van de menselijke aard en van het karma uit het verleden, een handelwijze rechtvaardigen die door een gewoon mens niet in al haar facetten kan worden begrepen. Vandaar dat een ware chela het pad met met blind geloof moet betreden, maar met wijd open ogen en een groot vertrouwen in zijn leraar en zijn verheven ideaal. Naar aanleiding van de moeilijkheden die in India op het punt stonden uit te breken, schreef K. H. aan Sinnett dat zulke dingen soms noodzakelijke gevolgen zijn van het karma van de betreffende personen, maar dat ze nuttige en waardevolle gelegenheden verschaffen om bepaalde wetten van de occulte wereld met betrekking tot karma te bestuderen, hoe pijnlijk ze ook mogen zijn.

Ik geef het u toe, die wetten schijnen *inderdaad* heel vaak onrechtvaardig en soms zelfs wreed. Maar dit is een gevolg van het feit dat zij nooit waren bedoeld om onmiddellijk onrecht te herstellen, of om direct bijstand te verlenen aan hen, die op goed geluk de wetgevers trouw betuigen. Toch is het schijnbaar echte, het kortstondige en snel voorbijgaande kwaad dat zij teweegbrengen even nodig voor de groei, de vooruitgang

en de uiteindelijke grondvesting van uw kleine Th. Society als bepaalde natuurrampen, die vaak hele volken decimeren, dit voor de mensheid zijn. Een aardbeving kan, hoe weinig de wereld dat ook begrijpt, een zegen zijn en een vloedgolf kan het behoud blijken van velen ten koste van weinigen. Het is gebleken dat de “geschiktsten” de vernietiging van ieder oud ras overleefden, en opgingen in en zich assimileerden met het nieuwe, want de natuur is ouder dan Darwin. — idem, 398

De beschikbare ruimte laat een uitvoerige behandeling van de “Coulomb samenzwering” niet toe. Er bestaan uitgebreidere werken voor degenen die er de bijzonderheden van willen bestuderen. Een grondige analyse en volledige weerlegging van de beschuldigingen van Coulomb vinden we in standaardwerken als dat van William Kingsland: *The Real H. P. Blavatsky*; van G. Baseden Butt: *Madame Blavatsky*; en in *Old Diary Leaves*, van Olcott, enz. In het *Report of Observations* van dr. Franz Hartmann wordt een nuttig exposé gegeven van het complot door iemand die op het meest kritieke moment ter plaatse was. Andere, niet met de Theosophical Society verbonden schrijvers, zoals Geoffrey West, Victor Neuberg en dr. E. R. Corson, verontrust door de onrechtvaardigheden die H. P. B. moest verduren, hebben eveneens haar eer met afdoende logica verdedigd. Het bewonderenswaardige boekje *Defence of Madame Blavatsky* van Beatrice Hastings bevat een knappe analyse van de zaak Coulomb en ook een verpletterende kritiek op de andere beschuldigingen tegen de zozeer door lasteraars belaagde boodschapper van de Meesters.

De aanleiding tot de aanval van de Coulombs en de Zending is niet moeilijk te vinden. De theosofen, onder het leiderschap van H. P. B., streden niet alleen tegen het materialisme in de wetenschap en het letterlijk interpreteren van de Oosterse wijsbegeerten door geleerden, maar ook tegen

de dweperij en letterlijke opvattingen in de theologieën. Ook rekenden zij niet alleen af met de bekrompen bijbelverklaringen van zendelingen en missionarissen. Terwijl ze de diepere, theosofische betekenis in die geschriften blootlegden, spoorden zij ook de Oosterlingen aan diezelfde verborgen waarheden van de oude wijsheidreligie in hun eigen heilige geschriften te zoeken. Dat het Boeddhisme op Ceylon weer zijn rechtmatige plaats ging innemen en het succes van de theosofie in India toenam, waren tere punten voor de niet begrijpende en onnadenkende zendelingen en missionarissen, die vonden dat er krachtige maatregelen moesten worden genomen om aan deze groeiende beweging een halt toe te roepen voor het te laat was. Die zou stellig geen stand kunnen houden als de reputatie van H. P. B. te gronde werd gericht; misschien waren de beschuldigingen van de Coulombs wel een door de hemel gezonden kans.

Maar zij vergisten zich in de kracht achter de beweging en de onverschrokken moed en het weerstandsvermogen van H. P. B. Hoewel zij, zoals ze zegt, leed "tot het lijden ondraaglijk werd", doorstond het theosofisch schip de storm met succes en verloor alleen de mooiweer vrienden die geen tegenspoed konden verdragen.

Daar de hele actie tegen H. P. B. op de verklaringen van mevrouw Coulomb berust, is het van het hoogste belang het karakter en de antecedenten van laatstgenoemde te kennen. Wat is er van haar bekend?

Toen H. P. B. in 1870 in Caïro aankwam na de schipbreuk waarbij ze alles verloor behalve haar leven, en zij op geldzendingen uit Rusland wachtte, kreeg zij enige rechtstreekse hulp van mevrouw Coulomb, die op de een of andere manier connecties had met een hotelletje in Caïro. Nu heeft niemand H. P. B. ooit kunnen verwijten dat

zij een vriendelijke daad vergat en toen zo'n negen jaar later mevrouw Coulomb en haar echtgenoot, die in zeer behoeftige omstandigheden verkeerden, om hulp vroegen, probeerde zij werk voor hen te vinden. Toen dat niet lukte, gaf zij hun onderdak en bezigheden aan het hoofdkwartier in Bombay en vervolgens in Adyar. Een paar jaar ging alles redelijk goed, maar H. P. B. en Olcott hadden allebei af en toe wel reden om over haar te klagen, en eerstgenoemde moest haar ernstig berispen wegens wangedrag. Behalve H. P. B. verdacht niemand haar van bedrog en omdat zij zich nuttig maakte en nergens anders heen kon gaan, werd zij geduld.

Vanaf de eerste dag dat zij in 1880 met haar echtgenoot in Bombay aan land stapte, beiden zonder schoenen, geen cent op zak en uitgehongerd, begon zij haar plan tot bedrog op te zetten. Zij heeft in juli 1880 aan de Eerw. Bowen van de *Bombay Guardian* aangeboden *mijn geheimen* te verkopen, en zij verkocht ze daadwerkelijk in mei 1885 aan de Eerw. Patterson. Maar die geheimen waren al jarenlang "open brieven". Waarom zou ik dan een klacht indienen? Heeft Meester het niet aan mij overgelaten, ofwel de voorschriften van de Heer Boeddha te volgen, die ons op het hart drukt niet na te laten *zelfs een hongerige slang* te voeden, zonder angst dat die zich omdraait en in de hand bijt die haar te eten geeft — of *Karma* tegemoet te treden, dat zeker degene zal straffen die zich afwendt om zonde en ellende niet te zien, of nalaat de zondaar en hem die lijdt steun te verlenen. Ik kende haar en deed mijn best haar niet te haten, . . .

— *Blavatsky Letters*, 110

Mevrouw Coulomb probeerde voortdurend aan geld te komen door allerlei rare trucjes; zo beweerde zij zelfs kostbaarheden te kunnen opsporen met voorgewende helderziendheid. Haar pogingen om geld los te krijgen van leden van de Society veroorzaakten grote moeilijkheden, en haar laatste poging in die richting heeft de uiteindelijke breuk

verhaast. Voordat H. P. B. in februari 1884 naar Europa ging, waren er nog veel meer gronden voor ernstige wrijving, die hier niet allemaal kunnen worden genoemd, maar een tweede poging om 2000 rupees te 'lenen' van prins Harisinghi, een toegewijd lid, was te ernstig om er zomaar aan voorbij te gaan. Hij diende een klacht in bij H. P. B., die onmiddellijk een einde maakte aan wat een poging tot chantage scheen te zijn. In een beëdigde verklaring, die in het *Report of Observations* van Hartmann is gepubliceerd, zegt de prins:

“Dit schijnt haar erg te hebben teleurgesteld, en daar wij later vernamen dat zij aan H. P. B. opzettelijk een verkeerde voorstelling van de feiten had gegeven en haar had verteld dat het aanbod van mij was uitgegaan zonder dat zij erom had gevraagd, deelde ik H. P. B. mee wat er werkelijk was gebeurd en overtuigde haar ervan dat mevrouw C. een volstrekt verkeerde voorstelling van zaken had gegeven. De opmerking moet mij van het hart dat ik haar erg onsympathiek vond en uit wat zij mij over mevrouw Blavatsky vertelde, weet ik dat zij niet bepaald een goede vriendin van haar is, zoals ik aanvankelijk ten onrechte heb gedacht.” — blz. 31

In datzelfde rapport zegt dr. Hartmann:

... haar woede kende geen grenzen, en haar emotionele uitbarstingen van toorn en jaloezie werden allesbehalve gekalmeerd door mevrouw Blavatsky, die haar berispte over haar oneerlijke poging tot afpersing. — blz. 31

Kort nadat deze poging van mevrouw Coulomb was vrijdeld, nam zij afscheid van H. P. B. die naar Europa vertrok. Dr. Hartmann zegt daarover:

Toen zij in haar boot stapte en een laatste vaarwel toewuifde naar

Babula, de bediende van mevrouw Blavatsky, zei ze tegen hem: *“Ik zal me op je mevrouw wreken omdat zij me heeft verhinderd mijn 2000 rupees te krijgen.”*
— blz. 32

Toen het theosofisch gezelschap in februari 1884 India verliet, werden de vertrekken van H. P. B. op de toen niet gebruikte bovenverdieping van het hoofdkwartier toevertrouwd aan de zorg van de Coulombs. Zij maakten van die gelegenheid gebruik om listige plannen tot wraak te beramen, die misschien bruikbaar waren voor chantage als de kans zich voordeed. Een ervan bestond uit het bedenken van toevoegingen die in het handschrift van H. P. B. ingelast moesten worden in haar brieven aan mevrouw Coulomb. Daaruit zou dan moeten blijken dat zij met laatstgenoemde samenzweerde om valse verschijnselen teweeg te brengen. Een tweede, dat onmiddellijk tot uitvoering werd gebracht, was het aanbrengen door Coulomb, die een kundig timmerman was, van holten en schuifpanelen in de kamers van H. P. B., die als bewijs voor haar bedrog konden worden getoond.

Hoewel in Adyar niemand enig vermoeden had van deze achterbakse handelingen, werd na het vertrek van H. P. B. de wrijving tussen de Coulombs en de Raad langzamerhand voor laatstgenoemde onhoudbaar. De Raad, die zeer verbitterd was over de aanhoudende provocaties van mevrouw Coulomb, haar geroddel, leugens, diefstal van brieven, het afluisteren van gesprekken en pogingen tot afpersing, enz., stelde tenslotte op 13 mei tegen de Coulombs twaalf tenlasteleggingen op wegens ernstig wangedrag, ondersteund door een groot aantal beëdigde verklaringen. Mevrouw Coulomb heeft die beschuldigingen erkend noch ontkend, en na heftige tegenstand werd zij met haar echt-

genoot uiteindelijk uit het hoofdkwartier verwijderd.

Vier maanden later, in september — dus tijd genoeg om de vervalsingen te voltooien — publiceerde het *Christian College Magazine* in Madras de eerste brief van een reeks, waarvan de vrouw beweerde dat ze door H. P. Blavatsky waren geschreven. Deze brieven bevatten beschuldigende uitlatingen. De zendelingen hadden ervoor betaald en op die manier verwezenlijkte mevrouw Coulomb in één slag haar zucht naar wraak en naar geld! In zijn *Old Diary Leaves* vermeldt kolonel Olcott dat de Coulombs de Raad hadden gedreigd dat zij dit zouden doen, tenzij er 3000 rupees werden betaald. Natuurlijk weigerde de Raad verontwaardigd, waarop de publikatie van de vervalsingen plaatsvond (III, 179-80).

De grote opschudding die onmiddellijk ontstond toen het nieuws van de aanval op de Theosophical Society in de openbaarheid kwam, bewees hoe sterk de indruk was die de beweging op denkers en op het grote publiek in de gehele wereld had gemaakt. Zonder eerst de verdediging te hebben gehoord, haastte de Britse pers zich om te verklaren dat H. P. Blavatsky volkomen in diskrediet was gebracht en dat de ondergang van de theosofie een feit was. Soortgelijke onverantwoorde conclusies zijn ook door andere slecht ingelichte critici bij latere crises in de T. S. te berde gebracht, maar steeds opnieuw zijn dergelijke cynische vijanden beschaamd doordat hun voorbarig oordeel vals bleek.

H. P. B. besloot onmiddellijk naar India terug te gaan om de lasteraars voor de rechtbank tot zwijgen te brengen, maar voor zij Europa verliet, schreef zij een verontwaardigde brief aan de *Times* (Londen), waarin zij alles ontkende en waarin deze zinnen voorkomen:

... Ik moet zeggen dat de brieven die door mij geschreven zouden zijn, zeer zeker niet van mij zijn. Hier en daar herken ik zinnen die aan oude brieven van mij over verschillende onderwerpen zijn ontleend, maar er zijn toevoegingen ingelast die de betekenis volkomen verdraaien. Op deze uitzonderingen na, zijn de brieven in hun totaliteit verzinsels.

De samenstellers moeten wel erg slecht op de hoogte zijn van Indiase zaken, daar ze mij laten spreken over een "Maharadja van Lahore", terwijl toch iedere Indiase schooljongen weet dat zo iemand niet bestaat.

— *Incidents*, 289

In het bovenstaande doelt zij op de *gedrukte kopieën* van de aan haar toegeschreven brieven die door de zendelingen in hun tijdschrift zijn gepubliceerd. Ze is nooit in de gelegenheid gesteld de *originele* exemplaren te zien die de Coulombs beweerden in handen te hebben. Ze onderbrak de terugreis naar India in Caïro om informatie in te winnen over de reputatie van mevrouw Coulomb, toen die daar woonde, die waardevol bewijsmateriaal zouden kunnen opleveren om bij de voorgenomen rechtszaak te gebruiken. Zij ontving daar hulp van Nubar Pasha, de ministerpresident, en kreeg zowel van de politie als van het consulaat bewijzen die aantoonde dat het verleden van mevrouw Coulomb in Caïro dermate oneervol was dat, als dit bij de rechtbank zou worden overgelegd, zij zeker onbevoegd zou worden verklaard om als getuige op te treden.

Tijdens haar korte bezoek aan Egypte werd H. P. B. erg hartelijk ontvangen door daar verblijvende Russen, vrienden van haar familie en anderen, en door de vrouw van de kedive van Egypte met de hofdames. Mevrouw Cooper-Oakley, toen een vooraanstaand theosofo, die deel uitmaakte van H. P. B.'s gezelschap, schrijft daarover:

Ieder voorval in verband met die gedenkwaardige reis is diep in mijn geheugen gegrift. H. P. B. was een bijzonder interessante reisgenote en

bezat op velerlei gebied een uitgebreide en buitengewone kennis over ieder deel van Egypte. . . . Een in het Boulak Museum aan de oevers van de Nijl doorgebrachte middag was wel bijzonder belangwekkend. H. P. B. verbaasde Maspero, de bekende Egyptoloog, met haar kennis, en terwijl wij het museum doorliepen, wees zij hem op de graden van de Ingewijde koningen en hoe men die van de esoterische kant kon leren kennen.

— *Lucifer*, VIII, 278, juni 1891

Bij haar aankomst in Madras werd H. P. B. door een groot comité ontvangen en na volgens de charmante Indiase gewoonte met een bloemenkrans te zijn getooid, werd zij geëscorteerd naar een zeer grote en enthousiaste openbare vergadering. Er werd een voordracht gehouden die vertrouwen, dankbaarheid en sympathie tot uitdrukking bracht; deze was ondertekend door vijfhonderd studenten, onder wie driehonderd van dezelfde school waarvan de leraren trachtten haar reputatie te vernietigen! In een korte toespraak, een van de zeer weinige die zij ooit hield, ontkende zij de beschuldigingen en zei dat “van al de gepubliceerde brieven er geen enkele in die vorm door haar was geschreven.” De brieven die echt waren, waren door inlas-singen, enz. vervalst, zodat ze een compromitterend karakter kregen. Het is veelbetekenend dat, toen de zendelingen veel zogenaamd door H. P. Blavatsky geschreven brieven toonden, er niet één telegram bij was. Toch verzond H. P. B. volgens mevrouw Coulomb juist veel telegrammen met de opdracht frauduleuze verschijnselen teweeg te brengen. Waarom kwamen die telegrammen niet te voorschijn? Dat is heel eenvoudig. Terwijl brieven of zinnen in brieven gemakkelijk vervalst kunnen worden, was het onmogelijk officiële telegrammen van de posterijen te vervalsen. Daarom dus geen telegrammen!

Op een paar uitzonderingen na, waren de Indiase pers en de openbare mening het met de meerderheid van de studenten van het Missionary College eens. *The Indian Mirror* van 20 december 1884 schreef:

“De Hindoese gemeenschap wordt in het algemeen des te meer tot mevrouw Blavatsky aangetrokken, omdat zij gelooft dat de zendelingen eigenlijk de oude Hindoese godsdienst en wijsbegeerte hebben aangevalen, onder het mom en voorwendsel van het ontmaskeren van de ‘bedriegerij’ van de dame. Om die reden was de Inheemse gemeenschap sterk gekant tegen de zendelingen en voelde ze grote sympathie voor mevrouw Blavatsky.”

In de *Indian Chronicle* stond:

“Wij zijn zelf geen Theosoof . . . maar we hebben grote eerbied voor de stichters van de Theosophical Society . . . De Christelijke spotters . . . beseffen misschien niet dat heel India algemeen gelooft. . . in het bestaan van Mahatma’s, en het is belachelijk te veronderstellen dat de Padri uit Madras dit geloof ook maar enigermate schade kunnen toebrengen . . . De Theosofie zal, hoewel ze misschien tijdelijk veel verzet ontmoet . . . zuiverder uit deze vuurproef tevoorschijn komen, doordat ze er doorheen is gegaan.”

— O. D. L, III, 184-5

Allan O. Hume, die zijn kritiek op H. P. B. in sommige zaken nooit onder stoelen of banken heeft gestoken en die in de tijd dat hij dit schreef, naar hij zegt, “slechts in naam lid was” van de Society, wees er in de *Statesman* uit Calcutta op dat:

Mevrouw Blavatsky geen dwaas is; integendeel, zoals allen die haar kennen, vriend zowel als vijand, zullen toegeven, is zij een buitengewoon knappe en vooruitziende vrouw, die een opmerkelijk scherp vermogen bezit karakters te doorzien. Zou zo’n vrouw ooit iemand als mevrouw Coulomb de totale macht over haar toekomst in handen geven, waar het

schrijven van dergelijke brieven op neerkomt? Of laten we eens aannemen dat zij *inderdaad* in een of andere gekke bui zulke brieven had geschreven, zou zij het dan openlijk tot een breuk laten komen met degene die ze in handen heeft? Gedeelten van de brieven kunnen best echt zijn; één geciteerde passage heeft een heel andere betekenis dan die welke de *Times of India* eraan geeft, naar ik zie; maar geloof me, mevrouw Blavatsky is een veel te schrandere vrouw om ooit aan iemand iets te hebben *geschreven* waardoor zij *schuldig aan fraude* zou kunnen worden bevonden.

— *Madame H. P. Blavatsky*, K. F. Vania, 224

Voor een uitvoerige weerlegging van de door de Coulombs gepleegde vervalsingen van wat H. P. B. heeft geschreven is het hier niet de juiste plaats. Er is op gewezen dat hun stijl (in het Frans) die van een ongeletterde is, terwijl H. P. B. daarentegen een zeer beschaafd Frans schreef. In dit verband is het van belang een opmerkelijke passage aan te halen uit een Franse brief van M. L. Dramard. Dramard was een vooraanstaand en wetenschappelijk gevormd lid van de Franse T. S., en na een zorgvuldige studie van de hele kwestie schreef hij (12 november 1885) de volgende kritiek over de literaire kant van de brieven waarin de vervalste passages voorkomen:

De compromitterende passages zijn in alle opzichten in een heel andere stijl. Het proza van mevrouw Blavatsky is levendig, impulsief, helemaal niet voorzichtig — eigenlijk wat te weinig voorzichtig — de ideeën zijn ruim, verheven, en hoewel ze blijk geven van een vurig temperament, zijn ze zo delicaat als amber, zelfs in haar veelvuldige afdwalingen van het thema dat zij volgt. De compromitterende passages echter zijn misselijke gemeenplaatsen, zoals een kok die zou gebruiken als hij aan de bediende van zijn meester schrijft om een of ander gewiekst zaakje te regelen. Het is duidelijk dat deze passages, die tenslotte weinig talrijk zijn, het werk van een vervalser zijn.

— *Contributions à l'Histoire de la Société Théosophique en France*, C. Blech, 166

Nogmaals, hoe ongelooflijk het ook klinkt, H. P. B.

noch haar vrienden mochten de zogenaamde oorspronkelijke brieven waarop de beschuldigingen waren gebaseerd onderzoeken of zelfs maar zien, en deze beschuldigingen werden alleen ondersteund door het getuigenis van een vrouw met het twijfelachtige karakter van mevrouw Coulomb. Hoe zou een rechtbank zo'n schending van welvoeglijkheid behandelen? Als mevrouw Coulomb een getuige was geweest aan de kant van H. P. Blavatsky, dan zou Hodgson minachtend hebben geweigerd ook maar enige aandacht te schenken aan de verklaringen van een getuige die zichzelf steeds tegenspreekt en wier slechte karakter duidelijk blijkt uit haar eigen daden en uit haar eigen brieven en woorden.

Generaal-majoor H. R. Morgan, vooraanstaand Engels-Indiër, die een actieve rol in haar verdediging heeft gespeeld, schreef:

Als we de karaktereigenschappen van deze vrouw beschouwen, haar af luisterpraktijken, het stelen van brieven, haar haat jegens leden van de Society, haar bezweringen dat zij zich zou wreken, haar voortdurend bespioneren van mevrouw Blavatsky en van degenen met wie deze sprak, dan is het motief voor het vervalsen van deze brieven en de manier waarop zij dat deed, niet moeilijk te begrijpen.

— *Reply to a Report of an Examination*, J. D. B. Gribble, 4

De tweede voornaamste beschuldiging die de Coulombs inbrachten berustte ook op vals bewijsmateriaal. Zij voerden aan dat de zogenaamde schrijn, waarover al is gesproken, werd gebruikt om ontvangers van brieven die langs occulte weg schenen binnen te komen, te bedriegen, maar die er volgens hun beschuldiging in werkelijkheid in werden gelegd via geheime goed glijdende panelen en openingen in de muur, en volgens de Coulombs waren die al maandenlang in gebruik. Er zijn echter getuigenverklarin-

gen, ondertekend door mensen die zich volkomen bewust zijn van hun verantwoordelijkheid die bewijzen, dat de muur en de ‘schrijn’ geheel intact waren totdat de Coulombs als enigen belast werden met het toezicht op de ‘occulte kamers’. De leugens van de Coulombs over deze zaken zijn in publikaties volledig aan de kaak gesteld en men kan daarover uitgebreidere boeken raadplegen dan dit. De volgende aanhaling uit *The Arena*, maart 1892, van W. Q. Judge, die de ‘schrijn’, enz. zorgvuldig heeft onderzocht en nagemeten, is voor ons doel voldoende. Na de grove onjuistheden te hebben aangetoond van de Eerw. M. Conway, de man die in een artikel in *The Arena* de valse beschuldiging uitte dat H. P. Blavatsky de naam Koot Hoomi (of Kuthumi) had uitgevonden, zoals al eerder werd vermeld, gaat de heer Judge als volgt verder:

Nu ik het artikel van de heer Conway rechtstreeks heb beantwoord, wil ik van de gelegenheid gebruik maken enige feiten te laten volgen die mij over de “schrijn” en de kamers in Adyar persoonlijk bekend zijn.

Ik ben begin 1884 naar Adyar gegaan met een volledige volmacht van de president van de society om alles te doen wat het beste leek voor de verdediging tegen een aanval, die volgens onze inlichtingen spoedig zou worden gedaan in samenwerking met de zendelingen die de Christian College in Madras leidden. Ik stelde vast dat de heer Coulomb een gat in de muur achter het kastje ten dele klaar had. Het was zo nieuw dat de randen van de latjes aan het uiteinde nog ruw waren en er nog kalk op de vloer lag. Ertegenaan had hij een onafgewerkte teakhouten kast geplaatst die voor dit doel was gemaakt en die aan de achterkant een vals paneel had dat het gat in de muur verborg. Maar het paneel was te nieuw om te kunnen werken en moest met kracht worden ingedrukt om te laten zien dat het er was. Alles was ongeschaafd, ongesmeerd en niet geschuurd. Hij was weggestuurd voor hij tijd had om het af te maken. In de hal waar de trap op uitkwam, had hij vernuftig een paneel gemaakt waardoor de achterkant van een kast, die bij de “occulte kamer” hoorde, kon worden geopend. Dit was nog niet klaar en het kon alleen met

kracht worden opengemaakt, en dan nog alleen met gebruik van een hamer. In de voorkamer had hij nog een beweegbaar paneel vervaardigd, maar zelfs de vertegenwoordiger van de psychical society gaf toe dat het erg nieuw was. Het was van teakhout en ik moest een hamer en een vijl gebruiken om het te openen. Al deze dingen werden ontdekt en onderzocht in aanwezigheid van veel mensen, die op dat moment ter plaatse hun mening opschreven in een boek dat ik voor dat doel had aangelegd en dat nu in het hoofdkwartier is. Het is duidelijk dat het hele zaakje werd opgezet om als feiten te dienen voor de theorie van bedrog. Dat dit voor geld is gedaan werd toegegeven, . . .

. . . Aan hem [de rector van de Christian College] werd toen in mijn bijzijn door dr. Hartmann gevraagd wat hij aan Coulomb had betaald voor zijn werk en hij antwoordde, enigszins overrompeld, dat hij hem ongeveer honderd rupees had betaald. — blz. 479-80

Natuurlijk wordt de rector er niet van beschuldigd Coulomb in dienst te hebben genomen om valse panelen en gaten in de muur te maken.

Nadat de Coulombs uit Adyar waren weggestuurd, werden zij gastvrij door de zendelingen ontvangen, die een mooie gelegenheid zagen om H. P. Blavatsky en de theosofie in diskrediet te brengen door gebruik te maken van de wraakzuchtige gevoelens en benarde omstandigheden van het ontslagen echtpaar.

Een tijdje leek het erop dat het werk van de Society zonder verdere onderbreking zou kunnen voortgaan. Er kwamen resoluties en brieven binnen van loges en leden van de Society en ook van talrijke vrienden en sympathisanten in India en het buitenland, die getuigden van vertrouwen en steun.

Maar toen verscheen Richard Hodgson ten tonele. Die jongeman was door de Society for Psychical Research, die kort tevoren in Londen was opgericht, naar India gestuurd om “een onderzoek in te stellen naar verschijnselen in ver-

band met de Theosophical Society”, waarvan men iets had vernomen van Olcott en Mohini, zoals al eerder werd vermeld.

De heer Hodgson heeft nooit één door H. P. Blavatsky teweeggebracht verschijnsel gezien. Hij heeft zelfs nooit een “toverbel” gehoord of een van de klopgeluiden die zij gemakkelijk in verschillende delen van de kamer kon teweegbrengen, of, zoals in één beroemd geval, *in* de mond en tegen het kunstgebit van een twijfelaar! Hij heeft ook nooit de zogenaamde schrijn gezien. Naderhand, toen de S. P. R. een onderzoek deed naar Eusapia Paladino, mevrouw Piper en andere bekende mediums, hebben zij zeer terecht maanden of jaren aan scherpe en nauwkeurige waarneming van hun verschijnselen besteed voor zij het waagden een oordeel uit te spreken. De Psychical Society droeg de zaak van H. P. Blavatsky op aan een commissie, die deze verantwoordelijke taak toevertrouwde aan één enkele, jonge en zelfingenomen medewerker, die misschien in het begin wel vol goede voornemens was, zoals men aannam, maar volslagen onbekend met occultisme en die alleen maar over rapporten beschikte van gebeurtenissen die verscheidene jaren eerder hadden plaatsgehad, om zijn oordeel te vormen.

De mensen van de Psychical Research zagen het feit over het hoofd dat, als de verschijnselen op bedrog berustten, ze dikwijls door medeplichtigen moet zijn geholpen en dat zulke bondgenoten uit de aard van de zaak juist die mensen moesten zijn geweest die zij van de echtheid van haar occulte krachten wilde overtuigen. Enkele van de belangrijkste bewijsstukken die aan de S. P. R. overgelegd hadden moeten worden, werden uit het *Rapport* van Hodgson weggelaten. Waarom? Op vele plaatsen is *zijn* gebrek aan oprechtheid duidelijk als hij een bepaald punt wil

doordrijven, zoals Kingsland in zijn analyse van het *Rapport*, en ook anderen, aantoonde. Hij liet bijvoorbeeld opzettelijk de positieve conclusie van zijn eigen handschriftkundige weg, waarin werd vastgesteld dat “mevrouw Blavatsky niet de schrijfster was van de aan de Meester toegeschreven brieven.”

Hodgson ging zelfs zover dat hij Dāmodar van medeplichtigheid beschuldigde en ging naïef aan het feit voorbij dat zijn voornaamste getuige, mevrouw Coulomb, slechts één poging — en een zwakke — heeft gedaan om hem in de aanklacht te betrekken, blijkbaar om haar eigen reputatie op te vijzelen tegenover Hodgson. Overal waar het om Dāmodar ging, behandelde zij hem als slachtoffer, niet als medeplichtige. Een van haar beschuldigingen tegen H. P. B. was, dat haar werd gevraagd een zogenaamde Mahatmabrief “op miraculeuze wijze” aan Dāmodar over te brengen, dus om hem, die volgens Hodgson “medeplichtig” was, te bedriegen. In een van haar brieven aan H. P. B. bewijst zij heel goed te weten dat de verschijnselen niet allemaal bedrog waren, want zij geeft bijzonderheden over een verschijnsel dat plaatsvond in de “schrijn” toen H. P. B. er niet was. Zij vertelt over haar verbazing en dat zij geloofde dat het langs occulte weg was gedaan — zij noemt het “duivelswerk”! Die brief werd in 1883 geschreven, maanden voordat zij haar echtgenoot namaakpanelen en gaten in de muren liet maken. Generaal Morgan was bij die gelegenheid aanwezig en beschreef in een brief aan de pers alle bijzonderheden van het verschijnsel.

Onder de getuigen van vele andere treffende verschijnselen zien wij namen als generaal en mevrouw H. R. Morgan, de heer A. O. Hume, kolonel en mevrouw Gordon, de heer en mevrouw A. P. Sinnett en andere Engels-

Indiërs en ook talrijke inheemse Indiase heren met een hoge positie. Hoewel sommigen, zo niet al deze personen, met H. P. B. zouden moeten hebben samengespannen bij het teweegbrengen van de verschijnselen als ze op bedrog berustten, heeft noch Hodgson in zijn *Rapport*, noch mevrouw Coulomb ooit op dergelijke onzin gezinspeeld. Kolonel Olcott, die verklaarde een groot aantal verschijnselen van H. P. B. en de Meesters in Amerika en India te hebben gezien, is uitdrukkelijk door de Psychical Research Commissie van elke samenspanning of misleiding ontlast.

In latere jaren hebben veel meer mensen met een even groot verantwoordelijkheidsgevoel en onbesproken karakter, zoals gravin Wachtmeister, dr. Hübbe-Schleiden, gravin d'Adhémar, dr. A. Keightley, mevrouw Besant en anderen in Europa, verschijnselen zoals die welke in India plaatsvonden, bevestigd. Waren zij dan ook medeplichtigen? Volgens deze belachelijke theorie van medeplichtigheid, waar men niet omheen kan, tenzij H. P. Blavatsky oprecht was in wat zij beweerde, zou de Theosophical Society een organisatie voor wederzijdse misleiders zijn, die fantastische trucs uithaalden om elkaar te bedriegen!

De samenzwering tegen H. P. B. had een aantal verbaazingwekkende aspecten en verscheidene daarvan zouden stuk voor stuk voldoende zijn geweest om de lasteraars in het ongelijk te stellen als ze van rechtswege waren onderzocht. De enige getuigen tegen haar, de Coulombs, hadden toegegeven geld te hebben ontvangen voor hun bewijsmateriaal; en blijkens hun eigen verklaringen waren zij medeplichtig aan bedrog. Meer dan honderd andere getuigen legden stellige verklaringen af over H. P. B.'s vermogen om verschijnselen teweeg te brengen. De schuldigverklaring werd gedaan zonder dat de verdediging gelegenheid

kreeg tot een kruisverhoor of tot het weerleggen van de aanklacht. Er was geen onpartijdige rechter of arbiter om erop toe te zien dat recht werd gedaan. De ongunstige uitslag van het 'onderzoek' — dat in werkelijkheid een misdadige vervolging was — werd een half jaar voordat het officiële rapport verscheen, op ruime schaal bekendgemaakt en besproken, zodat de openbare mening intussen sterk ten nadele van H. P. B. was beïnvloed voordat de verdediging de bijzonderheden van de beschuldiging kende. Richard Hodgson, die in de gunstige positie verkeerde te kunnen optreden als aanklager, getuige, en in de hoofdpunten, als rechter en jury, was zelf niet zo betrouwbaar als zijn Commissie veronderstelde. William Kingsland en anderen hebben dat in hun analyse aangetoond. Charles Johnston bijvoorbeeld, de bekende oriëntalist, noemt in zijn lezing over de zaak die hij in 1907 op een conferentie gaf, een brief waarmee Hodgson te voorschijn kwam, waarin een opmerking voorkomt die zijn argument volkomen ontkracht. Hij wijst erop dat Hodgson *die zin wegliet in zijn Rapport* (zie *Theosophical Quarterly*, V, 1, juli 1907).

Zoals al eerder gezegd, is dit niet de plaats om de zaak in alle bijzonderheden te behandelen. Lezers die echter uit gewone rechtvaardigheidsoverwegingen de eer van de grote theosoof willen verdedigen langs brede en onweerlegbare lijnen, doen er goed aan te bedenken dat een wijze Leraar uit vroeger dagen heeft gezegd:

Men leest toch geen druiven van dorens of vijgen van distels?. . . Een goede boom kan geen slechte vruchten dragen, of een slechte boom goede vruchten dragen. . . . Zo zult gij hen dan aan hun vruchten kennen.

— *Matt.*, VII, 16-20

Is haar levensloop te rijmen met de aard van een zelf-

zuchtige en ambitieuze charlatan, zoals haar vijanden haar beschrijven?

Dat is nauwelijks mogelijk. Zelfs de ergste kwaadsprekers geven toe dat zij jarenlang ononderbroken met zelfopoffering werkte en onder de moeilijkste omstandigheden, waaronder een slechte gezondheid en een tropisch klimaat; dat haar leven zorgen, kwellingen, beledigingen en vernederingen was, waarvan zij zich ogenblikkelijk had kunnen bevrijden en in vrede en aangename omstandigheden had kunnen leven als zij het theosofisch leiderschap had opgegeven. Zij leefde eenvoudig en zuinig, en alles wat ze verdiende gebruikte ze voor de zaak die haar zo ter harte ging. Ze had een comfortabel thuis (dat nog altijd voor haar openstond), een hoge maatschappelijke positie, de zogenaamde genoegens des levens, en de faam van een succesvol schrijfster opgegeven — dit alles voor een edel ideaal: de onwetende en lijdende mensheid te helpen.

In de Conclusie van zijn *Rapport* (313) vraagt zelfs de van verbeeldingskracht gespeende Hodgson zich af “wat heeft mevrouw Blavatsky ertoe gebracht zoveel dagen van zware arbeid te besteden aan een dergelijk fantastisch werk van bedrog?”

Het was onmogelijk, zegt hij, haar te zien als een zelf-zuchtig iemand, die bekendheid zoekt, een godsdienstig maniak, of een avonturierster die op eigen baat uit is. Zij maakte zelfs geen aanspraak op de erkenning die haar toekwam voor haar boeken, maar zei altijd dat vrijwel alles van wat er aan oorspronkelijks in stond, te danken was aan haar Meesters voor wie zij weinig meer was dan een amanuensis. De in verwarring gebrachte jongeman die er niets van begreep, moest een of andere verklaring vinden, hoe ver gezocht ook, voor dit vreemde probleem, en evenals de

spreekwoordelijke man die bijna verdrinkt, greep hij zich vast aan een strohalm, de ongehoorde beschuldiging dat H.P. Blavatsky een Russische spion was en dat haar theosofische activiteiten slechts een dekmantel waren om politieke intriges te verbergen. Hodgson greep deze gemakkelijke oplossing met beide handen aan omdat hij zijn opdrachtgevers niets anders had te bieden, al gaf hij in vertrouwen tegen kolonel Olcott en de heer Cooper-Oakley toe dat dit belachelijk was. Niettemin schreef hij in zijn *Rapport* dat “haar werkelijke doel was, de Russische belangen te bevorderen . . . welke onderstelling de bekende voorvallen in haar leven het best schijnt te verklaren.” Daar zelfs Hodgson niets geloofwaardigers kon vinden dan het dwaze en lachwekkende verhaal dat het om een Russische spion ging, is het geen wonder dat onpartijdige critici zijn hele manier van doen hebben veroordeeld. De beschuldiging van spionage deed enige tijd in wijde kring de ronde en zelfs nu nog komt het voor dat een onwetende journalist er zijn toevlucht toe neemt, onbekend met het feit dat tegenwoordig de meer intelligente onder de vittende critici van H. P. Blavatsky dat verhaal hebben opgegeven als ongerijmd en niet te verdedigen.

De Commissie van de Psychical Research Society heeft niet de juiste pogingen in het werk gesteld om de achtergrond van het raadsel H. P. B. te begrijpen. Zij negeerden de beschikbare gegevens over haar verbazingwekkende kinder- en jeugdjaren, die zo nauw verband houden met psychische en occulte verschijnselen en met het feit dat zij, naar haar zeggen, werd geholpen door de Meesters, die voor anderen onzichtbaar en toch geen “geesten” zijn. Zij negeerden haar serieuze studie van oosterse wijsbegeerten en haar krachtige pogingen de studie van het Sanskrit

nieuw leven in te blazen, waarover bekwame geleerden openlijk hun dankbaarheid uitspraken. Zij schonken ook geen aandacht aan het feit dat de Brahmanen, die hun geheime kennis angstvallig bewaarden, toegaven dat zij over veel van de door hen bewaakte leringen beschikte, waaronder de wetten die het gebruik van occulte krachten beheersen. Zij hebben ook niet gelet op bepaalde opvallende leringen over wetenschappelijke onderwerpen van haar, en van haar Meesters en hun chela's, die redelijkerwijs ernstige onderzoekers toch zouden hebben aangesproken, die het vraagstuk waarvoor zij zich geplaatst zien werkelijk willen begrijpen. Door dit aspect van onderzoek hovaardig te negeren, heeft de S. P. R. een grote kans gemist; want al had men in 1885 van bepaalde wetenschappelijke leringen van de theosofie nog geen vermoeden, vele ervan zijn nadien door de wetenschap ontdekt en andere zijn veelbelovende onderwerpen van intensief onderzoek geworden.

Toen mevrouw Coulomb de beschuldiging uitte dat H. P. Blavatsky bepaalde brieven van de Meesters zelf had geschreven, waren er maar weinig van dergelijke brieven voor nadere bestudering beschikbaar. In latere jaren is een groot deel ervan gepubliceerd en toen bleek uit de brieven zelf al dat zij ze niet kon hebben geschreven. Het verschil in stijl en in handschrift tussen de brieven van H. P. B. en die van haar Meesters is opvallend, hoewel de uitdrukkingswijze soms gekleurd blijkt te zijn door haar mentaliteit, althans in de gevallen dat zij als rechtstreeks instrument fungeerde voor de overdracht. Vele van de brieven en aantekeningen van de Meesters heeft zij nooit gezien. Die bevatten dan kritiek op haar handelingen, of zelfs instructies aan verschillende mensen over zaken waarvan de Meesters wilden dat zij daarin niet werd gekend. Deze gingen langs andere

kanalen en in sommige gevallen waren die instructies geheel tegengesteld aan haar eigen wensen.

Naar aanleiding van beschuldigingen van latere datum die betrekking hadden op de brieven van de Meesters, heeft C. Jinarājādāsa goed werk gedaan met zijn publikatie *Did Madame Blavatsky Forge the Mahatma Letters?*, waarin hij fotografische kopieën van brieven van verschillende Mahatma's heeft opgenomen. Deze studie toont treffende verschillen tussen hen aan en demonstreert hun opvallende persoonlijke karaktertrekken. Met de feiten die hij vermeldt, levert hij het onweerlegbare bewijs dat H. P. B. in sommige gevallen duizenden kilometers verwijderd was van de plaats waar de brieven werden geschreven of ontvangen, of beide, en dat het voor haar fysiek onmogelijk was ze te hebben geschreven.

Dr. Eugene R. Corson, de onafhankelijke schrijver van *Some Unpublished Letters of Helena Petrovna Blavatsky*, die geen theosoof was, zegt op blz. 63 van zijn boek:

Als wij thans, na zoveel jaren, nu allen die in de zaak een rol speelden zijn overleden, de werkwijze van de Engelse Society for Psychical Research in hun aanval op H. P. B. bezien, worden wij moreel van walging vervuld.

In "Een Pleidooi voor een Juist Begrip", in *The Aryan Path* van mei 1931, doet Theodore Besterman, uitgever, bibliothecaris en medewerker van de Society for Psychical Research, een beroep op haar leden zowel als op theosofen om de omstreden kwestie van H. P. Blavatsky's verschijnselen te laten rusten en zich te concentreren op wat zij heeft geschreven, dat, zoals hij zegt, "de ernstigste aandacht verdient." Hij erkent volkomen "haar onbetwistbare verdienste door het bekendmaken van de Oosterse geschriften

in het Westen.” Besterman herhaalt bijna de lofzang van lama Kazi Dawa-Samdup (zie blz. 126).

Dit is een goed teken, want het betekent een algehele ommekeer, vergeleken met de kinderlijke hatelijkheid van Hodgson dat geleerden geen aandacht zouden schenken aan haar oosterse studiën. De innerlijke waarde ervan heeft juist wel de aandacht getrokken van vele ernstige geleerden die nu de theosofische literatuur in verschillende wetenschappelijke centra bestuderen. Zij heeft zelf voorspeld dat haar boeken in het algemeen pas ver in de twintigste eeuw door de wereld van de geleerden zullen worden erkend.

Besterman zegt ook dat de conclusie van Hodgson er één was van “een alledaags en ongeïnspireerd individu” en “niet gezaghebbend”. Hij wijst erop dat de resultaten van een recent parapsychologisch onderzoek de opvatting van Hodgson aanzienlijk zouden hebben gewijzigd als die in 1884 bekend waren geweest. De Society for Psychical Research, gewaarschuwd door ervaringen in het verleden, wijst nu de verantwoordelijkheid voor feiten, rapporten of betogen in haar gepubliceerde *Proceedings* af en laat die voor rekening van de schrijvers daarvan. Hoewel de houding van de heer Besterman, gezien de vastgestelde feiten, niet bijzonder mild is, moeten wij het ermee doen totdat een volledige *amende honorable* tegenover de wereld wordt gedaan.*

Voor een gezelschap als de Commissie van de Society for Psychical Research was het vrijwel onmogelijk een zo gecompliceerd wezen als H. P. Blavatsky te begrijpen. Zij wisten niets van occultisme, occulte wetten of methoden van occulte leraren, en achtten het nodig er angstvallig voor

*[Zie *The “Hodgson Report” on Madame Blavatsky — 1885-1960* door Adlai E. Waterman, uitgegeven in 1963, voor een gedetailleerde weerlegging van de tegen H. P. Blavatsky ingebrachte beschuldigingen. — RED.]

te zorgen dat ze niet werden besmeurd door de verdenking iets anders dan streng wetenschappelijk te zijn volgens het toen heersende gebruik. Diplomatie, uiterlijke kalmte en zelfbeheersing bij kleine problemen waren nu niet bepaald de eigenschappen waarvoor zij als de boodschapper voor de negentiende eeuw was uitgekozen. Zij kon haar tijd niet geven aan figuren die, na de nodige kansen te hebben gekregen, geen interesse toonden. Zoals W. Q. Judge zegt, gaf zij zo weinig om wereldse tact dat zij zich bruusk van haar vrienden afwendde, als zij tekenen van onverschilligheid toonden jegens de beweging of van ongegrond wantrouwen tegen haar. Op die manier maakte zij zich veel verbitterde vijanden, die vrijwel noodzakelijkerwijs haar daden verkeerd begrepen als die hun persoonlijke gevoelens betroffen. K. H. zei dat zij zichzelf heel wat moeilijkheden op de hals haalde door goedbedoelde maar onvoorzichtige daden.

Ondanks deze nadelen — die inderdaad ernstig genoeg zijn — had zij een volstrekte toewijding aan het theosofisch werk en haar Meesters, was volmaakt onverschillig voor verborgen of zichtbare beproevingen en gevaren, en bezat daarnaast andere prachtige eigenschappen van hoofd en hart die haar missie hebben doen slagen en die, naarmate de tijd voortschrijdt, hoe langer hoe meer zullen worden erkend. Als buitenstaander vat Geoffrey West haar karakter in deze paar woorden samen:

Haar karakter was een samenstel van tegenstrijdigheden. In sommige opzichten scherp waarnemend, leek zij in andere gevallen wel bijna opzettelijk blind . . . Het ontbrak haar volkomen aan normale behoedzaamheid! Als zij zich geplaatst zag tegenover een uiterst scepticisme, ofwel tegenover kritiekloze goedgelovigheid, dan placht zij haar gehoor genadeloos voor de gek te houden, zonder zich te bekommeren om een mogelijke betichting van misleiding die zij daardoor wel eens kon uitlok-

ken. Ze ging lijnrecht in tegen de “conventie” en lachte om de roddel die zij opriep, of negeerde die. Zo maakte zij zich soms ernstig verdacht, en toch, alles bij elkaar genomen, *is de indruk die overblijft als men haar leven bestudeert die van een door en door eerlijke, diepernstige en oprechte persoonlijkheid, die tegelijk moed, wilskracht en vastberadenheid bezat.*

— *The Aryan Path*, V, 268, mei 1934

GEVOLGEN VAN DE SAMENZWERING

VOOR H. P. B. stond het vast dat er snel een krachtig verweer moest worden gevoerd tegen de aanval van *The Christian College Magazine* daar anders de vooruitgang van de theosofie ernstig zou worden belemmerd, en daarom wees zij nadrukkelijk op de noodzaak een proces wegens smaad aan te spannen. Kolonel Olcott was echter van mening dat de kwestie moest worden voorgelegd aan de jaarlijkse Conventie van de Society, die binnenkort in Adyar bijeen zou komen (december 1884). Er werd een speciale commissie benoemd, grotendeels bestaande uit Hindoese rechtskundigen, om de toestand af te wegen; de Conventie aanvaardde de conclusie van de Commissie dat er geen kans was recht te verkrijgen in een proces, omdat de zaak al bij voorbaat zou zijn beslist op grond van de (wettelijk) onmogelijk geachte occulte verschijnselen, en om andere technische redenen. H. P. B. werd gedwongen toe te geven aan wat zij een laffe en dwaze aftocht noemde. Zij had liever tot het uiterste willen vechten dan te moeten toezien dat de krachten der duisternis ook maar tijdelijk in het voordeel waren. Zij meende, en terecht, zoals dr. E. R. Corson in zijn boek (blz. 66) zegt, dat

Als deze zaak door het gerecht was behandeld, de advocaat van de tegenpartij de ongeloofwaardigheid had kunnen aantonen van iedere getuige waarop Hodgson zijn rapporten had gebaseerd [praktisch alleen de Coulombs], hetzij op grond van onbetrouwbaarheid of onbekwaamheid.

Maar er bestond nog een andere reden om geen gerechtelijke stappen te ondernemen, die H. P. B. misschien aanvankelijk niet zag. De ervaren Indiase rechtskundigen en rechters hadden stellig gelijk met hun mening dat bewijzen met betrekking tot het zogenaamd bovennatuurlijke door de rechtbank onontvankelijk zouden worden verklaard en dat zodoende het sterkste verweer zou wegvallen; maar zij waren zich van nog een andere, ernstiger hinderpaal bewust. Daar zij zelf Aziaten waren, wisten zij hoe uiterst terughoudend de Indiase chela's zouden zijn met het leveren van bewijzen waarbij ook maar in de verste verte de heilige namen van hun Meesters betrokken waren. Voor hen was alles beter dan de zekerheid dat de Meesters belachelijk zouden worden gemaakt en hun naam zou worden onteerd door de handige verdedigers van de Coulomb-zendingenkliek. In het begin dacht H. P. B. dat haar advocaten de aanklacht konden beperken tot de door de Coulombs vervalste belastende gedeelten van haar brieven, maar de advocaten wisten dat dit onmogelijk was, en later zag zij wel in dat zij het van hun standpunt bij het rechte eind hadden. De zendingen zagen juist gretig uit naar het proces, omdat zij hoopten haar in de getuigenbank in een netelige positie te brengen.

In een brief die H. P. B. wat later aan mevrouw Sinnett schreef, zei ze haar dat ieder rechtsgeding waarin occulte zaken te pas en te onpas aan de orde zouden komen, voor alle chela's een onverdraaglijke marteling zou betekenen, of zij zouden getuigen of niet. Zij schreef:

Daar ook de Meesters hierbij betrokken zijn en ik vastbesloten ben om LIEVER DUIZEND DODEN TE STERVEN dan voor een rechtbank Hun naam te noemen of vragen over Hen te beantwoorden — wat kan ik doen? O, mevrouw Sinnett, de samenzweers bleken te geslepen, te sluw

voor de T. S. en speciaal voor mij. Zij [mevrouw Coulomb] . . . wist maar al te goed, dat ik mij niet in een rechtszaak *zou en kon* verdedigen daar de beschuldigingen ingebracht tegen mijzelf en vrienden, en mijn hele leven, zo nauw met de Mahatma's verbonden zijn . . . Ik ben van de omvang en grootte van de samenzwering *tegen het geloof in de Mahatma's* volledig op de hoogte; voor de Zending in India was het een kwestie van leven of dood, en zij dachten dat door *mij* te doden, zij de Theosofie zouden doden. Zij zijn er bijna in geslaagd.

— *Blavatsky Letters*, 99-100

Nu de Society geen beroep op de wet deed, werd het als een teken van zwakheid beschouwd dat men niet tot daden overging, precies zoals H. P. B. had voorzien en met alle macht had willen voorkomen. Dit besluit was misschien wel gerechtvaardigd uit overwegingen van gewone voorzichtigheid, maar wie weet hoe verstrekkend de gevolgen voor de toekomst hadden kunnen zijn door het enorme protest tegen de onrechtvaardigheid, dat zij tegenover de wereld kon en zeker zou hebben aangetekend, zelfs al was de hemel naar beneden gekomen! De wijsheid van deze wereld is niet altijd de verstandigste. Maar zelfs al was het besluit misschien wel redelijk, velen van hen die het namen, waren allesbehalve standvastige verdedigers van haar eer. H. P. B. ontdekte al spoedig de zwakheid en meer dan dat bij velen van haar mooiweer vrienden. Het duurde niet lang of er kwamen bewijzen van ontrouw en ook van de lafhartige neiging van sommigen iemand te verstoten tegen wie de wereld zich had gekeerd in een poging haar te vernietigen. Zo schreef zij aan de heer Sinnett:

O, die armzalige, ongelukkige lafaards!! . . . Ik zeg u dat ik meer te lijden heb van theosofische *verraders* dan van de Coulombs, Patterson [zendeling] of zelfs de S. P. R. Als alle afdelingen van de Society zich als één man hadden aaneengesloten; als er eenheid had bestaan, en er geen

persoonlijke eerezucht en hartstochten wakker waren geworden, dan zou de hele wereld . . . ons niet hebben aangekund. Offer *mij* op, ik ben bereid, maar leid niet de Society naar de ondergang — heb haar lief, evenals de Zaak. — idem, 114

Het was echter niet alleen de aanval op haarzelf of op de T. S. die haar zoveel ellende bezorgde. Het was het te kort schieten van een zo groot deel van de Society om de idealen ervan in praktijk te brengen. K. H. schrijft aan Sinnett over de toestand in 1885:

U moet nu wel hebben begrepen, mijn vriend, dat de poging die elke eeuw door ons wordt ondernomen om de ogen van de blinde wereld te openen — vrijwel is mislukt: in India — ten dele, in Europa — op enkele uitzonderingen na — volslagen. — *Mahatma Brieven*, 402

Ondanks ontelbare waarschuwingen ging de aandacht van te veel zogenaamde theosofen in de verkeerde richting en zochten zij uit zelfzucht zuiver intellectuele kennis en psychische vermogens; zij negeerden of bagatelliseerden zelfs het ware oogmerk dat de Meesters hadden met het ondernemen van “de poging van de eeuw” voor deze cyclus. Een passage uit een brief van Meester M. is bijzonder treffend door het beroep dat het doet op meer begrip:

Hoe vaak moesten wij herhalen, dat hij die zich bij de Society aansluit met het enige doel met ons in contact te komen, en zoal niet zulke vermogens te verwerven, dan toch tenminste zekerheid te krijgen omtrent de echtheid ervan en van ons objectief bestaan — bezig is een illusie na te jagen? Ik zeg daarom nogmaals: Alleen hij die liefde voor de mensheid in zijn hart koestert, die in staat is de gedachte van een herscheppende praktische Broederschap ten volle te begrijpen, heeft het recht onze geheimen te bezitten. Hij alleen, zo iemand — zal zijn vermogens nooit misbruiken, daar er geen vrees behoeft te bestaan dat hij ze voor zelfzuchtige doeleinden zal aanwenden. Iemand, die het welzijn

van de mensheid niet boven zijn eigen welzijn stelt, verdient niet onze *chela* te worden — hij verdient niet meer kennis te bezitten dan zijn naaste. Als hij naar verschijnselen hunkert, laat hij zich dan tevreden stellen met de fratsen van het spiritisme. — idem, 278

Het feit dat zo velen in toenemende mate faalden aan de oproep tot broederschap gehoor te geven, had al enkele jaren aan H. P. B.'s ziel geknaagd; en toen de zwakheid en wankelmoedigheid van enkele vooraanstaande leden zich openbaarden ten aanzien van de verdediging in de Coulomb-zaak, brak dit bijna haar hart. De spanning van de hele toestand veroorzaakte opnieuw een lange periode van ernstige ziekte. Er werd voor haar leven gevreesd en zij werd alleen gered door de rechtstreekse tussenkomst van de Meester in een nacht die werkelijk kritiek was voor de beweging, want als zij had verkozen haar werk op te geven en “naar Huis te gaan”, zouden wij nooit *De Geheime Leer* of haar andere belangrijke geschriften hebben gehad. Hoe groot haar persoonlijke offer voor anderen is geweest, kunnen wij opmaken uit een brief van 23 juli 1885 aan mevrouw Sinnett:

Mijn hart is gebroken, niet om wat mijn *echte, openlijke* vijanden hebben gedaan — voor hen heb ik verachting; maar om de zelfzucht, de halfhartigheid bij mijn verdediging, . . . Nooit zal ik — ik zou het ook niet kunnen, al wilde ik het, die altijd gedenkwaardige nacht tijdens de crisis van mijn ziekte vergeten, toen Meester, alvorens een bepaalde belofte van mij te vragen, mij dingen openbaarde waarvan Hij vond dat ik ze moest weten voor ik Hem plechtig mijn woord gaf voor het werk dat Hij *mij vroeg* te doen (niet *gelastte*, waartoe Hij het recht had). In die nacht, toen mevrouw Oakley en Hartman en iedereen *behalve Bowajee* (D. N.) verwachtte dat ik elk moment de laatste adem kon uitblazen — kwam ik alles te weten. Mij werd getoond *wie gelijk had* en wie ongelijk (zonder er zich van bewust te zijn) en wie helemaal onbetrouwbaar was; en mij werd in grote lijnen getoond wat me te wachten stond. O, ik zeg

u, die nacht heb ik veel gehoord — zaken die voor altijd op mijn Ziel zijn afgedrukt; duister verraad, voorgewende vriendschap met zelfzuchtige motieven, *geloof in mijn schuld* en toch *het vaste voornemen om voor mijn verdediging te liegen*, daar ik een gemakkelijke springplank was om hogerop te komen, en wat al niet! Ik zag de menselijke natuur in al haar afzichtelijkheid in dat korte uur, toen ik één hand van Meester op *mijn hart* voelde *die het verbod met kloppen op te houden* en zag hoe de andere de *liefslijke toekomst* voor mijn ogen opriep. Ondanks dit alles, toen hij mij *alles, alles* had laten zien en vroeg “Ben je bereid?” — zei ik “Ja”, en tekende zo mijn ellendig vonnis, *ter wille van de weinigen die recht hadden op Zijn dank* . . . De dood was in dat uur zo welkom, rust zo nodig, ik verlangde er zo naar; het leven zoals het zich dreigend aan mij vertoonde en dat ik nu volbreng — is zo ellendig; en toch, hoe kon ik *Nee* zeggen tegen Hem, die wilde dat ik bleef leven! Maar misschien is dit alles onbegrijpelijk voor u, al hoop ik dat dit niet helemaal het geval is.

— *Blavatsky Letters*, 104-5

De ochtend die op deze crisis volgde, werd H. P. B. uit haar ogenschijnlijk noodlottige coma wakker, leek betrekkelijk goed en zei tegen haar dokter, wiens verbazing bij dit onverwachte herstel ongeveinsd was: “Ja dokter, u gelooft niet in onze grote Meesters!”

In het hoofdkwartier waren vernietigende krachten werkzaam en de oorzaak van H. P. B.’s grootste leed, het falen van veel invloedrijke leden om zich moedig op te stellen, was niet weggenomen. Nadat haar wankelmoedige, overvoorzichtige raadgevers — wat ze bleken te zijn, al moet zij hebben geweten dat hun oordeel grotendeels werd ingegeven door een subtielere invloed dan alleen voorzichtigheid — haar hartstochtelijk aandringen om de beweging te beschermen door haar vervolgers voor de rechtbank te dagen, opzij hadden geschoven, drongen zij erop aan dat zij zich uit openbare activiteiten zou terugtrekken, althans voor een poos. Laat zij zich beperken tot schrijven, totdat het publiek beter zou zijn ingelicht over de ongerechtvaar-

digde aard van de beschuldigingen van de Coulombs. Ze verzettede zich krachtig tegen deze aftocht voor het oog van de vijand; ze kende de gevaren als ze haar werk blootstelde aan verborgen zowel als openlijke krachten waartegen zij, als rechtstreekse vertegenwoordiger van de Meesters, als “beschermende muur” diende. Maar het baatte niet; gefolterd door ziekte, uitgeput door zorgen en onder de druk van haar ongeduldige raadslieden, onderwierp zij zich tenslotte aan de regeling die Olcott als de beste beschouwde. Zij deed afstand van haar officiële band met de Society als Corresponderend Secretaris, vertrouwde *The Theosophist* aan Olcott toe en stemde ermee in zich terug te trekken op een rustige plek ergens in Europa, waar zij kon schrijven en proberen haar gezondheid enigermate te herwinnen. Op 31 maart 1885 nam zij afscheid van India, dat zij nooit meer zou terugzien. Zij werd vergezeld door een reisgenote, mej. Flynn, dr. F. Hartmann en Babaji, een jonge Hindoe die naar chelaschap streefde. Hoewel de Meester haar uit de klauwen van de dood had gered, was zij nog steeds een heel zieke vrouw en het zag ernaar uit dat het herstel langzaam zou gaan. Zij was zo zwak dat zij in een ziekenstoel aan boord moest worden getild van het schip waarmee zij reisden. Haar dokter, die op verandering van klimaat had aangedrongen, zei dat het twijfelachtig was of zij nog een jaar te leven had.

Kort voordat zij wegging hadden de zendelingen, die erop uit waren haar in de getuigenbank te krijgen, een proces tegen generaal-majoor Morgan beraamd, zogenaamd om de Coulombs te verdedigen, die hij openlijk van bedrog had beschuldigd. Hij was gereed en zelfs verlangend zich voor de rechtbank te verdedigen, maar toen de zendelingen ontdekten dat H. P. B. India had verlaten, lieten zij die gedachte

varen en lieten het aan de Coulombs over het restje reputatie dat ze nog hadden zo goed mogelijk zelf te redden.

Na haar vertrek deed kolonel Olcott zijn best de Society in India tot nieuwe activiteiten op te wekken. Zijn toewijding aan het werk was onwankelbaar, al was zijn oordeel soms verkeerd. Hij ging met zijn zware tournees verder zoals voorheen, hield lezingen, richtte nieuwe loges op en bemoedigde de leden door hun de werkelijke feiten van de Coulomb samenzwering uiteen te zetten. Tot zijn andere, min of meer theosofische activiteiten, behoorde het bevorderen van broederschap onder de verschillende Boeddhistische autoriteiten in Japan, Ceylon, Birma, Siam en Cambodja, op basis van de grondbeginselen van het zuivere Boeddhisme. Zijn pogingen werden zo op prijs gesteld dat hij, als hij het had gewild — en het lokte hem erg aan — in de boeddhistische wereld een hoge positie had kunnen verwerven, in plaats van zijn uitnemende krachten voornamelijk aan de theosofische beweging te wijden.

Zijn theosofisch werk werd onder de grootste moeilijkheden voortgezet, daar het werd belemmerd door ernstige onenigheden binnen de leidende groep, complotten om de leiding uit zijn handen te halen, grote financiële moeilijkheden en andere zorgen. Hij leerde veel over ondankbaarheid en trouweloosheid. Een tijdlang is er zoveel druk op Olcott uitgeoefend, dat hij naar zijn zeggen “er bijna gek van werd en in staat om bijna alles te schrijven en te zeggen.” Hoewel H. P. B. ver weg was, in Duitsland, liet zij niet na hem onverbloemd op zijn fouten te wijzen als zij hem schreef. Maar hij hield vol en trad zijn lastige problemen moedig tegemoet.

Maar toen ik me afvroeg waar ik voor werkte, voor de lof van de

mensen of voor de dankbaarheid van H. P. B. of die van enig ander levend mens, verdween al deze moedeloosheid en kwam nooit meer terug in mijn gedachten. Het allesoverheersende besef mijn plicht te moeten doen, de Meesters te dienen om hun verheven plannen voort te zetten — zonder dank of waardering, onbegrepen en belasterd . . . drong als een heldere lichtflits tot mij door, . . . — O. D. L., III, 221

Wat de strenge tucht betreft waaraan H. P. B. hem soms onderwierp, zegt hij openhartig:

Al dat gehekel was ongetwijfeld precies de training die ik nodig had, en stellig nu nog even hard nodig heb als ooit om mij mijn positie te doen begrijpen; maar ik kan niet zeggen dat het prettig was. . . . Ik zou zonder spijt driekwart van de training hebben overgedaan aan een andere neofiet die dat nodig had, hoewel deze ervaring voor mij ongetwijfeld de beste was.
—idem, III, 313-14

Op 21 november 1889 schreef H. P. B. over Olcott het volgende:

Eén ding weet ik — en mijn Meester en de zijne weten het ook — hij heeft zijn best gedaan en dat is alles wat ieder van ons kan doen. Ik heb zelf te veel gebreken (wie ook zijn aanklagers mogen zijn) om over hem te oordelen. Voor mij is hij altijd een echte vriend en verdediger geweest, en ik zal hem niet om zijn gebreken overboord gooien.

- *Theos.*, LIII, 622-3, aug. 1932

Bovenstaande erkenning van de ware stand van zaken moet in gedachten worden gehouden als H. P. B. er valse-lijk van wordt beschuldigd Olcott onrechtvaardig en onnodig hard te hebben behandeld. Hij had een erg sterk en vastbesloten karakter en zij was vaak gedwongen hem zonder handschoenen aan te pakken, zoals de uitdrukking luidt. Hij geeft toe dat sommige Meesters zelf vonden dat hij heel

onhandelbaar was en onmogelijk om mee te werken. Daarover zegt hij:

Van tijd tot tijd kreeg de een of andere Broeder [Meester] die met mij op vriendschappelijke voet had gestaan . . . genoeg van mij en liet me dan aan anderen over, die dan zo vriendelijk waren hun plaats in te nemen. Het meest van alles betreur ik dat een bepaalde Magyaarse wijsgeer, die begonnen was mij onderricht te geven in occulte dynamica, werd afgestoten door een uitbarsting van mijn oude aardse natuur.

— *Hints on Esoteric Theosophy*, I, 78-9

T. SUBBA ROW EN HET BRAHMANISME

EEN VERDEDIGINGSCOMMISSIE werd ingesteld om de ongunstige gevolgen van de beschuldigingen van de Coulombs tegen te gaan, maar een zorgvuldige *Analysis and Report*, opgesteld ter verdediging van H. P. Blavatsky, en bedoeld als vervanging van het rechtsgeding dat niet doorging, werd blijkbaar ingetrokken en er werd in India geen krachtig openbaar protest ingediend. Dāmodar was naar de Himalaja's geroepen en Subba Row was diep verontrust door de tweedracht en het kabaal, zoals hij het noemde, in de beheersraad in India, nadat H. P. B. in ballingschap naar Duitsland was gegaan.

Voorts was hij het niet eens met de wijze waarop H. P. B. de "beginselen van de mens" behandelde, en de controverse die daardoor tussen hen ontstond, werd in *The Theosophist* gepubliceerd. Tenslotte trok Subba Row zich in 1888 uit de Society terug. Maar hij bleef natuurlijk tot aan zijn dood in 1890 trouw aan de theosofische beginselen en aan zijn Meester en hij had niet de minste twijfel dat H. P. Blavatsky een occultist was en een hoge chela van Meester M. Kolonel Olcott schrijft daarover:

Tussen H. P. B. en hem ontstond een geschil — tot op zekere hoogte tengevolge van derden — dat uitliep op een breuk, over bepaalde wijsgerige vraagstukken; maar tot het laatste moment sprak hij over haar, tegen ons en zijn familie, op de oude vriendelijke manier.

— O. D. L, IV, 235

Olcott was een goede vriend van Subba Row, en vriendelijk van aard als hij gewoonlijk was, wendde hij de ervaring die hij had opgedaan met genezing door magnetisme aan om het lijden van Subba Row te verlichten tijdens de pijnlijke ziekte die een einde aan zijn leven maakte toen hij vierendertig jaar was. De oorzaak van zijn kwaal was niet bekend. Zijn vroege dood en de nare ziekteverschijnselen die zich voordeden bij een jongeman met een onberispelijke levenswijze, behoren tot de soort gebeurtenissen die alleen kunnen worden verklaard door het feit dat vaak onuitgewerkt karma het hoofd moet worden geboden voordat verdere vooruitgang mogelijk is.

In zijn "In Memoriam" schrijft kolonel Olcott over Subba Row:

... T. Subba Row toonde niet al vroeg tekenen dat hij mystieke kennis bezat: ... ik heb zijn moeder speciaal over dit punt vragen gesteld en zij vertelde me dat haar zoon voor het eerst over metafysische onderwerpen sprak nadat hij in contact was gekomen met de Stichters van de Theosophical Society: ... Het was net alsof er plotseling een schatkamer van lang vergeten occulte ervaringen voor hem openging; herinneringen aan zijn laatste voorafgaande leven kwamen bij hem boven: hij herkende zijn Goeroe, en was van die tijd af in contact met hem en andere Mahatma's; met sommigen persoonlijk aan ons Hoofdkwartier, met anderen elders en ook wel schriftelijk. Hij zei tegen zijn moeder dat H. P. B. een grote Yogi was en dat hij veel ongewone verschijnselen in haar aanwezigheid had gezien. Zijn opgezamelde kennis van Sanskritliteratuur kwam bij hem terug en zijn zwager vertelde me dat, als iemand een willekeurige versregel uit de Gita, Brahma-Sutra's of Upanishads aanhaalde, hij dadelijk kon zeggen waaraan hij was ontleend en in welk verband hij werd gebruikt. — *Theos.*, XI, 577-8, juli 1890

Toen Hume en Sinnett inlichtingen van hem probeerden te krijgen over praktische methoden om psychische effecten teweeg te brengen, in plaats van de theoretische

kennis van wat hij “de oude Brahmaanse Religie en het Esoterisch Boeddhisme” noemt (let wel op de combinatie!) was hij teleurgesteld over hun houding. Er ontstonden verdere verwickelingen die men kan volgen in de briefwisseling van de Meesters en van H. P. Blavatsky; en toen Hume hem tenslotte met H. P. B. betrok in Hodgsons belachelijke beschuldiging van Russische spionage, kende zijn verontwaardiging geen grenzen.

Subba Row was een erg conservatieve en strenge Brahmaan, een ingewijde in de diepere Brahmaanse leringen, en hij was niet alleen ontzet over de grove ontwijding van de namen van de Meesters en alles wat zij in het Oosten vertegenwoordigen, maar keurde het *als Brahmaan* sterk af dat H. P. B. de innerlijke betekenis openbaar maakte van enkele Hindoese geschriften die tot dan toe in de verborgenheid van de tempels geheim waren gehouden en door geleerden daarbuiten niet werden vermoed. In zijn opwinding moet hij over het hoofd hebben gezien dat zij, door deze theosofische leringen aan de wereld te geven, haar (en zijn) geestelijke superieuren gehoorzaamde, toen hij haar het volgende schreef:

“U hebt u aan de meest verschrikkelijke misdaad schuldig gemaakt. U hebt geheimen van het Occultisme uitgegeven — de heiligste en de meest verborgene. Het is beter *dat u opgeofferd wordt* dan dat wat nooit bestemd was voor Europeanen.” — *Blavatsky Letters*, 95-6

Zij werd inderdaad opgeofferd door de vervolging en de lasterpraatjes die over haar werden rondgestrooid die bij zovelen tot gevolg hadden dat de leringen in diskrediet werden gebracht waardoor ze voor westerse geleerden moeilijk te begrijpen werden. H. P. B. gaf openhartig toe dat het protest van Subba Row niet onredelijk was; zij voerde ech-

ter haar opdracht zo goed als zij kon uit en moest de verantwoordelijkheid op zich nemen voor eventuele fouten die zij zou maken. Haar positie was uiterst moeilijk en natuurlijk voor de westerse denkwijze volkomen onbegrijpelijk, althans in die tijd. K. H. schreef aan Sinnett dat, hoewel “de meeste, zo niet alle Geheimen onmededeelbaar zijn”, omdat de ware “verlichting *van binnenuit moet komen*” en de Meesters slechts met de grootste terughoudendheid de deuren tot hun geheime kennis een heel klein beetje hebben opengezet, zij dit deden in antwoord op de grote psychische ontwikkeling in het Westen, met al de daarbij behorende gevaren. Zij wisten dat zij veel op het spel zetten door bepaalde leringen aan enkele ontvankelijke geesten te geven die misschien gereed waren, maar het was nodig om ze een glimp te laten zien van het ware occultisme, en zo hun aandacht af te leiden van de psychische verlokkingen (zie blz. 314 van *De Mahatma Brieven*).

Hier komt het belangrijke punt naar voren van H. P. B.'s kennis en de plaats die zij inneemt in de ogen van hen die *tot oordelen bevoegd waren*, want Subba Row twijfelde er geenszins aan dat zij occulte vermogens en kennis bezat en dat zij in nauwe betrekking stond tot de Mahatma's. Zijn klacht was dat zij niet voorzichtig genoeg was bij het geven van de leringen — een afschuwelijke fout voor een ingewijde Brahmaan — niet dat zij ze had uitgevonden, zoals haar vijanden zeiden.

Op de Conventie van de T. S. in 1885 erkende de Society de grote kennis en bekwaamheid van Subba Row door te zijner ere een Subba Row-penning te vervaardigen, die jaarlijks moest worden uitgereikt voor het beste werk over oosterse of westerse wijsbegeerte.

Toen de leringen van H. P. Blavatsky bekend werden,

waren veel geleerde Brahmanen ontzet over de mogelijkheid dat een westerse vrouw hun dierbare geheimen zou bezitten, en toch moesten Subba Row, Dāmodar en andere Brahmanen van hoge kaste zwichten voor de bewijzen die, zoals zij wisten, niet gefingeerd konden zijn. Een van hen was Rai B. Laheri, lid van de T. S., die in 1936 overleed en hierover kort na haar dood met de grootste nadruk schreef:

Er bestaat niet de minste twijfel dat H. P. B. een vrouw is met geheimzinnige en wonderbaarlijke occulte krachten, . . . heden ten dage zal maar zeer zelden een gezaghebbende Yogi in India worden gevonden, d.w.z. worden herkend, . . . en dan nog wel door een vrouw die uit een Mlecha-stam is geboren [een kasteloze of vreemdeling]. Dat zij echter . . . erin is geslaagd de sleutel te verwerven van de ware Hindoese, en daarom van de latere Boeddhistische Geheime Wijsbegeerte, staat vast, . . . Zij die werkelijk iets begrijpen van de verheven en mysterieuze wijsbegeerte van de Hindoes . . . kunnen onmiddellijk ontdekken wat zij weet en wat zij is; een demonstratie van haar occulte vermogens is niet nodig om zo iemand te overtuigen. Een paar woorden over het wezenlijke, ja, zelfs één enkel woord, en het aanduiden van een speciale plaats, en hij weet dadelijk wat zij is.

. . . Is het voor de Westerlingen niet voldoende te weten dat een trotse Brahmaan, die er niet aan denkt zijn lichaam te buigen voor enig sterfelijk wezen in deze wereld, behalve dan voor zijn superieuren in zijn familie of religie, zijn handen samenbrengt als een onderdanig kind voor de blanke *Yogini* uit het Westen? Waarom dat? omdat zij geen Mlecha-vrouw meer is; zij is boven dat stadium uit; en iedere Hindoe — de reinste van de reinen onder de Brahmanen — zou er trots op zijn en verheugd om haar Hindoe en moeder te noemen. . . . Ik houd zelf zeker niet van de gedachte om de Geheime Wijsbegeerte van het Oosten in de openbaarheid te brengen ter informatie van de mensen uit het Westen, die niets dan minachting en haat voelen voor alles wat Oosters wordt genoemd, en speciaal voor wat uit India komt; misschien zijn hierop enkele, zeer weinige uitzonderingen; maar dat houdt één troost in; dat die boeken dode letter zijn voor de *Sahab loks*, tenzij ze volledig worden uitgelegd, en H. P. B. is de enige die ze in het Westen kan uitleggen . . . Als Brahmaan zou ik altijd bezwaar maken, en ik beschouw het als mijn

plicht dat te doen, tegen het openbaar maken van de geheime verheven Waarheden van mijn godsdienst en voorouders, in het bijzonder onder mensen wier voedsel rundvlees is en die alcoholische dranken gebruiken, . . .

— *Lucifer*, VIII, 309-11, juni 1891

Het was niet onnatuurlijk dat de trotse Brahmanen de kennis van hun voorvaderen hartstochtelijker liefhadden dan het leven zelf en dat zij de theosofische onthullingen niet zo welwillend bekeken. Maar volgens het ruimere inzicht van de Mahatma's was ook het Brahmanisme gedegenereerd tot een "godsdienst van pracht en praal" en was het doortrokken van afgoderij en ander bijgeloof waarin de massa geloofde, hetgeen stilzwijgend zo niet opzettelijk werd aangemoedigd door het exclusieve kringetje dat hen uitbuitte. In de beroemde "Prayagbrief", die in de *Mahatma Brieven*, blz. 514-5 is herdrukt, richt Meester M. zich tot de Brahmaanse leden van de Prayagloge (Allahabad) en zegt in zijn karakteristiek krachtige taal dat, als iemand met de Grote Loge in contact wil komen, hij een "echte" theosoof moet worden en "doen zoals D. Mavalankar deed — de kaste en zijn oude bijgeloof volledig opgeven en zich een ware hervormer tonen." Anders "zal hij eenvoudig een lid van de Society blijven, zonder enige hoop ooit iets van ons te horen." M. laat zien dat hij geen sympathie heeft voor het exoterische "Orthodoxe Brahmanisme", en dat, zelfs al hebben Europeanen misschien onaangename fysieke eet- en drinkgewoonten, zulke dingen gemakkelijker kunnen worden gecorrigeerd dan ingewortelde en bijgelovige denkgewoonten.

De Meesters zagen niet alleen de gevaren van het Westerse psychisme, maar ook de toenemende roep om het ware occultisme in het Westen. Overeenkomstig hun beleid dat, zoals Tsong-kha-pa verklaarde, in hoofdzaak ten

behoefte van de Westerse “barbaren” was bedoeld, hadden zij hun boodschapper uit het Westen gekozen, iemand die, naast een speciale training, het begrip en het wereldwijde perspectief had verworven door jaren van reizen en bestudering van de menselijke natuur.

Er kan niet genoeg de nadruk op worden gelegd, dat de herkenning van die boodschapper als een echte occulte leraar *die werkelijke kennis bezit*, door een aanzienlijk aantal goed onderlegde Brahmanen uit de hogere kaste, ernstige bestudeerders van hun eigen wijsbegeerte, een van de sterkste bewijzen is van haar oprechtheid en van de betekenis van haar missie. Voorts is het van belang te bedenken, dat haar leringen *verre van welkom* waren bij alle Brahmanen, en dat het velen niet erg gespeten zou hebben als die rustig onderdrukt hadden kunnen worden en tot hun exclusieve kaste beperkt waren gebleven. Was het louter een samenloop van omstandigheden dat de Commissie van de Conventie in Adyar, die de aanbeveling opstelde om geen wettelijke actie te ondernemen tegen *The Christian College Magazine*, zoals H. P. B. toch zo vurig wenste, uit tien Brahmanen en maar vier Europeanen bestond? De naam van G. N. Chakravarti, voormalig hoogleraar wiskunde aan het Muir College, Allahabad (Prayag), komt in de lijst voor, en deze zelfde geleerde professor en advocaat werd een opmerkelijke figuur in de omstandigheden die oorzaak werden van de splitsing in de Society welke tien jaar later plaatshad. Volgens de heer Judge ergerden sommige Brahmanen zich in hoge mate aan de Prayagbrief van Meester M., en hij vertelt dat Chakravarti hem probeerde te doen geloven dat die brief “een vroom bedrog van H. P. B.” was! Kolonel Olcott, die in India woonde en omringd was door Brahmanen, verklaarde geschokt te zijn door de open-

hartige taal in die brief over het Brahmaanse bijgeloof en de dweperijen, en hij suggereerde dat het een “mediamiek” voortbrengsel van H. P. B. was en niet echt. Deze verbazingwekkende en volkomen ongegronde verklaring, die Olcott in *The Theosophist*, XVI, 475-6, april 1895, dus na de dood van H. P. Blavatsky, publiceerde, was aanleiding voor een prachtige, door Judge in *The Path* geschreven aanklacht tegen Olcotts schandelijke uitval tegen zijn leraar. Judge verdedigt daarin met afdoende logica de echtheid en de grote betekenis van de brief. Hij zegt:

Olcott is daarop [die brief] niet erg gesteld, omdat hij in India woont, en de waarheid ervan te pijnlijk is. . . . Wat mij betreft is de tekst een bewijs van de echtheid van de betreffende boodschap, behalve voor hen op wie ze slaat, of die de tropenkolder hebben en denken dat zijzelf Brahmaan zijn, of ook voor degenen wier eigenbelang en gerief zich daartegen verzet.

— *The Path*, X, 82, juni 1895

H. P. BLAVATSKY IN EUROPA

HET is nu tijd de wederwaardigheden van H. P. Blavatsky in Europa te volgen, waar zij, door haar ontembare wil en plichtsbetrachting en na nog vele beproevingen te hebben doorstaan, erin slaagde de belangstelling voor de theosofie te doen herleven. Ze trok de aandacht van een klasse intelligente en enthousiaste bestudeerders, die een veel beter begrip hadden van het werkelijke belang van de theosofie voor de wereld dan vele vroegere leden, wier trouw te veel afhankelijk was van de bevrediging van persoonlijke, zelfzuchtige verlangens naar occulte kennis die, zoals zij wisten, alleen H. P. B. kon geven. Het duurde niet lang of het was mogelijk diepere leringen, niet alleen intellectuele, maar geestelijke en morele, te geven aan een gehoor dat beter was toegerust om er nut van te hebben. Zij kwam in april 1885 in Europa aan en vestigde zich een poosje in Torre del Greco, bij Napels, waar ze enkele maanden in zeer deprimerende omstandigheden verbleef; ze had een slechte gezondheid en moest veel ontberingen doorstaan door gebrek aan geld, dat erg krap was in de crisis, veroorzaakt door de Coulomb-Zendelingen samenzwering. Dit was een van de moeilijkste perioden in haar leven. Wat kon de toekomst voor haar nog inhouden nu zij uit India was verbannen, in armoede en eenzaamheid verkeerde en er van de schitterende theosofische successen van haar laatste bezoek aan Europa weinig meer over was dan een droom? Toch ver-

loor deze arme, afgetobde invalide vrouw met het hart als van een leeuw, nooit de moed en twijfelde zij geen ogenblik aan de wijsheid en bescherming van haar Meesters; het duurde dan ook niet lang of zij herwon veel meer dan zij had verloren, behalve haar gezondheid en kracht. Maar zij moest nog door heel wat beproevingen heen en de jonge Hindoe, Babaji, die haar en mej. Flynn naar Italië vergezelde en die niet lang bij haar bleef, betekende een van de zwaarste. Hij was een aankomend chela op proef en leek in vele opzichten erg toegewijd, maar hij was een man van uitersten en had geen onderscheidingsvermogen. Het vreemde verhaal van zijn gedrag in de voor hem ongewone Europese omstandigheden kan worden nagegaan in de *Blavatsky Letters* en in andere gepubliceerde correspondentie, en ook dat is weer een treffende illustratie van de uitzonderlijke zorgen waarvan zij nooit vrij was.

Na de treurige maanden in Italië verhuisde ze naar Würzburg in Duitsland, om dichterbij haar vrienden te zijn, en om andere redenen. Zij zegt:

... Ik moet een warme, droge kamer hebben, hoe koud het buiten ook is, daar ik nooit mijn kamers verlaat en hier [Italië] gezonde mensen kou-vatten en reumatiek krijgen, tenzij ze een paleis hebben. Ik houd van Würzburg. Het ligt in de buurt van Heidelberg en Nürnberg, en alle centra waar een van de Meesters [K. H.] woonde, en Hij is het die mijn Meester de raad gaf mij daarheen te sturen.

— *Blavatsky Letters*, 105

Toen ze in Würzburg aankwam en in de Ludwigstrasse nr. 6 onderdak vond, was ze nog erg arm, en omdat het haar niet vrij stond tegen betaling populaire artikelen voor de Russische kranten te schrijven, moest ze aanvankelijk nog veel ontberingen doorstaan. Ze schrijft op 19 augustus 1885 aan Sinnett:

Wat mezelf betreft — ik heb besloten *sub rosa* te blijven. Ik kan veel meer doen door in de schaduw te blijven dan opnieuw in de beweging op de voorgrond te treden. Laat ik mij maar verbergen op onbekende plekken en schrijven, schrijven, schrijven, en onderricht geven aan wie wil leren. Nu Meester mij gedwongen heeft te leven, laat me dan nu leven en sterven in betrekkelijke rust. Het is duidelijk dat Hij me nog voor de T. S. wil laten werken, omdat Hij me niet toestaat een contract met Katkoff aan te gaan — dat mij jaarlijks toch minstens 40.000 franken zou opleveren — als ik uitsluitend voor zijn tijdschrift en krant schrijf. . . . — want — zegt Hij — mijn tijd “zal op een andere manier besteed moeten worden.”

— Idem, 112

Enkele woorden over het aanzien dat H. P. Blavatsky als schrijfster genoot, zijn hier op hun plaats. In Rusland was zo'n grote vraag naar haar schitterende essays en verhalen, dat uitgevers haar dezelfde prijs betaalden als door de beroemde romanschrijver Toergenjev werd gevraagd. Toen *De Geheime Leer* niet langer haar volle aandacht vroeg, kon zij weer af en toe artikelen naar Rusland zenden en zij werd toen geplaatst op de lijst van regelmatige medewerkers aan het Russische tijdschrift *Russkoye Obozreniye*, “een Literair-Politiek en Wetenschappelijk Blad.” Een exemplaar van dit tijdschrift van augustus 1890 zond zij naar Amerika als materiaal voor de gerechtelijke verdediging die Judge instelde als repliek op de aanval op haar van dr. Elliott Coues en *The Sun* (New York), wat in een later hoofdstuk aan de orde komt. Een door haar geschreven en aan het omslag van het tijdschrift gehechte notitie bevat deze woorden:

Dat mijn bekende pseudoniem “Radda Bai” (H. P. Blavatsky) sedert februari 1890 maandelijks wordt gepubliceerd onder de namen van de in Rusland meest bekende schrijvers, en de namen van de vooraanstaande buitenlandse medewerkers, bewijst duidelijk genoeg dat ik niet bepaald de persoon ben die in de letterkunde geen naam heeft, zoals de *Sun* en dr. Elliott Coues het in hun gezamenlijk smaadschrift over mij wilden doen voorkomen.

— H. P. BLAVATSKY (“Radda Bai”)

Bij de namen van buitenlanders vindt men, naast veel andere kopstukken, zulke vermaarde als William James, Bret Harte, Eduard von Hartmann, Jules Simon en Paul Bourget. Hetzelfde exemplaar van het tijdschrift bevat een lange en waarderende recensie van H. P. Blavatsky's *De Sleutel tot de Theosofie* van de grote Russische wijsgeer professor Vladimir Solovjov, die de reputatie van een soort Russische Herbert Spencer genoot, maar dan met een geestelijker ingestelde levensopvatting. (Hij moet niet worden verward met H. P. B.'s ontrouwe vriend Vsevolod Solovjov, die haar na haar dood belasterde, toen zij zijn wraakzuchtige misvattingen en onjuiste voorstelling van zaken niet meer aan de kaak kon stellen.) De eminente recensent geeft blijk van grote scherpzinnigheid en een diepe kennis van oosterse wijsbegeerten, en hij zag onmiddellijk de grote betekenis van de manier waarop de schrijfster de theosofie aanbood. Hij had diepe belangstelling voor de herleving van de wijsheidleringen van Bodhi of Budhi zoals H. P. B. die uiteenzet en die hij onderscheidt van het exoterische Boeddhisme. Hij merkt op dat de theosofie, of wat hij "Neo-Budhisme" noemt, niet "een voortborduren is op de leer van Gautama." Hij is het grondig eens met de nadruk die H. P. B. legt op de idee dat de *individualiteit* in de mens een zuivere straal is uit het universele Beginsel, welke straal gebroken wordt door het persoonlijk menselijk bewustzijn. Met betrekking tot de innerlijke betekenis die zij onthult, wijst hij erop dat die in de meest bekende stelsels van de Hindoese wijsbegeerte niet is terug te vinden, hoewel die toch heel wat afwijkende meningen geven die niet door H. P. Blavatsky in overweging worden gegeven; zij gaf de zuivere wijsheidleringen, Bodhi. Een belangrijke passage, vertaald uit het artikel van professor

Solovjov over *De Sleutel tot de Theosofie* luidt aldus:

Er is eens gezegd dat de Theosofie een lonend zaakje is en dat er heel wat geld mee te maken valt. Dezelfde tegenstander beweert ook dat de Tibetaanse Leiders van de Society, Mahatma's en Chela's, nooit hebben bestaan, maar een uitvinding waren van H. P. Blavatsky. Op de eerste beschuldiging antwoordt de schrijfster met overtuigende gegevens en cijfers; wat de tweede aangaat kunnen wij, als niet-belanghebbenden in de zaak, zelf getuigen dat ze vals is. Hoe zou H. P. Blavatsky de Tibetaanse Broederschap of de Orde van Chela's hebben kunnen uitvinden als men gemakkelijk nauwkeurige en authentieke gegevens kan vinden over het bestaan en de aard van deze Broederschap [*] in het boek van de Franse missionaris Huc [*Reizen in Mongolië, Tibet en China*], die Tibet in het begin van de jaren veertig bezocht, d.w.z. ongeveer dertig jaar voor de oprichting van de Theosophical Society.

Hoe het ook zij, en met inachtneming van alle theoretische en ethische tekortkomingen van de Theosophical Society, het is duidelijk dat deze organisatie, hetzij in haar huidige vorm of anderszins, en de Neo-Budhistische beweging die door haar toedoen weer is ontwaakt, in de naaste toekomst een belangrijke historische rol te vervullen hebben . . . Dit laatste werk van H. P. Blavatsky is bijzonder interessant voor ons, omdat het het Boeddhisme vanuit een nieuwe gezichtshoek behandelt, waarvan wij tot nu toe geen vermoeden hadden, namelijk als een religieuze beweging zonder dogma's of geloofsbelijdenissen en toch met een duidelijke en unieke strekking (het verheffen van de mens tot Goddelijke Zelfontplooiing, en tegen het geloof in een of ander bovenmenselijk beinginsel). . . .

* In januari 1887, toen de Russische bladen een heftige discussie voerden over haar "vermogens" en zo, schreef H. P. B. aan Sinnett:

"Een Tibetaan, die terugkwam met de Prijvolsky expeditie (of erna) — 'een plantendokter' noemen ze hem, daar hij geheimzinnige genezingen met geneeskrachtige kruiden tot stand brengt, vertelde aan Solovioff [niet de hier in de tekst genoemde wijsgeer, maar de zogenaamde chela die een verrader werd] en naar het schijnt ook aan anderen, dat ze allemaal gek waren en de S. P. R. ezels en idioten, aangezien heel het *ontwikkelde* Tibet en China van het bestaan van de 'Broederschap in de Besneeuwde Bergen' afweet, die ik word beschuldigd te hebben uitgevonden; en dat hijzelf verschillende 'Meesters' persoonlijk kent."

— *Blavatsky Letters*, 228

Het zorgvuldig gebruik van de woorden Budhisme en Boeddhisme in het artikel van Solovjov tonen hoe goed hij het onderscheid begrijpt dat H. P. Blavatsky maakte tussen de oude wijsheid (Budhisme) en de exoterische religie, die naar de Boeddha, de verlichte Leraar, is genoemd.

In haar somberste uren wist H. P. B. dat zij maar naar Rusland terug behoefde te keren om zich aan de literatuur te wijden, om er verzekerd van te zijn dat zij haar dagen in welstand en comfort en in ere kon eindigen. Haar zuster, mevrouw Jelihovsky, heeft haar dringend gesmeekt naar huis en bij haar familie terug te komen. Maar dat zou betekenen dat zij haar plicht jegens de mensheid en het werk van de Meesters in de steek liet en dat was voor H. P. Blavatsky, de chela, een onmogelijke handelwijze. Haar krachten namen af en zij besepte dat de tijd spoedig zou komen dat zij geen pen meer kon vasthouden, en met *De Geheime Leer*, het belangrijkste werk in haar leven, was nog maar nauwelijks een begin gemaakt. Ze sloeg daarom elke aanbieding van buiten af, en gaf al haar tijd en werkkracht aan de voltooiing daarvan.

Gelukkig kwam in de herfst van 1885 een toegewijd lid haar te hulp, toen zij helemaal alleen in Würzburg was. Dat was gravin Constance Wachtmeister, een Engelse dame, weduwe van de voormalige Zweedse ambassadeur in Londen. Daar de gravin lange tijd bij H. P. B. woonde, is zij een uitmuntende en onafhankelijke getuige voor het karakter en dagelijks leven van haar vriendin en ook voor de echtheid van haar verschijnselen, zoals blijkt uit een brief aan *The Occult World* (juli 1886, Rochester, N.Y.), waarin de gravin zegt:

... Ik heb aangeboden enige tijd bij haar door te brengen en alles

te doen wat ik kan om haar toestand wat prettiger te maken en haar in haar eenzaamheid wat op te vrolijken. . . . Er was me heel wat in haar nadeel verteld en ik moet eerlijk toegeven dat ik bevooroordeeld tegen haar was. . . . Omdat ik de belachelijke geruchten had gehoord die over haar de ronde deden, waarin ze werd beschuldigd van bedrog en misleiding en van het beoefenen van Zwarte Magie, was ik op mijn hoede. Ik ben naar haar toegegaan met een kalm en rustig gemoed, vastbesloten om zonder voldoende bewijs niets van occulte aard te accepteren dat van haar afkomstig was; een positieve houding te hebben, mijn ogen open te houden en rechtvaardig en oprecht in mijn gevolgtrekkingen te zijn. . . ik was daarom ingesteld op onderzoek en verlangde ernaar *de waarheid* te ontdekken.

In haar *Reminiscences of H. P. Blavatsky* geeft de gravin een getrouw beeld van de strenge regelmaat van het leven van haar vriendin in die tijd. Zij was al begonnen met het schrijven van *De Geheime Leer* en dat werk ging van de ochtend tot de avond door, met nauwelijks een onderbreking. Het vergde alle wilskracht waarover zij beschikte om dit in haar zwakke gezondheidstoestand te doen. Gravin Wachtmeister geeft een voorbeeld van haar onverzettelijke wil. Op een keer vond zij de grond bezaaid met vellen papier en kreeg te horen:

“Ja, ik heb al twaalfmaal geprobeerd deze ene bladzijde goed te schrijven en iedere keer zegt Meester dat het verkeerd is. . . . maar laat me maar alleen; ik zal niet rusten voor ik het de baas ben, al moet ik er de hele nacht mee doorgaan.”

— *Reminiscences*, 32

De duizenden vijandige gedachten die uit de buitenwereld op haar afkwamen, vormden een ernstig obstakel, en als zij door het zwoegen van de dag was uitgeput, ontspande ze zich met een spelletje patience of solitaire en met het lezen van Russische kranten over het nieuws uit haar vaderland.

Maar het duurde niet lang of dit betrekkelijk vredige bestaan werd gewelddadig onderbroken door de publikatie van het Hodgson *Rapport*. Die wrede slag en de daaropvolgende verwarring bij sommige zwakkere leden van de Society brachten haar gevoelige aard een diepe wond toe, en wekenlang was zij niet in staat het schrijven weer op te vatten. Met veel moeite werd zij ervan weerhouden naar Londen te snellen en iets overijlds te doen, wat de zaak niet ten goede zou zijn gekomen. De gravin overtuigde haar er tenslotte van dat zij het beste deed die kwaadsprekerij maar met minachting te beschouwen en het aan de theosofen over te laten een waardig en eensgezind protest in te dienen. Gravin Wachtmeister schreef aan Sinnett: “Als wij allemaal *trouw en standvastig blijven*, kan niets ons werkelijk schaden.” H. P. B.’s verontwaardiging en pijn betroffen niet zozeer haarzelf, maar, zoals zij hartstochtelijk uitriep:

“... wie zal nog naar mij luisteren *of De Geheime Leer* lezen? Hoe kan ik verder gaan met het werk van Meester? O, die vervloekte verschijnselen, die ik alleen maar teweeg heb gebracht om persoonlijke vrienden een genoegen te doen en om de mensen om mij heen te onderrichten. Wat een vreselijk Karma om te dragen! Hoe kom ik daar doorheen? Als ik sterf, dan is het werk van Meester voor niets geweest, en de Society te gronde gericht!”

— idem, 26

Zij had inderdaad reden om terneergeslagen te zijn bij zo’n vooruitzicht; zoals de wereld nu echter weet, waren de laatste paar jaar van haar leven het meest waardevol. Haar belangrijkste werk zou dan nog tot stand komen, niet alleen *De Geheime Leer*, *De Stem van de Stilte* en *De Sleutel tot de Theosofie*, maar ook de vertrouwelijke instructies die zij opstelde voor haar leerlingen die daarvoor in aanmerking kwamen.

De wolken trokken geleidelijk weg en zij zette zich weer met nieuwe moed en ijver aan het schrijven. Toen de schaduw van het Hodgson *Rapport* nog zwaar op haar drukte, meende Sinnett dat verreweg de beste methode om de laster te weerleggen zou zijn een volledig biografisch overzicht van haar leven te publiceren, waarin feiten zouden worden vermeld die de wereld in het algemeen niet kende. Op die manier zou men inzien dat zij geen charlatan was die naar roem streefde, maar een filantroop die alles had opgegeven om de wereld van haar eigen onwetendheid te verlossen. Na veel aarzeling, voornamelijk veroorzaakt door haar tegenzin haar Russische familieleden en vrienden aan het licht der openbaarheid bloot te stellen, gaf zij Sinnett toestemming om enkele dingen uit haar vroegere leven en avonturen te publiceren, o.a. het ongewone verhaal van haar paranormale ervaringen in haar kinderjaren, die door volkomen betrouwbare getuigen konden worden bevestigd. Sinnett gaf zijn *Incidents in the Life of Madame Blavatsky* in 1886 uit. Dit boek bevat naast een schets van de hoogtepunten uit haar leven ook een zorgvuldige analyse van de Coulomb samenzwering en van het materiaal dat toen voor haar verdediging beschikbaar was. Het boek bleek al dadelijk een succes te zijn; door de kennelijke oprechtheid en het gezonde verstand waarvan de auteur blijk gaf bij de behandeling van zoveel dat in die tijd opzienbarend en ongevoen was, werd een groot aantal onafhankelijke en intelligente denkers tot H. P. Blavatsky en haar werk aangetrokken. Toen het door de Meester genoemde einde van de tweede zevenjarige cyclus naderde, kreeg de beweging in Europa en Amerika een ruimere verspreiding dan ooit.

Tijdens de maanden die gravin Wachtmeister bij haar leraar in Würzburg doorbracht, had zij tal van gelegen-

heden om de vreemde occulte gebeurtenissen die plaats hadden te bestuderen en zij was steeds op haar hoede geen verkeerde waarnemingen te doen. Daarover schrijft zij:

Ik deelde haar kamer en was 's morgens, 's middags en 's avonds bij haar. Ik had toegang tot al haar dozen en laden, las de brieven die zij ontving en die zij schreef, . . .

— idem, 29

Ze geeft een zorgvuldige beschrijving van de vele verschijnselen, waaronder enkele waren die plaatsvonden terwijl H. P. B. sliep. Precies zoals Olcott en Judge in New York waarnamen toen Isis *Ontsluierd* werd geschreven, merkte zij op dat bij H. P. B. dergelijke verschijnselen als het ware deel uitmaakten van het dagelijkse werk — dat ze een praktisch doel hadden en niet als demonstratie dienden. De gravin bezat soms zelf een bepaald helderziend vermogen en was in staat de Meesters of hun chela's min of meer duidelijk te zien als zij in het *māyāvi-rūpa* langs telepathische weg met H. P. B. spraken.

De meest opvallende verschijnselen in deze periode waren waarschijnlijk wel de geprecipiteerde boodschappen van de Meesters met instructies voor *De Geheime Leer*, die elke ochtend op haar schrijftafel werden gevonden, naar gelang zij ze als materiaal voor haar schrijfwerk nodig had. Deze mededelingen en ook de innerlijke instructie die zij voortdurend van haar leraren ontving, waren voor haar even nuchtere zaken als de uitwisseling van briefjes en vragen tussen een gewoon schrijver en zijn secretaris. Naast gravin Wachtmeister zijn er nog anderen die getuigen van het feit dat H. P. B. voortdurend langs fenomenale weg schriftelijke instructies van de Meesters ontving terwijl zij haar boeken aan het schrijven was.

De gravin vat haar indrukken in enkele bladzijden van haar *Reminiscences* samen, en de volgende passages eruit zijn bijzonder leerzaam:

Allen die H. P. B. hebben gekend en van haar hielden, hebben de bekering gevoeld die van haar uitging, hoe echt vriendelijk en beminnelijk zij was; soms scheen zij in een kinderlijk uitgelaten stemming en straalde haar hele wezen een geest van vrolijkheid uit, wat de meest innemende uitdrukking teweegbracht die ik ooit op een menselijk gezicht heb gezien. . . . De zwakke trekken in ieders karakter herkende zij dadelijk, en de buitengewone manier waarop zij die peilde, was verbazingwekkend. . . . Maar voor vele van haar leerlingen was dat proces onaantrekkelijk, want het is nooit prettig om met je neus op je eigen zwakheden te worden gedrukt; daarom keerde menigeen zich van haar af; maar degenen die de proef konden doorstaan en haar trouw bleven, constateerden in zichzelf die innerlijke ontwikkeling die als enige naar het Occultisme leidt. Men kon nooit een echtere en trouwere vriendin hebben dan H. P. B., en ik geloof dat het de grootste zegen in mijn leven is geweest dat ik in zo nauw contact met haar heb mogen leven, . . .

— idem, 54-5

In het voorjaar van 1886 verliet H. P. B. Würzburg en ging zij naar België om de zomer bij haar zuster en haar nicht in Oostende te gaan doorbrengen. Zij onderbrak haar reis in Elberfeld, Duitsland, om de familie Gebhard te bezoeken, maar moest daar ten gevolge van een val tot augustus 1886 blijven; hierna ging zij verder naar Oostende en bleef daar tot mei 1887.

Het jaar 1886 was een jaar van zware zorgen en ongewone moeilijkheden geweest. Er hadden zich verwikkelingen voorgedaan in India, Amerika, Frankrijk en Duitsland. De jonge Hindoe die uit India was gekomen, had ernstige last veroorzaakt door zijn excentriek gedrag en moest tenslotte worden teruggestuurd naar zijn geboorteland. Gravin Wachtmeister, die enige tijd naar haar huis in

Zweden was gegaan, was weer in de gelegenheid om opnieuw de toegewijde zorg op zich te nemen voor de steeds zieker wordende patiënt — want dat was H. P. B. tot het einde van haar leven, behoudens zo nu en dan een korte periode van gedeeltelijk herstel.

Maar, zoals de gravin zei, een slechte gezondheid kon haar geest niet breken, en zij vocht zolang mogelijk door om haar werk te voltooien, hoeveel pijn zij ook leed. Het leek er echter op dat zelfs haar ontembare wil ten laatste moest zwichten, want de samenloop van ziekten leidde tenslotte opnieuw tot een gevaarlijke crisis. Toen zij in het voorjaar van 1887 in Oostende was, gaven de artsen haar op en zij raakte in een toestand van bewusteloosheid. Maar haar werk was nog niet voltooid en weer kwam de Meester tussenbeide en werd zij in staat gesteld dat versleten lichaam nog vier jaar te gebruiken. Bij het ontwaken uit wat haar laatste slaap leek te zijn, zei ze:

“Gravin, kom eens hier. . . . Meester is hier geweest; Hij bood mij de keus te sterven en vrij te zijn, als ik dat wilde, of te blijven leven en *De Geheime Leer* af te maken. Hij vertelde mij hoe groot mijn lijden zou zijn en wat een vreselijke tijd ik zou krijgen in Engeland (want daar moet ik heen); maar toen ik dacht aan die leerlingen aan wie het mij vergund zal zijn enkele dingen te onderrichten, en aan de Theosophical Society in het algemeen, waaraan ik mijn hartebloed al heb gegeven, heb ik op mij genomen het offer te brengen, en om het nu te completeren, haal eens wat koffie voor me en wat te eten, en geef me mijn tabaksdoos.”

— Idem, 75

Terugziende, is het nauwelijks te veel gezegd als we vaststellen dat de situatie waarin H. P. B. besloot het offer te brengen om verder te gaan en haar werk te voltooien, een kritiek keerpunt betekende voor het welzijn van de mensheid. De Adepten hadden de enig beschikbare boodschapper

gekozen, die het hun, dank zij haar bijzondere gaven, zoals haar diepgaande kennis van haar medemens en haar medeleven, haar onverzettelijke wil en haar occulte training mogelijk maakte de gedachte van broederschap als een onmisbare factor in het wereldgebeuren naar voren te brengen. Dat gebeurde niet op een sentimentele manier, maar door wetenschappelijk aan te tonen dat harmonie, liefde en samenwerking de grondslag vormen van de structuur van het heelal en dat afwijken van zulke beginselen indruist tegen de loop van de evolutie. Het algemene zelfzuchtige verlangen naar materiële macht en bezit zou, als daar niets tegenover zou worden gesteld, *alles* waarover we aan verstandelijke, stoffelijke en psychische middelen beschikken, meesleuren in een conflict dat de moderne westerse beschaving op haar grondvesten zou doen schudden — een dreiging die ons nog steeds onheilspellend boven het hoofd hangt. De Hindoes waren er niet in geslaagd hun land tot een centrum van verlichting voor de wereld te maken. Hun geleerden kwamen traditiegetrouw zelfs niet in aanraking met de lagere kasten van hun eigen volk; en er heerste een algeheel gebrek aan begrip, zelfs wantrouwen tussen hen en de Engels-Indiërs en de Westerlingen in het algemeen. Ook de Brahmaanse theosofen, die H. P. B. erkenden als de gevolmachtigde boodschapper van hun Rishi's, vonden de toestand moeilijk.

Maar de Leraren zelf, in het algemeen onbekend aan de wereld, die zich volkomen bewust waren van haar bestaande en toekomstige omstandigheden, wisten dat de tijd gekomen was een grootse poging te doen om het weetgierige en op zichzelf vertrouwende Westen ertoe te brengen langs nieuwe lijnen te gaan denken, nu het was begonnen zich van zijn leiband te ontdoen. Drie belangrijke wereld-

H. P. B. in “Maycot”, Upper Norwood, London, 1887

cyclussen vielen in die tijd samen en de gunstigste gelegenheid sedert eeuwen hing af van deze uitgeputte, zieke en lijdende vrouw uit Europa, smartelijk gewond in hart en ziel door verraders en verborgen en openlijke vijanden. Het leek inderdaad een wanhopige onderneming, maar, zo zei Victor B. Neuberg: “de Intelligenties die H. P. B. als Boodschapper voor haar Eeuw uitzonden, hebben zich niet vergist. Haar missie is volbracht. Zij veranderde het Europese denken en richtte het naar de zon.”

Ze maakte zich zo gauw mogelijk gereed om Oostende te verlaten, en toen enkele trouwe Engelse leden haar uitnodigden zich bij hen in Londen te vestigen, nam zij dat aanbod dankbaar aan, daar het strookte met het plan van de Meester. Kundige helpers, in alle opzichten goed toegerust, stonden daar klaar om de hulp te verlenen die zij nodig had om *De Geheime Leer* en andere nieuwe literatuur uit te geven. De sterke opleving in Engeland van de belangstelling voor de theosofie verschaftte de gelegenheid voor een grote uitbreiding van haar werk in het Westen.

Bij haar aankomst in Engeland werd zij hartelijk verwelkomd door de trouwe meerderheid van de daar wonende leden, die haar ware positie als boodschapper van de Meesters erkenden en goed werk deden door de gewone praktische moeilijkheden voor haar uit de weg te ruimen die tot nu toe een belemmering waren geweest. Al het mogelijke werd gedaan om haar lichamelijk lijden te verlichten. Na een verblijf van enkele maanden in Maycot, Upper Norwood, Londen, werd een prettig maar klein huis betrokken in Lansdowne Road 17, Notting Hill. Hier verzamelde zich een grote groep ernstige mannen en vrouwen om haar heen, literair ontwikkeld en van erkend maatschappelijk niveau, zoals dr. Archibald Keightley, Bertram

Keightley, E. D. Fawcett, G. R. S. Mead en anderen, die niet waren beïnvloed door de Coulomb lasterpraatjes. Enige tijd later kon zij dan ook schrijven (april 1890):

. . . het is niet alleen wegens mijn slechte gezondheid dat ik niet naar India terugkeer. Zij die me in Adyar van de dood hebben gered, en nog twee keer daarna, zouden mij even gemakkelijk daar in leven kunnen houden als Zij dat hier doen. Er is een veel gewichtiger reden. Er is hier een werkwijze voor mij vastgesteld, en ik heb bij de Engelsen en Amerikanen gevonden wat ik tot dusver tevergeefs in India heb gezocht.

In Europa en Amerika heb ik de laatste drie jaar honderden mannen en vrouwen ontmoet die de moed hebben voor hun overtuiging van het werkelijke bestaan van de Meesters uit te komen, en die voor de Theosofie werken volgens *Hun* richtlijnen en onder *Hun* leiding, gegeven door bemiddeling van mijn nederige persoon.

Daarentegen ging in India, vanaf mijn vertrek, de ware geest van toewijding aan de Meesters en de moed om ervoor uit te komen steeds meer achteruit. In Adyar zelf woedden groeiende twisten en conflicten tussen persoonlijkheden; . . .

... in 1884 gingen kolonel Olcott en ikzelf weg voor een bezoek aan Europa,... In die tijd, en gedurende het verblijf van de kolonel in Birma, werden door onze vijanden de zaden voor alle toekomstige twisten en — laat ik het maar dadelijk zeggen — het uiteenvallen van de Theosophical Society gelegd. Dat door de Patterson-Coulomb-Hodgson samenzwering en de laffe houding van de voornaamste Theosofen de Society toen niet ineenzakte, moet toch wel voldoende bewijs zijn hoezeer ze beschermd werd.

. . . In het Westen daarentegen vond ik, zodra ik de uitnodiging om naar Londen te komen had aangenomen, mensen die geloofden in de waarheid van de grootse Zaak waarvoor ik heb geworsteld, en in mijn eigen *bona fides* — ondanks het S. P. R. Rapport en de wilde verdachtmakingen en onderstellingen die aan alle kanten de kop opstaken.

— *Theos.*, XLIII, jan. 1922

Het was jammer dat Sinnett het algemene enthousiasme niet deelde, en H. P. B. was al spoedig genooddaakt bepaalde stappen te doen om het plan van de Meester uit te voeren

en voorbereidselen voor de nieuwe cyclus te treffen. Zijn twijfelzuchtige houding ten opzichte van H. P. B., die de nadruk legde op de geestelijke en dus op de ware kant van de theosofie, kwam al gauw na haar aankomst aan het licht. Dat hij een subtiel intellectuele vorm van psychisch onderzoek aanzag voor geestelijke ontwikkeling, was een fout die hij ondanks al zijn goede bedoelingen nooit heeft kunnen inzien, en daar hij een vooraanstaande en invloedrijke figuur in het werk was geweest, moest H. P. B. een zeer krachtige houding aannemen om het tegen die ontbindende invloed te beschermen. Ruim dertig jaar na haar dood publiceerde hij een op latere leeftijd geschreven uiterst onbetrouwbaar boek, waaruit blijkt hoe weinig hij van haar werkelijke missie had begrepen. Aan het begin van zijn contact met de beweging hadden de Meesters hem in duidelijke taal verteld — soms heel kortaf — “Het is beter dat de T. S. met haar beide ongelukkige stichters ten ondergaat, dan dat wij zouden toelaten dat ze niets beters werd dan een academie voor magie, en een leerschool voor occultisme” (*L.M.W.*, I, 10). En “Als u zonder verschijnselen niet gelukkig kunt zijn, zult u onze wijsbegeerte nooit begrijpen” (*Mahatma Brieven*, 289). Gevreesd moet worden dat hij deze raad nooit ter harte heeft genomen.

Sinnett heeft ook geprobeerd een beleidslijn in te voeren die geheel tegen de uitdrukkelijke wens van de Meesters indruiste. Meester M. had hem in duidelijke taal gewaarschuwd dat maatschappelijke standing niets te maken had met geestelijke ontwikkeling of met de werkelijke vooruitgang van de beweging, maar Sinnett sloeg dit advies in de wind. In een in 1882 aan hem geschreven brief, lang voordat hij naar Engeland terugging en probeerde van de Londense Loge een exclusieve kern te maken, die alleen ontwik-

kelde mensen zou aantrekken “uit de bovenste lagen van de maatschappij”, zoals hij zei, die de bijeenkomsten in gelegenheidskleding, enz. zouden bijwonen, sprak de Meester zeer ernstig over Sinnetts verkeerde ideeën in dit opzicht. Ter verduidelijking wees hij op een uitstekend mens, Bennett genaamd, een vrijdenker, die in Amerika veel te lijden had van godsdienstvervolging. Bennett kwam in India in aanraking met de beweging, waar Olcott en H. P. B. hem van harte verwelkomden. Hij was min of meer een ruwe diamant; zijn gedragingen waren niet bepaald die van de hogere klasse en Sinnett was huiverig voor contact met hem. De Meester wees er toen op dat maar weinigen een vriendelijker en onzelfzuchtiger hart hadden dan Bennett, en dat hij in geestelijk opzicht veel hoger stond dan velen van de fijne heren uit de kennissenkring van Sinnett. M. zei voorts dat als uiterlijke manieren voor Sinnett de maatstaf waren voor een hoog moreel gedrag —

hoeveel adepten of wonderen verrichtende *lama's* zouden dan uw toets doorstaan? Dit is een onderdeel van uw blindheid.

. . . B-----is een eerlijk mens en oprecht van hart, en behalve dat hij een geweldig grote morele moed bezit, is hij een martelaar op de koop toe. Mensen als hij heeft onze K. H. lief — terwijl hij slechts minachting zou hebben voor een Chesterfield en een Grandison. . . . Zie maar eens hoe goed K. H. uw karakter heeft gelezen toen hij de jongeman van Lahore [een nogal onverzorgde Hindoese asceet] niet naar u toe wilde sturen om met u te spreken, zonder dat hij zich had verkleed.

— *Mahatma Brieven*, 288-9

Nadat Sinnett uit India was vertrokken, raakte hij het contact met de Meesters kwijt (na veel waarschuwingen) en zijn steun aan H. P. Blavatsky verzwakte dermate dat hij zich ernstig verontrust voelde over haar komst naar Londen en klaagde dat het zijn plannen en beleid in de war zou stu-

ren. Hij bedankte ervoor aan haar activiteiten deel te nemen en probeerde door middel van andere “tussenpersonen”, mediums zoals sommigen ze noemden, met de Meesters in verbinding te treden, hoewel de Meesters nadrukkelijk hadden verklaard dat zij hun “rechtstreekse bemiddelaar” was. De situatie was enigszins verontrustend, en H. P. B. voelde dat aan de leden als geheel duidelijk moest worden gemaakt hoe ernstig hun verantwoordelijkheden waren. In het eerste nummer van het Engelse *Vahan* schreef zij (1 dec. 1890):

Wij bevinden ons middenin de Egyptische duisternis van *Kali-yuga*, het “Zwarte Tijdperk”, waarvan de eerste 5.000 jaar, de sombere eerste cyclus, tussen 1897 en 1898 zijn einde nadert voor de wereld. Als het ons niet lukt de T. S. voor die datum aan de veilige kant van de geestelijke stroom te brengen, zal ze reddeloos in de Diepte, “Mislukkingen” genaamd, worden meegesleurd, en zullen de koude golven van vergetelheid zich boven haar ten ondergang gedoemde hoofd sluiten.

Maar de Theosophical Society was niet bestemd om ten onder te gaan; ze had een innerlijke levenskracht en voedingsbodem die haar in leven hielden, dezelfde waarop H. P. B. zelf een beroep heeft kunnen doen toen de wateren des doods zich boven haar hoofd leken te sluiten. De bovenaangehaalde waarschuwing was niet zonder voorbehoud en was blijkbaar een van die welsprekende manieren van uitdrukken die zij soms gebruikte om haar bedoeling te benadrukken, maar die we moeten afwegen tegen even sterke tegengestelde uitspraken om de waarheid in de paradox te ontdekken. Tegenover dit nogal pessimistisch vooruitzicht heeft zij zelfs nog stilliger verklaard, dat de Society er is gekomen om te blijven. Zo schreef zij bijvoorbeeld in 1886:

de T. S. *kan als lichaam niet vernietigd worden*. Dat ligt niet in het vermogen van de Stichters of van hun critici; en vriend noch vijand kan de ondergang bewerkstelligen van dat wat *bestemd is te bestaan*, ondanks alle flaters van haar leiders. Dat wat door de “Hoge Meesters” werd voortgebracht en gesticht, op hun gezag, zo niet in hun opdracht — MOET EN ZAL LEVEN. Ieder van ons en wij allen zullen er ons *Karma* in ontvangen, maar het *voertuig* van de Theosofie blijft onverwoestbaar en niet te vernietigen door de hand van mens of duivel.

— “The Original Programme”, *Theos.*, LII, 581, aug. 1931

En ofschoon H. P. Blavatsky in haar brief aan de Amerikaanse Conventie in 1891, kort voor haar overlijden, zei “De periode die we nu hebben bereikt in de cyclus die zal eindigen tussen 1897-8, is en blijft er een van grote conflicten en voortdurende spanning”, enz., riep zij toch ook in dezelfde brief het beeld op van een grootse toekomst voor de T. S. in de komende eeuw, als de crisis voorbij zou zijn. Na de Amerikaanse theosofen hartelijk te hebben gelukgewenst met hun weloverwogen plannen en onversaagde inspanningen, die zulke uitstekende resultaten opleverden, ging zij voort:

De Engelse aard, moeilijk te benaderen, maar wanneer eenmaal wakker geschud, degelijk en vasthoudend, voegt een waardevol element toe aan onze Society, en er worden in Engeland sterke en hechte grondslagen gelegd voor de T. S. van de twintigste eeuw.

De volgende verklaring van Meester M. is zelfs nog bemoedigender:

U moet nog leren, dat zolang er drie mensen in de Theosophical Society zijn die de zegen van onze Heer waardig zijn, ze nooit kan worden vernietigd.

— *L.M.W.*, I, 111

W. Q. Judge verwierp de gedachte dat de hulp van de Meesters volstrekt zou worden teruggetrokken na het einde van de eerste vijfduizend jaar van de kali-yuga cyclus. Hij schreef:

Aan het einde van de vijftientwintig jaar zullen de Meesters de kracht die zij tijdens die vijftientwintig jaar uitzonden niet meer in zo ruime en verstrekkende omvang zenden. Maar dat betekent niet dat zij zich zullen terugtrekken. Zij zullen de ideeën in het denken van de mensheid achterlaten om ze te laten ontkiemen, maar nooit zullen zij hun steun onthouden aan hen die deze hulp toekomt en die aan allen wordt gegeven die haar verdienen. Velen zullen tegen die tijd echter verder zijn gevorderd dan anderen, en aan hen die op die manier zijn voortgegaan uit altruïsme en uit onzelfzuchtige toewijding aan het welzijn van het ras, zal voortdurende hulp en leiding worden gegeven.

- *The Path*, IX, 238, nov. 1894

Het lezen van de waarschuwing die H. P. B. het horen in *The Vahan* doet ons niet alleen denken aan de aanhoudende tegenwerking van de duistere krachten bij al zulk werk als het hare, maar in het bijzonder aan een zeer ernstige crisis waar de Society (in het bijzonder de Europese en Amerikaanse afdelingen) enkele jaren na haar dood doorheen moest gaan. Niet zo lang voor die gebeurtenis deed zij een ernstig beroep op de leden om W. Q. Judge te steunen "als de tijd komt."

Maar ondanks het gezag waarover Sinnett beschikte, begon zijn invloed na haar aankomst in Londen snel te tanen, en buiten de kleine kring die in zijn Londense Loge overbleef, werd die nog maar weinig gevoeld. De meerderheid van de Londense leden richtte een nieuwe loge op waarin H. P. B. zonder belemmeringen kon werken en zij gaven deze haar naam, de Blavatsky Loge.

In die nieuwe omstandigheden en gesteund door een

enthousiaste kern van werkers, kon zij heel wat nieuwe activiteiten ontplooiën en de Blavatsky Loge was het levende inspirerende centrum. Er werd begonnen met wat filantropisch werk onder de Londense armen, en een anonieme gever schonk H. P. B. duizend pond voor de oprichting van de Oost-Londense Club voor Werkende Vrouwen, een tehuis voor dakloze en alleenstaande fabrieksmeisjes. Met haar medelijdend hart was zij altijd blij mentaal of lichamelijk lijden te kunnen verlichten. Zij schreef bijvoorbeeld deze roerende brief aan mevrouw Besant, die in de Londense achterbuurten werk verrichtte:

Ik heb zojuist je brief aan ----- gelezen, en mijn hart krimpt ineen van medelijden met die arme kleintjes! Kijk eens, ik heb maar 30 sh. *eigen* geld, waarover ik kan beschikken (want zoals je weet, ben ik arm, en ben daar trots op), maar ik wil dat je ze aanneemt *en er geen woord over zegt*. Hiermee kan je dertig maaltijden voor dertig arme hongerende stakkers kopen, en ik zou me dertig minuten gelukkiger kunnen voelen bij die gedachte. Dus zeg geen woord en doe dat; breng ze aan die ongelukkige kindertjes die blij waren met je bloemen. Vergeef je oude zonderlinge vriendin, die *nutteloos* is in deze wereld!

Steeds je, . . . H. P. B.

— *Lucifer*, X, 446, aug. 1892

Maar H. P. Blavatsky wist maar al te goed dat al zulke ‘praktische’ uitingen van broederschap eigenlijk slechts lapmiddelen zijn en dat het echt praktische werk van de theosofie is, een nieuwe stroom van gedachten in de wereld te brengen, waaruit onvermijdelijk hervormingen zullen ontstaan; de mensen *ideeën* te geven die hart en geest zullen veranderen. H. P. B. vatte de zaak in enkele woorden samen in haar brief aan de Amerikaanse Conventie in 1888:

Wij zijn de vriend van allen die vechten tegen dronkenschap, tegen

wreedheid jegens dieren, tegen onrecht tegenover de vrouw, tegen corruptie in de maatschappij of de regering, hoewel we ons niet mengen in de politiek. Wij zijn de vriend van hen die praktisch menslievend werk doen, die proberen de zware last van ellende die de armen verplettert enigszins te verlichten. Maar in onze hoedanigheid van Theosoof kunnen we ons met geen van deze grote taken speciaal bezighouden. Persoonlijk kunnen we dat wel, maar als Theosoof hebben we een groter, belangrijker en veel moeilijker werk te doen. Men zegt dat Theosofen moeten tonen wat in hen leeft, dat “de boom wordt gekend aan zijn vruchten”. Laten zij tehuizen voor de armen bouwen, zegt men, laten zij “gaarkeukens” openen, enz., enz., en dan zal de wereld geloven dat er wel wat zit in de Theosofie. . . . Het is de taak van Theosofen hart en verstand van de mens toegankelijk te maken voor menslievendheid, rechtvaardigheid en edelmoedigheid, eigenschappen die in het bijzonder tot de mensheid behoren en die de mens van nature eigen zijn wanneer de menselijke hoedanigheden zijn ontwikkeld. De Theosofie leert de dierlijke mens een menselijke mens te zijn; en als de mensen hebben geleerd te denken en voelen zoals waarachtige menselijke wezens moeten voelen en denken, dan handelen zij menselijk en verrichten zij allen spontaan menslievende, rechtvaardige en edelmoedige daden.

To the Aryan Theosophical Society, of New York.
With H. P. B.'s & H. J. O.'s good wishes
London, October, 1888.

H. P. BLAVATSKY ORGANISEERT NIEUW WERK, EXOTERISCH EN ESOTERISCH

NU in het Westen de Society snel groeide en de nieuwe energie door haar aderen klopte, was het onder de heersende omstandigheden onmogelijk moeilijkheden en wrijvingen te voorkomen die uit de botsing van ongedisciplineerde persoonlijkheden ontstaan. Kleinzielige eerezucht, een onvoldoende vermogen het blijvende van het voorbijgaande te onderscheiden en een weinig onpersoonlijke en vriendelijke houding jegens anderen — de interne vijanden — brachten onvermijdelijk onrust. Als een mens bewust naar zelfoverwinning streeft, openbaart zich al snel de tweevoudigheid van zijn natuur, omdat het persoonlijke en zelfzuchtige deel, het dierlijk-verstandelijke, voelt dat zijn macht wordt bedreigd en daarop onmiddellijk het geestelijke uitdaagt tot een strijd op leven en dood. De lagere natuur is zo subtiel, dat ze, om te domineren, zelfs de wapens aan het hogere ontfutselt en zich zal voordoen als een engel des lichts. Veel dat vreemd lijkt in de theosofische geschiedenis wordt duidelijk als men de wisselwerking tussen de tweevoudige krachten in de mens begrijpt.

Slechts heel in het kort kan melding worden gemaakt van de plaatselijke moeilijkheden die in Amerika en Europa ontstonden en die een hindernis vormden voor H. P. B., juist op het moment dat zij een begin had gemaakt met de belangrijkste ondernemingen in haar loopbaan — *De Geheime*

Leer en haar esoterische school voor meergevorderde leerlingen. In Amerika beperkten die moeilijkheden zich in hoofdzaak tot verdeeldheid zaaiende activiteiten van enkelen, die teleurgesteld waren omdat zij niet dadelijk in contact met de Meesters werden gebracht. Deze kwestie gaf H. P. B. aanleiding tot het schrijven van een van haar krachtigste en leerzaamste artikelen. Zij legt deze onruststokers uit dat er voor hen geen redenen zijn om te klagen:

Toch heeft niemand aan die Theosofen die ontevreden zijn over de Society in het algemeen ooit voorbarige beloften gedaan; en nog minder heeft de Society of haar stichters ooit hun “Meesters” als een *chromopremie* aangeboden voor hen die zich het best gedragen. Jarenlang is aan ieder nieuw lid gezegd dat *hem niets wordt beloofd*, maar dat hij alles slechts van zijn eigen persoonlijke verdiensten kon verwachten. De theosoof wordt vrijgelaten en niet belemmerd in zijn daden. . . . het kan geen kwaad het elders te proberen; tenzij men zich inderdaad heeft aangeboden en vastbesloten is de gunst van de Meesters te verwerven. Tot hen in het bijzonder richt ik me nu met de vraag: Hebt u *uw* verplichtingen en geloften vervuld? Hebt u, . . . het vereiste *leven geleid* en aan de voorwaarden voldaan die gesteld worden aan iemand die kandidaat wordt? Laat hem die in zijn hart en geweten voelt dat hij dat heeft gedaan — . . . laat hem, zeg ik, opstaan en *protesteren*. . . . Ik ben bang dat mijn uitnodiging onbeantwoord zal blijven.

— *The Path*, I, 260-1, dec. 1886

Andere beroering ontstond door toedoen van een voor-
aanstaand lid, een bekend geleerde, dr. Elliott Coues, die zich met psychische praktijken ophield en beweerde occultist te zijn. Op slinkse manier probeerde hij W. Q. Judge te verdringen van zijn leidende positie in het Amerikaanse werk om zijn plaats in te nemen. H. P. B. was tenslotte gedwongen krachtig stelling te nemen tegen zijn aanspraken en toen begon hij een lastercampagne tegen haar, die

zulke schandelijke vormen aannam, dat het nodig werd hem als lid van de Society te royeren. Nadat deze belemmering uit de weg was geruimd, maakte het werk in Amerika onder leiding van Judge snelle vooruitgang.

In Europa was hoofdzakelijk Frankrijk het middelpunt van de moeilijkheden en toen de president in augustus 1888 India verliet om een tournee in Europa te maken, vreesde hij dat hem heel wat moeilijkheden te wachten stonden. Veel van die last was echter door hemzelf veroorzaakt. Hij wond zich vooral op over wat hij de “koppigheid” van H. P. Blavatsky noemde, en over het feit dat zij met haar actie om in Parijs een crisistoestand op te heffen, het gezag van de president negeerde. Om een scheuring en ernstige schade voor het werk te voorkomen, had zij, zonder Olcott te raadplegen, het bestuur van de “Isis-afdeling” ontbonden, de reglementen opgeheven en machtiging verleend een nieuw reglement op te stellen. De kwestie was dringend en zij had heel goede redenen om snel te handelen.

Die Franse kwestie leek Olcott echter slechts een symptoom van de mogelijkheid van nog verder “autocratisch” optreden van H. P. B., dat hij naar alle waarschijnlijkheid zou afkeuren en hij ging dus in een allesbehalve goed humeur uit India weg. Hij zei dat hij klaar was voor “een flinke vechtpartij” met haar wegens haar “ongrondwettige” neigingen waarin hij een bedreiging zag van de onschendbare regels en voorschriften waar hij zoveel belang aan hechtte.

Hij had begrepen dat H. P. B. op het punt stond een begin te maken met een besloten groep van de meest serieuze leerlingen, die gereed waren voor diepere leringen en dat zij in feite ernst maakte met het esoterische aspect van het werk, waarvan de Meester had gezegd dat het wellicht bij

het begin van een nieuwe zevenjarige cyclus tot nieuw leven kon worden gewekt.

Tijdens de reis van Olcott op het s.s. *Shannon* was hij in somber gepeins verzonken over H. P. B.'s bedoelingen; er zouden beslist ernstige gevolgen zijn ontstaan, als Meester K. H. niet onmiddellijk tussenbeide was gekomen. Een dergelijke handelwijze werd maar zelden en alleen in noodgevallen toegepast.

Toen het schip de Middellandse Zee overstak en nog ongeveer een dagreis van Brindisi was verwijderd, precipiteerde K. H., die Olcotts verontruste gemoedstoestand had opgemerkt, in diens hut een lange brief met vriendelijke berispingen en raadgevingen om de zaak dadelijk recht te zetten. Om verschillende redenen is deze brief erg belangrijk. Hij laat zien dat volgens de Meesters het uiteindelijk gezag in zaken die het welzijn van de beweging raken, in handen lag van hun "rechtstreekse tussenpersoon", H. P. Blavatsky. Olcott was op deze reis helemaal alleen en had niemand die hij over zijn moeilijkheden kon raadplegen. Een gedeelte van de brief luidt aldus:*

* Kolonel Olcott geeft in zijn *Old Diary Leaves*, III, 91, een kort uittreksel van deze brief. Door een merkwaardige vergissing plaatst hij die in het jaar 1884, tijdens de Sinnett-Kingsford problemen in Londen, in plaats van op de juiste datum, augustus 1888, toen hij op reis was aan boord van de *Shannon*, om wat aan de moeilijkheden in Frankrijk te doen. (Zie *Theos.*, Suppl., okt. 1888, XVII). Scherpzinnige lezers van de *O. D. L.*, IV, hfdst. iv, over de behandeling van de Franse kwestie door H. P. Blavatsky, die zijn onbeheerste opmerkingen aan haar adres, zoals "heftige taal", "razende woede", "heersen of verwoesten", een "krankzinnige", enz., betreuren, zullen opmerken dat als hij de volledige tekst van de strenge maar vriendelijke berisping had openbaar gemaakt, dit de kracht van Olcotts emotionele uitbarsting tegen H. P. B., waaraan hij zoveel ruimte verspilde, zou hebben tenietgedaan.

Waar het vooroordeel van de schrijver werd aangewakkerd — en misschien zijn gevoel van belangrijkheid als president, waarvan hij niet helemaal vrij was —

Er zijn zowel in Londen als in Parijs onder de leden misvattingen ontstaan, die de belangen van de beweging in gevaar brengen. Men zal u vertellen dat de hoofdaanstichter van de meeste, zo niet van alle rust-verstoringsen H. P. B. is. Dit is niet zo; al heeft haar aanwezigheid in Engeland er natuurlijk mee te maken. Maar het grootste aandeel ligt bij anderen, wier serene onbewustheid van eigen tekortkomingen heel opvallend en zeer afkeurenswaard is. Een van de meest waardevolle uitwerkingen van Upasika's [H. P. Blavatsky's] missie is dat het de mens tot zelfstudie aanzet en blinde onderdanigheid aan personen in hem vernietigt. Neem nu bijvoorbeeld uw eigen geval. Maar beste vriend, uw verzet tegen haar onfeilbaarheid — zoals u die eens zag — is te ver gegaan en u bent onrechtvaardig tegen haar geweest, waarvoor u, moet ik tot mijn spijt zeggen, samen met anderen zult moeten lijden. Daarnet nog aan deken uw gedachten over haar duister en zondig en ik vind dit daarom een passend moment om u te waarschuwen.

. . . Vanwege haar constante trouw aan ons werk en het lijden dat daardoor over haar is gekomen, zullen noch ik, noch een van mijn Broeder collega's haar verlaten of vervangen. Zoals ik al eens eerder opmerkte, is *ondankbaarheid* niet een van onze ondeugden. Onze relaties met uzelf zijn rechtstreeks, . . . Dat ze zo zeldzaam zijn — is geheel uw eigen schuld, zoals ik in mijn vorige brief heb verteld. Om u in uw huidige verlegenheid te helpen: H. P. B. heeft met bestuurlijke details zogoed als niets te maken en moet ervan worden vrijgehouden, in zoverre haar sterke natuur in bedwang gehouden kan worden. Maar dit *moet u aan allen vertellen*: — *zij heeft alles te maken met occulte aangelegenheden*. Wij hebben haar *niet* in de steek gelaten; zij is *niet* “overgedragen aan chela's”. Zij is *onze directe tussenpersoon*. Ik waarschuw u dat niet uw achterdocht en uw wrevel over “haar vele dwaasheden” u van uw intuïtieve trouw

is *Old Diary Leaves* verre van betrouwbaar. Dat wordt des te meer duidelijk als hij, vanuit een totaal eenzijdig standpunt, spreekt over beschuldigingen die op een later tijdstip tegen W. Q. Judge werden ingebracht. Als hij bepaalde feiten had gekend, die aan het licht kwamen na het schrijven van zijn boek, zou hij misschien een ander standpunt hebben ingenomen en zeker veel van zijn aantijgingen aan het adres van Judge nooit hebben geuit, die alleen door onbekendheid met de waarheid kunnen worden verklaard.

In zijn brochure *Historical Retrospect* (blz. 15), in 1896 geschreven, verwijst hij terloops naar de “mij op buitengewone wijze aan boord van mijn stoomschip gegeven brief”, maar deze keer geeft hij de juiste datum, 1888.

aan haar doen afwijken. Bij het rechtzetten van deze Europese zaak moet u twee dingen in het oog houden — de uiterlijke en bestuurlijke, en de innerlijke en psychische. Houd de eerste onder het gezamenlijke bestuur van u en van uw zeer voorzichtige collega's; *laat de tweede aan haar over*. De uitwerking van de details voor de dagelijkse praktijk wordt aan u met uw gebruikelijke vindingrijkheid overgelaten. Gaat iemand in beroep bij een zich voordoend geval van inmenging harerzijds in de dagelijkse praktijk en wordt dit naar u verwezen, dan zeg ik wel, maak goed onderscheid tussen dat wat niet meer dan exoterisch is van oorsprong en in uitwerking, en dat wat wel op het vlak van de praktijk begint, maar de neiging heeft gevolgen voort te brengen op het geestelijk gebied. Op het eerste terrein is uw oordeel het beste, op het tweede het hare.

— *H. P. Blavatsky aan de Amerikaanse Conventies*, blz. 77-8

Het is jammer dat Richard Hodgson en de leden van de S. P. R., die hij op zo droevige wijze op een dwaalspoor bracht, dat onberaden *Rapport* de wereld instuurden voor deze brief aan Olcott aan het licht kwam. De omstandigheden waaronder hij werd ontvangen — Olcott was alleen midden op zee en ver verwijderd van H. P. Blavatsky of een andere chela of theosoof, ook het rechtstreeks verband dat de brief had met de “duistere en zondige gedachten” van Olcott en het betreffende onderwerp dat hem niet zo welkom was — zouden voor de loochenaars van de Mahatma's een probleem zijn geweest dat zij niet zouden kunnen oplossen met de theorie van bedrog gepleegd door H. P. B. of de Hindoese chela's! Gezien de omstandigheden van dit verschijnsel, dat natuurlijk door Olcott als niet ongebruikelijk werd aanvaard, is het een van de meest overtuigende bewijzen voor het bestaan van de Meesters en hun nauwe verband met de Society.

Toen kolonel Olcott in Londen aankwam, was H. P. B. druk bezig met een van haar “inmengingen” waar de Meester over sprak. In dit geval betrof het de organisatie

van het esoterische werk, waar hij zo op tegen was. Wat de “inmenging” in de Franse kwestie betreft, stelde hij gelukkig vast dat zij haar rechten als medestichter van de T. S. niet had overschreden. De vorming van de nieuwe loge in Parijs was maar voorlopig en hij zag in dat dit noodzakelijk was geworden door de toen heersende crisis. Hij aanvaardde de toestand en voor het ogenblik was alles in orde (*Zie Lucifer*, III, 145, oktober 1888).

Haar esoterische activiteit was echter een andere zaak, en zonder de waarschuwing die hij op de *Shannon* had ontvangen, zou er wellicht een ernstige kloof zijn ontstaan. Toen Olcott echter ontdekte dat W. Q. Judge haar plannen volledig steunde, werden de vriendschappelijke betrekkingen met de derde medestichter toch wel aangetast, wat na de dood van H. P. Blavatsky betreurenswaardige gevolgen had. Hij probeerde loyaal zijn geprikkeldheid te onderdrukken en zegt dat hij zelfs een beetje heeft geholpen bij haar voorbereidingen, maar zijn afkeuring blijkt uit een brief die hij in 1893 aan Judge schreef, toen er moeilijkheden op til waren:

De E. S. en vooral de I. G., Svastika en andere kringen binnen kringen, beschouw ik als een gevaar en een mogelijke bron voor groot onheil en kwaad. . . Ik zal de E. S. niet tegenwerken zolang ze niet tegen de Constitutie van de T. S. ingaat; maar als dat gebeurt zal ik vechten.

. . . Ik zou het betreuren als een van jullie beiden [mevrouw Besant of W. Q. Judge] P. T. S. [President van de T. S.] werd als dat duivelse Cabinet Noir van jullie moet worden gehandhaafd. . .

— *Theos.*, LIII, 608, aug. 1932

Men zegt dat kolonel Olcott nooit lid van de Esoterische School is geworden, hoewel op hem als president wel een beroep moest worden gedaan om er een afdelingschar-

ter aan te verlenen. Sinnett diende geen aanvraag voor lidmaatschap in; kennelijk had hij meer belangstelling voor de psycho-intellectuele onderzoekingen, die hij ten onrechte voor occultisme aanzag.*

Nadat de moeilijkheden in Frankrijk uit de weg waren geruimd, althans tijdelijk, maakte kolonel Olcott een succesrijke lezingentournee in Europa en keerde daarna naar India terug waar hij weer nieuwe problemen aantrof. Deze waren voornamelijk het gevolg van het beleid van Richard Harte, de tijdelijke redacteur van *The Theosophist*, die denkbeelden naar voren schoof die geheel met H. P. B.'s bedoelingen in strijd waren. Hij deed afbreuk aan haar gezag en leverde scherpe kritiek op haar voorstellen betreffende het esoterische werk. Hij geloofde ten onrechte dat de T. S. zich hoofdzakelijk op het gewone wereldse verstand moest richten en toonde wrok jegens W. Q. Judge, die H. P. B.'s werkwijze krachtig ondersteunde. Hij had de mond vol over "trouw aan Adyar", waarmee hij onderwerping bedoelde aan wat van het hoofdkantoor uitging, ongeacht H. P. B.'s wensen. Hij beweerde zelfs dat zij met steun van de Amerikanen en de meeste Europeanen samenzweerde tegen het gezag van "Adyar"!

Voor de werkelijke leider van de beweging was het dus

*[Hier moet aan worden toegevoegd dat Olcott noch Judge ooit de gelofte van de E. S. hebben ondertekend; zij hadden zich reeds door gelofte aan het werk van de Meesters verbonden in de vroegste periode in New York ("Volgens Instructie van de Meester", W. Q. J., 3 nov. 1894). Hoewel Olcott als "Voorzitter van de Raad" een order had uitgevaardigd waar de vorming van de Esoterische Sectie in werd aangekondigd (*Lucifer*, III, 176, okt. 1888), en H. P. B. hem een jaar later, op 25 december, als haar "vertrouwelijke tussenpersoon en enige officiële vertegenwoordiger van de Esoterische Sectie voor Aziatische landen" had aangewezen (Idem, V, 437, jan. 1890), maakte Olcott zich hoe langer hoe meer los van de activiteiten ervan, terwijl Judge zich daarentegen geheel met de Esoterische poging vereenzelvigde. — RED.]

hard nodig deze buitensporige toestand flink aan te pakken. Een van haar brieven aan Harte schildert in felle kleuren dit voorbeeld van interne beroeringen, die voor haar een eeuwigdurende kwelling betekenden. Het is dan ook geen wonder dat zij heeft gezegd haar ergste vijanden te hebben aangetroffen in haar eigen huishouding. In die brief met scherpe terechtwijzingen uit Londen, gedateerd 12 september 1889, komt een opmerkelijke passage voor, die men in gedachte moet houden met het oog op latere gebeurtenissen, dit des te meer daar H. P. B. aan Harte vertelt dat Olcott naast haar zit terwijl zij schrijft en hij de brief zal lezen voordat die wordt verzonden:

The Theosophist, geachte heer, behoort alleen mij en Olcott toe . . . Ik zal niet toestaan dat Judge daarin naar beneden wordt gehaald of vernederd. Judge is een van de Stichters en een man die altijd trouw aan de Meesters is geweest. . . . En *Judge zal de president van de T. S. zijn na onze dood* of de T. S. zal met ons sterven.

— *Forum*, V, 133, jan. 1934

Naast de in Adyar algemeen heersende houding tegenover haar, waren er aanwijzingen dat zelfs Olcott onder de druk verslapte en hij het “oorspronkelijk programma” losliet om in de plaats daarvan de T. S. om te zetten in niets meer dan een wijsgerige en filantropische beweging. Door haar helderder visie en haar kennis van de wensen van de Meesters, wist zij dat dit mogelijk wel een werelds succes inhield, maar ook een volkomen occulte mislukking en een verloochening van het unieke werk waarvoor de Society werd opgericht. In India week men zo ver af, dat zij de leidende partij daar moest dreigen met krachtige maatregelen en tenslotte een onverbloemd manifest publiceerde onder de titel “A Puzzle from Adyar”, waar het volgende in voorkomt:

Het is pure onzin om te zeggen dat “H. P. B. ... trouw is aan de Theosophical Society en *aan Adyar*” (!?). H. P. B. *is tot aan haar dood trouw aan de Theosofische ZAAK en aan die grote Leraren wier wijsbegeerte alleen de gehele Mensheid tot één Broederschap kan samenbrengen*. ... Zodra ze [de T. S.] afdwaalt van de oorspronkelijke koers en in haar beleid ontrouw toont aan de ZAAK en aan het oorspronkelijk programma van de Society, zal H. P. B. de T. S. *ontrouw* noemen en haar van zich afschudden als stof van haar voeten.

. . . Laat de nieuwe Exoterische Theosophical Society, met de heer Harte aan het hoofd, dan maar voor bureaucraat spelen, als de President ze hun gang wil laten gaan, en laat de Algemene Raad mij er maar uitgooien wegens “ontrouw”, als kolonel Olcott bovendien zo verblind zou zijn dat hij niet vermag te zien wie de “ware vriend” is en waar zijn plicht ligt. Tenzij zij zich haasten dit te doen, zal ik het zijn die bij het eerste teken van *hun* ontrouw aan de ZAAK — mijn functie als Correspondend Secretaris [die zij op verzoek weer had aanvaard] voor het leven zal hebben neergelegd en de Society verlaten. Dat zal mij niet verhinderen aan het hoofd te blijven staan van degenen — die mij willen volgen.
— *Lucifer*, IV, 507-9, aug. 1889

Zij was niet bang dat een dergelijke handelwijze de *theosofie* tot de ondergang zou leiden. Maar Olcott, die ver weg was in India, verloor hoe langer hoe meer het contact met de snelle stroom van gebeurtenissen in Londen zowel als elders in Europa. Hij begreep niet waarom H. P. B. bepaalde maatregelen nam. De actieve loges in Groot-Brittannië en de rest van Europa deden tenslotte een beroep op H. P. Blavatsky om een nieuwe afdeling op te richten met haarzelf als president (*Lucifer*, VI, 428, juli 1890). Omstreeks die tijd schreef zij aan Olcott:

“Als je de grote noodzaak van de stap inziet en je je onderwerpt aan de onverbiddelijke ontwikkeling der dingen zal er niets veranderen. Adyar en Europa zullen bondgenoten blijven, en *naar alle schijn* zal laatstgenoemde afhankelijk van eerstgenoemde zijn. Als je het niet goedkeurt — welnu, dan zullen er twee Theosophical Societies zijn, de oude

Indische en de nieuwe Europese, *geheel onafhankelijk van elkaar.*”

—O. D. L, IV, 55

Hij kwam ten laatste tot een schikking met haar, want zijn hart was trouw, al was het niet eenvoudig voor hem toe te geven. Meester M. had hem in de begintijd in New York verteld dat “een mysterieuze band . . . die niet kon worden verbroken, hoeveel er ook soms van mocht worden gevegd”, hem en zijn medewerkster had samengebracht (idem, I, 380). Zelf heeft hij gezegd wel te weten dat:

Zij de Leraar was en ik de leerling; zij de verkeerd begrepen en beledigde boodschapper van de Groten, ik het praktische brein om plannen te maken, de rechterhand om de praktische bijzonderheden uit te werken.

— Idem, IV, 21

Een vereniging die volledig onder zijn bestuur zou staan, was echter helemaal niet wat de Meesters wensten, want zijn oordeel was niet altijd zuiver — hoe onzelfzuchtig en goed bedoelend hij ook was. De Society was bestemd een kanaal te zijn, waardoor het Licht van de Loge de mensheid kon bereiken als een geestelijke stroom, die moet worden opgewekt door de ernstige pogingen van ieder lid om de idealen van de theosofie *in praktijk te brengen*. Succes in de ogen van de wereld, zoals snelle groei van het ledental, nieuwe gebouwen, grote bibliotheken, veel publikaties, zijn stellig op hun plaats, maar het werkelijke succes is niet zo opvallend. *De Stem van de Stilte* van H. P. Blavatsky, dat “voor de Weinigen” werd geschreven, laat zien hoe de *enkeling* zich kan voorbereiden om de edele theosofische idealen van leven en plichtsbetrachting in de wereld te verspreiden door er een levend voorbeeld van te zijn. Leden van een genootschap die één zijn in dat streven, zijn niet als

een gemeente die luistert naar troostende gemeenplaatsen of bidt voor eigen heil. Een schok die voor laatstgenoemde vernietigend zou zijn, betekent geen blijvende schade voor een theosofische organisatie, waarvan de leden weten dat zij hun eigen verlossing moeten bewerken. Zulke schokken werken ook als een “Grote Zeef” wanneer doortastend ingrijpen nodig blijkt. In de theosofische geschiedenis heeft zich verschillende keren een ernstige crisis voorgedaan, en zoals wij in de Coulomb samenzwering hebben gezien, moet het niet helemaal als ongunstig worden beschouwd als er op die wijze wordt gesnoeid.

Omstreeks 1888 schreef K. H. met leedwezen aan H. P. B.:

de Society heeft zich aan onze greep en invloed onttrokken en wij hebben dat laten gaan — wij maken geen onwillige slaven. Zegt hij [Olcott] dat hij haar heeft gered? Hij heeft de vorm ervan gered, maar uit vrees liet hij toe dat de ziel eruit ontsnapte; ze is nu een zielloos lichaam, een machine die tot nu toe vrij goed heeft gedraaid, maar die uiteen zal vallen als hij is heengegaan. Van de drie doeleinden heeft men zich alleen maar op het tweede toegelegd [*]; maar ze is niet langer een broederschap, en evenmin een lichaam waarboven de geest van de andere zijde van de Grote Bergketen zweeft. Zijn vriendelijkheid en vredelievendheid zijn groot en waarlijk Gautamisch; maar hij heeft die vriendelijkheid verkeerd toegepast.

— *L.M.W.*, II, 68-9

De beweringen dat kolonel Olcott voor het bestaan van de Society onmisbaar was, zijn overdreven. Dat was ontegenzegglijk waar in de eerste jaren, toen men moest vechten om erkenning van het werk en het is een feit, dat de Meesters hem hebben uitgekozen, hoewel zij zeiden: “Hij

*In 1888 was het tweede doeleinde: “De bevordering van de studie van de Arische en andere Oosterse literatuur, godsdiensten en wetenschappen.”

was op verre na niet de beste, maar (zoals de heer Hume het in H. P. B.'s geval uitdrukt) — hij was de beste die beschikbaar was” (*Mahatma Brieven*, 291). Olcott meende zelf niet dat hij onmisbaar was, want in 1885 bood hij aan zich terug te trekken en gaf blijk van een echt onpersoonlijke houding toen hij zei: “. . . van het begin af ben ik altijd overtuigd geweest, dat een bekware en betere man dan ik het ambt van voornaamste bestuurder in zo’n uitgebreide organisatie als de onze behoorde te vervullen,” en dat iemand anders de “kans zou moeten hebben zijn capaciteiten te tonen” (*O. D. L.*, III, 329, 328).

In 1890 herhaalde hij zijn aanbod, en in januari 1892 trad hij daadwerkelijk af ten gunste van W. Q. Judge, de vice-president; zijn terugreden zou door de meerderheid van de Society zijn aanvaard als er geen stappen waren ondernomen door Judge zelf, die had vernomen dat de Meesters wensten dat kolonel Olcott zijn functie zou behouden.

H. P. B. moest al haar krachten inspannen om de beweging weer op het juiste pad terug te brengen en bij dat werk had zij de standvastige hulp van W. Q. Judge die, naar zij zei, eeuwenlang een deel van haarzelf was geweest.

De wenk van de Meester, dat het intellectuele aspect van de theosofie te veel de nadruk kreeg ten koste van het geestelijke, zoals hiervoor werd geciteerd, laat zien dat er iets meer moest worden gedaan om de leden voor te bereiden op het esoterische werk dat in het verschiet lag, of anders zou het voornaamste doel van de beweging niet worden bereikt. De produktie van literatuur over geestelijke ontwikkeling en training voor chelaschap moest groter worden. Er waren al enkele inspirerende artikelen verschenen, zoals het prachtige en pakkende artikel “Chela’s en

Leke-Chela's" van H. P. Blavatsky (*Theos.*, juli 1883, Suppl., 10-11), haar eerste grote beroep op intuïtieve kandidaten. Maar er waren er nog meer nodig. Er volgde een opmerkelijke brief van 109 Hindoese studenten, waarvan velen theosoof waren; daarin wordt de verheven grootheid van het chelaschap omschreven, zoals dat in India wordt begrepen, de beproevingen en ervaringen waarmee degene te maken krijgt die wil "overwinnen en iedere verzoeking wil bedwingen, om zich waardig te tonen zijn plaats onder de goden van de ware wetenschap in te nemen" (Idem, aug. 1883, Suppl., 2).

Binnen enkele jaren was W. Q. Judge in staat in Amerika zijn tijdschrift *The Path* op te richten, welke titel een aanduiding is van de esoterische grondslag ervan. Al spoedig erkende H. P. B. het geestelijk gezag ervan. In 1887 begon zij met *Lucifer*, dat zij kenschetste als "de strijdlustige Manas" (intellect), waarin zij rechtstreeks tot haar studenten kon spreken, zonder door Adyar te worden gehinderd. In de eerste nummers komen haar uiterst waardevolle en actuele studies over "Praktisch Occultisme" en "Occultisme tegenover Occulte kunsten" voor (april en mei 1888). Haar brief aan de Amerikaanse Conventie van 1888 bevatte eveneens een aansporing om de leringen van de theosofie, die deze droevige wereld zo nodig heeft, te bestuderen en te verspreiden; want, zei ze: "het wezen van de Theosofie is het volkomen in harmonie brengen van het goddelijke met het menselijke in de mens, het aanpassen van zijn aspiraties aan zijn goddelijke eigenschappen en hun heerschappij over de aardse of dierlijke hartstochten in hem."

De eerste jaargang van *The Path* (1886-7) bevatte het "Dagboek van een Hindoese Chela", een zeer waardevol en voor kandidaten zeer belangrijk verslag, daar het laat

zien hoe natuurlijk en pretentieloos het chelaleven kan worden geleefd, terwijl toch alle normale plichten van het dagelijks leven worden vervuld. Het “Dagboek van een Chela” is ten dele een parafrase van de inhoud van de beide brieven van Dāmodar die op blz. 133 werden vermeld. In de brieven worden de echte namen gegeven van de personen die in het Dagboek onder een pseudoniem worden vermeld. Andere leerzame artikelen van H. P. Blavatsky en W. Q. Judge over de betekenis van chelaschap als een geestelijke training voor werkers voor de mensheid zijn in latere jaargangen van *The Path* en in *Lucifer* verschenen.

Toch is er in het Westen nog een wijdverspreid misverstand ten aanzien van de betekenis van het chelaschap — het stelsel van zelfdiscipline en onzelfzuchtig werken voor anderen, dat tenslotte de aandacht trekt van een Meester en te zijner tijd leidt tot zijn rechtstreekse leiding. Schoon-schijnende beloften die psychische en andere beloningen in het vooruitzicht stellen en die hen die niet op hun hoede zijn kunnen misleiden, verschillen hemelsbreed van de nobele idealen van het chelaschap. Ernstig belangstellenden zullen in H. P. B.’s *Stem van de Stilte*, in *Brieven Die Mij Geholpen Hebben* van Judge, en ook elders, heldere en zuivere richtlijnen vinden voor de eerste schreden op het Pad.

Toen in 1882 de eerste periode van zeven jaren van de T. S. eindigde, zeiden de Meesters aan Sinnett dat, tenzij de zaken een wending ten goede namen, zij hun openlijke activiteiten ten behoeve van de T. S. niet zouden kunnen voortzetten; maar zij zouden “uit de openbaarheid verdwijnen als een nevel in de oceaan” tot het begin van een andere zevenjarige cyclus, wanneer, “als de omstandigheden gunstiger zijn, er misschien een nieuwe poging zou kunnen worden gedaan, onder dezelfde of een andere leiding”

(*Mahatma Brieven*, 292). De oorzaak lijkt gedeeltelijk, zo niet geheel, te hebben gelegen in de mislukking om de ware chelageest op te wekken die, in een esoterische sectie, de herleving mogelijk zou kunnen maken van de oude Mysteriescholen die in het Westen ongeveer zestien eeuwen gesloten waren geweest.

In de New Yorkse tijd was er een poging gedaan de Society half-esoterisch te leiden, met tekens en wachtwoorden, en in 1878 werden er graden of rangen ingesteld om de vorderingen aan te geven in zelfbeheersing en verlichting. Dit duurde echter niet lang. Zoals eerder vermeld, werd er op 17 december 1879 in Benares, onder de door de Raad in New York op 27 augustus 1878 aan de president verleende volmacht, eveneens een poging gedaan om de Society een esoterische grondslag te geven (zie blz. 109).

De Raad in Benares besloot officieel de Society in drie afdelingen te splitsen — de Meesters; de meer gevorderde leden; en de Proefleden. Hoewel het nieuwe reglement in februari 1880 in Bombay door een Conventie van de Society werd aangenomen, werd er weinig of niets meer van de drie graden vernomen.

Op een wat latere datum werd er in India geprobeerd een speciale besloten groep van bestudeerders te vormen, die door bemiddeling van Subba Row en Dāmodar onder-richt van de Meesters zouden kunnen ontvangen, maar het volslagen gemis aan harmonie en begrip voor het werkelijke doel van de theosofische beweging, verhinderde dat er in die tijd ook maar iets bevredigends kon worden verricht. Toen Sinnett naar Londen terugkeerde, deed de Londense Loge weer pogingen om vertrouwelijke leringen te ontvangen, maar de omstandigheden waren niet bemoedigend. Later deed mej. Francesca Arundale, een toegewijd lid van

de Londense Loge, die kennelijk begreep wat de enige grondslag is waarop zo'n groep kan slagen, een beroep op H. P. B. om er een te vormen voor enkelen van de meer serieuze leden in Engeland. Zij schreef o.a.:

wij ondergetekenden, leden van de Londense Loge, overtuigd dat geen geestelijk onderricht mogelijk is zonder volstreckte en welwillende eenheid tussen studiegenoten, verlangen ernaar een innerlijke groep te vormen.

... een zodanige band van ware broederlijke eenheid te scheppen, dat die voorwaarden worden verwezenlijkt die, naar onze overtuiging, in de Londense Loge zoals die nu is samengesteld, onbereikbaar zijn.

— L. M. W., I, 25-6

Deze Innerlijke Groep zou in haar speciale werkzaamheden geheel onafhankelijk zijn van de Londense Loge. H. P. B. keurde de aanvraag goed, de Meesters M. en K. H. ondertekenden mede en voorzagen het verzoek van enige waarschuwingen.* Te oordelen naar enkele terloopse verwijzingen in H. P. B.'s brieven, kwam er weinig of niets van deze poging terecht, maar waarschijnlijk moedigde het haar aan spoed te zetten achter het organiseren van het esoterisch werk op een blijvende grondslag. Zij zag de T. S. niet zozeer als een soort "filantropische organisatie" per se, hoe doeltreffend ook, maar als een recruteringskamp voor het trainen van personen die in de toekomst het werk voor de mensheid zouden voortzetten.

In 1887 vertolkte W. Q. Judge het sterke verlangen van een aantal leden in Amerika naar diepere leringen en leiding en H. P. B. reageerde daarop snel. Het psychologische moment kwam in april 1888, kort voor het begin van de derde zevenjarige periode van de Theosophical Society,

*[Zie H. P. Blavatsky: *Collected Writings*, VI, 252-4, voor een kopie van bovengenoemd document, geschreven in de zomer van 1884. — RED.]

toen zij de eerste stap deed om de Society voor te bereiden op de komende verandering, door in het openbaar en officieel uiting te geven aan de grote waardering die de Meesters en zijzelf voor W. Q. Judge hadden. Hoewel zij het toen niet openlijk kon aankondigen, was hij voorbestemd haar rechtstreekse vertegenwoordiger in het esoterische werk in Amerika te zijn en het enige verbindingskanaal tussen het Amerikaanse en het Himalajase denken.

In een speciale boodschap aan W. Q. Judge, voorgelezen op de Amerikaanse Conventie van 1888, gaf zij als volgt uitdrukking aan haar sterke vertrouwen:

Het is voornamelijk, zo niet geheel, aan jou te danken dat de Theosophical Society in 1888 nog bestaat. Laat mij je daarvoor dankzeggen, . . . uit de grond van mijn hart, dat slechts klopt voor de zaak die je zo goed vertegenwoordigt en zo trouw dient. Ik vraag je tevens te bedenken dat, bij deze belangrijke gelegenheid, mijn stem slechts de zwakke echo is van andere, heiliger stemmen en de waardering overbrengt van Hen wier aanwezigheid leeft in meer dan één waarachtig Theosofisch hart en, naar ik weet, bovenal in dat van jou.

Derhalve is het niet te verwonderen dat zij hem naar Londen liet komen om het Reglement, enz., op te stellen van wat aanvankelijk “De Esoterische Sectie van de Theosophical Society” werd genoemd, en dat zij hem, de “chela met een staat van dienst van dertien jaar”, iemand die “van alle Chela’s het meest lijdt en het minst vraagt, of zelfs verwacht”, als haar meest vertrouwde vertegenwoordiger en hoofd van de Esoterische Sectie in Amerika aanstelde.

Gezien de vele misvattingen die omtrent W. Q. Judge de ronde hebben gedaan, en het feit dat zijn betekenis voor de theosofische beweging zo groot is en zijn geschriften zo waardevol zijn, is het gewenst in haar eigen woorden hier weer te geven hoe hoog H. P. Blavatsky hem schatte en

William Q. Judge

hoeveel vertrouwen zij had in zijn rechtschapenheid, bekwaamheid en onpersoonlijke toewijding aan de “Grote Zaak van de Menselijke Vervolmaking”, zoals hij de theosofische beweging noemde. Deze waardering nam zo mogelijk nog toe tot aan de laatste dag van haar leven. Zij schrijft:

Londen, 23 oktober 1889

Hij of zij die gelooft dat H. P. B., onder welke omstandigheden ook, provocaties, roddel, laster, of wat door de vijand ook wordt uitgedacht, er ooit aan zal denken zelfs maar tegen W. Q. J. in te gaan — kent H. P. B. niet — zelfs als hij of zij H. P. Blavatsky *wel* kent, of *denkt* dat hij haar kent.

Die gedachte is belachelijk en ongerijmd. . . . H. P. B. zou . . . het hele esoterische broedsel in de V. S. geven voor één W. Q. J., *die al verscheidene aeonen een deel is van haarzelf*. . . .

De Esoterische Sectie en haar bestaan in de V. S. hangt af van W. Q. J., of hij de tussenpersoon & wat hij nu is, blijft. De dag dat W. Q. J. zich terugtrekt, zal H. P. B. praktisch dood zijn voor de Amerikanen.

W. Q. J. is de *Antaskarana* [brug] tussen de twee *Manas*(sen), het Amerikaanse denken & het Indische — of liever de Esoterische Kennis aan gene zijde van de Himalaja's.

DIXI

H. P. B. . . .

P.S. W.Q. J. zou *dit* moeten laten zien en op de geest inprenten *van allen voor wie het van belang kan zijn*,

H. P. B.

— *Forum*, III, 192-3, juni 1932

In het bovenstaande maakt zij onderscheid tussen “H. P. B.”, de hoge occultist, en “H. P. Blavatsky”, de Russische vrouw, *de uiterlijke persoonlijkheid* met haar kenmerkende eigenaardigheden, waarover de Meesters heel openlijk spreken in hun brieven aan Sinnett. Zij verwees min of meer humoristisch naar dit onderscheid, waarvan zij zich meer dan iemand anders bewust was, in de woorden die zij in haar eigen exemplaar van *De Stem van de Stilte* schreef: “H. P. B. aan H. P. Blavatsky, met *geen* vriendelijke groeten.”

Nog enkele woorden van hulde aan Judge:

Als, wetend dat William Q. Judge de enige man in de Oosterse en Esoterische School is in wie ik vertrouwen genoeg heb om van hem geen gelofte te hebben geëist . . . Hij moet verdedigd worden, of hij wil of niet. Hij heeft veel te verduren.

. . . Neem mijn plaats in Amerika nu in [in de Esoterische School], en nadat ik ben heengegaan, in Adyar. Als je niet meer persoonlijke ambitie hebt dan ik . . . en ik weet dat je die niet hebt — alleen strijd lust — dan zal dit voor jou geen grotere opoffering zijn dan het voor mij was om kolonel Olcott als mijn president te hebben.

— *Forum*, I, 3-4, mei 1930

Er zijn nog meer bewijzen beschikbaar van haar hoogachting voor W. Q. Judge en van haar wens dat hij uiteindelijk president van de T. S. zou worden en tevens hoofd van de Esoterische School.

De Esoterische School was een strikt besloten groep, hoewel er bepaalde door H. P. B. geschreven *Inleidende Memorandums* zijn gepubliceerd. Deze geven een schets van de hoge idealen en doeleinden van de E. S., en ook van haar beweegredenen om er een begin mee te maken. Enkele passages daaruit:

De Theosophical Society is zojuist het veertiende jaar van haar bestaan ingegaan [in 1888]; en al heeft zij veel, men kan wel zeggen wonderbaarlijk veel bereikt op exoterisch en praktisch gebied, ze is een absolute mislukking gebleken op al die punten die bij de oprichting voorop stonden onder de doeleinden. Zo is ze als een “Universele Broederschap”, en zelfs als een genootschap, een van de vele, afgedaald tot het peil van al die Verenigingen die mooie leuzen hebben, maar waarvan de naam niet meer is dan een masker, — ja, zelfs een MISLEIDING. . . .

Het doeleinde van deze Sectie is dus de toekomstige groei van de Theosophical Society als geheel in de juiste richting te bevorderen, door tenminste onder de enkelen een broederlijke eenheid aan te kweken. . . .

en nu moet ze voor toekomstige gevaren worden behoed door het gezamenlijk streven, de broederlijke gevoelens en voortdurende inspanningen van de leden van deze Esoterische Sectie . . .

De Esoterische Sectie is dus “afgezonderd” voor de redding van de gehele Society, en vanaf de eerste schreden zal de weg steil en zwaar zijn voor de leden, maar er ligt een grote beloning achter de hindernissen, wanneer die eenmaal zijn overwonnen. . . in deze graad — behoudens in uitzonderlijke gevallen — zal aan de student niet worden geleerd hoe hij verschijnselen op het stoffelijk gebied kan te weegbrengen en evenmin zal worden toegestaan dat magische krachten zich in hem ontwikkelen; . . .

Iedereen zal zoveel verlichting en hulp ontvangen als hij of zij verdient en niets meer; . . . De schijnbare gunsten die aan sommigen worden verleend, en de duidelijke vooruitgang die daarop volgt, zijn te danken aan het werk dat zij naar hun beste vermogen doen voor de zaak van de Universele Broederschap en de verheffing van het Ras.

— *First Preliminary Memorandum*, 1888

De Esoterische Sectie had niets te maken met de uiterlijke vormen van de Theosophical Society, en was evenmin verplicht in geloofszaken neutraliteit in acht te nemen zoals die in de constitutie van de Theosophical Society is vastgelegd en die van essentiële betekenis is voor haar werkwijze in de wereld. De Esoterische Sectie was gewijd aan de studie van en de individuele training in de theosofie in de volle zin van het woord — goddelijke wijsheid. Als zodanig maakte de E. S. geen officieel deel uit van de T. S., hoewel ze haar leden wel betrok uit de Society. Kort voordat zij stierf, veranderde H. P. B. de naam in “The Eastern School of Theosophy”.

Enkele passages uit een brief van 1 december 1888 van H. P. Blavatsky, omstreeks de tijd dat zij begon met de Esoterische School, werpen een helder licht op de ware betekenis ervan:

De Esoterische Sectie moet een School zijn voor serieuze Theosofen

die meer willen leren (dan uit gepubliceerde werken mogelijk is) van de ware Esoterische leerstellingen. . . . Er is daar geen plaats voor despotisme of overheersing; er is geen geld te betalen noch te verdienen; geen roem voor mij, maar wel een reeks verkeerde opvattingen, lasterpraatjes, argwaan en ondankbaarheid in een vrijwel nabije toekomst; maar als ik van de . . . Theosofen die zich reeds door gelofte hebben gebonden er een half dozijn of zo op het rechte en ware pad kan zetten, zal ik gelukkig sterven. Velen zijn geroepen, weinigen uitverkoren. Als zij zich niet schikken in de gedragslijnen waarover u spreekt die oorspronkelijk door de Meesters zijn aangegeven, *kunnen zij niet* slagen. Ik kan de weg alleen maar tonen aan hen wier ogen zijn geopend voor de waarheid, wier ziel vol altruïsme, naastenliefde, en liefde voor de hele schepping is, en die het *laatst* aan zichzelf denken.

— *The Path*, VII, 121, juli 1892

Over de herleving van de oude wijsheid in het Westen, waarvoor H. P. Blavatsky met succes de eerste stappen deed, schrijft zij:

Maar al is de stem van de MYSTERIËN in het Westen vele eeuwen geleden tot zwijgen gekomen, al zijn Eleusis, Memphis, Antium, Delphi en Crèsa lang geleden tot graftomben gemaakt van een Wetenschap die eens in het Westen even geweldig was als zij dat nu nog in het Oosten is, er worden thans opvolgers voor gereedgemaakt. Wij leven nu in 1887 en de negentiende eeuw nadert haar dood. De twintigste eeuw bergt ongewone ontwikkelingen voor de mensheid in zich, en kan zelfs de laatste van haar naam zijn.

— “The Esoteric Character of the Gospels”, *Lucifer*, I, 310, dec. 1887

OPLEVING VAN HET WERK IN AMERIKA

Voor we een beschouwing wijden aan de laatste nog overblijvende jaren van het leven van H. P. Blavatsky, moet eerst een overzicht worden gegeven van de ontwikkeling van de Society in Amerika.

Terwijl India en Europa hun groeipijnen doormaakten, kon er in Amerika maar weinig worden gedaan, daar het aan leiding ontbrak. William Q. Judge, met al zijn vurige energie en toewijding voor de theosofie, moest zich niet alleen tot het uiterste inspannen om de kost te verdienen voor zijn vrouw en kind, maar hij werd bovendien voortdurend voor rechtszaken weggeroepen naar verafgelegen plaatsen, waaronder de Latijns-Amerikaanse landen. Verscheidene jaren was hij door behoeftige omstandigheden verhinderd veel tijd of energie te besteden aan theosofisch werk en moest hij ernstige ontberingen doorstaan; soms wist hij bijna niet waar hij het geld voor een maaltijd vandaan moest halen. Hij liep kilometers ver om geld te besparen en zo de portokosten voor brieven aan belangstellenden te kunnen betalen. Toch lieten zijn vertrouwen en enthousiasme hem nooit in de steek, en al waren de schaduwen bij tijden erg donker, hij wanhoopte nooit.

Na aankomst van de "Delegatie" in India, in 1879, onderhield Judge een regelmatige briefwisseling met Olcott, Dāmodar en enkele anderen. H. P. B. negeerde hem echter maandenlang. Zij beantwoordde zijn brieven niet en

liet hem door eigen inspanning zijn eigen weg zoeken. Aanvankelijk leed hij erg onder de ogenschijnlijke verwaarlozing door zijn vriendin en leraar, maar hij beseftte al spoedig dat “die grote eenzaamheid” deel uitmaakte van de training van een chela, die op een wezenlijke, zij het hardhandige manier bijdroeg tot zijn innerlijke geestelijke rijkdom. H. P. B. wist precies wat zij deed en verscheidene jaren later vertrouwde zij hem toe wat zij van zijn werkelijke innerlijke toestand wist. In 1886 schreef zij:

De moeilijkheid met jou is *dat je je niet bewust bent van de grote verandering* die een paar jaar geleden in je heeft plaatsgevonden. Bij anderen wordt het *astraal* af en toe veranderd & vervangen door dat van Adepten (en ook door Elementaren) & zij beïnvloeden de *uiterlijke* en de *hogere* mens. Bij jou is het de NIRMANAKAYA [*] en niet het “astraal” dat zich met jouw astraal heeft vermengd.

— H. P. Blavatsky aan de Amerikaanse Conventies, blz. 83-4

Nadat H. P. Blavatsky en kolonel Olcott naar India waren vertrokken, was de kleine groep in New York — waarschijnlijk nooit meer dan veertig, voor het merendeel spiritisten — niet in staat veel te doen. De waarnemend president, generaal Doubleday, was wel toegewijd en oprecht, maar zei zelf dat hij zich bewust was van eigen onwetendheid en onervarenheid. Het toen erg actieve lid, C. C. Massey, was naar Engeland gegaan. Veel uitstel en zorg werd ook veroorzaakt door de moeilijkheid om een geschikte vorm van inwijdingsritueel uit India te verkrij-

**Nirmanakāya* is in het Sanskrit de naam voor een zeer gevorderde Adept, die zover is geëvolueerd dat hij geen stoffelijk lichaam meer nodig heeft; hoewel hij leeft op het eerstvolgende bestaansgebied dat boven het stoffelijke ligt, blijft hij toch in nauw contact met de mensheid om te helpen, door voortdurend gedachten van geestelijke en zedelijke schoonheid in het hart van de mens te planten.

gen; zonder dat konden nieuwe leden niet worden aangenomen. Judge schreef er vele malen over en Olcott geeft toe dat het hoofdzakelijk zijn schuld was dat de activiteiten moesten worden opgeschort. Hij schrijft daarover:

Om billijk te zijn tegenover de heer Judge, generaal Doubleday en hun collega's in de oorspronkelijke Theosophical Society, die wij met de leiding hadden belast toen wij naar India vertrokken, moet gezegd worden dat het voornamelijk mijn schuld is dat de opleving twee of drie jaar werd vertraagd. Er was over gesproken om de Society om te zetten in een hoge Vrijmetselaarsgraad en dat plan was door enkele invloedrijke Vrijmetselaars welwillend bekeken.

— O. D. L., I, 142

Hij zei dat hij verwachtte na aankomst in India een geschikte vorm van ritueel te kunnen opstellen, maar de druk van het theosofisch werk, die al gauw groter werd dan hij verwachtte, verhinderde dat. Nadat Judge en generaal Doubleday er vergeefs op hadden aangedrongen dat er iets zou worden gedaan, werd de gedachte opgegeven. Olcott schrijft: "Omstreeks die tijd was Judge naar het buitenland vertrokken, en de anderen deden niets." Tenslotte brak de tijd aan dat de omstandigheden een herleving van de theosofie in Amerika mogelijk maakten, en er werd in tenminste één loge een soort ritueel ingevoerd.

De eerste Amerikaanse branch begon in 1882 in Rochester, N.Y., en deze werkte met zoveel energie, dat ze binnen twee jaar een knap geschreven theosofisch tijdschrift, *The Occult Word*, kon oprichten. In *The Theosophist* (IV, nov. 1882, Suppl. 2) verscheen een notitie over de algemene omstandigheden die historisch van belang is:

Professor A. L. Rawson, LL. D., F. T. S., installeerde op 27 juli als gedelegeerd vertegenwoordiger van generaal-majoor A. Doubleday,

waarnemend President van de (New Yorkse) Theosophical Society, in Rochester, N. Y., de plaatselijke branch, waarvoor door het Hoofdkwartier in Bombay het vereiste charter was afgegeven. Bij deze gelegenheid werd voor het eerst gebruik gemaakt van een nieuw ritueel voor inwijdingen.

Uit het bovenstaande blijkt dat de Society in New York het hoofdkwartier in India als het rechtmatige bureau voor de afgifte van nieuwe charters beschouwde.

De loge in Rochester werd al vlug gevolgd door een andere in St. Louis, en op 4 december 1883 werd de historische Aryan Theosophical Lodge uit de oorspronkelijke New Yorkse Society gevormd en werd William Q. Judge tot president benoemd. Na enkele jaren werd de Aryan Lodge het kloppend hart van het Amerikaanse werk en veel van de daar begonnen activiteiten zijn door loges over de hele wereld overgenomen. Op de eerste bijeenkomst stelde generaal Doubleday een Hindoe voor, een man met een voornaam uiterlijk, maar wiens naam niet in het verslag is vermeld. Deze zei dat de tijd voor actief werken was aangebroken, las daarna een passage voor uit het *Mahābhārata* en ging weg na aan de generaal een exemplaar van de *Bhagavad-Gītā* te hebben overhandigd.

In zijn overzicht van deze herleving van de theosofie, zei Olcott dat Amerika

bijna een kerkhof voor de Theosofie was toen de heer Judge de “goddelijke inspiratie” voelde, zoals men het zou kunnen noemen, om zich aan het werk te wijden en de losse draden weer op te vatten die wij daar verspreid hadden achtergelaten, en ermee door te gaan. Het resultaat toont aan wat één man kan doen die geheel en al aan zijn zaak is toegewijd.

— *First Annual Convention of the T. S. in Europe*,
Londen, juli 1891, blz. 49

Toen W. Q. Judge van zijn kort maar belangrijk be-

zoek aan Adyar, India, terugkeerde, verbeterde zijn financiële toestand dermate, dat hij veel meer tijd en energie aan het werk kon besteden. Deze sterke, bekwame en rustige man trok al gauw een groep helpers met veel werklust aan en er werden veel nieuwe loges opgericht.

In zijn verslag aan de Amerikaanse Afdeling in 1888, blz. 7, zei W. Q. Judge dat kolonel Olcott in 1884, op zijn voorstel, in Londen

in zijn hoedanigheid van President, de Amerikaanse Raad van Beheer instelde die de President, generaal Doubleday, moest vervangen, . . .

Maar in 1885, na mijn terugkeer uit India, vond ik dat de betekenis van de Society zozeer was toegenomen, dat een ingrijpende verandering nodig was . . .

Overeenkomstig mijn verzoek stelde Mevrouw Blavatsky aan de Raad van Beheer voor, de Amerikaanse Afdeling te formeren, en kolonel Olcott legde de zaak aan de Algemene Raad in India voor, . . .

De vorming van de Amerikaanse Afdeling vond in 1886 plaats, met Judge als algemeen secretaris en toen hij bovenstaand verslag uitbracht, omvatte de Afdeling tweeëntwintig loges, terwijl andere nog in wording waren.

De Amerikaanse Afdeling kwam onder het grote organisatietalent van W. Q. Judge tot zo'n grote bloei dat ze niet alleen in staat was met vele nieuwe activiteiten te beginnen, maar ook de zo nodige geldelijke steun en andere hulp te verlenen aan de Society in het algemeen en in het bijzonder aan de Indiase Afdeling.

Voordat deze bevredigende toestand werd bereikt, was de heer Judge in 1886 heel moedig met zijn tijdschrift *The Path* begonnen. Ofschoon er weinig geld was en geschikte schrijvers erg schaars waren, zag hij de noodzaak in van een Amerikaans tijdschrift dat een beeld zou geven van het

nieuwe tijdperk van denken en streven. Gelukkig voor alle latere bestudeerders, was Judge door het gebrek aan bekwame medewerkers gedwongen een groot deel van de inhoud zelf te schrijven onder verschillende pseudoniemen, zoals: Amerikaanse Mysticus, Eusebio Urban, Rodriquez Undiano, Hadji Erinn, en speciaal William Brehon. (Brehon betekende in het oude Ierland rechter [Eng.: *judge*.]) Zijn serie *Brieven Die Mij Geholpen Hebben* (1888-1889) is als boek herdrukt en is nog steeds van onschatbare waarde voor studerende die de eerste schreden op het pad zetten, op zoek naar zichzelf. Zijn heldere uiteenzetting van praktische mystiek, vrij van psychische zaken, en de hoge geestelijke kwaliteit van *The Path* trokken al spoedig de aandacht.

Als gevolg van een groter wordende vraag naar meer theosofisch licht op de levensvraagstukken, werd *The Theosophical Forum* opgericht, dat hoofdzakelijk uit antwoorden op vragen bestond. En in 1891 maakten de omstandigheden het mogelijk bevoegde Hindoese geleerden aan te trekken om sanskritische en andere geschriften te vertalen. De Oriental Department publiceerde een groot aantal waardevolle brochures. Het heldere en beknopte handboek van W.Q. Judge, *De Oceaan van Theosofie*, waardoor een ontelbaar aantal onderzoekers met de theosofie kon kennismaken, verscheen in 1893 en is in zijn soort nooit geëvenaard.

Nog maar kort geleden beschikbaar gekomen gegevens werpen een onvermoed en helder licht op de psychologische ontwikkeling van Judge en dragen in belangrijke mate bij tot de waardering voor hem. Na zijn eerste zeven of acht jaar in de T. S. vond er een duidelijke verandering in hem plaats. Tegen het einde van die periode gaf hij blijk van een

opvallende en snelle toename van kennis en kracht en trad hij naar voren als een natuurlijk leider van mensen. De leden zagen in hem al vlug iemand die het vermogen bezat om de verbreiding van de theosofische beweging in Amerika met succes te organiseren. H. P. Blavatsky vertrouwde hoe langer hoe meer op hem als haar “enige vriend”, in een zeer diepe betekenis. Zijn geschriften tonen deze ontwikkeling aan. Zijn bijdragen in de eerste jaargangen van *The Theosophist*, hoewel gering in aantal, zijn praktisch en interessant, maar verschillen erg van die welke overvloedig uit zijn pen vloeiden toen hij in 1886 met zijn *Path* begon. Toen H. P. Blavatsky in 1887 met haar tijdschrift *Lucifer* aanving, om wat meer gelegenheid te hebben zich tot de leden te richten dan zij in *The Theosophist* kon krijgen nadat zij uit India was weggegaan, schijnt men te hebben voorgesteld dat de verschijning van *The Path* maar moest ophouden. Gloeiend van verontwaardiging schreef zij onmiddellijk aan Judge:

Als ik ook maar voor een ogenblik zou denken, dat *Lucifer The Path* zou “wegvagen”, dan zou ik er nooit in toestemmen er de redactrice van te zijn. Maar luister eens goed, mijn goede oude vriend. Nu de Meesters hebben verklaard dat jouw *Path* het *beste*, het meest *theosofische* van alle theosofische uitgaven is, kan zeker niet worden toegelaten dat het uit de weg wordt geruimd. . . . Het ene is de vechtende, strijdlustige Manas; het andere (*Path*) is zuivere Buddhi. . . . *Lucifer* zal strijdbare Theosofie zijn, en *Path* het glanzende licht, de Ster van Vrede. . . . Nee mijnheer, het *Path* is te goed, te *theosofisch* geredigeerd dan dat ik er mij mee zou willen bemoeien.

— *Irish Theosophist*, III, 156, juni 1895

De opmerkelijke vooruitgang in kracht en geestelijke verlichting van Judge was niet zomaar een gewone ontwikkeling. H. P. B. heeft de verborgen oorzaak aan Judge zelf

uitgelegd toen zij hem vertelde, zoals reeds vermeld, dat de Nirmānakāya, een hoge geestelijke Adept, zich in mystieke zin met zijn astraal had verweven, hoewel hij dat toen nog niet wist. In het Oosterste occultisme wordt de verlichting van een getrainde persoonlijkheid door een hoger geestelijk bewustzijn volledig erkend. Judge zelf, die al in vele vorige levens een chela was geweest, was in zijn jeugd bewust geïncarneerd in een gekozen lichaam, dat *als W. Q. Judge* de training en zelfdiscipline nodig had die gedeeltelijk door de strijd om het bestaan en door bepaalde huiselijke moeilijkheden werd verkregen. Toen de tijd voor zijn eigen werk als leraar aanbrak, kwam de inspiratie van de innerlijke gebieden, van waaruit de nirmānakāya's de mensheid helpen.

Ondertussen was er in Ierland een belangrijk werk gaande, waarvoor Judge grote belangstelling had. In april 1886 begonnen de theosofische activiteiten met het vestigen van de loge in Dublin, en het werk van deze opmerkelijke groep oorspronkelijke denkers begon verreikende gevolgen in de rest van de wereld te hebben. Judge onderhield een levendige briefwisseling met de leden en bezocht de loge steeds wanneer hij in zijn geboorteland kwam.

Dat deze loge de stoot heeft gegeven tot belangrijk literair werk, zouden alle theosofen moeten weten en in gedachten moeten houden, niet alleen als hulde aan W. Q. Judge, maar ook als een voorbeeld van de wezenlijke plaats die de theosofische beweging inneemt, zoals blijkt uit het feit dat ze tot nieuwe ontwikkelingen in het gedachteleven van de wereld kan inspireren. Het is jammer dat hier maar weinig aandacht kan worden besteed aan het unieke werk van de Dublinse loge, dat een nieuw onderzoek op gang bracht van, en waardering wekte voor het grootse Tijd-

Aan de “Dublin Loge”
van de T. S.
GELUKKIG NIEUW JAAR 1891.

en
CEAD MILLE FAILTHE
[Honderdduizendmaal Welkom]

S NOVIM GODOM, S NOVIM SCHASTYEM.
[Wens u een Nieuw Jaar met Nieuw Geluk.]

VAN UW DIENARES
H P B.

*This
is the best
of the card!
Don't be behind!*

To the "Dublin Lodge"
of the T. S.

Happy New Year 1894

&
Lead me far & fast
C. Robbins & Co., of Dublin, design
from your servant
H.P.B.

Nieuwjaarskaart, getekend door H. P. Blavatsky,
met groeten in het Engels, Keltisch en Russisch

perk der Helden in het oude Ierland, met zijn theosofische mythologie en andere geestelijke factoren, die door onjuiste voorstellingen en het achterhouden van feiten zo lang in het duister waren gehuld. Het begin van deze omwenteling in het denken lag in deze loge, en kwam indirect van H. P. Blavatsky en meer rechtstreeks van W. Q. Judge. Dit door ruimheid van denken gekenmerkte Ierse Literaire Reveil werd een culturele kracht die de moderne wereld heeft verrijkt met de vergeten schatten uit de Keltische oudheid.

In 1892 begon de groep talentvolle jonge schrijvers en andere enthousiaste werkers (waaronder Fred. J. Dick, zijn vrouw en Robert E. Coates, die later meehielpen aan de opbouw van het centrum in Point Loma), die samen de Dublinse loge vormden, met een klein tijdschrift onder de grootste financiële en andere moeilijkheden. Het hoge peil en ongewone karakter van de artikelen en gedichten in *The Irish Theosophist* trok al spoedig op ruime schaal de aandacht en het periodiekje verwierf snel een vooraanstaande plaats in de letterkunde van die tijd. Twee tot nadenken stemmende artikelen van George W. Russell (*Æ*) over "Priester en Held" en "De Held in de Mens" sloegen de grondtoon aan van de nieuwe bevrijdingsbeweging. Zijn gedichten, die uniek zijn om hun mystiek inzicht en geestelijke schoonheid, vonden in dit blad voor het eerst een geschikte omlijsting en kregen daardoor algemene erkenning. Russell, die naderhand zo beroemd werd als dichter en essayist, heeft altijd erkend dat hij dank zij H. P. Blavatsky en W. Q. Judge voor het eerst het pad van kennis betrad. Hij was erg bevriend met de heer Judge en heeft zijn hele leven laten blijken hoezeer hij de heer Judge hoogachtte als een edel mens en wijs leraar. Hij schreef:

Ik had geen eigen leer: niets dan wat H. P. B. gaf, vereenvoudigd voor beginners door W. Q. J.; de Bhagavad Gita; Upanishads; Patanjali; en een paar klassieken. Ik deed wat ik kon om steeds op één lijn te blijven met de Boodschap van H. P. B., . . .

Mijn eigen geschriften zijn onbeduidend, en de verdienste die erin zit is te danken aan het feit dat ze zijn geschreven in een geestelijke atmosfeer die ontstond door het bestuderen van H. P. B. en de heilige boeken uit het Oosten. — *The Canadian Theosophist*, XVI, 163-4, aug. 1935

Voor verdere inlichtingen over deze beweging doet de lezer er goed aan *Ireland's Literary Renaissance* van Ernest A. Boyd (1916) te raadplegen. Dit is een standaardwerk dat het onderwerp uitvoerig behandelt. Het volgende wordt uit dat boek geciteerd:

De bestudering van het mysticisme was de gemeenschappelijke factor die de jongere schrijvers bijeenbracht, W. B. Yeats, Charles Johnston [de talentvolle Sanskritkenner die met een nicht van H. P. Blavatsky trouwde], . . . Charles Weekes en George W. Russell (Æ), om slechts een paar namen te noemen van hen die sindsdien in de Ierse letterkunde op de voorgrond zijn getreden. Door een speling van de geschiedenis schijnt het wijlen professor Dowden te zijn geweest die de impuls heeft gegeven tot de Theosofische Beweging in Dublin. . . . Het was ten huize van Dowden dat W. B. Yeats *Esoteric Buddhism* en *The Occult World* van A. P. Sinnett hoorde bespreken; dit was voor hem aanleiding die beide boeken te lezen en ze zijn schoolvriend Charles Johnston aan te bevelen. . . .

De belangstelling van Johnston beperkte zich niet tot lezen en opmerkingen. Hij ging naar Londen om de heer Sinnett te ontmoeten; door zijn tussenkomst maakte hij kennis met verschillende vooraanstaande mensen uit theosofische kringen en tenslotte keerde hij als Lid van de Theosophical Society naar Dublin terug. Het duurde niet lang of hij kreeg versterking van andere belangstellenden, die enige tijd later de Charterleden van de Dublinse Loge van de Theosophical Society werden. Die Loge . . . was een even belangrijke factor in de ontwikkeling van de Engels-Ierse letterkunde als de verschijning van *History of Ireland* van Standish O'Grady. Voor het volledige begrip van de literatuur over

het Reveil is kennis van beide noodzakelijk. De Theosofische Beweging leverde een literair, artistiek en intellectueel centrum, vanwaar invloeden uitstraalden die hun gevolgen zelfs deden voelen bij hen die er niet toe behoorden. . . . Het was een intellectuele smeltkroes, waaruit de echte en betrouwbare nationale elementen versterkt tevoorschijn kwamen, terwijl de droesem achterbleef. . . . Diepte zonder bekrompenheid was hun beloning, door veeleer op een menselijke dan op een politieke grondslag te bouwen. . . .

Het zou natuurlijk te voorbarig zijn te beweren dat de nieuwkomers niet zouden hebben geschreven zonder die Beweging, maar er is geen twijfel aan dat ze velen heeft geholpen zichzelf te vinden en dat ze een definitieve vorm en impuls aan hun werk heeft gegeven. George Russell (Æ), . . . Charles Weekes en Charles Johnston [en anderen] vertegenwoordigden de specifieke bijdrage van de Theosofische Beweging aan het Reveil. Als schrijver, uitgever en redacteur waren zij direct en indirect verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van het beste werk in de Engels-Ierse letterkunde. . . . — blz. 213-17

De Theosofische Beweging in Dublin schonk ons niet alleen in A.E. een groot dichter, maar ook onze enige essayist, . . .

— blz. 239

In het jaar 1886 wordt ook voor het eerst melding gemaakt van een nieuwe activiteit, nl. het werk voor kinderen, dat zich zou ontwikkelen tot Lotus-cirkels of Theosofische Zondagsscholen en de Theosofische Clubs voor Junioren. In een op 28 mei 1886 gedateerde brief* schrijft W. Q. Judge een aanbeveling voor het instellen van wekelijkse bijeenkomsten waar de kinderen van theosofen reïncarnatie en karma kan worden onderwezen. De kinderen van vandaag, zei hij, zijn de mannen en vrouwen van morgen. Door hun de beginselen te leren van de wetten van het zijn, op een aan hun groeiend verstand aangepaste manier, in het bijzonder de goddelijkheid van hun werkelijke

*[Zie: *Practical Occultism: From the Private Letters of William Q. Judge*, 28. — RED.]

natuur, zal er een nieuwe generatie ontstaan die goed is toegerust om grote verantwoordelijkheden te dragen voor de redding van de mensheid.

Het eerste effectieve werk voor kinderen waarvan definitieve gegevens beschikbaar zijn, begon in 1888 in Orange, Californië en iets later volgde San Francisco. Dit zuiver theosofische werk moet niet worden verward met de talrijke Sanskritscholen voor jonge mensen, die al in India waren gesticht onder de rechtstreekse inspiratie en met de hulp van H. P. B.

In 1886 vond in Californië een snelle ontwikkeling plaats die H. P. B. met grote belangstelling gadesloeg. Omstreeks die tijd zond zij twee portretten van de Meesters naar de Zuidzee Commissie, wat een teken was dat zij voorzag dat Californië een belangrijke rol zou spelen in de verspreiding van de theosofie.

Er is al melding gemaakt van moeilijkheden, ontstaan door het streven van dr. Coues om leider te worden. Woevend over het feit dat hij werd geroyeerd en belust op wraak, schreef hij in 1890 een van de schandelijkste aanvallen die ooit op H.P.B., kolonel Olcott en Judge zijn gedaan, en die de New Yorkse *Sun* volledig publiceerd. Dit was voor H.P.B. aanleiding om een uiterst waardig antwoord te geven, waarin zij schreef dat, aangezien een van de lasterverhalen — een aanval op haar zedelijke reputatie — de naam van een dode, prins Emil Wittgenstein, een oude vriend van de familie, in diskrediet bracht, zij er niet stilzwijgend aan voorbij kon gaan. Zij diende daarom een aanklacht in tegen de New Yorkse *Sun* en dr. Coues wegens laster. Want, zei ze, als deze rijke en machtige krant ook maar een van de in dit artikel gedane lafhartige beschuldigingen zou kunnen bewijzen, dan zou dit haar goede naam

vernietigen en de Society uiteen doen vallen. Op de eigenaars van de krant rustte de last om haar schuld te bewijzen door met feiten te komen en niet een uitspraak uit te lokken op grond van een vals getuigenis, insinuatie of geruchten, zoals werd geprobeerd in de Hodgson-Coulomb-affaire die een aanfluiting was van alle recht.

Ondanks alle pogingen van de kant van haar raadsman om de zaak te bespoedigen, duurde het lang voor ze door de rechtbank in behandeling werd genomen. In het begin van 1891 gaven de advocaten van *The Sun* toe, dat zij de beschuldiging waarop de aanklacht berustte — onzedelijk gedrag — niet konden bewijzen. Zij vroegen toestemming aan rechter Beach van het Hooggerechtshof in New York om een groot aantal zaken die niet met de kwestie te maken hadden, te handhaven. De rechter weigerde, omdat dit alleen maar bedoeld was om de jury te bevooroordelen. Deze beslissing was een werkelijke overwinning en het enige probleem scheen nog te zijn het vaststellen van het schadebedrag. Maar voordat de uitspraak er kwam, overleed H. P. Blavatsky en haar dood maakte automatisch een einde aan het proces.

Daarmee was de zaak echter nog niet afgedaan. *The Sun* nam het besluit om voor zichzelf verder onderzoek te doen, en toen men vaststelde dat men door dr. Coues totaal was misleid en bedrogen, herriep men op prijzenswaardige wijze de aanklacht. Als de beste methode van eerherstel publiceerde men een lang artikel van W. Q. Judge, "The Esoteric She", waarin de hoofdlijnen van de waarheid omtrent H. P. Blavatsky werden aangegeven en de lasterpraatjes aan de kaak werden gesteld. In *The Path* (VII, 249, nov. 1892) merkt Judge ten aanzien van deze vrijwillige daad op:

Zoals veel krantenmensen daarna hebben gezegd, is het zeker zo volledig als wat er ooit van die aard werd gepubliceerd. En gezien het feit dat er toen geen proces van H. P. B. liep, strekt het dit blad tot eer, zeker in een tijd dat kranten in het algemeen nooit iets herroepen, behalve wanneer zij er wettelijk toe gedwongen zijn of er geld door verliezen. Daarmee is dus aan die laster een einde gekomen.

DE LAATSTE LEVENSJAREN VAN H. P. BLAVATSKY

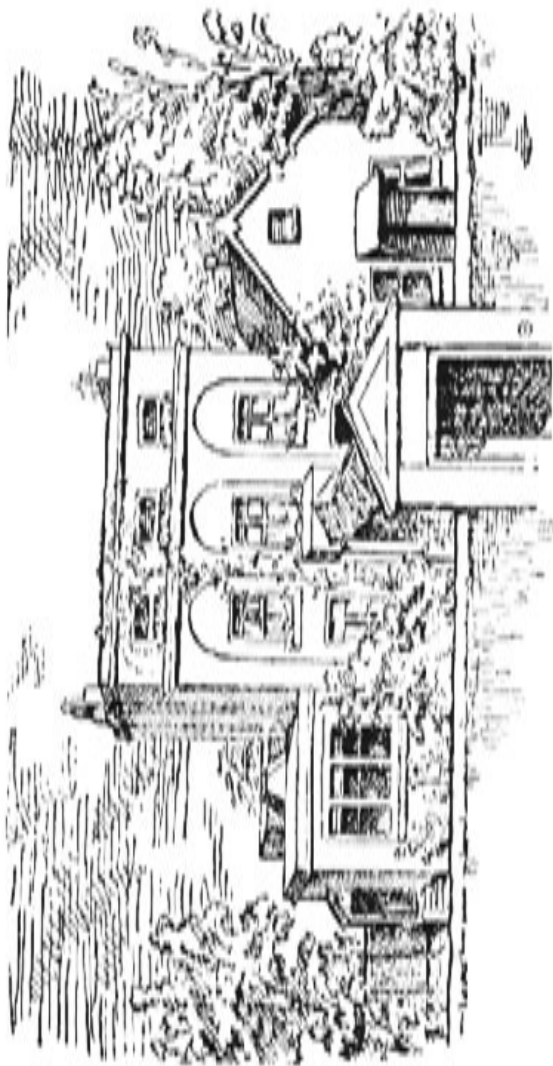
A FGEZIEN van wat er uit de beginjaren van de theosofische loopbaan van H. P. Blavatsky bekend is, vormen de laatste vijf jaar van haar leven, waarvan zeer veel is opgetekend, een overtuigende weerlegging van de beschuldigingen waarmee sensatieschrijvers, voormalige leden van de T. S. en anderen, hebben getracht, en zo nu en dan nog steeds trachten, haar goede naam schade te berokkenen. Na haar vertrek uit Würzburg, betekende ieder moment van haar leven lichamelijke ellende, maar toch is dit heldhaftige en uitzonderlijke wezen zonder ophouden blijven zwoegen om haar grootste literaire prestaties, *De Geheime Leer*, *De Stem van de Stilte* en *De Sleutel tot de Theosofie*, die alle drie in haar laatste vijf levensjaren werden geschreven, te voltooien.

Naast deze arbeid nam H. P. B. ook actief deel aan het redactionele werk voor *Lucifer* en schreef ze lange artikelen voor dit en andere theosofische bladen. De Blavatsky Loge kreeg speciaal onderricht en ook haar leringen voor de Esoterische School eisten veel tijd.

Ongeveer twee jaar voor H. P. B. heenging, werd mevrouw Annie Besant lid van de Society. Zij was een bekende hervormster en filantroop en werd later een voor-aanstaande figuur in de theosofische geschiedenis. Dit was in hoofdzaak een gevolg van een gedegen studie van *De Geheime Leer*, die zij maakte toen de bekende journalist,

W. T. Stead, haar had gevraagd dit boek te bespreken voor zijn *Review of Reviews*. Maar voordat H. P. B. haar als lid van de Society wilde aannemen, stond deze erop dat zij eerst het *Verslag* van de Society for Psychical Research doorlas dat Richard Hodgson had gemaakt. Met haar scherpe verstand zag zij dadelijk hoe partijdig het was en welke andere opvallende gebreken het vertoonde, en zij werd al gauw een vurig verdedigster van H. P. Blavatsky en hielp haar op alle mogelijke manieren, tot aan de dood van de grote theosoof. Al de geweldige energie die mevrouw Besant had gewijd aan het helpen van de mensheid door haar werk voor de Vrijdenkerij en sociale hervormingen, haar schitterende spreektrant en haar krachtige literaire stijl, werden nu gericht op theosofische activiteiten. Ze werd benoemd tot presidente van de Blavatsky Loge en mederedactrice van *Lucifer*.

In juli 1890 verhuisde H. P. B. met haar huishouding van Lansdowne Road naar een veel ruimer en geschikter huis, Avenue Road 19, Regent's Park, dat toen het Europese hoofdkwartier werd. In de tuin werd een grote zaal gebouwd, die door een toegewijd lid, R. W. Machell, op passende wijze met symbolische schilderijen werd versierd. Deze kunstenaar woonde naderhand in het hoofdkwartier in Point Loma, waar zijn opmerkelijk talent weer tot uitdrukking kwam, in het bijzonder in zijn houtsnijwerk en decoraties van een uitzonderlijk en oorspronkelijk karakter. Behalve deze grote zaal werd een kleine ruimte met een blauwe glazen koepel gebouwd in de nabijheid van H. P. B.'s werkkamer, waarin zij haar meest gevorderde leerlingen onderricht gaf. Toen later het huis werd afgebroken, is het glas en andere onderdelen naar Point Loma overgebracht.

Europees Hoofdkwartier T. S.
Avenue Road 19, Londen

Sinds H. P. B. in 1888 de Britse Afdeling oprichtte om meer vrijheid te verkrijgen voor haar esoterische en andere plannen, smeulde er voortdurend vrij veel verzet, niet alleen in Adyar, maar ook onder enkelen in Engeland. A. P. Sinnett ging zijn eigen weg en volhardde in zijn pogingen om zelfstandig met de Meesters in contact te komen door bemiddeling van helderzienden. Toch hadden zij met nadruk verklaard dat H. P. B. hun enige rechtstreekse tussenpersoon was.

Tenslotte, nadat er nog eens twee jaar waren voorbijgegaan, vond zij het noodzakelijk krachtig op te treden om te protesteren tegen deze fnuikende, zo niet vernietigende invloeden op haar esoterisch werk, dat van zulk uitermate beslissend belang was. Daarom trof zij krassere maatregelen dan tot dusverre mogelijk waren geweest. Als antwoord op het voortdurende beroep dat leden deden om bevrijd te worden van onnodige bemoeiingen van Adyar, verenigde zij de Europese leden hechter om zich heen door de oprichting van een Europese Afdeling, waar zijzelf presidente van was. Wat vrijwel een verklaring van onafhankelijkheid van Adyar was, werd als volgt in *Lucifer* (VI, 428, juli 1890) aangekondigd:

KENNISGEVING

GEHOORGEVEND AAN DE VRIJWEL EENSTEMMIGE WENS VAN DE LEDEN VAN DE THEOSOPHICAL SOCIETY IN EUROPA, AANVAARD IK, H. P. BLAVATSKY, SCHEPPER EN MEDESTICHTER VAN DE THEOSOPHICAL SOCIETY, DE PLICHT OM HET PRESIDENTIËLE GEZAG VOOR GEHEEL EUROPA UIT TE OEFENEN; EN KRACHTENS DIT GEZAG VERKLAAR IK DAT HET HOOFDKWARTIER VAN DE THEOSOPHICAL SOCIETY IN LONDEN, WAAR IK WOON, IN HET VERVOLG HET HOOFDKWARTIER ZAL ZIJN VOOR HET VERRICHTEN VAN AL HET OFFICIËLE WERK VAN DE THEOSOPHICAL SOCIETY IN EUROPA.

H. P. BLAVATSKY

Hoofdkwartier T. S., Adyar, Madras, 1887,
rechts de nieuwe bibliotheek, geopend 28 december 1886

Natuurlijk bleef kolonel Olcott president van de Society als geheel, maar toch vond hij deze nieuwe koers van de kant van H. P. B. helemaal niet prettig, hoewel hij probeerde er het beste van te maken, want zijn misplaatste ergernis over wat hij "Blavatsky-verering" noemde, werd niet door de grote meerderheid van de Europese en Amerikaanse leden gedeeld. In de tijd dat H. P. Blavatsky gevaarlijk ziek was en *Lucifer* niet kon inzien, publiceerde mevrouw Besant in dat tijdschrift een artikel waarin zij een welsprekend protest liet horen tegen de ondermijnende acties van bepaalde leden in dit opzicht. Het volgende uittreksel geeft een verklaring van de toestand:

(1) *Zij [H. P. B.] is een boodschapper van de Meesters, ofwel zij is een bedriegster. . . ,*

(2) *In beide gevallen zou de Theosophical Society zonder haar niet hebben bestaan. . . .*

(3) *Als zij een bedriegster is, is zij een vrouw met wonderbaarlijke bekwaamheden en kennis, terwijl zij daar alle eer voor geeft aan een paar personen die niet bestaan. . . .*

(4) *Als H. P. B. een echte boodschapper is, betekent oppositie tegen haar, oppositie tegen de Meesters, daar zij hun enige kanaal is voor de Westerse wereld. . . .*

(5) *Als er geen Meesters zijn, is de Theosophical Society een absurditeit en heeft het geen nut haar in stand te houden.*

—*Lucifer*, VII, 278-9, dec. 1890

Over de laatste maanden van het leven van de boodschapper valt niet zoveel meer te zeggen. Ze gaf het werken nooit op, behalve als haar toenemende zwakte dat onmogelijk maakte. Ze trok zich geleidelijk meer in zichzelf terug en bereidde zich, zoals Judge zegt, duidelijk op de grote verandering voor. Toch zat zij maar te schrijven en te schrijven, een vrijwel ononderbroken stroom onschatbare lerin-

gen en schitterend commentaar op het leven om haar heen. Haar laatste artikel "Mijn Boeken" was nauwelijks af of zij kreeg een aanval van influenza die al gauw fataal bleek te zijn. Uitgeput door het zware lijden, jaren van ziekte, onophoudelijk gezwoeg, verkeerd begrepen en belasterd door een vooringenomen en niet begrijpende wereld, en slechts gedeeltelijk gewaardeerd door de meerderheid van haar vrienden, ging zij op 8 mei 1891 vredig heen, zittend in haar geliefkoosde armstoel in haar huis Avenue Road 19, Londen. Als een van die Dienaren van de Mensheid "wier sterke handen de angstwekkende wolk tegenhouden" en die "tot het eindeloze einde onzelfzuchtig blijven," ging zij naar "Huis" na haar taak voor die incarnatie te hebben vervuld. Haar lichaam werd gecremeerd en de as werd verdeeld tussen Adyar, New York en Londen, de drie voornaamste centra vanwaar haar activiteiten licht en hoop hadden uitgestraald over een met wolken bedekte wereld.

Een al eerder geciteerde, onafhankelijke schrijver, Victor B. Neuberg, die haar naar waarde schatte, vat het schitterende werk van deze zozeer verkeerd begrepen vrouw als volgt samen:

De kinderen van de Duisternis, de vijanden van de beschaving en verlichting, hebben alles in het werk gesteld om het licht van de Lucifer van hun tijd te doven. Door een langdurig en ingewikkeld wonder slaagden zij daar niet in. Dat langdurige en ingewikkelde wonder was het fascinerende leven van H. P. B.

De gedachtenatmosfeer van deze tijd, in zijn hoogste en zuiverste aspect, is gekleurd door de onvoorstelbaar krachtige invloed van H. P. B. en haar kring op het Westerse denken.

. . . wij zouden tientallen genootschappen, groepen, sekten, tijdschriften kunnen vinden; allemaal bewust beïnvloed door het erfdeel aan ideeën — de eeuwenoude wijsheid — die H. P. B. aan het Westen heeft teruggebracht. De Witte Groep, waarvan wordt gezegd dat ze het lot van

Europa “in handen” heeft, koos het meest onwaarschijnlijke instrument dat denkbaar is, omdat het het meest doeltreffende zou blijken te zijn. . . . en de Intelligenties die H. P. B. als boodschapper voor haar Eeuw uitzonden, hebben zich niet vergist. Haar missie is volbracht. Zij veranderde het Europese denken en richtte het naar de zon.

. . . Maar zelfs het bestaan van het Pad was in Europa vergeten, totdat H. P. B. het voor zichzelf herontdekte en haar ontdekking aan het Westen verkondigde.

— *The Aryan Path*, V, 277-8, mei 1934

HAAR BOEKEN

DE vrouw die bekend is als H. P. Blavatsky, de boodschapper van de Meesters voor de negentiende eeuw, een wonderlijk Wezen in haar innerlijkste Zelf, maar geïncarneerd in een persoonlijkheid die in velerlei opzichten paradoxaal was, is een onderwerp voor een buitengewoon interessante studie; toch is zelfs zij minder belangrijk dan de boodschap die in haar geschriften is vervat.

De volgorde waarin haar boeken en artikelen verschenen kan niet toevallig worden genoemd; er zit een duidelijk zichtbaar plan achter. *Isis Ontsluierd* is het eerst uitgekomen en bracht de idee dat de mens een veel grootser wezen is dan hij durft te geloven, en dat er wonderlijke krachten en kennis in hem zijn opgesloten van een aard, waarvan de westerse psychologen tot dan geen vermoeden hadden. Het bestaan van Adepten, levende mensen, die hun latente vermogens tot ontwikkeling hebben gebracht, werd aan een twijfelzuchtige generatie bekend gemaakt; bovendien werd gezegd dat *ieder* mens zich door eigen inspanning tot goddelijke hoogten kan verheffen. Dit boek behandelde ook de meer duistere zijde van de natuur en van de mensheid en waarschuwde voor de gevaren en valkuilen op de evolutionaire reis naar de hoogten. Het bevatte een zeer schetsmatige aanduiding van de algemene beginselen van de technische theosofie terwijl de uitwerking daarvan later volgde.

Spoe­dig nadat het werk in India was begonnen, richtte

H. P. Blavatsky het tijdschrift *The Theosophist* op, waarin verdergaande leringen verschenen van haarzelf en anderen en het Oosterse standpunt door inheemse geleerden helder werd uiteengezet. *The Theosophist* werd in brede kring door Oosterse en Westerse belangstellenden gelezen en vormde dan ook die schakel voor wederzijds begrip tussen hen waardoor universele broederschap wordt bevorderd.

In 1888 brak het moment aan voor het verschijnen van haar belangrijkste werk, *De Geheime Leer*, waarin de wijsgerige en wetenschappelijke leringen omtrent de evolutie van de mens en het heelal vollediger werden gegeven dan in *Isis Ontsluierd*. De moderne en oude godsdiensten, wetenschappen en wijsbegeerten werden geanalyseerd en de oude wijsheid werd opgespoord en naar voren gebracht uit de warwinkel van voorstellingen die uit de oudheid tot ons zijn gekomen.

De bedoeling van de schrijfster was dat *De Geheime Leer* een veel breder opgezet en belangrijker werk zou worden dan *Isis Ontsluierd*. Maar ondanks dat, zegt zij, mag slechts

een schets van enkele grondwaarheden uit de Geheime Leer van de Archaische eeuwen, na lange millennia van de diepste stilte en geheimhouding, thans het licht zien. . . .

In "Isis" werd de sleutel eenmaal omgedraaid en meer werd niet gegeven. Veel meer wordt in deze boekdelen uitgelegd.

. . . de GEHEIME LEER . . . bevat alles wat in deze eeuw [de negentiende] aan de wereld kan worden gegeven.

— G. L., [S. D., I, xxii, xxxviii]

Volgens H. P. B. was het manuscript van de eerste drie delen begin 1888 klaar, en in het voorbericht van het eerste deel zegt zij: "Het derde deel is helemaal klaar; het vierde bijna." Dr. Archibald Keightley, een betrouwbaar theo-

soof, die hard had gewerkt om het handschrift persklaar te maken, heeft gezegd:

Het derde deel van “De Geheime Leer” is in manuscript gereed om aan de drukkers te worden gegeven. Het zal voornamelijk bestaan uit een reeks schetsen, handelend over de grote occultisten uit alle eeuwen, en is een wonderbaarlijk en boeiend werk. Het vierde deel, dat hoofdzakelijk wenken over praktisch occultisme zal bevatten, is in hoofdlijnen geschetst, maar nog niet geschreven.

— *Theos.*, X, 597, juli 1889

Dat derde deel (“gereed om aan de drukkers te worden gegeven”) heeft H. P. Blavatsky echter nooit uitgegeven en het zogenaamde derde deel dat niet lang na haar dood werd gepubliceerd, is een verzameling resterend materiaal, of niet voltooide artikelen, die in haar bureau werden gevonden. Van de “schets” van het vierde deel is helemaal niets bekend. Er bestaan veel tegenstrijdige verklaringen in verband met het mysterieuze verdwijnen van het derde deel. De gegevens en een volledige bespreking zijn opgenomen in *O. E. Library Critic* van dr. H. N. Stokes.

Een van de meest treffende aspecten van de leringen van de Meesters die zij in *De Geheime Leer* en elders heeft gegeven en die ook voorkomen in *De Mahatma Brieven aan A. P. Sinnett*, vormt de duidelijke uiteenzetting van ontdekkingen in de natuurwetenschappen, en in mindere mate ook in de archeologie, waarvan men nog geen vermoeden had toen zij schreef, maar die nu volledig zijn aanvaard. Dat onderwerp is in de theosofische literatuur uitvoerig behandeld. Op verschillende plaatsen heeft H. P. B. gesproken over de kritieke toestand aan het einde van de cyclus, die kort voor het afsluiten van de negentiende eeuw zou eindigen, en zij noemt speciaal het jaar 1897 als een tijdstip van

grote betekenis. Een van deze verwijzingen is bijzonder belangrijk en kan hier niet onbesproken blijven, daar deze haar bewering dat zij toegang had tot informatiebronnen die voor wetenschappers niet toegankelijk zijn, volledig bevestigt. In *De Geheime Leer* [S. D., I, 612], schrijft zij over de mysteriën van de natuur die aan de Adepten bekend zijn en onder hun hoede bewaard worden voor de toekomstige mensheid:

Maar die kennis bestaat, en de feiten en processen in de werkplaatsen van de Natuur zullen een voor een hun weg naar de exacte Wetenschappen mogen vinden, terwijl aan enkele uitzonderlijke personen op geheimzinnige wijze hulp wordt verleend bij het ontraadselen van haar geheimen. Zulke gebeurtenissen vinden meestal plaats aan het einde van de grote Cyclussen, in verband met de ontwikkeling van rassen. Wij zijn aan het einde van de cyclus van 5000 jaar van de tegenwoordige Arische Kaliyuga; en tussen nu [1887-8] en 1897 zal er een grote scheur worden gemaakt in de Sluier van de Natuur, en zal de materialistische wetenschap de genadeslag krijgen.

De beroemde scheikundige, Sir William Crookes, was een van die “uitzonderlijke personen” die hulp van de Adepten kregen.

H. P. Blavatsky overleed in 1891, maar haar voorspelling werd letterlijk bevestigd, hoewel zij niet lang genoeg leefde om kennis te nemen van de nieuwe ontdekkingen die hebben geleid tot de grote scheur in de sluier van de natuur waarover zij heeft gesproken. Talrijke wetenschappelijke schrijvers hebben erop gewezen dat het jaar 1897 het keerpunt was voor het nieuwe tijdperk van denken. Dr. W. C. D. Dampier-Whetham, lid van de Royal Society, hecht daar veel gewicht aan in zijn gezaghebbende *History of Science*, zoals men kan lezen op blz. 328, 383, 470, enz. Hij toont aan dat de komst van de nieuwe fysica onvermij-

delijk was, nadat Röntgen in 1895 de X-stralen bekend maakte en na de verbazingwekkende ontdekking van de deelbaarheid van het atoom — van subatomaire deeltjes of elektronen. *

Dr. Karl T. Compton, voorheen president van de American Association for the Advancement of Science, wees in zijn toespraak van december 1936 in de krachtigste bewoordingen op de enorme betekenis van de revolutie in de wetenschappen, die werd ontketend door de gebeurtenissen in de periode van enkele jaren voorafgaande aan de climax in 1897, toen het elektron werd ontdekt. Hij zei:

De geschiedenis van de wetenschap wemelt van voorbeelden dat een nieuw idee of een ontdekking tot enorme vooruitgang heeft geleid op uitgestrekte gebieden van kennis en kunst, waarvan het bestaan tot dan toe niet werd vermoed. De ontdekkingen van Galileï, Faraday en Pasteur zijn zulke voorbeelden. Maar zover ik weet, is geen enkel geval zo dramatisch als de ontdekking van het elektron, het kleinste ding in het

*Wat de subatomaire deeltjes betreft die het atoom vormen en die nu nog maar nauwelijks tastbaarder zijn geworden dan onlichaamde geesten, golfbewegingen, verdient het aanbeveling kennis te nemen van wat in *De Geheime Leer* werd geleerd, lang voordat de wetenschap het elektron ontdekte:

“Het atoom *is* elastisch, *ergo* het atoom is deelbaar en moet uit deeltjes of *sub*-atomen bestaan. En deze *sub*-atomen? Ze zijn of onelastisch, en dan hebben ze geen dynamische waarde, of ze zijn ook elastisch, en in dat geval zijn ook zij voor deling vatbaar. En zo *ad infinitum*. Maar oneindige deelbaarheid van de atomen brengt de stof terug tot eenvoudige krachtcentra, d.w.z. maakt het onmogelijk de stof als een *objectieve* substantie te zien. . . .

“Maar voor hem die de verklaringen en leringen van het Occultisme aanvaardt en de blinde inertie van de natuurwetenschappen vervangt door de *intelligente werkzame* Machten achter de sluier van de stof, worden beweging en inertie aan deze Machten ondergeschikt. De gehele wetenschap van het Occultisme is opgebouwd op de leer van de bedrieglijke aard van de stof en de oneindige deelbaarheid van het atoom. Het opent eindeloze verschieten op *substantie*, die door de goddelijke adem van haar ziel in elke mogelijke staat van ijheid beziel wordt, toestanden waarvan zelfs de meest geestelijk aangelegde schei- en natuurkundigen geen vermoeden hebben.”

— G. L. [S. D., I, 519-20]

heelal, die in één generatie een stagnerende natuurwetenschap, een beschrijvende scheikunde en een steriele astronomie heeft omgevormd tot zich dynamisch ontwikkelende wetenschappen, vol van intellectuele avonturen, met elkaar verband houdende verklaringen en van praktische waarde. . . .

In 1896 deed Zeeman echter een experiment ter bestudering van het lichtspectrum van een in een sterk magnetisch veld geplaatste lichtbron, . . . [en] in januari 1897 toonde Lorentz aan dat dit experiment bewees dat licht wordt veroorzaakt door de trilling van elektrische ladingen, . . . wat opzienbarend was, was het bewijs van Lorentz dat het Zeeman-effect alleen kon zijn voortgebracht door geëlektriseerde deeltjes . . . Vrijwel onmiddellijk werd deze conclusie op treffender en begrijpelijker wijze door J. J. Thomson bevestigd . . . Door meting van deze door een magnetisch veld van bekende sterkte voortgebrachte kromming . . . toonde J. J. Thomson in 1897 ten eerste aan dat kathodestralen negatief geladen deeltjes zijn met een verhouding van massa tot lading van bijna tweeduizendmaal die van waterstof. Hij toonde voorts aan dat deze deeltjes van hetzelfde type zijn, wat de verhouding lading tot massa betreft, onverschillig door welk gas of kathodemateriaal zij worden voortgebracht. Hij verkondigde daarom dat deze deeltjes, die hij "corpuscula" noemde, de universele samenstellende delen van alle stoffen zijn. Zo werd het elektron ontdekt.

— *Science*, 8 januari 1937

"Zo werd het elektron ontdekt" — volgens dr. Compton in de geschiedenis van de wetenschap het meest dramatische voorbeeld van een ontdekking die een algehele verandering met zich brengt. Ze is een letterlijke bevestiging van de boven geciteerde aankondiging in *De Geheime Leer*, dat er tussen 1888 en 1897 een grote scheur in de "Sluier van de Natuur" zou worden gemaakt, en dat de materialistische wetenschap de genadeslag zou krijgen. Het oude materialisme was dood, zoals dr. Dampier-Whetham heeft gezegd.

Dr. Compton wijst op het belangrijke werk van prof. William Crookes, in het bijzonder ten aanzien van vacuümbuizen, en op de praktische zekerheid dat hij de röntgenstraal zou hebben ontdekt, als zijn aandacht niet in

andere richtingen zou zijn getrokken juist op het moment dat hij dat punt bijna had bereikt. Een feit is, dat zijn werk van essentieel belang was voor de ontdekking van het elektron.

H. P. Blavatsky schreef de leringen in haar boek niet aan zichzelf toe; alleen de wijze waarop zij ze aanbood en de commentaren waren van haar. In "Mijn Boeken", dat slechts een paar dagen voor haar overlijden is gedateerd, sloot zij haar levenswerk af met de woorden:

Niets ervan heb ik uitgevonden, ik heb het alleen gebracht zoals het mij is geleerd; of zoals door mij in *De Geheime Leer* (S. D., I, blz. 46 [xlvi]) in de woorden van Montaigne is gezegd: "Ik heb hier enkel een ruiker uitgezochte (Oosterse) bloemen gemaakt en er van mijzelf niets bijgevoegd dan het lint dat ze samenhoudt."

Zou iemand van mijn helpers willen zeggen dat ik niet de volle prijs voor dat lint heb betaald? — *Lucifer*, VIII, 247, mei 1891

In haar onpersoonlijke weergave van de theosofie maakte zij er geen geheim van te geloven dat de intuïtieve lezers van *De Geheime Leer* er mogelijk kennis in zullen vinden die zij zelf niet bezat, daar ze uit hogere bronnen kwam dan de "arme, ongelukkige" H. P. Blavatsky, zoals zij zich noemde. Met nadruk heeft zij gezegd, dat het boek niet bedoeld was een einduitspraak over het bestaan te doen, maar alleen om de lezers de weg te wijzen naar de waarheid: "Zie in de studie een middel om dat denken te oefenen en te ontwikkelen dat nooit door andere studiën werd geraakt" (*Forum*, III, 257, aug. 1932).

De Geheime Leer was echter niet de laatste theosofische boodschap voor de negentiende eeuw. Het werd al spoedig gevolgd door een boek dat de geestelijke interpretatie ervan mogelijk maakt. Zonder dit werk zou *De Geheime Leer* nauwelijks meer zijn dan een diepzinnige wetenschappelijke

verhandeling over de evolutie van de mens en het heelal. Die bekroning van haar onderricht werd in 1889 bereikt met de verschijning van *De Stem van de Stilte*, een schitterend gedicht in proza. Dit boekje onthult het ware pad dat leidt naar het mystieke doel, nl. het vinden van het Zelf, de innerlijke god. De meest fundamentele leer van de theosofische beweging — het pad van volmaking — voor het individu en voor het ras, komt daarin het duidelijkst tot uitdrukking. De diepere aspecten van de G. L. kunnen niet worden begrepen zonder de geestelijke verlichting die men ervaart door de waarheden in praktijk te brengen die in *De Stem van de Stilte* worden uiteengezet.

Veel mensen vragen naar iets *praktisch* als zij met de theosofie in aanraking komen. Verscheidene jaren voor de oprichting van de Esoterische School, werd op de bestuurders van de theosofie een beroep gedaan het koninkrijk der hemelen met kracht te veroveren, het pad naar de werkelijkheid te zoeken, bewuste medewerkers met de natuur te worden, *in* en *voor* de wereld te leven, maar niet *van* de wereld te zijn — met andere woorden, te proberen de weg naar het chelaschap te betreden. In dit boekje wordt de ware levenswijze toegelicht in een taal die beeldend is en van grote dichterlijke schoonheid getuigt. De keuze van de aforismen en de prachtige vertaling [in het Engels] zijn van H. P. Blavatsky zelf, maar, zegt zij:

“... de *Stem van de Stilte*, hoe klein het boekje ook is, is bezig de bijbel van de Theosofen te worden.

“Het zijn inderdaad verheven aforismen. Dat mag ik wel zeggen, want u weet dat ik ze niet heb uitgevonden! Ik heb ze alleen maar vertaald uit het Telugu, het oudste Zuidindiase dialect. Er bestaan drie verhandelingen over het zedelijk gedrag en de morele beginselen van de Mongoolse en Dravidische mystici.” — *The Path*, X, 268, dec. 1895

Een bewijs van de grote waardering die oordeelkundige mensen voor *De Stem van de Stilte* hebben, blijkt uit de aanbeveling van de Tashi Lama uit Tibet in een herdruk van de oorspronkelijke uitgave, die in China door Alice L. Cleather en Basil Crump werd verzorgd. Deze hooggeplaatste geestelijke autoriteit verklaart dat H. P. Blavatsky de enige juiste uiteenzetting in het Engels heeft gegeven van de “harteleer” van het Mahāyāna Boeddhisme. Ten onrechte zijn in enkele uitgaven van de *Stem* gedeelten weggelaten. Maar alle authentieke herdrukken bevatten de oorspronkelijke leer die H. P. B. ook in haar *Theosophical Glossary* geeft, te weten het verschil tussen het nobele ideaal van zelfopoffering van de Boeddha’s van Mededogen en de geestelijke zelfzucht van de Pratyeka-Boeddha’s. Dit is een belangrijke leer in het Mahāyāna Boeddhisme, zoals dr. Evans-Wentz in zijn *Tibetan Yoga and Secret Doctrines* op blz. 94, 144, 360 verklaart.

De bekende psycholoog, William James, bespreekt *De Stem van de Stilte* in zijn *Varieties of Religious Experience* (420-1). Hij maakt gebruik van enkele passages om zijn opvatting toe te lichten en gelooft dat, ofschoon de diepere mystieke lagen van het bewustzijn het best worden benaderd door muziek en niet door “begrippentaal”, toch veel mystieke geschriften vrijwel hetzelfde effect teweegbrengen door ogenschijnlijk tegenstrijdige of paradoxale uitdrukkingen als “de stem van Nāda, het Geluidloze Geluid”, die H. P. B. zo treffend gebruikt, en die volgens James “innerlijk snaren doen trillen die zowel door muziek als taal worden aangeraakt.”

De archaïsche weergaven van geestelijke werkelijkheden, zoals H. P. B. die in ritmische bewoordingen in de *Stem* vertaalde, komen voort uit de bron van wijsheid en

slaan de kosmische tonen aan van de Muziek der Sferen. Hun ritmische en verheven cadans roept een weerklank op die verder reikt dan het gebied van het gewone verstand. Aan de uiterste grenzen daarvan begint het geestelijke domein van de werkelijke mens, die niet argumenteert maar *weet*. William James zegt het zo:

Er is een grensgebied van het denken waar deze dingen vertoeven; en fluisteringen daaruit vermengen zich met de werkingen van ons verstand zoals de wateren van de oneindige oceaan hun golven zenden die breken op de kiezelstenen die op het strand liggen.

In tegenstelling tot de devotionele en mystieke inhoud van de *Stem*, was haar *Sleutel tot de Theosofie*, dat ook in 1889 is verschenen, een praktisch en goed van pas komend handboek. Het behandelt voornamelijk de theosofische beweging, de aard van de menselijke beginselen, reïncarnatie, karma, enz., terwijl een groot deel is gewijd aan de toepassing van de theosofie op zaken van de wereld — opvoeding, sociale hervormingen, plichten in het leven en dergelijke.

Ongeveer in deze tijd verscheen het leerzame boek *Transactions of the Blavatsky Lodge*. Dit bestaat uit een stenografisch verslag van de discussies waarin H. P. Blavatsky verklaringen gaf van bepaalde moeilijke punten uit *De Geheime Leer*. De geestelijk-intellectuele toon van deze discussies, die over diep wijsgerige en wetenschappelijke onderwerpen gaan, vormt wel een scherpe tegenstelling met het psychisch-intellectuele karakter van de studie die de heer Sinnett en zij die met hem sympathiseerden, volgden.

The Theosophical Glossary, *From the Caves and Jungles of Hindostan*, *Nightmare Tales* en *A Modern Panarion*, werden spoedig na haar dood gepubliceerd. De *Collected Writings*

van H. P. Blavatsky, achtereenvolgens in verschillende delen uitgegeven, bevatten haar hele literaire produktie. Daaronder bevinden zich haar bijzonder leerzame artikelen uit *Lucifer*, Een daarvan, "Psychic and Noetic Action",* is besproken door professor C. E. M. Joad. Hij is bekend door zijn uiteenzettingen van de moderne cultuur en wijsbegeerte en wijst o.a. op de tegenstrijdige filosofische stelsels van Kant en Hume, en hij toont aan dat, hoewel H. P. Blavatsky's leer overeenstemt met Kant, wat betreft de tweevoudige natuur van de ziel en het bestaan van een bestendig of eenmakend zelf, zij er veel beter dan ieder andere denker in is geslaagd de door het wetenschappelijk materialisme ingebracht tegenwerpingen tegen "vergeestelijkte wijsbegeerte" te weerleggen. Het volgende citaat, waarin Joad hulde brengt aan haar kennis en inzicht, is een aanduiding van haar ware filosofische reputatie:

Het is tussen haakjes interessant op te merken hoeveel van de nieuwigheden die wijsgeren in de twintigste eeuw naar voren hebben gebracht, in haar werk voorkomen. Dit geldt in het bijzonder voor de moderne wijsgerige kritiek op de materialistische wetenschap.

. . . men kan niet anders dan het grootste respect hebben voor de geschriften van mevrouw Blavatsky over dit onderwerp [het hoger en lager zelf]; respect en, als wij het woord mogen gebruiken, bewondering. Toen zij schreef, liep zij vooruit op veel ideeën waarmee wij nu vertrouwd zijn, maar die vijftig jaar geleden volslagen nieuw waren.

— *The Aryan Path*, VIII, 202-3, mei 1937

Nieuw? Ja, in het Westen, maar uit het Oosten naar het Westen gebracht door de zelfopoffering van de boodschapper van die hoeders van de oude wijsheid, die zagen dat de tijd was aangebroken om de sluier van intellectuele en

*[Met verwante artikelen in één deel beschikbaar onder de titel *Studies in Occultism*. — RED.]

geestelijke kennis iets verder op te lichten ter voorbereiding van het nieuwe tijdperk dat ophanden was.

In 1925 vond de publikatie plaats van *The Letters of H. P. Blavatsky to A. P. Sinnett*. Dit boek geeft een zekere mate van onderricht zoals dat nergens anders wordt aangetroffen; maar de grootste betekenis is dat het haar onwankelbare toewijding aan de grote zaak en aan de Meesters toont, ondanks het bijna ongelofelijke lijden, verraad, wanbegrip en de laster die zij moest doorstaan.

WILLIAM Q. JUDGE EN HENRY S. OLCOTT
San Francisco, oktober 1891

“HOUD DE SCHAKEL ONVERBROKEN”

DE laatste woorden die H. P. Blavatsky met betrekking tot haar werk zou hebben uitgesproken zijn: “Houd de schakel onverbroken! Laat mijn laatste incarnatie geen mislukking zijn.” En ondanks vele wisselvalligheden, crises, dwalingen en het afvallen van halfhartige leden, is de beweging geen mislukking geworden en is zij ongetwijfeld van blijvende aard.

Na het heengaan van H. P. B. werd de functie van corresponderend secretaris, die zij weer op zich had genomen nadat de op een paniek lijkende toestand in India voorbij was, als hulde aan haar nagedachtenis opengelaten. In plaats van de malaise die naar de mening van de vijanden van de theosofie onvermijdelijk moest volgen, liet de beweging haar innerlijke vitaliteit zien. Het effect dat H. P. B.'s heengaan uit dit gebied had, was een enorme vastbeslotenheid haar werk voort te zetten met nog groter succes. Er werd een Algemene Conventie van de Europese Afdeling bijeengeroepen; daar de meeste leidinggevende leden van de andere afdelingen, met inbegrip van de president en de vice-president, aanwezig waren, werd het praktisch een conventie van de gehele Society. De Londense Loge, die nog onder leiding van A. P. Sinnett stond, hield zich als zogenaamd onafhankelijke groep op een afstand. Afgezien daarvan heerste er een erg broederlijke en optimistische stemming, en toen de leden vertrokken, waren de vooruitzichten erg

hoopvol. H. S. Olcott, W. Q. Judge en Annie Besant traden in die tijd als de meest bekwame en toegewijde leiders in de Society naar voren.

Een belangrijk en de onmiddellijke aandacht vergend vraagstuk was de toekomst van de Esoterische School. Dit onderwerp had geheel en al beperkt moeten blijven tot de eigen leden en had binnen de eigen gelederen geregeld moeten worden, maar door ongelukkige omstandigheden die zich later voordeden, kwam de zaak in de openbaarheid en daarom moet er hier wel in het kort melding van worden gemaakt. De in de School meest op de voorgrond tredende personen waren W. Q. Judge en mevrouw Besant. Judge was een van de twee overgebleven stichters van de Society en jarenlang een intieme en vertrouwde vriend van H. P. B. Door hem als haar vertegenwoordiger in Amerika te benoemen, had zij hem in de Esoterische School de meest verantwoordelijke positie gegeven, na die van haarzelf. Mevrouw Besant was een betrekkelijk nieuw lid, maar nam al spoedig een actief aandeel in de School. H. P. B. schreef in maart 1891, kort voor haar dood, aan W. Q. J. over mevrouw Besant, van nature is ze “niet in het minst psychisch of geestelijk — een en al intellect, en toch hoort ze de stem van Meester als zij alleen is, ziet ze Zijn Licht, en kan ze zijn stem onderscheiden van die van *D*----.” Maar haar onzelfzuchtige en moedige toewijding aan de dienst van de lijdende mensheid had de grondslag voor deze snelle vooruitgang gelegd *onder de leidende hand van de Leraar*.

Het was daarom geen verrassing dat mevrouw Besant beschouwd zou worden als een leidinggevende figuur in die afdeling, toen de vraag over het toekomstige bestuur van de Esoterische School zich aandeed en er besloten werd deze voort te zetten volgens de door H. P. B. gegeven richtlij-

nen. Om haar waardering te tonen, had H. P. B. haar kort voordat zij naar Amerika ging om in april 1891 de Boodschap van H. P. Blavatsky aan de Amerikaanse Conventie over te brengen, officieel benoemd tot “Hoofdsecretaresse van de Innerlijke Groep en Notuliste van de Leringen.” Toen mevrouw Besant terugkwam, was de Leraar overleden en moest een nieuwe toestand onder ogen worden gezien. Er kwamen geen verdere leringen van H. P. B., zodat er voor de functie van Notuliste geen taak meer was.

Er werd vaag geduid op verschillende kandidaten voor het leiderschap. Zelfs de vriendelijke en toegewijde gravin van Caithness werd door de Franse loges naar voren gebracht; maar zij zou dat werk niet hebben kunnen doen. Voor de Algemene Raad en de leidinggevende leden scheen W. Q. Judge de geschikte persoon om de leiding op zich te nemen. Hij was niet alleen medeoprichter van de Society, met H. S. Olcott (die zich toen al had gedistantieerd van de E. S.), maar hij bezat ook de geestelijke toewijding, de theosofische kennis en de noodzakelijke lange ervaring in de Society en bovendien het volkomen en onwankelbare vertrouwen van H. P. B. Er is reeds vermeld (blz. 286) dat zij Judge als de enige persoon zag in wie zij “voldoende vertrouwen had om van hem niet een gelofte te verlangen.” Hij had zich al vóór de oprichting van de T. S. aangeboden in dienst van de Meester. Voor zover bekend, was hij ook de enige van wie zij zei dat hij in nauwe verbinding stond met een hoge Adept, een nirmānakāya (blz. 291).

Als hij niet uit eigen beweging tussenbeide was gekomen, zou aan Judge als enige de leiding in de Esoterische School zijn gegeven. Toen echter de beslissing over de toekomstige regeling moest worden genomen, kwam hij met een vertrouwelijke brief die H. P. B. hem kort voor haar

dood had geschreven, en las die voor aan de verantwoorde-
lijke groep in Londen. Die brief bevatte een passage waarin de
grote waardering voor Annie Besant werd uitgedrukt. Deze
passage is een vervolg van de op blz. 329 aangehaalde zin-
sede:

“Judge, *zij is een geweldige vrouw*, mijn rechterhand, mijn opvolgster
wanneer ik genoodzaakt ben je te verlaten, mijn enige hoop in Engeland,
zoals jij mijn enige hoop in Amerika bent.”

— *H. P. B. and the Present Crisis in the Theosophical Society*, 4

Gezien deze brief en volgens een door Judge geopperd
plan, verdeelde de bestuursgroep van representatieve leden de
leiding van de School tussen W. Q. Judge en Annie Besant,
“op het ogenblik de hoogste functionarissen in de School,”
zoals in de notulen van de vergadering werd vermeld. Zij
zouden samen Uiterlijk Hoofd zijn, en er werd verwacht dat
het werk zou worden geleid overeenkomstig de beginselen
van H. P. Blavatsky.

Het hoge eergevoel van Judge bleek nooit duidelijker dan
bij die gelegenheid, want als hij niet met H. P. B.’s brief voor de
dag was gekomen, zou hij zonder twijfel de hoogste positie in
de theosofische beweging hebben verkregen die de Raad had
aan te bieden. Deze daad was in overeenstemming met het on-
persoonlijke karakter van deze man, waarvan zijn hele loop-
baan getuigt.

Naderhand hebben sommigen gedacht dat H. P. B.’s
zinspel op “opvolgster” betekende, dat mevrouw Besant
het enige Hoofd van de School moest zijn. Maar de leden
hebben de woorden opgevat zoals ze kennelijk bedoeld
waren — opvolgster voor de leiding in Engeland, in nauwe
samenwerking met Judge als leider in Amerika. Daar men
wist welke hoge dunk H. P. B. van Judge had en ook dat

hij eensgezind door de Amerikanen werd gesteund (die in die tijd verreweg de grootste groep actieve leden in de T. S. vormden), aanvaardde de Raad een gedragslijn die voorlopig een uitstekend werkplan was. Uit een aanhaling uit een brief aan *The Path*, geschreven door dr. Archibald Keightley, blijkt dat, naar het oordeel van mevrouw Besant, Judge beter geschikt was dan zichzelf om de Esoterische School voort te zetten:

In een brief van 2 juli 1891 zegt mevrouw Besant, schrijvend aan esoterici die niet wensten te aanvaarden dat mevrouw Besant mede-hoofd werd, het volgende:

“*Als ik kon*, zou ik u zeggen, beste ---, onderteken alleen voor de heer Judge. Ik zou daar zeer tevreden mee zijn, want er is inderdaad geen reden waarom u enig vertrouwen in mij zou stellen. *Maar daar Zij ons naast elkaar hebben gesteld*, ben ik niet bevoegd mij afzijdig te houden.”
(cursivering van mij [A. K.]) — *The Path*, X, 100, juni 1895

De laatste zin in bovenstaande brief verwijst naar een geschreven boodschap die zij tussen haar papieren aantrof tijdens de Raadsvergadering over de leiding van de School. Deze was afkomstig van Meester M. en luidde: “Het plan van Judge is juist.” In die tijd en tot ongeveer twee jaar daarna, heeft zij met de meeste nadruk verzekerd dat de omstandigheden waarin zij het briefje ontving, elke mogelijkheid uitsloten dat het iets anders dan een rechtstreekse boodschap van de Meester kon zijn die met occulte middelen was geprecipiteerd. In een verklaring van 14 juli 1893, ondertekend door Constance Wachtmeister, G. R. S. Mead, Annie Besant, Laura M. Cooper, W. Wynn Westcott en Alice Cleather — allemaal leden van de Algemene Raad, die aanwezig waren op de gewichtige vergadering in juli 1891 — wordt het op paranormale wijze ontvangen van de boodschap “Het plan van Judge is juist” beschreven. Er

werd vastgesteld dat ze de zegelafdruk bevatte die de gravin en anderen als identiek herkenden met die welke op brieven waren aangetroffen tijdens het leven van H. P. B. De verklaring eindigt met een veelbetekenende alinea:

De boodschap werd ontvangen als een zeer bevredigend teken van goedkeuring van de voorgestelde regeling, maar die regeling werd geenszins getroffen als het gevolg ervan, daar ze, als bovenvermeld, gebaseerd was op de brieven van H. P. Blavatsky zelf en werd aanvaard overeenkomstig haar aanwijzingen.

— *Reply by William Q. Judge to Charges*, 22

In augustus 1893 namen Annie Besant en W. Q. Judge bovenstaande verklaring op in een E. S.-circulaire, die alleen met hun namen was ondertekend. Mevrouw Besant herhaalde met nadruk tegenover verschillende leden van de E. S. dat het volstrekt onmogelijk was dat er een fout was gemaakt wat betreft de echtheid en de paranormale ontvangst van bedoelde boodschap van de Meester. Maar kort na haar bezoek aan Amerika, in september 1893, nam zij tegenover Judge een totaal andere houding aan en ontkende zij na enkele maanden de echtheid van de boodschap; zij beschuldigde Judge ervan dat hij die had vervaardigd. Zelfs al zou Judge in staat zijn geweest zoiets oneervols te doen, dan zou een dergelijk gedrag toch ongerijmd zijn geweest, omdat het besluit al door de Raad was genomen. Er was echter een reden voor die buitensporige en rampzalige wijziging in het standpunt van mevrouw Besant, die duidelijk wordt wanneer bepaalde gebeurtenissen in het jaar 1893 daarmee in verband worden gebracht.

Er moeten nu enkele woorden worden gezegd over opvolging in theosofisch werk. Kolonel Olcott heeft bij een bespreking van dat onderwerp gezegd dat H. P. B. op verschillende tijdstippen verscheidene personen als haar opvol-

ger noemde. Maar toen hij bemerkte dat er van die suggesties niets terecht kwam, dacht hij er niet meer aan. Er zouden redenen kunnen worden aangevoerd voor het afvallen van zulke mogelijke en een tijdlang veelbelovende ‘opvolgers’, maar in een geestelijke beweging als de theosofische, is een ware opvolger niet afhankelijk van benoeming of van ondertekende documenten, maar moet hij de tekenen van zijn ambt meebrengen. Mensen zonder onderscheidingsvermogen zullen om bewijsstukken vragen, maar de intuïtieve mens zal de kwaliteiten herkennen als hij die ziet. Het is goed om vast te stellen dat Roger Hall verklaarde, dat H. P. B. kort voor haar heengaan hem persoonlijk had verteld dat “W. Q. Judge haar favoriete leerling was en dat hij haar mantel waardig zou dragen.” Zij heeft dat een poosje later tegen hem herhaald en duidelijk gezegd dat Judge “als haar opvolger was bestemd” (*Irish Theosophist*, III, 165, juni 1895).

Talrijke mediums maakten er al spoedig na H. P. B.’s overlijden aanspraak op dat zij mededelingen van haar ontvingen. Dit had zij voorzien en willen voorkomen door met nadruk te verklaren dat zij nooit op die manier contact zou zoeken. Tenminste één medium stelde de eis haar plaats in te nemen op grond van zijn ‘boodschappen’! W. Q. Judge en anderen hebben aangetoond hoe belachelijk dergelijke aanspraken waren. En toen de meest onbeschaamde sollicitant naar de functie beweerde dat H. P. B. hem de trouw van de “hogere geestelijke intelligenties en krachten” had “gegarandeerd”, legde Judge uit dat dergelijke garanties niet mogelijk zijn. De occulte (niet mediamieke) krachten, het intellect, en andere unieke eigenschappen van een genie als H. P. Blavatsky kunnen aan niemand worden gegarandeerd. In die zin is iedere aanspraak op opvolging belache-

lijk en onmogelijk. De heer Judge wees genoemde pretendent erop dat hij geen lid van de Society was en zelfs de leringen ervan niet aanvaardde! Hij schreef:

Kennis van en beheersing over de hogere krachten in de Natuur kan slechts individueel worden verworven door middel van langdurige discipline en zelfoverwinning. . . . Als iemand zich op een verheven peil beweegt, dan komt dat omdat hij zich daarheen heeft opgewerkt. . . . Wanneer de heer Foulke [het medium in kwestie] een werk als *Isis Ontsluierd* of *De Geheime Leer* produceert, kan hij in intellectueel opzicht de gelijke van H. P. B. worden genoemd; wanneer hij zo'n impuls geeft als *De Stem van de Stilte* doet, kan hij geestelijk als haar gelijke worden erkend; wanneer hij zich bovendien tot het uiterste wijdt aan het werk van de T. S. als zijn levenslange taak, komt hij misschien in aanmerking voor een dergelijke "opvolging", als de omstandigheden dit toelaten. Maar het zal niet gebeuren door middel van veronderstelde geprecipiteerde afbeeldingen en ingebeeld astrale vormen. De uitwerking van deze op Theosofie, . . . kan in één woord worden samengevat — nihil.

— *Lucifer*, X, 82, maart 1892

Laat hierover geen misverstand bestaan. W. Q. Judge wees op het onmiskenbare feit dat er geen andere leider met hetzelfde karakter en dezelfde vermogens als H. P. Blavatsky kon bestaan. Zelfs hoge Adepten bezitten een duidelijke individualiteit; zij hebben echter een veel groter besef van geestelijke eenheid met al wat bestaat dan gewone mensen. Maar, zoals zij in haar "Preliminary Memorandum" schreef, al zouden de "tragen" die de gelegenheden voorbij hadden laten gaan, de kans op vooruitgang in hun huidige incarnatie verliezen door het naderende einde van een grote cyclus in 1899, dan wil dat nog niet zeggen dat de Esoterische School zou worden gesloten en dat er geen opvolger voor haar zou zijn om die te beschermen en de geest van het "oorspronkelijk programma" levend te houden. Haar eigen woorden zijn veelbetekenend:

De schrijfster van deze regels is oud; haar leven loopt ten einde, en zij kan iedere dag en vrijwel ieder uur “naar huis” worden geroepen. En zelfs als haar plaats wordt ingenomen, wellicht door iemand die waardiger en beter onderlegd is dan zij, dan nog *resten er slechts enkele jaren* tot het laatste uur van de termijn — namelijk 31 december 1899 . . . zij die op die dag niet een zeker punt hebben bereikt in psychische en geestelijke ontwikkeling, of dat punt waar de cyclus van adeptschap begint — zullen niet verder komen dan de kennis die al is vergaard . . . de tragen zullen iedere kans op vooruitgang in hun huidige incarnatie moeten opgeven . . .

— *First Preliminary Memorandum*

Maar:

Wat de verhouding van de Meesters tot deze Sectie betreft kan er, paradoxaal, nog worden gezegd dat bij Hen alles mogelijk en alles onmogelijk is.

— Idem

Over H. P. B.’s woorden met betrekking tot het effect dat het einde van de eerste vijfduizend jaar van de kali-yuga cyclus heeft op de “tragen”, is veel misverstand ontstaan. Het is dan ook nuttig hier enkele passages te citeren uit een antwoord van G. de Purucker op een vraag over dit onderwerp. De vraagsteller wil graag weten of het waar is, zoals sommigen hebben beweerd, dat de Meesters een grote beweging op gang brachten, “grote beloften deden, en ze daarna als een stuk wrakhout op onbekende zeeën achterlieten.” Dat was niet het geval, zoals dr. de Purucker uiteenzet:

H. P. B. wijst erop dat zij oud is, en dat bijgevolg degenen die haar leringen hebben gevolgd, de innerlijke en de uiterlijke, slechts betrekkelijk kort tijd hebben om van haar aanwezigheid onder hen te profiteren; want tijdens het laatste kwart van iedere eeuw wordt door de Meesters van Wijsheid en Mededogen een speciale impuls gegeven of poging gedaan om de wereld, of liever de mensheid als geheel, te helpen; en dat

deze uitstorting van een geestelijke en intellectuele impuls een bijzonder belangrijke gelegenheid voor esoterische leerlingen is; en dat zij niet moeten toestaan dat de resterende jaren van haar aanwezigheid onder hen voorbijgaan zonder alle krachten in te spannen om een zeker punt te bereiken in psychische en geestelijke ontwikkeling, d.w.z. dat punt vanwaar *de cyclus van adeptschap begint*. Anders, zegt zij, zullen degenen die in gebreke blijven zo te streven, niet verder komen dan de kennis die ze al hebben verkregen. Zulke tragen, verklaart zij met nadruk — en ik herhaal dit woord — zulke *tragen* zullen elke kans om het chelaschap te bereiken in hun huidige incarnatie moeten opgeven . . .

De vraagsteller zal opmerken dat er in deze paragraaf niet één woord staat, . . . dat het groteske en voor mij verkeerde idee steunt, dat de Theosophical Society aan haar lot werd overgelaten toen H. P. B. stierf, zonder geestelijke leiding en zonder de rechtstreekse schakel of verbinding met de Grote Loge. Zij zegt niet, en heeft nooit gezegd, dat de schakel bij haar dood zeker zou worden verbroken. Naar men zegt waren haar laatste woorden voordat zij de laatste adem in Londen uitblies: “Houd de schakel onverbroken” en dit onverbroken houden kon alleen worden gedaan door mensen die met hart en ziel de Zaak zijn toegewijd die zij steeds op zo’n grootse wijze heeft gediend.

— *Forum*, V, 230-1, april 1934

H. P. Blavatsky zag duidelijk de mogelijkheid van een bekwame opvolger, die in staat zou zijn het essentiële deel van haar werk op zich te nemen en die de beweging veilig door de kritieke laatste uren van de termijn zou loodsen waarin, tengevolge van de verwarring die ontstaat door het afsluiten van de eerste vijfduizend jaar van het “duistere tijdperk”, kali-yuga, het gevaar het grootst zou zijn. Dit houdt echter niet in dat een andere Blavatsky, met haar uitzonderlijke gaven en uniek karakter, haar plaats zou innemen, maar het duidt wel op de waarschijnlijkheid dat een andere volstrekt toegewijde en onpersoonlijke chela, met aanzienlijke occulte ervaring, gereed was. Wellicht was er meer dan een beschikbaar onder de hoge Oosterse chela's,

zoals Dāmodar, Gjual Khool, of anderen. Maar het geval wilde dat er een bekwame Westerse chela, William Q. Judge, aanwezig was. Hij was door H. P. Blavatsky persoonlijk getraind, was vertrouwd met haar plannen, en de Meester zelf noemde hem “mijn geachte en trouwe collega.” Niet alleen sprak H. P. Blavatsky over “opvolgers”, maar ook Judge twijfelde er niet aan dat er van opvolging sprake was, zoals niet alleen blijkt uit zijn aanvaarding van de functie van mede-hoofd, in 1891, maar ook uit het feit dat hij een nieuwe regeling uitvoerde die de Meester in 1894 had getroffen voor het beheer van de Esoterische School. Kolonel Olcott heeft er evenmin aan getwijfeld dat er onmiddellijk, of althans zeer spoedig na haar dood, een opvolger van H. P. Blavatsky zou komen, al wist hij niet wie dat zou zijn. In zijn brief aan mej. Francesca Arundale van 9 februari 1885, vlak voordat Dāmodar naar Tibet ging en H. P. B. door hem en de nogal zwakke leden van de Raad naar Europa werd gestuurd, schreef hij:

Dāmodar gaat voor ontwikkeling naar Tibet en als zij [H. P. B.] zou sterven voor zijn terugkomst, zal ik de tijdelijke schakel tussen de Meesters en de T. S. moeten zijn. Dit zijn Zijn orders, maar ik zal maar een armzalige plaatsvervanger zijn. Laten wij echter hopen dat ik daartoe niet zal worden geroepen, maar dat zij haar in leven zullen houden totdat haar opvolger gezonden kan worden.

— *Theos.*, LIII, 732, sept. 1932

Deze “opvolger” zou niet het Uiterlijk Hoofd van de Esoterische School zijn, omdat met de School in 1885 nog geen begin was gemaakt, maar het is duidelijk dat het een hoge chela zou zijn, die in nauw contact stond met de Meesters en door wie zij met de leden in verbinding konden treden en misschien ook verdere leringen geven. Dāmodar

zou mogelijk zijn gekozen, zoals Olcott in deze brief aanduidt, maar dat was uitgesloten, daar hij niet voor H. P. B.'s dood terugkeerde.

Zoals reeds vermeld, stelde de Raad in juni 1891 de E. S. onder de hoede van Annie Besant en W. Q. Judge, met goedkeuring van Meester M. Behoudens bepaalde aanpassingen, werd deze regeling enkele jaren zonder moeilijkheden uitgevoerd. In 1894 zag de Meester echter dat er een zeer kritieke tijd was aangebroken en dat de beweging gevaar liep onder de ultra-conservatieve invloed van Brahmanen te geraken en zo waarschijnlijk van haar ware koers zou worden afgebracht. Met het oog op die ernstige toestand, besloot hij de leiding van de School te reorganiseren en die alleen in handen van W. Q. Judge te stellen.

Gevolg gevend aan de orders van de Meester, stuurde Judge een rondschrijven, gedateerd 3 november 1894, waarin hij de wijziging aankondigde. Op blz. 12 zegt hij:

Ik hervat in de E. S. T. volledig alle functies en aanvaard alle volmachten die H. P. B. . . mij heeft verleend en die mij door regelmatige opvolging na haar heengaan uit dit leven ten deel vielen, en verklaar het enige hoofd van de E. S. T. te zijn.

W. Q. Judge zette uiteen dat, hoewel de Meesters de toestand door deze wijziging hadden geregeld, dit niet gebeurde omdat Annie Besant persoonlijk verkeerde voornemens had, maar omdat zij "eenvoudig enige tijd de lijn van haar Goeroe (H. P. B. . .) had verlaten, was begonnen met anderen te werken en onder hun invloed was geraakt" (Idem, 4).

Mevrouw Besant zag de zaak echter in een ander licht, en was niet bereid de echtheid van de orders te erkennen. Haar weigering maakte de breuk in de Society groter, een

breuk die al in 1892 op verraderlijke wijze was ontstaan, een jaar voor het Wereldparlement der Religies in Chicago, waar zij de Europese Afdeling van de T. S. vertegenwoordigde. Ze beëindigde haar samenwerking met Judge in het innerlijke werk, en is tot haar dood op haar eigen manier met een esoterische groep doorgedaan.

DE CRISIS VAN 1894 - 5

JARENLANG was de bijzondere positie van W. Q. Judge als theosofisch leider algemeen erkend. Het respect en vertrouwen dat de leden van de Society voor hem hadden, kwam sterk tot uiting toen de gelegenheid daartoe zich in 1892 voordeed. In het begin van dat jaar had kolonel Olcott aangekondigd dat hij wilde aftreden als president, en als reden gaf hij daarvoor op dat zijn gezondheid achteruitging. Hij liet weten dat hij de jaren die hem restten graag aan literair werk voor de theosofie wilde wijden.

Toen de Amerikaanse Afdeling in april 1892 bijeenkwam voor haar jaarlijkse conventie, aanvaardden de leden met grote spijt het veronderstelde definitieve aftreden van Olcott. In die tijd moest een nieuwe president worden gekozen door elk van de afdelingen, die onafhankelijk van elkaar als een eenheid moesten stemmen. De Amerikaanse Afdeling was de eerste die haar stem uitbracht en ze koos unaniem W. Q. Judge tot president van de Theosophical Society. Dit besluit werd echter vergezeld van de eenstemmige resolutie, krachtig door W. Q. Judge gesteund, dat Olcott de toestand opnieuw zou overwegen en zijn functie zou behouden. Voorts werd een resolutie aangenomen waarin erop werd aangedrongen dat de Europese Conventie, die later bijeen zou komen, zich naast de Amerikanen zou scharen en Olcott zou verzoeken president te blijven. Daar er toen slechts drie afdelingen binnen de Society bestonden,

zou een meerderheid voor dit verzoek verzekerd zijn als de Europeanen het voorstel van de Amerikanen overnamen, hoe de Indiase Afdeling ook zou stemmen. Judge telegrafeerde aan Olcott de hoofdinhoud van de resoluties en ontving onmiddellijk een antwoord, waarin stond dat Olcott "alles zou doen wat juist en billijk was," maar op verdere schriftelijke informatie moest wachten.

Toen echter de Europese Afdeling in juli 1892, vele maanden na de aankondiging van Olcott, bijeenkwam, begrepen de Europese leden dat zijn besluit om af te treden definitief was en ook zij kozen W. Q. Judge eenstemmig tot president. Maar volgens kolonel Olcott gebeurde dit omdat men de juiste betekenis van zijn woorden niet had begrepen, en het resultaat van deze zonderlinge zaak was dat hij zijn aftreding introk en in functie bleef met de mededeling dat zijn gezondheid veel was verbeterd sinds zijn eerste verklaring. De Indiase leden behoefden daarom niet te stemmen, maar aangenomen mag worden dat zij Judge zouden hebben gekozen als het aftreden van Olcott definitief was geweest. In de officiële aankondiging van zijn bereidheid om president te blijven, zei hij:

Ik verklaar dat William Q. Judge, Vice-President, mijn wettige opvolger zal zijn en als zodanig in functie kan treden na afstand te hebben gedaan van elke andere functie in de Society die hij mocht uitoefenen ten tijde van mijn overlijden.
— *Theos.*, XIII, Suppl. xci, sept. 1892

De Society beschouwde William Q. Judge dus als een man die haar vertrouwen waardig was en als haar vertegenwoordiger tegenover de wereld; maar zijn hart ging niet uit naar titels of een vooraanstaande plaats voor zichzelf en hij wilde het presidentschap niet aanvaarden zolang Olcott in staat was de officiële verplichtingen waar te nemen. Hij had

echter wel de moed het ambt op zich te nemen toen hij ervan overtuigd was dat het welzijn van de Society dat offer eiste. In zijn brief aan dr. Franz Hartmann in mei 1892, toen de kwestie van de presidentiële opvolging nog niet was afgedaan, zegt hij:

Bedankt voor je brief met gelukwensen. Maar — ik ben nog geen President van de T. S. . . .

Voor mijzelf zou ik dit ambt nooit begeren, daar het erg lastig en ondankbaar is; maar H. P. B. — in wie ik nooit mijn vertrouwen heb verloren — heeft mij gevraagd het op mij te nemen als O. zou aftreden of sterven.

— *Forum*, IV, 132, jan. 1933

Toch werd Judge er ongeveer twee jaar later van beschuldigd onwettige middelen te gebruiken ter bevrediging van zijn eerzuchtig verlangen om president te worden. Zijn gedrag onder allerlei omstandigheden, zijn karakter en de kwaliteit van zijn geschriften tonen hoe belachelijk deze beschuldigingen zijn. Toen de functie van president in 1892 inderdaad binnen zijn bereik was, gebruikte hij zijn krachtige invloed bij de Amerikaanse leden om Olcott ertoe te brengen zijn ontslagaanvraag in te trekken. Judge had even weinig persoonlijke eerzucht als H. P. B. In een brief die Judge vanuit Parijs op 30 april 1884 aan Olcott schreef, toen hij H. P. B. hielp met *De Geheime Leer*, komen enkele interessante opmerkingen voor die haar houding en die van alle ware geestelijke leiders tonen. Hij zegt dat er een mogelijkheid is

een schitterend medewerkster, *zoal niet een opvolgster* van H. P. B. aan te trekken, iemand die beproefde wetenschappelijke methoden in haar literair werk toepast, en bovendien die psychische bekwaamheden bezit die H. P. B. zo bijzonder doen zijn.

Hij denkt dat de Meesters aan het verlangen van H. P. Blavatsky om 'te verdwijnen' zouden voldoen, als de genoemde persoon (mevrouw L. C. Holloway) geschikt zou blijken en zegt, toen iemand die dame ophemelde, dat

H. P. B. achterover leunde en zei, "*O mijn God, als ik in haar eens EEN OPVOLGSTER zou kunnen vinden, hoe graag zou ik er dan TUSSENUIT KNIJPEN!*"

— *Theos.*, LIII, 202, nov. 1931

Mevrouw Holloway werd echter niet geschikt bevonden voor die positie, om redenen die in de *Mahatma Brieven*, blz. 394, 408-9, enz., zijn vermeld en H. P. B. moest nog zes jaar lijden voordat het haar werd vergund "ertussenuit te knijpen." Judge beschouwde zichzelf niet als een mogelijke kandidaat, maar de tijd kwam dat de omstandigheden het duidelijk maakten dat hij het meest geschikt was voor het leiderschap.

Hoewel Olcott zijn verplichtingen als president in 1892 niet opgaf, vond hij toch de tijd om te schrijven en begon in *The Theosophist* zijn *Old Diary Leaves* te publiceren. Dat is een levendig, luchtig, half-autobiografisch verhaal, dat vooral opvalt door het beeld van H. P. Blavatsky dat hij geeft *zoals hij haar zag*, speciaal tijdens de eerste dagen in New York, toen hij en W. Q. Judge steeds met haar in contact waren. Er kunnen enkele duidelijke fouten in worden aangewezen, hoofdzakelijk in de latere delen, mogelijk doordat zijn geheugen hem nu en dan in de steek liet, ofwel om andere redenen. Zijn beschrijving van de twee andere stichters van de T. S., H. P. B. en Judge, is niet overal even juist en soms geeft hij blijk van vooringenomenheid, als hij het over gebeurtenissen heeft waarbij hij onder sterk emotionele spanningen stond. Het zou een ernstige fout zijn af

te gaan op zijn onberaden commentaar ten aanzien van het geschil dat zich enkele jaren na het heengaan van H. P. Blavatsky voordeed, de zogenaamde Zaak Judge; en zijn houding jegens de vastbesloten pogingen van zijn Leraar om de grondslag te leggen voor de toekomstige school der Mysteriën, is over het algemeen betreuenswaardig te noemen. Als een succesvol zakenman gaf hij alles wat hij had aan het werk, maar hij miste het intuïtieve begrip van de esoterische en geestelijke achtergrond die het uniek doet zijn; toch zijn zijn eerlijkheid en goedhartigheid onmiskenbaar; hij gaf een veelbelovende carrière in de wereld op om de oproep van de Meesters te volgen. Een vergelijking van zijn geschriften met die van W. Q. Judge laat zien waarom hij niet diep kon doordringen in de soms vreemde persoonlijkheid waarachter het mysterie "H. P. B." schuilging. Toen hij zijn eerste reeks *Old Diary Leaves* in 1895 in boekvorm liet verschijnen, wees hij erop dat het bedoeld was "om het ontstaan van een Blavatsky-sekte te voorkomen" van welke gedachte gebruik werd gemaakt door hen die de esoterische inslag van haar werk wilden bagatelliseren. Deze lieden probeerden de aandacht van de leden op zekere oosterse leringen en praktijken te richten, die afwijken van de occulte discipline.

Al broedde er onrust, de beweging maakte meer dan twee jaar lang na het heengaan van H. P. B. grote vooruitgang, voornamelijk in Amerika en Europa, en de hoop van haar vijanden dat de Society tegelijk met haar stichter zou verdwijnen, bleek ijdel. In het jaar 1893 deed de gelegenheid zich voor deel te nemen aan het Parlement der Religies, dat tijdens de Wereldtentoonstelling in Chicago werd gehouden. Uit de gelederen van de Theosophical Society werden vooraanstaande vertegenwoordigers van oosterse gods-

diensten gekozen, die door hun verschillende geaardheid een goed beeld gaven van het brede en veelomvattende karakter van de beweging. Hewavitarna Dharmapāla, de vermaarde leraar van het Boeddhisme in Azië, die het tot nieuw leven wekte, kwam uit Ceylon over; en professor G. N. Chakravarti, die al eerder is genoemd in verband met het niet verdedigen van H. P. B. tijdens de Coulomb-crisis, was de vertegenwoordiger van het Brahmanisme; hij bracht introductiebrieven mee van drie Brahmaanse Sabhā's. W. Q. Judge organiseerde de theosofische bijeenkomsten en was een van de voornaamste sprekers voor de theosofie. Hij trok grote aandacht door zijn heldere en logische uiteenzetting van de hoofdbeginselen. Annie Besant wekte geestdrift door haar schitterende welsprekendheid. De drie dagen durende zittingen werden door zulke grote aantallen toehoorders bijgewoond, dat er extra bijeenkomsten moesten worden belegd. Dit succes gaf de beweging in Amerika een sterke impuls. Het officiële verslag van de theosofische handelingen vult alleen al een boek van 195 bladzijden.

Annie Besant was sterk onder de indruk geraakt van de persoonlijkheid van G. N. Chakravarti, de Brahmaanse vertegenwoordiger, en jarenlang werden haar opvattingen gekleurd door zijn standpunt. Zijn toenemend overwicht op haar denken vervulde W. Q. Judge met zorg, want hij beseftte dat dit niet in overeenstemming was met de sterke afkeuring van H. P. Blavatsky voor de methoden van de "godsdiensden van pracht en praal" zoals zij ze noemde. Zijn ongerustheid werd nog groter toen mevrouw Besant, na haar terugkeer in Engeland met het gezelschap waarin zich ook de heer Chakravarti bevond, voorbereidingen trof voor een lange lezingentournee in India en hij waarschuwde

haar dat het geen gunstig moment was om te gaan. Voor haar vertrek bracht zij korte tijd in Londen door waarin ze de Brahmaan vrij vaak ontmoette, die naar India vertrok kort voordat zij en gravin Wachtmeister hun reis naar het Oosten begonnen. Dr. Archibald Keightley, een uiterst betrouwbare bestudeerder van de theosofie onder H. P. B., werpt een helder licht op deze erg kritieke tijd in de geschiedenis van de T. S. De volgende passage komt voor in een lang protest dat hij opstelde ter verdediging van de heer Judge tijdens de crisis van 1895. Na voorbeelden te hebben gegeven van Chakravarti's vermogen personen of groepen onder zijn ban te brengen, schreef hij:

Ik woonde in het Hoofdkwartier [Londen] tijdens het bezoek van de heer Chakravarti, en ik weet door mevrouw Besant, door hem en door persoonlijke waarneming, dat hij mevrouw Besant heel vaak magnetiseerde. Hij zei dat hij dat deed om "haar lichaam te ordenen voor toekomstig werk." Het is onverstandig voor een arts en een bestudeerder van het occultisme dat een vrouw die het kritieke stadium van de middelbare leeftijd heeft bereikt, die vegetariër is en een ascetisch leven leidt, gemagnetiseerd wordt door een man die vlees eet, een wereldse natuur heeft en een grote eetlust bezit en tot een ander gekleurd ras behoort. Het magnetisme van laatstgenoemde zal stellig dat van eerstgenoemde overheersen, hoe goed de bedoelingen van beide personen ook mogen zijn. Ik zag al gauw de mentale uitwerking ervan in de algehele verandering van opvattingen van mevrouw Besant, ook in andere zaken dan die van H. P. B. en de heer Judge.

— *The Path*, X, 99-100, juni 1895

Slechts enkele maanden voordat mevrouw Besant in augustus 1893 naar het Parlement der Religies in Chicago ging, met een gezelschap waarvan G. N. Chakravarti en H. Dharmapāla deel uitmaakten, legde zij op de redactionele pagina's van *Lucifer* een plechtige verklaring af over de heer Judge:

Ik wil hier getuigenis afleggen van het prachtige werk dat de Vice-President van onze Society, de Algemeen Secretaris van de Sectie, WILLIAM Q. JUDGE, in Amerika doet. H. P. B. heeft goed geweten wat zij deed, toen zij die sterke, rustige man uitkoos om haar tweede zelf in Amerika te zijn, om al de werkers daar te inspireren met de geest van zijn krachtige toewijding en onoverwinnelijke moed. In hem vinden wij het zeldzaam samengaan van de zakelijke vaardigheden van de bekwame organisator en het mystieke inzicht van de Occultist — een combinatie, denk ik vaak, die tamelijk pijnlijk moet zijn voor hem die ze bezit, door de schok van de twee stromen die het fysieke leven in beroering brengen; maar onschatbaar nuttig voor de beweging. . . . hij is er het leven en het hart van, in het gebied waar de werkelijke bronnen van haar energie verborgen liggen. . . . het onwankelbare vertrouwen van onze Broeder in de MEESTERS en in Hun zorg voor de beweging is een voortdurende aanmoediging en inspiratie voor allen die met hem werken.

— *Lucifer*, XII, 89-90, april 1893

In enkele maanden begon haar houding te veranderen, en binnen twee jaar eiste zij dat W. Q. Judge op grond van een twijfelachtig karakter uit de Society zou worden verwijderd.

Met betrekking tot Subba Row en andere voortreffelijke theosofen, die H. P. B.'s occulte contact met de Meesters erkenden, is al aangetoond dat hun trotse Brahmaanse afkeer van het vrijgeven van één atoom van hun bewaakte geheime kennis aan "kastelozen" bijna onoverkomelijk was. Subba Row stemde er slechts met de grootste terughoudendheid in toe om aan Hume en Sinnett enkele heel elementaire wijsgerige punten uiteen te zetten, hoewel hij van zijn Meester het verzoek daartoe had gekregen. H. P. B. schrijft zelf dat haar voor *De Geheime Leer* veel was gegeven waarvan zij nooit had gedacht dat het over de drempel van de mysteriescholen zou mogen komen. Hoe groot moet dan niet de verrassing en verontrusting van sommige streng orthodoxe Brahmanen van de tempels zijn geweest. Het

zou eigenlijk vreemd zijn als enkelen van hen niet hadden geprobeerd de Theosophical Society te stuiten of er zich meester van te maken om aan haar leringen een andere richting te geven, als zij ze niet geheel en al konden onderdrukken.

Onder de hier beschreven omstandigheden wekt het geen verbazing dat er na het geweldige openbare succes in Chicago een zwak gerommel hoorbaar was, voorafgaande aan de ernstigste poging sedert de Coulomb aanval om de Society te verzwakken, zo met te vernietigen. Het is nu duidelijk dat de uiterlijke blijken van wrijving slechts het gevolg waren van de botsing tussen innerlijke, zeer sterke krachten, waarvan de leden in het algemeen weinig of niets wisten. Zelfs enkelen van de meest vooraanstaande leden, Olcott met uitgezonderd, wisten niet wat er werkelijk aan de hand was en welke invloeden werkzaam waren.

Toen Olcott verbitterd schreef over het gevaar dat er “een Blavatsky-sekte” zou ontstaan, was dat een teken dat hij haar ware positie als boodschapper van de Meesters en ook haar occulte autoriteit uit het oog had verloren. Kennelijk bestond er gevaar dat haar werk met subtiële middelen werd ondermijnd. Kolonel Olcott zelf uitte tegen niet met name genoemde personen vage beschuldigingen van “dogmatisme” en “verering” van H. P. Blavatsky, zoals blijkt uit zijn Voorwoord in de *Old Diary Leaves*, dat in brede kring werd gelezen. Het volgende korte uittreksel, gekozen uit veel meer dat van dezelfde betreurenswaardige aard is, laat zien in wat voor toestand van ernstige verwarring Olcott verkeerde:

De voornaamste beweegreden om deze essays te schrijven, was het verlangen zich te weer te stellen tegen de groeiende neiging binnen de

Society mevrouw Blavatsky te verafgoden en aan haar gewone literaire produkten een min of meer geïnspireerd karakter toe te kennen. Aan haar doorzichtige fouten werd blindelings voorbijgegaan, en tussen haar daden en een gewettigde kritiek werd een irreal scherm van voorgewend gezag opgetrokken. — O. D. L., I, v

Op de Amerikaanse Conventie in 1892, toen het aftreden van de president werd besproken, diende W. Q. Judge een resolutie in waarin het juiste standpunt van de T. S. ten opzichte van “gezag” duidelijk werd vastgesteld, welk standpunt nog steeds van kracht is en dat zal blijven zolang de Society zich houdt aan het door H. P. Blavatsky geliefde “oorspronkelijk programma”. Die resolutie luidt aldus:

Overwegende, Dat herhaaldelijk wordt beweerd door hen die onbekend zijn met de feiten en met de literatuur van de Society, dat de T. S. of haar leiders trachten een bepaald geloof of uitleg aan haar leden op te dringen, of haar wijsgerige stellingen in een geloofsleer vast te leggen; wordt

Vastgesteld, Dat de T. S. als zodanig geen geloofsbelijdenis heeft, geen geformuleerde geloofsstellingen die aan iemand binnen of buiten haar gelederen kunnen of moeten worden opgedrongen; dat geen enkele leer orthodox kan worden verklaard, en dat er geen Theosofisch Pausdom kan bestaan, zonder de grondslag van de ethica en de fundamentele waarheden waarop het geheel van de Theosofische leringen berust, teniet te doen; en ter staving van deze resolutie kan worden verwezen naar de gehele literatuur van de Society, en naar de vaak herhaalde, alom verspreide verklaringen van H. P. B., Kol. Olcott, de heer Judge, en alle andere vooraanstaande schrijvers en sprekers over dit onderwerp sedert de stichting van de Theosophical Society.

— *Report of 6th Convention, American Section*, april 1892, 23-4

Er zijn veel dwaze misvattingen ontstaan over het onderwerp ‘pausdom’ in de Theosophical Society. Pausdom is niet synoniem met leiderschap. In de juiste betekenis

gebruikt, zoals Judge hierboven doet, geeft het uitdrukking aan een tirannie over gedachten of meningen, het domineren van een persoon, of van een concilie dat beweert met goddelijk gezag te spreken over zaken van geloof en zedenleer, en gehoorzaamheid aan dergelijke dogma's eist op straffe van uitstoting, of nog erger. Een dergelijke mentale dwingelandij is strijdig met de eerste grondbeginselen van de theosofie. Maar leiderschap is iets heel anders. H. P. B. heeft er nooit over gepeinsd een censuur of dictatorschap in te stellen over het denken van haar volgelingen, maar toen de belangen van haar werk op het spel stonden, nam zij terecht de leiding over van de Britse en Europese afdelingen, zoals al is beschreven. Ze dreigde zelfs uit de Society te stappen en een nieuwe te beginnen! Na haar tijd zijn er wijzigingen in de Constitutie van de T. S. aangebracht, maar het oorspronkelijke grondbeginsel van vrijheid van denken en meningsuiting is onveranderd gebleven.

In 1893 begonnen er in bepaalde theosofische tijdschriften controversiële artikelen te verschijnen, en het werd al gauw duidelijk dat er gevaar voor ernstige meningsverschillen bestond. Het is in deze beknopte schets niet mogelijk op al de verwickelingen in te gaan die tot het uiteenvallen van de Society hebben geleid, maar op een vorige bladzijde is al gezinspeeld op een van de voornaamste ontbindende invloeden.

Wanneer in de toekomst allen die aan de strijd hebben deelgenomen zullen zijn heengegaan, kan de theosofische geschiedschrijver zich misschien geroepen voelen een volledig verslag van de zogenaamde Zaak Judge te publiceren. Er bestaat heel wat bewijsmateriaal dat nog niet allemaal is gepubliceerd, maar de ernstige belangstellenden zullen er zeker de voorkeur aan geven dat die "oude, ongelukkige

dingen uit het verleden” hier maar heel in het kort worden behandeld, want de essentiële betekenis van de bijdrage van W. Q. Judge aan het succes van de theosofische beweging, wordt nu wel door alle theosofen die kennis van zaken hebben erkend.

Olcott schreef op 7 februari 1894 aan Judge dat er beschuldigingen waren verspreid over zijn “beweerd misbruik” van “de namen en het handschrift van de Mahatma’s”, en vroeg hem of hij onmiddellijk van al zijn functies in de Society afstand wilde doen, gezien deze beschuldigingen, en het aan de president overlaten om “slechts een algemene openbare verklaring” af te leggen, of dat hij zich wilde verdedigen voor een Onderzoekscommissie. Judge zal ongetwijfeld verbaasd zijn geweest over het feit dat daarin opgesloten lag dat hij geen verweer had, want op 10 maart 1894 telegrafeerde hij als antwoord: “Beschuldiging volstrekt vals. Je kunt de stappen doen die je gepast acht; ga in juli naar Londen.”

De president zond op 20 maart 1894 een kopie van “bepaalde beschuldigingen” aan Judge en zei dat hij “het recht had volledig van de gelegenheid gebruik te maken de tegen jou ingebrachte beschuldigingen *te weerleggen*.” (cursivering van de schrijver). Onpartijdige waarnemers hebben opgemerkt dat volgens de Amerikaanse en Engelse wetgeving niet wordt verwacht dat de beschuldigde zijn schuld *weerlegt*, maar dat de aanklager eerst aantoonst dat verdenkingen tegen hem bestaan, die daarna zo mogelijk moeten worden bewezen. Olcott was een goede rechtskundige, maar hij stelt zich in zijn benadering van deze zaak wel bloot aan kritiek.

De achtste jaarlijkse Amerikaanse Conventie van april 1894 in San Francisco, waar eenenzestig actieve loges waren

vertegenwoordigd, sprak eenstemmig haar vertrouwen uit in de onkreukbaarheid en goede trouw van W. Q. Judge; en verklaarde dat het proces van de president ongerechtvaardigd was en tegen de constitutie indruiste, omdat het de neutraliteit van de Society in geloofszaken aantastte. Maar deze verklaring werd door de president niet aanvaard en het proces ging door. De benoeming van de Onderzoekscommissie vond plaats en deze vergaderde op 10 juli 1894 in Londen. W. Q. Judge was aanwezig en, zoals kolonel Olcott het uitdrukte, “gereed om de beschuldigingen te laten onderzoeken en op hun waarde te doen beoordelen door een bevoegd tribunaal.” Maar het tribunaal moest inderdaad *bevoegd* zijn.

De door Annie Besant tegen Judge ingebrachte beschuldigingen — sterk overdreven door de vijanden van de beweging en door op sensatie beluste journalisten, zoals zij zei — hadden betrekking op heel moeilijke vraagstukken in het occultisme, waarover zelfs maar heel weinig theosofen in staat zijn een oordeel te vellen; maar het zou niet billijk zijn te veronderstellen dat W. Q. J. zich aan een rechtmatig onderzoek van de zaak wilde of probeerde te onttrekken. Hij betoogde op elk punt volledig te kunnen antwoorden en zei:

er zal door mij nooit enig bezwaar worden gemaakt tegen een behoorlijk onderzoek door een groep personen die genoeg van het Occultisme en van de Theosofie afweten om dit soort zaken oordeelkundig te onderzoeken.

— *Report of 8th Convention, American Section*, april 1894, 41

Hij maakte wel krachtig bezwaar tegen een berechting door de pers, die zo vaak tot een verkeerd oordeel leidt. In de loop van zijn toespraak tot de conventie verklaarde hij ook dat onder de omstandigheden:

De vorm die de hele zaak heeft aangenomen, mij nu dwingt te zeggen . . . dat ik niet alleen rechtstreekse mededelingen van de Meesters heb ontvangen tijdens het leven van H. P. Blavatsky en daarna, maar dat ik die bij bepaalde gelegenheden heb herhaald tegen bepaalde personen voor hun eigen voorlichting; en ook dat voorstellen uit dezelfde bronnen tot richtsnoer voor mijn eigen werk hebben gediend, hoewel ik dat feit niet heb vermeld. — Idem, 42

Toen de Onderzoekscommissie de toestand nader beschouwde, bevond zij dat, daar de beschuldigingen onlosmakelijk waren verbonden met het geloof in het bestaan van de Mahatma's, het niet mogelijk was ze officieel te onderzoeken wegens de volstreekte neutraliteit van de Society, zoals die in haar Constitutie is vermeld. De Constitutie is op dat punt neutraal, zoals ze op alle punten neutraal is, behalve op dat van het geloof in universele broederschap. De Amerikaanse Conventie had daar in april reeds op gewezen, en de Onderzoekscommissie onderschreef dat ten volle. Bij een poging om deze moeilijkheid te omzeilen, werd voorgesteld een informele Ejury zonder rechtsbevoegdheid in te stellen, maar dit plan werd door iedereen onbevredigend geacht en al gauw losgelaten. Tenslotte stelden mevrouw Besant en de heer Judge twee Verklaringen op voor de toen in zitting zijnde Europese Conventie. Deze leken de moeilijkheden uit de weg te ruimen en de leden beschouwden de zaak in het algemeen als bevredigend geregeld. De dieper liggende kwaal — de verborgen, maar zeer wezenlijke rivaliteit tussen degenen die de voorkeur gaven aan de leringen en methoden van geestelijke discipline van H. P. Blavatsky, en zij die paden wilden volgen in de richting van de psycho-intellectuele en wellicht hatha yoga praktijken van het Oosten, die al zijn genoemd in verband met de neigingen die Sinnett in het begin toonde — werd

echter niet openlijk besproken, daar over dit onderwerp geen beslissing kon worden genomen door een onderzoekscommissie, omdat het een zaak is van persoonlijke voorkeur.

We moeten goed begrijpen dat Annie Besant in haar Verklaring aan de Conventie vertelde, dat de beschuldigingen vreselijk waren overdreven door niet met name genoemde personen en dat zij W. Q. Judge geenszins beschuldigde

van vervalsing in de gewone betekenis van het woord, maar van het geven van een misleidende materiële vorm aan boodschappen die op verschillende manieren van de Meester langs paranormale weg waren ontvangen, zonder de ontvangers van dit feit in kennis te stellen.

- *Lucifer*, XIV, 459-60, aug. 1894

Hoe onbeduidend deze beschuldiging ook was, daar ze louter een zaak van occulte techniek betreft, is het toch de moeite waard een paar zinnen van Mahatma K. H. te citeren:

Een van onze andere gebruiken is dat wij, wanneer wij met de buitenwereld corresponderen, een chela met het bezorgen van de brief of een ander bericht belasten; en tenzij het absoluut nodig is — er in het geheel niet meer aan denken. Heel vaak worden onze brieven — tenzij ze heel belangrijk of geheim zijn — door onze chela's in ons handschrift geschreven.

— *Mahatma Brieven*, 327

Toen u kennis nam van M.'s mening over u [Sinnett], zoals die tot uitdrukking kwam in enkele van zijn brieven — (u moet er niet al te zeker van zijn dat ze, omdat ze in *zijn* handschrift zijn, ook door hemzelf zijn geschreven, al is natuurlijk ieder woord door hem gesanctioneerd . . .)

— Idem, 256

H. P. Blavatsky en anderen hebben soortgelijke verkla-

ringen gegeven van de materiële vorm waarin chela's de instructies van de Adepten produceerden. Het is dus duidelijk dat W. Q. Judge een werkwijze volgde die de Meesters ten volle onderschrijven, zelfs al schreef hij enkele telepathische boodschappen over die hij bij bepaalde gelegenheden ontving.

De Mahatma Brieven aan A. P. Sinnett, waarin bovenstaande leerzame citaten voorkomen, waren in 1894 nog niet gepubliceerd, hoewel de heer Sinnett die brieven ongeveer tien jaar daarvoor had ontvangen. Sinnett nam geen deel aan de verdediging van Judge, voor wie hij weinig of geen sympathie voelde, wat wel te verwachten was, gezien de achtergrond van Sinnett en zijn gereserveerdheid jegens H. P. B. in de laatste jaren van haar leven. Als het getuigenis van de Meester ten aanzien van methoden van communicatie door middel van chela's aan de Onderzoekscommissie was voorgelegd, dan zou de beschuldiging van "het geven van een misleidende materiële vorm aan boodschappen die langs paranormale weg van een Meester waren ontvangen" geen enkel gewicht in de schaal hebben gelegd.

Met een uiterlijke schijn van harmonie en na te hebben besloten eendrachtig voor de theosofie te werken, werd de Europese Conventie gesloten.

Deze gunstige toestand duurde jammer genoeg niet lang. Sterk verdraaide verslagen en minderwaardige artikelen over de recente moeilijkheden verschenen in op sensatie beluste kranten, geschreven door vijanden van de theosofie, die zich baseerden op documentaire inlichtingen, ontvangen van een geschorst E. S. lid, die zei dat hij het "onduldbaar" vond dat men hem in de situatie had gelaten "beschuldigingen te hebben ingebracht zonder ze te bewijzen." Opnieuw ontstonden er partijen binnen de Society.

Mevrouw Besant legde nog sterkere nadruk op haar beschuldigingen en de verdedigers van de heer Judge steunden hem krachtig. Al gauw werd duidelijk dat er geen bevredigende overeenstemming tussen de strijdende partijen kon worden bereikt. De enige weg uit de moeilijkheid was een op zijn minst tijdelijke scheiding. Het uiteindelijk gevolg was het besluit van de Amerikaanse Afdeling, de grootste van de afdelingen, voortaan te werken als "The Theosophical Society in America", met W. Q. Judge als president en geheel onafhankelijk. Dit ondervond grote bijval op de Conventie van 28-9 april 1895 in Boston en werd aangenomen met een meerderheid van 191 tegen 10 stemmen.

Een groot aantal Engelse loges volgde onmiddellijk dezelfde gedragslijn en vormde "The Theosophical Society in England", onder hetzelfde leiderschap. Veel loges en afzonderlijke leden op het vasteland van Europa en sommige van de Australiërs maakten zich tenslotte los van het gezag van Adyar en sloten zich aan bij de nieuwe organisaties die W. Q. Judge steunden. De algemene gevoelens van de gedelegeerden kwamen in de volgende woorden tot uitdrukking:

DE EENHEID VAN DE THEOSOFISCHE BEWEGING IS NIET AFHANKELIJK VAN ORGANISATORISCHE EENHEID, MAAR VAN OVEREENKOMST IN WERK EN STREVEN; EN DAARIN ZULLEN WIJ "DE SCHAKEL ONVERBROKEN HOUDEN."

— *Report of 9th Convention, American Section, april 1895, 24*

OVERGANG NAAR DE NIEUWE EEUW

DE OORSPRONKELIJKE SOCIETY was nu gesplitst in twee vertakkingen. H. P. B. was zelf meer dan eens bijna gedwongen geweest die maatregel te nemen als het enige middel om het werk dat de Meesters haar hadden toevertrouwd, te beschermen. Het is dus nu nodig de lotgevallen van elke afdeling aan te roeren, maar zo kort mogelijk, omdat het voornaamste doel van dit boek niet zozeer is een uitgebreid beeld van de theosofische beweging te geven, dan wel een beknopte schets van de loopbaan van H. P. Blavatsky en van haar werk als boodschapper en leraar.

Toen Olcott het besluit vernam van de Amerikaanse Afdeling om het theosofisch werk zonder inmenging voort te zetten, vaardigde hij een kennisgeving van het Dagelijks Bestuur uit, waarin hij haar “onbetwistbaar recht” erkende om dit te doen en zijn beste wensen voor haar succes aanbod. Hij zei dat “een scheiding zoals deze veel verstandiger was dan doorgaan met vijandige gezindheid en onenigheid binnen onze gelederen om redenen die te goed bekend zijn om speciaal vermeld te worden” (5 juni 1895). Hij trok echter in dezelfde kennisgeving het charter van de Nationale Sectie in, hief de charters van de afdelingen die voor Judge hadden gekozen op, en annuleerde de diploma's van alle leden die hadden verkozen om Judge als leider te volgen. Toch had Olcott twee jaar eerder, op 17 mei 1893, aan Judge geschreven:

Als je afzonderlijke Theosophical Societies wilt, gevormd uit Secties, doe dat dan vooral. Ik heb dat al jaren geleden aan H. P. B. aangeboden, en zelfs aan A. P. S. [Sinnett].

— *Report, 9th Convention, American Section, 1895, 23*

Zo was dus nu de oorspronkelijke Theosophical Society in twee autonome vertakkingen verdeeld, twee zuster-organisaties, die voortaan ieder hun eigen bestemming zouden volgen. De weinige loges in Amerika die hun sympathie voor mevrouw Besant en haar gezichtspunten hadden uitgesproken, vormden een nieuwe afdeling, die Adyar als haar hoofdkwartier erkende. De gehele Indiase Afdeling, een meerderheid van de Europese, en het grootste gedeelte van de kleine Australische Afdeling verkozen Adyar te volgen. Mevrouw Besant vestigde zich in India, waar zij haar enorme energie wijdde aan de ontwikkeling van de Adyar Society, die tijdelijk verzwakt was door het verlies van de steun van de rijkere en sterkere Amerikaanse Afdeling en van zoveel actieve loges en leden in andere landen.

Kolonel Olcott werkte de rest van zijn leven onvermoeibaar voor de Theosofie en het Boeddhisme, maakte lange en afmattende lezingentournees, richtte kosteloze scholen op voor de “paria’s” en anderen, en werkte steeds aan de verbetering van zijn hoofdkwartier in Adyar. Van zijn bewonderenswaardige bijdragen aan het menselijk welzijn en de ware wetenschap moet speciaal het tot stand brengen van een uitstekende Research Bibliotheek in Adyar worden genoemd, die nu duizenden boekdelen en oosterse handschriften bevat. Hij is in 1907 in Adyar overleden, kort na een ongeval aan boord van een schip. Hij was een goed en onzelfzuchtig mens, zoals de Meesters hebben gezegd, een zeer menselijke man, maar totaal niet mystiek aangelegd; en vaak heeft hij H. P. B. verkeerd begrepen, uit

onbekendheid met de occulte orders waarnaar zij handelde en die zij niet kon onthullen. Tegen W. Q. Judge uitte zij zich openlijk over zijn gebreken en deugden. Zelfs in de periodes dat Olcott haar plannen belemmerde en hij bij degenen die zijn dwaling zagen bezorgdheid opriep, was zij altijd rechtvaardig en vriendelijk in haar oordeel over zijn karakter. Toen zij bijvoorbeeld in 1887 aan Judge schreef, die verontrust was over bepaalde activiteiten van hem, zei ze:

Je ziet te veel in mij & te weinig in hem. In veel opzichten is *bij beter dan ik*, want *ik ben* getraind & hij nooit.

. . . Dit is die *ene onschatbare* eigenschap van Olcott: TROUW aan zijn Meester, & geen verlangen naar beloning; . . .

— *Forum*, III, 225-6, juli 1932

Er is geen reden eraan te twijfelen dat Olcott af en toe langs innerlijke en ook langs uiterlijke weg in verbinding met zijn Meester M. heeft gestaan, hoewel dat, zo zegt hij, geenszins voortdurend het geval was. Soms was het nodig dat M. en K. H. kritiek leverden en hem terechtwezen, maar toch hadden zij veel waardering voor zijn voortdurende toewijding en onverflauwde energie.

Olcott heeft de unieke taak gehad de stoffelijke vorm, het voertuig op te bouwen voor het doorgeven van de theosofie in de negentiende eeuw, en het is een wonder dat hij zo weinig fouten heeft begaan. Hij moest zich een weg banen door onbekend en moeilijk terrein, had het hoofd te bieden aan hindernissen en werd belemmerd door beproevingen die zwakkere en minder vastbesloten mensen zeker in wanhoop het veld hadden doen ruimen.

Als opvolgster van H. S. Olcott werd Annie Besant tot president van de Theosophical Society (met hoofdkwartier

in Adyar) gekozen, en zij begon al spoedig veranderingen in het beleid aan te brengen. Een van de eerste was de aanbeveling aan theosofen zich uitdrukkelijker op andere terreinen van activiteit te begeven — godsdienstig, sociaal, filantropisch, enz. — om die te “theosoferen.” Om dit plan tot uitvoering te brengen werd een afdeling Theosophical Order of Service opgericht.

Omstreeks het jaar 1906 ontstond een zeer ernstige crisis in de Adyar Theosophical Society, maar gelukkig werden andere theosofen er slechts zijdelings bij betrokken door de ongunstige publiciteit die de beweging voor het oog van de wereld kreeg. Die crisis werd veroorzaakt door de leringen van een vooraanstaand Engels lid, C. W. Leadbeater, die in de beginjaren met het werk in India verbonden was en later secretaris was van de exclusieve Londense loge van Sinnett, maar die in 1906 in Adyar woonde. De moeilijkheden ontstonden doordat hij bepaalde methoden voor de behandeling van seksuele problemen bij de opgroeiende jeugd bepleitte, die door veel Adyarleden krachtig werden afgewezen. Heel wat benauwende ontwikkelingen deden zich voor en als gevolg van de botsing, veroorzaakt door de ernstige meningsverschillen, trok een groot aantal Adyarleden zich terug en vielen verscheidene loges uiteen. Om nog ernstiger scheuringen te voorkomen, trad Leadbeater uit de Society. Mevrouw Besant sprak zich in die tijd in krachtige bewoordingen uit tegen zijn leringen over genoemd onderwerp en kolonel Olcott, die ze ook volledig afkeurde, raakte erg verstoord over de hele toestand. Na de dood van Olcott, in 1907, werd bekendgemaakt dat de heer Leadbeater aan mevrouw Besant, de nieuwe presidente, de verzekering had gegeven niet langer met de verwerpelijke leringen te zullen doorgaan, en op haar aanbeve-

ling liet de Raad hem opnieuw als lid van de Society toe.

Wat ook bezorgdheid en verlies van leden veroorzaakte, was de oppositie tegen het feit dat mevrouw Besant de Vrij Katholieke Kerk en de Co-Maçonnerie aanmoedigde, waarbij de heer Leadbeater sterk betrokken was als een hoge functionaris. Veel theosofische werkers beschouwden het nauwe verband tussen de Theosophical Society en dergelijke organisaties als geheel ongewenst, zelfs al waren ze er niet mee verbonden. Dat veel bekende leden zich met die activiteiten die de Society vreemd waren vereenzelvigden, vonden zij compromitterend voor het niet-sektarische karakter van de Society. Maar de krachtige persoonlijkheid en het gezag van mevrouw Besant maakten dat zij de meerderheid meekreeg, hoewel niet zonder nadelige gevolgen. Deze en andere kwesties die zulke ernstige be-roeringen veroorzaakten, zijn toegeschreven aan de invloed van de dominerende persoonlijkheid van Leadbeater — een psychologisch probleem dat alleen behoorlijk kan worden behandeld door de vele beschikbare gegevens volledig te analyseren.

Ernstig verlangend het hoger onderwijs in India te bevorderen en een tegenwicht te vormen voor de materialistische strekking van het openbaar niet-kerkelijk onderwijs, richtte mevrouw Besant in 1898 een High School en College in Benares op. Dat instituut is later overgedragen aan de Hindoese overheid en heeft zich ontwikkeld tot de Hindoese Universiteit van Benares. Daarna is nog ander omvangrijk en waardevol ontwikkelingswerk in India, Ceylon, enz., gedaan onder auspiciën van de Adyar-T. S. In 1918 organiseerde mevrouw Besant de Indiase padvindere-beweging en zij werd benoemd tot erecommissaris voor geheel India van de Padvindereorganisatie.

In 1913 besloot mevrouw Besant het politieke terrein te betreden om voor India de positie van Dominion binnen het Britse Rijk te bevorderen. Zij richtte verschillende kranten op en werd in 1917 tot presidente van het Indiase Nationale Congres gekozen. Hoewel deze activiteit een persoonlijke aangelegenheid was, en niet verbonden met de Theosophical Society (Adyar) als zodanig, vond het publiek het toch moeilijk onderscheid te maken tussen haar politiek en theosofisch werk, daar zij in beide op de voorgrond trad.

In 1911 organiseerde Annie Besant de Orde van de Ster in het Oosten, ter voorbereiding van de komst van een verwachte "Wereldleraar". Een Hindoese jongen, Jiddu Krishnamurti, protégé van mevrouw Besant en leerling van Leadbeater, werd tot hoofd daarvan benoemd en de Adyar theosofen geloofden algemeen dat hij het stoffelijk voertuig zou verschaffen voor de incarnatie van een zeer hoge Adept. Hoewel deze Orde niet officieel deel uitmaakte van de T. S., waren de vooraanstaande leden ervan, en naar wordt verondersteld de meerderheid van haar leden, Adyar theosofen. Opnieuw ontstonden er strubbelingen onder hen die bang waren dat dit de aandacht van het theosofisch werk zou afleiden. Een aantal jaren later ontbond Krishnamurti echter zijn Orde, ondanks het grote aantal leden dat was verworven, en wijdde zich nadien aan het houden van lezingen en aan schrijven. Hij verklaarde in het openbaar niet langer lid van de Adyar Theosophical Society te zijn, of daarmee op enigerlei wijze te zijn verbonden.

Annie Besant was niet alleen een zeer opmerkelijk spreekster die door de hele wereld lezingen hield in het belang van haar grote Society en haar andere activiteiten, maar ook een talentvol en vruchtbaar schrijfster over theosofie en Indiase sociale en politieke onderwerpen. Na het

rondschrijven van de heer Judge in 1894, waarin hij zijn benoeming tot enig Uiterlijk Hoofd van de Esoterische School bekendmaakte, zette zij een eigen School voort voor hen die er de voorkeur aan gaven haar te volgen. Zij is op 20 september 1933 in Adyar overleden.

Dr. George S. Arundale, voorheen adjunctdirecteur van het Hindoese College in Benares, werd als haar opvolger gekozen voor het presidentschap van de Theosophical Society met hoofdkwartier in Adyar. Zijn beleid kenmerkte zich door strikte gematigdheid en het verlangen de verschillende standpunten binnen zijn Society overeen te doen stemmen. Hij en mevrouw Arundale, een Hindoese dame, hebben actief meegewerkt aan het bevorderen van de kunstzinnige en culturele methodes om de theosofie aan de wereld te brengen, en hij leverde een omvangrijke bijdrage aan de theosofische literatuur, in het bijzonder betreffende de praktische ethiek en sociale verbeteringen.*

Na de splitsing in twee Theosophical Societies, met respectievelijk hun hoofdkwartier in Amerika en in India, zijn er uit ieder daarvan op verschillende momenten zijtakken ontstaan, met als gevolg dat er nu verschillende andere theosofische en enkele half-theosofische groeperingen onafhankelijk en onder verschillende namen werkzaam zijn.

Een van die actieve groepen, The United Lodge of Theosophists (Geünieerde Loge van Theosofen), werd in 1909 in Los Angeles, Californië, door Robert Crosbie opgericht. Hij was grotendeels getraind door William Q. Judge en Katherine Tingley, maar verliet in 1904 de Theosophical

*[Dr. Arundale is 11 augustus 1945 overleden. Als president van de Adyar T. S. zijn hem opgevolgd: C. Jinarājadāsa (1946-1953), N. Sri Ram (1953-1973), John B. S. Coats (1973-1979), Radha S. Burnier (1980-2013) en Tim Boyd (2014-). RED.]

Society, die toen haar hoofdkwartier in Point Loma had. In hun Beginselverklaring staat dat de G. L. T. “geen Constitutie, geen Statuten en geen Functionarissen heeft,” en dat de enige grondslag voor het samengaan “gelijkheid van doel, streven en lering” is. De leden van de G.L.T. publiceren de standaard theosofische werken van H.P. Blavatsky en W.Q. Judge, en tijdschriften waarin de technische en praktische theosofie van H.P.B. en Judge wordt weergegeven.

De “Independent Theosophical Society” en een andere (nu ontbonden) kleine groep, geleid door E. T. Hargrove, met centrum in New York, kwamen voort uit de oorspronkelijke Society. Er bestond ook een “Independent T. S.” in Australië. De “Blavatsky Association” in Londen werd gevormd om de herinnering aan H. P. Blavatsky en haar geschriften te bestendigen. Er bestaan nog enkele andere (onafhankelijke) theosofische organisaties. Voorts zijn er nog enkele verenigingen en groepen bestudeerders ontstaan, zoals de Antroposofische Vereniging van dr. Rudolf Steiner, die zijn voortgekomen uit de Adyar Theosophical Society. Deze groeperingen gebruiken niet allemaal de naam theosofie, maar zij maken wel in grote mate gebruik van haar leringen en vertolken die volgens hun eigen ideeën, die mogelijk niet altijd in overeenstemming zijn met het “Oorspronkelijk Programma”. Het aantal onafhankelijke schrijvers die hun inspiratie direct of indirect uit het werk van H. P. Blavatsky putten, groeit snel.

Het is niet nodig hier te wijzen op de onbetamelijke vervalsingen en grove parodieën die een aanfluiting zijn van de ware leringen van het occultisme en voor twijfelachtige doeleinden worden gebruikt.

Er moet nu nog een korte schets worden gegeven van het werk dat onder W.Q. Judge en zijn opvolgers is verricht. De groei van de Amerikaanse Afdeling, vóór de splitsing van de T. S. in twee hoofdgroepen, was onder de meesterlijke leiding van Judge zo sterk, dat ze spoedig de meest actieve en krachtige van de drie afdelingen werd waaruit de Society bestond. Helaas was de gezondheid van Judge ernstig ondermijnd door de spanningen van het bijna drie jaar durende geschil waardoor de nadelige gevolgen van een vele jaren daarvoor in Zuid-Amerika opgedane kwaal sterk verergerden. Vanaf de oprichting van de "Theosophical Society in America", in april 1895, tot zijn dood op 21 maart 1896, voerde hij een zware strijd om ondanks zijn slopende ziekte en toenemende zwakte toch door te gaan; en hoewel zijn stem het volledig begaf, kon hij wel schrijven en op die manier tot zijn dood het werk van de Society blijven inspireren.

In 1890, kort voor haar heengaan, legde H.P.B. de nadruk op het aforisme — "Ondankbaarheid *is een misdaad in het Occultisme*" — door een beroep op de leden te doen om Judge te beschermen tegen de aanvallen die zelfs al tijdens haar leven waren begonnen. Zij noemde hem: "de man die de Theosofie in de Verenigde Staten nieuw leven inblies" en "een van de drie stichters van de Theosophical Society, de enige drie die de Zaak trouw zijn gebleven als een rots."* Door zijn groot organisatievermogen, de inspiratie van zijn voorbeeld en zijn leringen, had hij het werk in Amerika tot een hoge graad van toewijding, harmonie en energie gebracht. Als er moeilijkheden rezen, drong hij er bij de leden op aan zich liever te concentreren op de

*E. S. *Instructions*, III, 1890

verspreiding van de theosofie, dan tijd te verspillen met twisten over zaken die toch gauw tot het verleden zouden behoren. De wilskracht die zich een weg baant langs iedere hindernis blijkt uit zijn beginpogingen om in New York een actief centrum te vormen. Hij huurde een lokaal voor openbare bijeenkomsten en in het begin kwamen er maar heel weinig mensen; soms was hij de enige aanwezige. Maar of er nu wel of niet een gehoor was, hij las toch voor uit de *Bhagavad-Gītā* en hield zijn aangekondigde toespraak. Hij bezat het geloof dat bergen verzet en langzamerhand kwamen er helpers en groeide het kleine zaadje uit tot de grote en belangrijke Aryan Lodge, het hart van het Amerikaanse werk. Hij was een uitstekend spreker en zijn voordrachten over de theosofische oplossing van de levensproblemen zijn ware meesterstukjes.

Zijn boeken — zij het gering in aantal — en zijn vele artikelen in *The Path* vallen op door hun praktische inslag en gezonde verstand en door de voortreffelijke methode om moeilijke mystieke onderwerpen in een eenvoudige en aantrekkelijke vorm te gieten. *De Oceaan der Theosofie*, dat een kort overzicht geeft van de leringen van de wijsbegeerte, en *Brieven Die Mij Geholpen Hebben*, waarin de eerste stappen op het pad van verlichting worden aangeduid, zijn beide klassieke werken in de theosofische literatuur. W. Q. Judge beschikte over de macht van de ware leraar om het zieleleven in anderen te doen ontwaken. Toen aan een lid werd gevraagd of zij occulte leringen van hem had ontvangen, antwoordde zij: “Ik zal u vertellen welke occulte leringen hij mij heeft gegeven. Het was dit: ‘Stoot niemand uit uw hart’.” De Ierse dichter George W. Russell (Æ), die nauw bevriend was met Judge, schreef na het bericht van zijn overlijden:

Het was geen oppervlakkige band die ons met hem verbond. Nooit streefde iemand er minder naar dan hij die bijval van mensen te krijgen die het gevolg is van een imponerend optreden. . . . Hij was een held die uit het grijze verleden, uit tijden van geestelijke grootheid tot ons kwam en die alleen uiterlijk het kleed van onze kleine tijd droeg. Ook wij kwamen uit dat verleden, maar in vergetelheid; hij kwam met de herinnering en snel herwonnen kracht.

— *Irish Theosophist*, IV, 123, april 1896

Die laatste zin doelt op het feit dat hij op zevenjarige leeftijd een dodelijke ziekte kreeg en door de arts al dood werd verklaard. Maar op onbegrijpelijke wijze kwam hij weer tot leven en constateerde men dat hij erg was veranderd en een kennis en geestelijke eigenschappen aan de dag legde die voordien niet tot uiting waren gekomen. Later heeft hij verklaard dat de oorspronkelijke ego die in het lichaam van het jongetje Judge woonde, dit bij zijn 'dood' verliet en dat hij van zijn Meester de opdracht kreeg het binnen te treden voordat de laatste levensvonk was verdwenen. Als gevolg van deze zeer ongewone methode van reïncarnatie, bracht hij bepaalde herinneringen en talenten uit zijn verleden over.

Gelukkig bleef de Society na zijn overlijden niet zonder leiding achter. Ongeveer twee jaar voor zijn dood ontmoette hij een ontwikkelde New Yorkse dame, die veel tijd gaf aan filantropische en soortgelijke activiteiten. Haar naam was Katherine A. Tingley. Zij herkende in W. Q. Judge weldra iemand die volkomen beantwoordde aan haar idealen en aspiraties en trof in de theosofie een veel breder terrein voor haar humanitaire dienstverlening dan dat waarin zij tot dan toe had gewerkt. De jaren waarin zij zich voor armen en misdadigers inspande, hadden haar ervan overtuigd dat de juiste methode om de omstandigheden te

veranderen nog niet was gevonden en dat maar weinig blijvende verbetering mogelijk was zonder een nieuw stelsel van opvoeding voor de jeugd. Haar droom was de oprichting te beleven van wat zij “scholen ter voorkoming” noemde, waardoor een karakterverandering zou worden verwezenlijkt die een essentiële voorwaarde is voor elke succesvolle hervorming. Toen zij W. Q. Judge ontmoette, beseftte zij dat de theosofie de oplossing van het probleem inhield. Zij zag hem voor het eerst tijdens een winterse storm, toen zij aan het werk was in de “Do-Good Mission”, het hoofdkantoor van een vereniging voor hulpverlening in noodgevallen, die zij had opgericht. Zij probeerde toen tijdens een plotseling ontstane crisis verscheidene honderden hongerende vrouwen en kinderen van voedsel te voorzien. Twee dagen later bracht Judge haar een bezoek en zij schrijft daarover:

Hij vertelde mij dat hij over mijn werk onder de armen had gelezen en dat hij naar die plek was gegaan om het zelf te zien. Hij zei dat hij het, zover het ging, praktisch en waardevol vond; maar hij had ook het gevoel dat ik er niet tevreden mee was en wellicht hunkerde naar iets dat veel dieper zou gaan — dat de oorzaken van de ellende zou wegnemen en niet alleen de gevolgen verlichtte.

— *The Gods Await*, 79

Katherine Tingley heeft aan Judge tijdens zijn laatste twee levensjaren waardevolle hulp kunnen geven en veel werk van hem overgenomen. Hij bereidde haar tegelijkertijd voor op de verplichtingen die zij spoedig in de Society zou moeten overnemen, in het bijzonder die van Uiterlijk Hoofd van de Esoterische School. Voor hij overleed, wisten maar weinig leden, alleen zij die het dichtst bij hem stonden, van haar belangstelling voor theosofie of van haar

samenwerking met hem in het theosofisch werk; met het oog op bepaalde uitingen van kritiek die na de dood van Judge werden verspreid over de geschiktheid van een ogenschijnlijk nieuw en onbekend lid als leider van de Society, is de volgende verklaring van belang. Ze is van de hand van mevrouw Archibald Keightley, een talentvol schrijfster over theosofie, die een vertrouwde medewerkster van W. Q. Judge was. Zij is bekend geworden onder de schrijversnaam Jasper Niemand. Zij schreef:

Het is de leden van de Innerlijke Raad in Amerika en Europa bekend, dat het tegenwoordig Uiterlijk Hoofd [mevrouw Tingley] de heer Judge de afgelopen twee jaar als zijn medewerkster en gelijke heeft bijgestaan in het *innerlijk* werk van de School. Enkele van deze leden van de Raad hebben enige tijd voordat hij overleed onder haar leiding en op last van de heer Judge belangrijk werk gedaan. Het tegenwoordig Uiterlijk Hoofd had het volle vertrouwen van de heer Judge en heeft dat nog van de Raad. De Raad, die is samengesteld uit leden in Amerika en Europa, is op dit punt volledig eensgezind, in het bijzonder die leden die tijdens het leven van H. P. B. nauw met haar waren verbonden. . . . wat mijzelf betreft kan ik zeggen dat de heer Judge mij al in juni 1894 op de hoogte heeft gebracht van de positie van het tegenwoordig Uiterlijk Hoofd in de School, . . . Dat hij het tegenwoordig Uiterlijk Hoofd heeft benoemd, leidt absoluut geen twijfel; en aan haar algehele bekwaamheid om dat ambt te vervullen kan evenmin worden getwijfeld, net zo min als aan haar recht daarop of aan het feit dat de benoeming afkomstig was van en werd geïnstrueerd door de Meester.

— *The Search-Light*, I, 30, mei 1898

W. Q. Judge heeft documenten nagelaten met inlichtingen die een bevestiging vormen van de verklaring van mevrouw Keightley en uitdrukking geven aan de zeer hoge achting die hij voor Katherine Tingley had.

In het begin vervulde Katherine Tingley geen officiële functie in de Society, hoewel er direct een beroep op haar

werd gedaan om het beleid uit te stippelen. Op haar wens werd E. T. Hargrove uit Londen tot president benoemd. Hij behield die functie tot september 1897, toen hij werd opgevolgd door E. A. Neresheimer, een toegewijd lid die Judge zeer behulpzaam was geweest in de spannende jaren dat hij de Amerikaanse Afdeling opbouwde.

In juni 1896 begon Katherine Tingley met een groep leerlingen een lezingentournee door de wereld, de eerste van vele reizen. Haar theosofisch onderricht was geheel gericht op de bescherming van de filosofie zoals de Meesters die door bemiddeling van H. P. Blavatsky hadden gegeven. Ze protesteerde ertegen dat werd afgeweken van de duidelijk aangegeven theosofische koers, door toe te geven aan de neiging tot kerkvorming of door paranormale, yoga, of andere zogenaamd occulte praktijken te bevorderen, ofwel door zich op soortgelijke zijwegen te begeven.

De wereldtournee van Katherine Tingley van 1896-7 trok grote aandacht en er werden veel nieuwe centra van activiteit opgericht en banden aangeknoopt met invloedrijke mensen. Tijdens dit bezoek aan het Oosten ontmoette zij bepaalde Oosterse occultisten, die belangstelden in de theosofische beweging, en toen ze in het noorden van India was, werd ze uitgenodigd voor een ontmoeting met Mahatma M. in de Himalaja, vlak over de grens bij Darjeeling, waar ze instructies ontving voor het speciale werk dat haar zou worden gevraagd voor de beweging te doen. Een verslag van dit gesprek met de Meester in zijn stoffelijk lichaam is in haar boek *The Gods Await* gegeven. Tijdens een tweede wereldtournee in 1903, waaraan G. de Purucker deelnam, heeft zij de Leraar opnieuw ontmoet, deze keer in Egypte.

Spoeedig na de terugkeer van Katherine Tingley en haar

medewerkers naar New York, in 1897, werd besloten het hoofdkwartier van Madison Avenue 144, New York, over te brengen naar Californië. Terwijl zij onderweg was op haar tournee, was op haar nauwkeurige aanwijzingen een groot landgoed aangekocht in Point Loma, San Diego. In datzelfde jaar werd de “Internationale Broederschapsliga” georganiseerd als middel om de theosofie onder de aandacht van het publiek te brengen door het verrichten van filantropisch werk. Deze afdeling heeft in 1898 in Cuba, na de Spaans-Amerikaanse oorlog, belangrijke hulp verleend, ook aan zieke en gewonde soldaten die uit de oorlog terugkeerden. President McKinley gaf vergunning voor het gebruik van vervoermiddelen van de staat om Kathenne Tingley met haar doktoren en andere werkers naar Cuba te brengen met grote voorraden voedsel, kleding en medicamenten. Dit werk van praktische broederschap trok overal de aandacht en droeg ertoe bij om de theosofie beter bekend te maken in Amerika en natuurlijk ook in Cuba, waar later door de Society scholen voor kinderen werden gevestigd, toen de toestand er wat rustiger was geworden.

Niet lang nadat Katherine Tingley de feitelijke leider van de Society was geworden, kwam er uit enkele hoeken weerstand tegen haar methoden. Door vroegere ervaring op hun hoede, besloot de meerderheid van de leden stappen te doen om de Society te beschermen tegen het gevaar van verdere scheuringen. Op de conventie in Chicago, op 18 februari 1898, werd de Theosophical Society in Amerika met vrijwel algemene stemmen een integrerend deel van de “Universele Broederschap”, die Katherine Tingley op 13 januari 1898 had opgericht. Volgens de nieuwe constitutie werden de verplichtingen en verantwoordelijkheden van het hoofd van de Society aanmerkelijk verruimd en kreeg

de leider voor het leven het volledig bestuurlijk gezag over de zakelijke aangelegenheden en het beleid van de Society, en tevens de bevoegdheid een opvolger te benoemen. Katherine Tingley werd gekozen om dit ambt te vervullen. De T. S. in Europa en de andere afdelingen en leden die W. Q. Judge hadden gevolgd, sloten zich onmiddellijk aan bij de Universele Broederschap en verenigden zich onder haar constitutie. Een beperkt aantal personen die afkerig waren van de uitbreiding van het beginsel van leiderschap, verlieten de organisatie en sommigen zetten op andere wijze hun werk voor de theosofie voort.

Gezien de omstandigheden die binnen en buiten de T. S. heersten toen Katherine Tingley het leiderschap op zich nam, vond zij de tijd geschikt om bepaalde nieuwe activiteiten te ontwikkelen. Hoewel zij veel energie besteedde aan de verspreiding van het grondbeginsel van universele broederschap in haar geschriften en door het houden van lezingen in een niet-technische, maar zeer welsprekende taal, die aansloeg bij allen die zochten naar oplossingen voor de praktische vraagstukken van het dagelijks leven, omvatten haar plannen eerder de opbouw van een trainingscentrum in Point Loma dan uitbreiding van het ledental. Katherine Tingley had een zo scherp beeld voor ogen van een ideale Theosophical Society die gewijd was aan essentiële theosofische beginselen en de toepassing daarvan, dat zij tenslotte een groot aantal van de toen bestaande loges van de T. S. sloot. Dit was een inleiding tot latere uitbreiding die zich sindsdien heeft voltrokken.

Door het installeren van een moderne drukpers in Point Loma kon de uitgave van literatuur worden vermeerderd, en is nooit onderbroken. Het *Path* van W. Q. Judge — of *Theosophy*, zoals hij het kort voor zijn dood omdoopte

— kreeg later een grotere omvang en werd in 1911, onder Katherine Tingley, *The Theosophical Path*. Voortdurend kwamen er vervolgens nieuwe boeken en nieuwe edities van klassieke theosofische werken van de pers.

Katherine Tingley overleed op 11 juli 1929 op het historische eiland Visingsö, Vettern Meer, in Zweden, waar jarenlang de Zomerschool voor kinderen, en andere theosofische activiteiten werden geleid. Zweden lag Katherine Tingley altijd na aan het hart en zij heeft dat land vaak op haar voordrachtentournees bezocht.

Enkele jaren voor de dood van H. P. Blavatsky was het theosofisch werk daar begonnen en in 1891 bezocht kolonel Olcott de toen nog kleine maar toegewijde groep in Stockholm, waar hij door de wetenschappelijk onderlegde en filosofische koning Oscar II hoffelijk werd ontvangen als de officiële vertegenwoordiger van de Society. Later hebben ook Katherine Tingley en haar gezelschap koning Oscar ontmoet, die zijn waardering toonde voor wat de theosofische beweging voor de wereld in het algemeen betekende. In 1907, kort voor zijn dood, verleende hij haar een langdurige particuliere audiëntie in het Drottningholmkasteel.

Bij haar overlijden liet Katherine Tingley een eensgezinde en harmonieuze Society achter en een hecht verbonden, toegewijde groep studenten die gereed waren om haar opvolger, dr. H. L. Gottfried de Purucker te steunen bij de uitvoering van het “Oorspronkelijk Programma” van de Meesters. Zijn aanvaarding van het leiderschap werd door de leden van de Universal Brotherhood en de Theosophical Society in de hele wereld met enthousiasme ontvangen en zijn uiteenzetting van het beleid dat hij zich voorstelde te volgen, in overeenstemming met de wensen van Katherine Tingley, werd volledig onderschreven.

Enkele maanden nadat hij zijn functie had aanvaard, werd op 5 december 1929 een congres in Point Loma bijeengeroepen dat eenstemmig een gewijzigde constitutie aanvaardde en waar eveneens de naam van de Society werd bekort tot wat hij in 1875 was geweest: "The Theosophical Society".

In 1931 maakte dr. de Purucker een lezingentournee in Groot-Brittannië en op het vasteland van Europa en nam deel aan de Conferentie ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van H. P. B., die op 24 juni in Londen was belegd. De president van de Engelse Afdeling van de (Point Loma) Theosophical Society, A. Trevor Barker, was de voorzitter. Deze bijeenkomst werd bijgewoond door leidende vertegenwoordigers van de voornaamste Theosophical Societies. Wat vooral opviel in de beginperiode van G. de Puruckers leiderschap was de bevordering van de verbroedering tussen de afgescheiden delen van de theosofische beweging.

De literaire produktie van G. de Purucker omvat *Fundamentals of the Esoteric Philosophy*, een technische studie van de grondbeginselen van de kosmos en de mens; *The Esoteric Tradition*, dat alle aspecten van de theosofie behandelt, historisch, religieus, wetenschappelijk en wijsgerig, en speciale hoofdstukken over de Mysteriescholen. Tot zijn kortere werken behoren *Questions We All Ask*, een inleidende reeks; *Man in Evolution*, [Mens en Evolutie] een streng logische weerlegging van de materialistische verklaring van de oorsprong van de mens; *Golden Precepts of Esotericism*, een boekje voor iedereen die het pad naar geestelijke verlichting wil betreden; en *Occult Glossary* [Occulte Woordentolk] een korte lijst van oosterse en theosofische termen.*

*[Verdere werken, ontleend aan dr. de Puruckers besloten en openbare

Terugblikkende, kunnen we zeggen dat de belangrijkste bijdrage van dr. de Purucker tot het denkend bewustzijn van de mens hieruit bestaat dat hij de geestelijke beginselen van de theosofie, zoals H. P. Blavatsky en haar leraren die hebben geschetst, heeft geïnterpreteerd en toegelicht.

Het internationaal hoofdkwartier van de Theosophical Society is meer dan tweeënveertig jaar in Point Loma, Californië, gevestigd geweest. In juni 1942 heeft dr. de Purucker dit hoofdkwartier naar Covina, bij Los Angeles, overgebracht.

Na deze inspannende onderneming te hebben uitgevoerd, leefde hij nog maar een paar maanden en overleed onverwacht op 27 september. Volgens de voorziening, getroffen in Artikel VII, afdeling 7 van de Constitutie, kwam de leiding van de Society toen voorlopig in handen van het Kabinet. Op 20 oktober 1945 koos het kabinet als Leider Arthur L. Conger, die onder William Q. Judge lid van de Society was geworden.**

lezingen en geschriften, die na zijn dood werden gepubliceerd zijn: *Messages to Conventions* (1943); *Wind of the Spirit* (1944); *Studies in Occult Philosophy* (1945); *The Dialogues of G. de Purucker* (1948); *Fountain-Source of Occultism* (1974) en *The Four Sacred Seasons* (1979) [In Nederlandse vertaling verschenen als *De Vier Heilige Jaargetijden*, 1979].

**[In 1950-1 verplaatste kolonel Conger het internationaal hoofdkwartier van de Society naar het huidige adres in Pasadena, Californië. — RED.]

CHRONOLOGIE

- 1831 H.P.Blavatsky omstreeks middernacht 11-12 augustus geboren (Russische tijdrekening 31 juli) te Ekaterinoslav [thans: Djnepropetrovsk], Oekraïne, Rusland.
- 1848 Reist met haar vader, kapitein Peter Alexeyevich von Hahn, in West-Europa.
- 1849 Huwt N. V. Blavatsky, Staatsraad, Vice-Gouverneur van Eriwan.
- 1849-50 Reist in Turkije, Egypte, Griekenland, Frankrijk, enz. Ontmoet een Koptische Adept.
- 1851 (?) Ontmoet Mahatma Morya in Londen.
- 1851-8 Reist in Canada, de V.S., Mexico, India, Java, Tibet, Zuid-Amerika, enz.
- 1858 Keert terug naar huis in Rusland.
- 1863-6 Reist in de Kaukasus, Mingrelië, Zwarte Zeekust, Servië, Italië, enz.
- 1868 Gaat naar Tibet met haar Meester.
- 1870 Ontmoet Meester Hilarion (Illarion) in Griekenland. Schipbreuk bij Spezzia (Spétsai).
- 1871 Poging om de *Société Spirite* in Caïro te beginnen.
- 1872 Terugkeer naar haar familie in Odessa.
- 1873 Gaat voor enkele maanden naar Parijs.

CHRONOLOGIE

- 1873 7 juli: aankomst in New York in opdracht van haar Meester.
- 1874 Oktober: ontmoet H. S. Olcott in Chittenden, Vermont, en spoedig daarna W. Q. Judge.
- 1875 3 april: tweede huwelijk.
- 1875 Oprichting van de Theosophical Society.
- 1875 17 november: openingstoespraak van de president.
- 1877 Verschijning van *Isis Ontsluierd*.
- 1878 Echtscheiding uitgesproken.
- 1878 Mei: tijdelijke samensmelting van de T. S. met de Ārya Samāj, India.
- 1878 Juni: oprichting van de Britse T. S. Later de Londense Loge genoemd.
- 1878 8 juli: H. P. Blavatsky wordt Amerikaans burger.
- 1878 17 december: H. P. B. en Olcott vertrekken uit New York naar India.
- 1879 16 februari: H. P. B. en Olcott, enz., komen aan in Bombay, India.
- 1879 Oktober: verschijning van het eerste nummer van *The Theosophist*.
- 1880 Nieuwe Constitutie van de T. S. in Bombay aangenomen.
- 1880 Mei: H. P. B., Olcott, Dāmodar K. Māvalankar, enz., bezoeken Ceylon.
- 1880 Augustus: H. P. B. en Olcott gaan naar Simla.
- 1881 Olcott schrijft *Buddhist Catechism*.
- 1882 H.P.B. gevaarlijk ziek. Wordt naar Sikkim gebracht. De Meesters herstellen haar gezondheid.

- 1882 17 december: het hoofdkwartier verhuist van Bombay naar Madras (Adyar).
- 1882 Oprichting van de eerste Amerikaanse branch van de Moedersociety in Rochester N.Y.
- 1883 November: Olcott, Dāmodar en Brown ontmoeten Mahatma Koot Hoomi in Lahore. Dāmodar bezoekt de Meesters in ashram bij Jammu, Kashmir.
- 1884 Instelling van de Amerikaanse Raad van Beheer.
- 1884 20 februari: H. P. B., Olcott, Mohini, enz., vertrekken uit India naar Europa. Bezoeken Nice, Parijs, Londen, Elberfeld.
- 1884 December: H.P.B., enz., keren terug naar Adyar.
- 1884-5 De "Coulomb samenzwering".
- 1885 23 februari: Dāmodar vertrekt uit Adyar, gaat in april naar Tibet.
- 1885 31 maart: H. P. B. vertrekt voorgoed uit India.
- 1885-7 H. P. B. in Torre del Greco, Würzburg en Oostende. Schrijft *De Geheime Leer*.
- 1886 Inrichting van Sanskritbibliotheek in Adyar.
- 1886 Organisatie van de Amerikaanse Afdeling. W. Q. Judge secretaris.
- 1887 H. P. B. vestigt zich in Londen. Oprichting van de Blavatsky Loge. Verschijning van *Lucifer*.
- 1888 *De Geheime Leer* verschijnt. Stichting van de Esoterische School.
- 1889 Verschijning van *De Stem van de Stilte* en *De Sleutel tot de Theosofie*. Annie Besant wordt lid van de T. S.

CHRONOLOGIE

- 1890 Vestiging Europees hoofdkwartier aan Avenue Road 19, Londen.
- 1890 Subba Row overlijdt.
- 1891 8 mei: H. P. B. overlijdt op het adres Avenue Road 19.
- 1893 Theosofisch Congres tijdens Wereldparlement van Religies, Chicago. 1894-5 De “Zaak Judge”.
- 1895 28 april: “The Theosophical Society in America” tijdens conventie in Boston opgericht. Judge tot president voor het leven gekozen. Nationale afdelingen en loges in het buitenland verenigen zich onder hem. H. S. Olcott blijft aan als president van de T. S. (Adyar) tot zijn dood op 17 februari 1907. Annie Besant tot president gekozen. [Zie voetnoot blz. 363 voor chronologisch overzicht van de presidenten van de T. S. (Adyar) vanaf 1907.]
- 1896 21 maart: W. Q. Judge overlijdt.
- 1896 13 juni: Katherine Tingley en gezelschap vertrekken uit New York voor lezingentournee rond de wereld.
- 1898 13 januari: Katherine Tingley richt de Universal Brotherhood organisatie op. 18 februari: de conventie van de T. S. in Chicago aanvaardt de Constitutie van de Universal Brotherhood.
- 1900 Hoofdkwartier van de “Universal Brotherhood en Theosophical Society” overgebracht naar Point Loma, Californië.
- 1929 29 juli: Katherine Tingley overlijdt op Visingsö, Zweden.

- 1929 Katherine Tingley wordt als Leider opgevolgd door dr. H. L. G. de Purucker.
5 december: constitutie van de "U. B. en T. S." gewijzigd en de naam vereenvoudigd tot "The Theosophical Society".
- 1930 Verbroedering tussen theosofische groeperingen ingeluid door dr. de Purucker.
- 1931 24 juni: gezamenlijke herdenking in Londen van de honderdste geboortedag van H. P. Blavatsky.
- 1942 Juni: internationaal hoofdkwartier van de T. S. verhuist van Point Loma naar Covina, Californië.
27 september: G. de Purucker overlijdt in Covina.
- 1942-45 Kabinet bestuurt de Society.
- 1945 20 oktober: kolonel Arthur L. Conger door het kabinet als Leider van de T. S. gekozen.
-
- [1950-1 A. L. Conger brengt het internationaal hoofdkwartier van de Society van Covina over naar Pasadena.
- 1951 22 februari: Arthur L. Conger overlijdt in Pasadena; wordt opgevolgd door James A. Long.
- 1971 19 juli: Grace F. Knoche aanvaardt het leiderschap na de dood van James A. Long.]

BIBLIOGRAFIE *

IN DE TEKST AANGEHAALDE WERKEN:

Barker, A. Trevor, samenst., *The Letters of H. P. Blavatsky to A. P. Sinnett*, T. Fisher Unwin Ltd., Londen, 1925; facsimile uitg., Theosophical University Press, Pasadena, 1973.

_____, samenst., *The Mahatma Letters to A. P. Sinnett*, 2e en herziene druk, Rider & Co., Londen, 1926; facsimile uitg., Theosophical University Press, Pasadena, 1975. (*)

Blavatsky, Helena P., *H. P. Blavatsky: Collected Writings*, verzameld door Boris de Zirkoff, 13 delen (1874-1891), Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1950-1982.

_____, "A Few Questions to 'Hiraf***'," *Spiritual Scientist*, juli 1875; herdrukt in *Collected Writings*, I, 101-19.

_____, *From the Caves and Jungles of Hindostan*, Engelse vertaling uit de *Russkiy Vyestnik (Russische Boodschapper)*, Theosophical Publishing Society, Londen, 1892; herziene en uitgebreide druk, 1975, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen.

De met een () gemerkte uitgaven zijn in de loop van de tijd ook in Nederlandse vertaling verschenen bij verschillende uitgevers. Een aantal ervan is nog verkrijgbaar.

- _____, *Isis Unveiled: A Master-Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology*, 2 delen, J. W. Bouton, New York; Bernard Quaritch, Londen, 1877; herdruk, Theosophical University Press, Pasadena, 1972. (*)
- _____, *The Key to Theosophy, being a clear exposition, in the form of question and answer, of the Ethics, Science, and Philosophy for the study of which the Theosophical Society has been founded*, The Theosophical Publishing Co. Ltd., Londen, 1889; woordelijke herdruk met Woordenlijst van H. P. Blavatsky, uitgebreide index, Theosophical University Press, Pasadena, 1972. (*)
- _____, *H. P. Blavatsky to the American Conventions*; met een Historisch Perspectief door Kirby Van Mater, Theosophical University Press, Pasadena, 1979. (*)
- _____, *Nightmare Tales*, Theosophical Publishing Society, Londen, New York, Madras, 1892.
- _____, *The Original Programme of The Theosophical Society*, Theosophical Publishing House, Adyar, Londen, Wheaton, 1931; herdruk 1974.
- _____, *The People of the Blue Mountains*, Engelse vertaling van *Autopsies des Montagnes Bleues*, Theosophical Press, Wheaton, 1930.
- _____, *Scrap-Books*, bewaard in de archieven van The Theosophical Society, Adyar, Madras, India.
- _____, *The Secret Doctrine: The Synthesis of Science, Religion, and Philosophy*, 2 delen, The Theosophical Publishing Co. Ltd., Londen, New York, Madras, 1888; woordelijke herdruk, Theosophical University Press, Pasadena, 1974. (*)
- _____, *Studies in Occultism*, Theosophical University Press, Pasadena, 1973.
- _____, *The Theosophical Glossary* (postuum), geredigeerd door G. R. S. Mead, The Theosophical Publishing Society, Londen, 1892; facsimile uitg., The Theosophy Company, Los Angeles, 1966. (*)

- _____, *Transactions of the Blavatsky Lodge of the Theosophical Society*, The Theosophical Publishing Society, Londen, 1890-1; herdruk, Theosophical University Press, Pasadena, 1946.
- _____, vert., *The Voice of the Silence: being chosen fragments from the "Book of the Golden Precepts,"* The Theosophical Publishing Co. Ltd., Londen, New York, 1889; woordelijke herdruk, Theosophical University Press, Pasadena, 1971. (*)
- Blech, Charles, *Contribution a l'Histoire de la Société Théosophique en France*, Editions Adyar, Parijs, 1933.
- Boyd, Ernest A., *Ireland's Literary Renaissance*, John Lane Co., New York, 1916.
- Butt, G. Baseden, *Madame Blavatsky*, David McKay Co., Philadelphia, 1925.
- Carrithers, Walter A., Jr., "Madame Blavatsky: 'One of the World's Great Jokers'," *Journal of the American Society for Psychical Research*, deel LVI, juli 1962, 131-39.
- _____, [pseudoniem, Adlai E. Waterman], *Obituary: The "Hodgson Report" on Madame Blavatsky 1885-1960*, The Theosophical Publishing House, Madras, 1963.
- Compton, Karl T., "The Electron: Its Intellectual and Social Significance," *Science*, deel 85, 8 januari 1937, 27-37.
- Corson, Eugene R., *Some Unpublished Letters of Helena Petrovna Blavatsky, with an Introduction and Commentary*, Rider & Co., Londen (c. 1929).
- Coues, Elliott, "Blavatsky Unveiled", *The Sun* (New York), 20 juli 1890, 17.
- Dampier-Whetham, W. C. D., *A History of Science: and its relations with philosophy & religion*, Cambridge University Press, Londen; Macmillan Co., New York, 1930.
- Evans-Wentz, W. Y., *The Tibetan Book of the Dead: or The After-Death Experiences on the Bardo Plane, according to Lāma Kazi*

- _____, *Dawa-Samdup's English Rendering*, Oxford University Press, Londen, 1927; 3e ed., 1957. (*)
- _____, *Tibetan Yoga and Secret Doctrines*, Oxford University Press, Londen, 1935; 2e druk, 1958.
- Garrett, John, *The Classical Dictionary of India*, Higginbotham & Co., Madras, 1871.
- Hartmann, Franz, *Report of Observations, made during a nine months' stay at the Head-Quarters of the Theosophical Society at Adyar (Madras), India*, met supplement, Scottish Press, Madras, 1884.
- Hastings, Beatrice, *Defence of Madame Blavatsky*, 2 delen, The Hastings Press, Worthing, Sussex, 1937.
- Hume, Allan O. ["H. X."], *Hints on Esoteric Theosophy, No. 1*, 2e druk, The Theosophical Society, Calcutta, 1882 (brochure).
- James, William, *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature* (Gifford Lectures 1901-02), Longmans, Green and Co., New York, Londen en Bombay, 1902.
- Jinarājādāsa, C., *Did Madame Blavatsky Forge the Mahatma Letters?*, Theosophical Publishing House, Madras, 1934.
- _____, red., *The Golden Book of the Theosophical Society, A brief History of the Society's growth from 1875-1925*, Theosophical Publishing House, Madras, 1925.
- _____, samenst., *Letters from the Masters of the Wisdom 1881-1888*, Theosophical Publishing House, Madras, 1919; 5e ed., 1964; *Second Series*, 1925; 2e ed., 1973. (*)
- Judge, William Q., *The Bhagavad Gita* [Recension], The Path, New York; The Theosophical Publishing Society, Londen, 1890; *Bhagavad-Gita combined with his Essays on the Gita*, Theosophical University Press, Pasadena, 1969. (*)
- _____, "The Esoteric She: The Late Madame Blavatsky — A Sketch of her Career," *The Sun* (New York), 26sept. 1892; herdruk, *The Theosophical Forum*, deel XVIII, mei 1941, 377-80.

- _____, "Madame Blavatsky in India. A Reply to Moncure D. Conway", *The Arena*, deel V, maart 1892, 472-80.
- _____, *The Ocean of Theosophy*, The Path, New York; Theosophical Publishing Society, Londen, 1893; herdruk, Theosophical University Press, Pasadena, 1973. (*)
- _____, *Letters That Have Helped Me*, samengesteld door Jasper Niemand [Julia Campbell Ver Planck], The Path, New York, 1891; *Deel II*, samengesteld door Thomas Green en Jasper Niemand, Thos. Green, Radlett, Herts, 1905; herdruk, 2 delen in een, Theosophical University Press, Pasadena, 1953. (*)
- _____, red.; *Oriental Department Papers*, New York, 1891-1897.
- _____, *Practical Occultism: From the Private Letters of William Q. Judge*, geredigeerd door Arthur L. Conger, Theosophical University Press, Pasadena, 1951.
- _____, *Reply by William Q. Judge to Charges of misuse of Mahatmas' names and handwritings*, 29 april 1895 (brochure).
- Keightley, Julia Campbell Ver Planck, aangehaald in "By Thy Words -----", *The Search-Light*, deel I, mei 1898, 30.
- Kingsford, Anna, en Maitland, Edward, *The Perfect Way, or the Finding of Christ*, Field & Tuer, Londen, 1882; herzien en uitgebreid, 1887. (*)
- Kingsland, William, *The Real H.P. Blavatsky: A Study in Theosophy, and a Memoir of a Great Soul*, John M. Watkins, Londen, 1928. (*)
- Light* (Londen), 31 juli 1931, hoofdartikel.
- Mead, G. R. S., red., *Five Years of Theosophy: Mystical, Philosophical, Theosophical and Scientific Essays Selected from "The Theosophist"*, 2e en herziene druk, Theosophical Publishing Society, Londen, New York, Madras, 1894. (*)
- Morgan, H. R., "Reply to a Report of an Examination by J. D. B. Gribble, M. C. S. into the Blavatsky Correspondence", 2e druk, "Observer" Press, Ootacamund, 1884.

BIBLIOGRAFIE

- Navaratne, Gamini, "Henry Steel Olcott: The Only Foreigner on our Roll of National Heroes", *The Times of Ceylon* (Colombo), 8 december 1967.
- Olcott, Henry S., *A Buddhist Catechism: According to the Sinhalese Canon*, oorspr. uitg., 1881; 45e druk, Quest Book Miniature, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1970. (*)
- , *A Historical Retrospect, 1875-1896, of the Theosophical Society: Extract from the Twenty-first Anniversary Address of the President-Founder of the Society*, Uitgegeven door de Society, Madras, 1896 (brochure).
- , *Old Diary Leaves: The True Story of The Theosophical Society*, G. P. Putnam's Sons, New York en Londen, Madras, 1895, 2e-4e Reeks, Theosophical Publishing Society, Londen, Madras, 1900-1910; 5e-6e Reeks, Theosophical Publishing House, Madras, 1932-1935.
- , *People From the Other World*, American Publishing Co., Hartford, 1875.
- Patterson, George, "The Collapse of Koot Hoomi", *Christian College Magazine* (Madras), september, oktober 1884.
- Purucker, Gottfried de, *The Dialogues of G. de Purucker*, geredigeerd door Arthur L. Conger, 3 delen, Theosophical University Press, Pasadena, 1948.
- , *The Esoteric Tradition*, 2e druk, Theosophical University Press, Pasadena, 1940; facsimile herdruk, 1973.
- , *Fountain-Source of Occultism*, geredigeerd door Grace F. Knoche, Theosophical University Press, Pasadena, 1974.
- , *Fundamentals of the Esoteric Philosophy*, geredigeerd door A. Trevor Barker, Rider and Co., Londen; David McKay Co., Philadelphia, 1932; 2e en herziene druk, Theosophical University Press, Pasadena, 1979. (*)

BIBLIOGRAFIE

- _____, *Golden Precepts of Esotericism*, 2e druk, Theosophical University Press, Point Loma, 1935; 3e en herziene druk, 1979. (*)
- _____, *Man in Evolution*, Theosophical University Press, Pasadena, 1941; 2e en herziene druk, 1977. (*)
- _____, *Messages to Conventions and Other Writings*, Theosophical University Press, Pasadena, 1943.
- _____, *Occult Glossary: A Compendium of Oriental and Theosophical Terms*, Rider & Co., Londen, 1933; herdruk, Theosophical University Press, Pasadena, 1972. (*)
- _____, *Questions We All Ask*, 4 delen, Theosophical University Press, Pasadena, 1947.
- _____, *Studies in Occult Philosophy*, samengesteld door Helen Savage en W. Emmett Small, Theosophical University Press, Pasadena, 1945; herdruk, 1973.
- _____, *Wind of the Spirit*, Theosophical University Press, Covina, 1944; 2e druk, samengesteld door W. Emmett Small en Helen Todd, Point Lorna Publications, San Diego, 1971.
- Le Rappel*, ["The Buddhist Mission to Europe"], Parijs, 1884.
- Row, T. Subba, *Notes on the Bhagavad-Gita*, Theosophical University Press, Point Loma, 1934; 2e druk, Pasadena, 1978.
- The Sun* (New York), Herroeping van een artikel van Coues met beschuldigingen tegen H. P. Blavatsky, 26 september 1892; herdrukt in *The Path*, deel VII, 249.
- Sinnett, Alfred P., *Esoteric Buddhism*, 6e Amerik. druk, Houghton, Mifflin and Co., Boston en New York, 1912; nieuwe uitg. (herzien), Theosophical Publishing House Ltd., Londen, Madras, Wheaton, 1972; herdruk van de 5e van aantekeningen voorziene uitg. (Secret Doctrine Reference Series), Wizards Bookshelf, Minneapolis, 1973. (*)
- _____, red.; *Incidents in the Life of Madame Blavatsky: Compiled*

- _____, *from Information supplied by her Relatives and Friends*, George Redway, Londen, 1886. (*)
- _____, *The Occult World*, 6e Amerikaanse editie naar de Vierde Engelse druk, Houghton, Mifflin and Co., Boston, New York, 1889; 9e druk, Theosophical Publishing House Ltd., Londen, 1969. (*)
- _____, *The "Occult World Phenomena", and the Society for Psychical Research*, George Redway, Londen, 1886 (brochure).
- Society for Psychical Research, "Report on Phenomena connected with Theosophy", *Proceedings of the Society for Psychical Research*, deel III, december 1885, 201-400.
- Solovjov, Vladimir, Review of *The Key to Theosophy*, by H. P. Blavatsky, *Russkoye Obozreniye*, augustus 1890.
- Solovjov, Vsevolod, "A Letter to the Editor", *Rebus*, 1 juli 1884; aangehaald in Sinnetts *Incidents in the Life of Madame Blavatsky*, 273.
- The Theosophical Society, *The Theosophical Society: its Origin, Plan and Aims, Printed for the Information of Correspondents*, 1878 (circulaire).
- The Theosophical Society, American Section, *Report of Proceedings, Second Annual Convention of the Theosophical Society, American Section, 22-3 April 1888*, Chicago; *Fifth Convention, 16-7 April 1891*, Boston; *Sixth Convention, 24-5 April 1892*, Chicago; *Eighth Convention, 22-3 April 1894*, San Francisco; *Ninth Convention, 28-9 April 1895*, Boston.
- _____, *The Theosophical Congress held by the Theosophical Society at the Parliament of Religions, World's Fair of 1893, at Chicago, Ill., 15, 16, 17 September, Report of Proceedings and Documents*, American Section Headquarters T. S., New York, 1893.
- The Theosophical Society, European Section, *Report of Proceedings, First Annual Convention, The Theosophical Society in Europe*, Londen, 9-10 juli 1891.

BIBLIOGRAFIE

- Tingley, Katherine, *The Gods Await*, Aryan Theosophical Press, Point Loma, 1926.
- Vania, K. F., *Madame H. P. Blavatsky: Her occult phenomena and the Society for Psychological Research*, Sat Publishing Co., Bombay, 1951.
- Wachtmeister, Constance, *H. P. B. and the Present Crisis in the Theosophical Society*, Eigen uitg. (c. 1895).
- , Letter to the Editor, *The Occult Word* (Rochester), juli 1886.
- , and others, *Reminiscences of H. P. Blavatsky and "The Secret Doctrine"*, Theosophical Publishing Society, Londen, New York, Madras, 1893; Quest Book, paperback, 1976.
- Wilson, H. H. , vert., *The Vishnu Purāna*, 5 delen met index, Trübner & Co., Londen, 1864-77.
- Wittgenstein, Emil von Sayn-, Letter to the Editor, *The Spiritualist* (Londen), 18 juni 1878.

THEOSOFISCHE TIJDSCHRIFTEN GECITEERD IN DE TEKST (passim):

- The Aryan Path*, Bombay.
- The Canadian Theosophist*, Toronto.
- The Irish Theosophist*, Dublin.
- Lucifer*, Londen.
- O. E. Library Critic*, Washington, D. C.
- The Path*, New York.
- The Theosophical Forum*, New York.
- The Theosophical Forum*, Point Loma.
- The Theosophical Path*, Point Loma.
- Theosophical Quarterly*, New York.

The Theosophist, Bombay, Madras.

The Vahan, Londen.

World Theosophy, Los Angeles.

AANVULLENDE LECTUUR:

Barborka, Geoffrey A., *H. P. Blavatsky, Tibet and Tulku*, Theosophical Publishing House, Madras, Wheaton, Londen, 1969.

—, *The Mahatmas and Their Letters*, Theosophical Publishing House, Madras, Londen, Wheaton, 1973.

Besant, Annie, *H. P. Blavatsky and the Masters of the Wisdom*, Theosophical Publishing Society, Londen, 1907 (brochure); herdruk, Theosophical Publishing House, Los Angeles, 1918. (*)

Blavatsky, Helena P., *H. P. B. Speaks*, 2 delen, geredigeerd door C. Jinarājadāsa, Theosophical Publishing House, Madras, 1950-51.

Conger, Margaret, *Combined Chronology: for use with The Mahatma Letters to A. P. Sinnett and The Letters of H. P. Blavatsky to A. P. Sinnett*, Washington D.C., 1939; herdruk, bevat tevens de Eerste Brief van K. H. aan A. O. Hume en Standpunt van de Chohan ten aanzien van de T. S., Theosophical University Press, Pasadena, 1973. (*)

Eek, Sven, samenst., *Dāmodar: and the Pioneers of the Theosophical Movement*, Theosophical Publishing House, Madras, 1965.

—, en de Zirkoff, Boris, samenstellers, *William Quan Judge: 1851-1896, The Life of a Theosophical Pioneer and some of his Outstanding Articles*, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1969.

- Hanson, Virginia, red., *H. P. Blavatsky and The Secret Doctrine: Commentaries and Her Contributions to World Thought*, Quest Book paperback, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1971.
- Holt, Elizabeth G. K., "A Reminiscence of H. P. Blavatsky in 1873", *The Theosophist*, deel LIII, december 1931, 257-66.
- Keightley, Archibald, "Reminiscences of H. P. Blavatsky", *Theosophical Quarterly*, deel VIII, oktober 1910, 109-22.
- Keightley, Bertram, *Reminiscences of H.P.B.*, Theosophical Publishing House, Madras, 1931.
- Kingsland, William, *The Physics of The Secret Doctrine*, Theosophical Publishing Society, Londen, 1910.
- Kuhn, Alvin Boyd, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, Henry Holt and Co., New York, 1930.
- Linton, George E., en Hanson, Virginia, red., *Readers Guide to The Mahatma Letters to A. P. Sinnett*, Theosophical Publishing House, Madras, Wheaton, Londen, 1972.
- Murphet, Howard, *Hammer on the Mountain: Life of Henry Steel Olcott (1832-1907)*, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1972.
- , *When Daylight Comes: A Biography of Helena Petrovna Blavatsky*, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1975.
- Müller, F. Max, *Theosophy or Psychological Religion* (Gifford Lectures 1892), Longmans, Green and Co., Londen, New York, 1893.
- Neff, Mary K., *The "Brothers" of Madame Blavatsky*, Theosophical Publishing House, Madras, 1932.
- , samenst., *Personal Memoirs of H. P. Blavatsky*, E. P. Dutton & Co., New York, 1937; herdruk, Quest Book paperback, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1971.

BIBLIOGRAFIE

- Psaltis, Lina, samenst., *Dynamics of the Psychic World: Comments by H. P. Blavatsky on Magic, Mediumship, Psychism, and the Powers of the Spirit*, Quest Book paperback, Theosophical Publishing House, Wheaton, Madras, Londen, 1972.
- Purucker, Gottfried de, en Katherine Tingley, *H. P. Blavatsky: The Mystery*, Point Loma Publications, San Diego, 1974.
- The Theosophical Society, *H. P. B.: In Memory of Helena Petrovna Blavatsky*, door enkele van haar leerlingen, Theosophical Publishing Society, Londen, New York, Madras, 1891; 2e ed., The Blavatsky Association, John M. Watkins, Londen, 1931.
- Tingley, Katherine, *Helena Petrovna Blavatsky: Foundress of the Original Theosophical Society in New York, 1875*, Aryan Theosophical Press, Point Loma, 1921.
- Zhelihovsky (ook Jelihovsky), Vera P., "Helena P. Blavatsky: Biographical Sketch", *Russkoye Obozreniye*, deel VI, november, december 1891; Eng. vert., *Lucifer*, delen XV-XVI, november 1894-april 1895.